826 610 OSZK

A MAGYAR IRODALOM JELESEI

GULÁCSY IRÉN

A KÁLLÓI KAPITÁNY

OSZK

GULÁCSY IRÉN

A KÁLLÓI KAPITÁNY

REGÉNY

ELSŐ KÖTET

TIZEDIK KIADÁS

BUDAPESTEN
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás és filmesítés jogát is.

Copyright by Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt. Budapest, 1943

826.610
M 147 307

R 2

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
1968/R leltár

Felelős kiadó: Hampó József igazgató.
9847.43. Hungária Nyomda Rt. Budapest. — Felelős: vitéz Bánó Lehel igazgató

I. RÉSZ

A KÁLLÓI LAKODALOM

I.

A kállói vár fokán verdesett a zászló. A bástyák is mind zászlódíszben parádéztak. Volt belőlük vagy négy. Igaz hogy csak földbástyák, de tölgyfa-gyámolok közé rakottak s jó erőben. Mésszel becsapdosva egész a téglafalazat képét keltették s értek is annyit ostrom idején, mint akármi tekintetes kővár.

No hiszen..! Azért ha a huszárvárat földből emelte is a közszokás, a vár belső magja igazán kőből épült. Szép, régi torony. Meg a „palota", ahol a főkapitány lakik. Most ki van rakva minden ablaka virággal. Érzőke, bontakozó muskátli, bokrosodó rezeda, Boldogasszonylevél: kedvesen rajzolódnak az olajozott vászonnal borított ablakok fehérjére.

Üveg?

Drága. Meg mire is lenne a várba ablaküveg, mikor a históriaírók 1575-öt jegyeznek s az országba — az immár harmincnegyedik éve — befészkelődött rabló törökkel számot kell vetni?

Templomablaknak való az üveg, meg ivóedénynek!

Hát akad Kállóban ilyen is. Kápolna a palota jobb szárnyában, üvegpohár, kristálypohár meg, a lovagi szála fehérrel terített asztalán. Főhadnagyok-

nak kristály, azon alul közönséges. Ezüst két darab. Egyik alakos, három ejteles. Az a főkapitány úré, Zsegnyey Jánosé lesz, majd ha beérkezik újasszonyával az esküvőjükről, Lápispatakáról. A másodikat sajátmagának készíttette a vicekapitány, Prépostváry Bálint uram.

Szép szál, harmincban járó dalia! Edzett, barnaorcájú, — kicsi, de villogó szemű. Villásbajuszú szája szélétől a nyaka kiboruló ingbodráig, alapos forradás. Mutatja, hogy nem mai gyerek a harcban. Közelismerős a kontyos pogánnyal. Ez a sebe tavalyról való, mikor a szikszói vásár fölverésére iparkodó törököt a szendrői kapitánnyal, Rákóczi Zsigmonddal közakaratban, oldalba kapta s Fülekig tiporta.

Ismerte azonban a törököt ennél közelebbről is. A saját országából, ahová alig húszesztendős süldőlegény korában már, fontos szereppel küldték. Bejárta Moldvát és még sok világot. Nem csuda ilyenformán, ha tekintélynek örvendett a kállai várban s a kis Esztáry Jankó hadnagy — akire a lakoma-asztal felügyelete bizatott — aggodalmas szemmel figyelte most, vajon nem találódik-e kifogás a dolgában?

Nem találódott.

Bálint úr elösmerőleg tapicskolta meg a legényke vállát:

— Jólvan öcsém!

— Menyecske-asszonyunknak ezüstpoharat nem tehettem, — pirult el a gyerek a dícséretre, — mivel nem talált a tálasban a szakácsfi.

— Sebaj..! Az ilyen újasszonyféle úgyis az uráéból pákoszkodik! Hiszen, ha nekünk ezüstmarhákra tellnék..!

Az a bús legyintés, amivel Bálint úr a sóhaját kísérte, elég magyarázat lett volna a bécsi király — Miksa császár — kamarájától elláttatlan, fizettetlen

magyar várak nyomorúságáról, még az Esztáry Jankónál kevésbé járatos emberek előtt is. A hadnagy meg éppen elértette, amit Prépostváry — továbbiakban — elharapott.

Mert ugyan mire is lett volna ürmöt csepegtetnie a mai örömnapba . . !

Hát csak kifordult a vicekapitány a lakodalmas teremből. Megszemlélte a várudvaron tőlük telhető díszbe huzakodott vitézeit. A tisztjeit.

Voltak, java nemzetségekből. Valóságos „*Seminarium militiae Hungaricae*", ahogy közszájon forgott. Zsegnyey János főkapitánykodása alatt fizetés se kellett nekik. Szolgáltak lelkesedésből, tanulási vágyból. Bajonyak, Bornemisszák, Dobók, Kállayak, Perényiek, Rápolthyak egy-egy főhadnagyi sarjjal, — Czibakék, Serédyek, Esztáryak, Gabányiak, Forgách egy-egy hadnagykával képviselve. Balog-Semjének, Guth-Keledek büszkeségüknek vallották ezt a várat és példájukként annak főkapitányát.

Hogyne dobbant volna meg az ifjak szíve és hogyne rikoltott volna harsány „éljent" az ajkuk, mikor szemle végeztén a *Turris Timpanator* — a doboló bástya — ormán megdobbantak a rézdobok s a latorkert külső kapuja fölött felrivallt a vigyázómester tülke?

Majd aztán — rövidesen — még fényesebb örömcsillagot vethetett a vitézek szeme. A lombfonadékos, emelcsős kapun át beérkeztek valahára azok is, akiknek tiszteletére mind e díszes előkészületek történtek. Zsegnyey János fő várkapitány, meg az újasszonykája, Tarczay Orsolya. János vasderes-módú, parádés főlován, tarcolán-dolmányosan, rárókalpagosan, ifjú felesége pedig felvonós bőrhintóban, ezüstre tündöklő, égszínű, nyakas selyemszoknyában. Néztek egymásra az őket köszöntő örömzuhatag közepett, meghatódva.

Volt is mit nézniök! János úr királyi példánya a

magyar fajtának. Ölesmagos, karcsú, finom alkatú. Valami kötélcsomó izmok nem dagadoznak ugyan a dolmánya alatt, de a két nagynyílású, büszke szemén látszik, hogy abból az emberfajból való, melynél az ész ereje jár a test ereje előtt. Homloka mint a táblás márvány. Szemöldöke barna. Barna a fürtös haja, meg a bajusza is. Csak a szeme fekete. Vagy legalábbis olyan sötét barna, hogy nem lehet benne külön föltalálni a szem bogarait. Hosszú, setét pillák rojtozzák ezeket a komoly szemeket, melyek roppantul illenek a nyerges, sasorrú archoz, erős, akaratos állhoz. Az egész ember maga lehet úgy harmincöt esztendős. Vagyis abban a korban, mikor a szép, tartós férfiérzések nyílnak és családot fundálni a haza iránt való szent kötelesség.

Ami a menyecskét illeti, megállapítható, hogy ez a kötelességteljesítés János úrnak nem eshetett túl nehezére. Orsika az Úristen kertjének azon virágai közül való, akik felé örömest hajolna minden férfiderék. Termetre nem nagy, de arányos, mint szobor. Fényes fekete haja van és hozzá őszibarack-hamvas, fehér orcái. Legszebb azonban rajta — mégis — a szeme. Az a két búzavirág-kék, bámész gyermekszem, mely akkor is mosolyog, mikor a pittyedt piros szájacska — mint most — komolykodva tűnik el a vár tisztjeinek hatalmas ajándékbokrétája mögött.

Ahogy ennyire érkeztek volna s a köszöntések kölcsönösen elhangzottak várbeliek és a jövevények közt, a főkapitány aztán beinstallálta ifjú nejét a palotabeli fészkükbe.

Hogy minő szertartással?

Hát Istenem . . ! Elég pogányosan, bizony. Csattant. Meg is pirkadt tőle Orsika füle töve. Hanem azon túl nem nyaggatta tovább az új férj. A gömbölyű állacskát tenyerére véve, belemosolygott a búza-kék szemekbe.

— Itt egy kis búcsú következik, szentem! Az urad, azon kívül hogy a te férjed, katona is. Sőt az, elsősorban! Két napig távol lakodalmaztam, meg kell szemlélnem a várat. Nem galambdúc ez lelkem, hanem sasfészek! No, majd visszajövök dolog végeztén, ne búsulj! — tartotta jónak mégis hozzátenni, látva Orsika elszontyolodását. — Hordasd be addig a málháidat a csatlósainkkal!

Úgy lett.

És odakint is rendjén találódott minden. A külső huszárvárban tiszták az istállók. Lovak fényesre csutakolva. A harminclábnyi, döngölt földdel töltött palánk befonva sövénnyel, ahol ez a munka a várjobbágyoknak kiadatott. Öt ölnyi magosságban sehol szakadás, hézag. A sáncárok hatvan láb széles, magyar-kópja mélységű vize megtakarítva minden hulladéktól, tisztán rezgelődik a langyos májusi szélben. Csebrek a palánk tövébe készítve, ha netalán lángot fogna a sövény, hogy utol ne érje a magyar huszárvárak mindég fenyegető sorsa. Ne baj esetén kelljen oltáshoz kapdosni!

A középső vár kettős cölöpsorú falához — egyes szakaszokon — még hordták a homokot, meszet, melyekkel az időmarta károkat békés napokban ajánlatos helyrepótolni. Ez a munka nem volt kész, de nem is lehetett.

János odabólintott a míveseknek:

— Keverjétek, ne sajnáljátok!

Azzal ment tovább. A külső vár sorompóját, hídját, mind átvizsgálta. A többi árkokat, sáncokat is. Cirkálóházban a vártákat, porkolábokat, bástyákat, tornyokat. Meg a vár sáfárházát. Itt álltak a hatalmas szuszékok, hombárok, kasztok, lábas kasok és gernyelek. Némely szuszékban két-háromezer köböl búza is elfért volna, ha — — —

Ha Prépostváry vicekapitánynak nem lett volna

olyan alapos oka arra a kézlegyintésre, kevéssel előbb . . .

Maga János úr is ilyenforma mozdulatot tett. Aztán csak kifordult a tárházból, hogy el ne lepjék a gond madarai. A kapuk fölötti filegóriákat vette inkább szemre, ahol a kivető lámpásokat tartották, melyekkel ostrom — esti ostrom — vagy más szükség esetén a falakat megvilágítani szokás.

Rendben voltak azok is. Töltve, kanócuk megnyesve.

De: nini . . !

Több ennél, hogy a kapu fölötti síma falazat még meg is szaporodott, mióta elvágtatott Kállóból a kapitány! Azalatt a vén legények megvalósították szívük régi vágyát. Deszkákból „szakállszárítót" pendenítettek maguknak. Afféle morgó színt, ahol jól el lehet politizálni az édes haza állapotán, mikor a kardok — elég ritkán — pihenhetnek.

János helybenhagyta az újítást.

Minek is kötődnék? Elég kevés az örömük az oly vár vitézeinek, ahova se zsold nem jár ki, se élelem, posztó. Igy volt ez legtöbb helyütt Magyarországon. Másra kellett Miksa királynak a pénz! Bár hiszen azt se mondható, hogy valami nagyon emelgette volna a bőség. Kilenc esztendeje nem kapta már a Német Birodalomtól a megajánlott török-baj pénzt. Igéretekkel traktálta a német szomszéd. Neki meg ott lógott a nyakán a nagy család rangszerű ellátásának gondja.

A felvonó kapunál megvesztegelt a főkapitány.

Két vascsapon forgott a kapu.

Az egyik súrlódott.

— A cigánykovács azonnal megigazítsa, — intett vissza Prépostvárynak. — Megigazítsa, megolajozza, különben nyikorog, mint a vonító eb. És aztán ebeké is lesz, mihamarabb!

No, elég kevés ellenvetés, egy egész várhoz képest. Nem is szándékozott János úr a parolát megvonni a kapitányától. De mire a kapuközben tartott ágyúkat, tarackokat és seregbontókat fölpillantotta s befejezőleg rányitott a belső vártorony lőszerkészletére, Prépostváryt már nem találta háta mögött. Elhúzódott a sernevelős ház szögletére. Egy közvitézzel tanakodott igen szorgosan. Most rugtathatott elő a huszár valami külső járatból, mert csupa por a gúnyája és őmaga is.

— Mit pusmogtok ott, úgye, kapitány öcsém? — indult feléjük.

A beszéd hirtelen abbamaradt.

— Nem felelsz-é?

— Hát — — — vonta a szót Bálint.

Zavar felhődzött az arcán.

Míg egyszercsak mégis fölvillant.

— Híreket vettem, főkapitány uram.

— Miféle híreket?

— Nem a legjavából.

— Honnét?

— Császárszállásról.

— A tarisznyavárunkból?

— Onnan.

Az olyan aprócska erőd, megerősített palánk értődött e név alatt, mely távolasabban és magányosan feküdt bár a fővár-testtől, de ahoz katonailag szorosan hozzátartózott. Minthogy külön tárházzal nem bírt, a fővárból naponta oda kiküldött őrszemek tarisznyában velük vitték az élelmet, mint ez most is lészen, alighanem.

— Beszélj, — intett Zsegnyey, kurtán.

És elszigorodott.

— Sajnálnám a mai napot megzavarni!

— Elég! A vár védelmében nincs különbség, napok szerint. Tehát a török — — —

Prépostváry igent bólintott.

És ezúttal valóban felhagyott a kerteléssel.

— A hír, főkapitány uram, egyezik azzal, amit Butykáról és Félegyházáról vettem, még mielőtt nagyságaitok beérkeztek. Csak nem akartam hitelt ajándékozni, míg egészen meg nem győződök. Nyomnézőket küldtem széjjel.

— Okosan!

— Ez a legény is azokból való. Hallgassa ki kegyelmed!

Nem kisebb dolgot jelentett bizony a jargaló szolga, mint hogy a szolnoki bég, a nyughatatlan vérű Eminder, megint rezsgelődik. Jön, nagyobb csapattal. Egyenest Kállónak tart. Aligha azért, mintha délibábos szép sík fekvésében akarna gyönyörködni! Hanem inkább ostrom lehet a célja, a cudarnak! Rég vásik a foga Kállóra! Tudja, hogy mióta — esztendeje — királyi végházzá adták át a Kállay uraságok (akkor még Rueber János kassai generális főkapitánysága alatt), a Porta folyvást mérgelődik ezért a kis tűzfészekért, ahol sohase pihen a nyíri fattyak kardja. Tavaly is csak úgy hosszabbította meg már a szultán a békét, ha Kállót a magyarok lerombolják. Nem hogy ez megtörtént volna, hanem tetejébe száz környező falut is kivont Zsegnyey a várával a török adózás alul! Most érdemeket akar kovácsolni Eminder, a padisáh előtt!

— Bizonyára hírét vette a lator a kegyelmed nászának, uram! — bólogatott Prépostváry, elszottyant ünnepi kedvvel. — hiszen mink itt a végvárakban mindent megtudunk egymás dolgáról, ha sikerül nyelvet fognunk. Jó alkalomnak látja a bitang az esetet, hogy ránkgyöjjön. Véli talán, hogy bornak ereszkedtünk itt szertelen s gyerekjáték lesz neki a várat bekapnia.

— Hát majd felokosítjuk a tévedéséről!

János úr kardjára ütött.

— Magunk vigassága az ország dolgánál elővalóbb nem lehet.

— A parancs, főkapitány uram?

— A dobosok verjék meg a jelt! A zászlók úgyis kitűzve. Pattantyúsok és német *czájgvártok* azonnal szereljék a bástyákat, tornyokat! A szakállasokat illeszttesd öcsém a lőrésekbe s mellékük tonnákban a lőszert. A lőporkölyű fogjon munkába. Dolgozzék emberváltással. Ami kész, hordják a szárítókba, a meglévőhöz és a bástyák alatti boltokba. Megállj! Még nem végeztem.

Prépostváry visszatért.

— Parancsára, főkapitány uram!

— A lakoma-asztalt lehordatni! Kész élelmet a hűtőcsárdákba. Étel-ital mindenkinek fél porció, nem hogy dupla!

— De hiszen, uram — —!

Úgy gondolta Bálint, hogy ha már egyszer visszatért, megkockáztat egy kérdést. Azt, ami a begyét nyomta.

— Uram! Mindezek: ostromkészületek!

— Perszel

— Kegyelmed hát valóban komoly várszállásra számít?

— Mikor a szolnoki bég gyön ránk? Eminder? Alig lehet kétség.

A legény legalábbis ezt bizonygatta. Így aztán Bálint se kétkedett tovább.

Mindössze egy nyughatatlansága maradt, az örömen kívül, amit a verekedés reménye keltett benne.

Sajnálkozó pillantást vetett az új férjre.

— Mi lesz a kegyelmed újasszonyával, főkapitány uram? Bokréta után ágyúval köszöntjük-e?

Ezen János is megzökkent.

Fölkapta fejét.

— Nem számítottam rá, — vallotta be némi rös-telkedéssel. — Legalábbis nem ilyen hamar. Majd amikor megszokta a mi életünket. Ha igazi katona-asszonyt neveltünk belőle, amilyen manapság a mi hányatott sorsunkhoz illő. Kicsit sietett Eminder bég! Már ami a feleségemet illeti, szegényt. De hát — — —

Egy elröppenő sóhaj jelezte, hogy ez is mind-egy. János úr a kötelességétől eltántorodni nem fog. A szolnoki bég ravasz tervét sikerülni nem engedi, ameddig mozog. Nem adja, nem, az ő dicsőséges, az ő szép várát! És ha saját boldogsága, meg annak jó-volta közt választani készteti az ő keserves magyar sorsa, másképp nem választhat, mint ahogy főkapi-tányi esküje rendeli.

Már készen is állt az áldozattal. Készen a terv-vel.

— Küldj ki újabb nyomnézőket! Az ostromszán-dék felől megbizonyosodjanak. Én addig fölkészítem szegény asszonyt, újból. A kocsis fogjon friss lovakat a hintóba! A fegyveresek, akik kísérték, gyülekez-zenek.

— Kegyelmed visszaküldi oltártól hozott haja-don-feleségét? Esküvőjük napján?

— Lápispatakára, az atyámhoz, — borult el Já-nos arca.

Aztán megkeményült ismét.

— Ha Szolnok irányából jön a török, északnak szabad az út. Öregnéném mellett, aki ölbeli kora óta nevelte nekem az árvát, bevárhatja biztonságban, míg mink itt rendet teremtünk. Addig pedig szó se essék több rólam, se a családomról!

Érezni lehetett János hangján a megmásíthat-lant.

A főkapitány sarkonfordult s kardja végét az udvar kövezetéhez verdesve, áthaladt a téren, eltűnt a palotában.

Kevés vártatva becsukódtak a muskátlis ablakok. Egy öreg kulcs sírósat csikordult valahol, valami zárban s a palota kapujában ismét megjelent az előbbi nagy bokréta. Nagy bokréta, kicsi asszony, elküldött, szerelmesszívű asszony...!

Mikor a batár kigördült vele a fegyveres csatlósok közt, le kellett bocsátania mosolygó arca elől a csokrot. Átton-át nedves volt az már addig, valami ráhullott gyöngyharmattól.

II.

Úgy egy óra multán a virrasztó kürtje elbődült.

A főkapitány veleintette Prépostváryt.

— Jer, öcsém, nézzük, mi készül?

Fölhágtak maguk is a toronyba.

Nem látszott ott a környéken semmi különösebb mozgolódás. A várjobbágyok félve kiütközött búzácskája megbátorodva lengedezett a szélben, mint a föld tündérének zöldselyem haja. Néhány tarka virág is próbálkozott közbül, szerényen. De a nyomnézésre újból kiküldött lovas őrszemek, azok jöttek, minden meghagyott irányból, iramodton. Észre lehetett venni, hogy előzik egymást. Vetélkednek, huszártempó szerint. Mögöttük vágtázik a külső tarisznyaváracskák őrsége.

János elébekiáltotta az első legényt.

— No! — kérdezte, türelmetlenségtől feszengve.

A huszár odacsapta nyűtt szekernye-csizmáját a torony kövezetéhez.

— Hát, — vetette föl fejét mérgesen — gyön a pogány, főkapitány uram! Gyön, a teremtésit!

— Ezt már hallottuk.

— A szolnoki bég gyön, — berzenkedett közbe Prépostváry. — Emésztené el az én Istenem! Bestye egy szomszéd!

— Majd móresre tanítjuk, Bálint fiam! Mekkora a horda? Nyomát vettétek-e?

A legény közben abbahagyta a csizmája porolását. Állt feszesen.

— Hogyne! — válaszolt önérzettel. — Sokadoznak azok, uram, mint a sáska! Egymást lepik.

— Az ugyan nem jelent semmit!

— De, uram . . !

— Közel-lesből, számbavetted-e őket?

— Nem mondhatnám, — harapott bajuszába a huszár.

És lejjebhagyott a hangja.

— Egy csalitosból . . . Itélést inkább, mint számra . . .

— Új ember vagy, úgy-e?

— Tavaszi mustrán ültem föl.

— Így már értem! — fordult János Prépostváry felé. — Nem ösmeri még a török praktikát az ujonc! Növelni szokták ezek a látszatot, fiam! Tanuld meg, hogy a kontyost szemre becsülni sohase elég! Festett emberalakokat cipelnek magukkal az ebadta ravaszai! Minden kopjára négy-öt zászlót is tűznek!

— Olykor az útjukba bóduló jobbágy-népet is előttük hajtják, — köhhent szó közepébe a második nyomnéző.

Ez mostanra futott be.

Fontossággal igyekezett palástolni a lemaradását.

Zsegnyey átpillantott rá.

— Aztán mi járatban? — tudakolta. — Mert ez itt a fődolog!

De már a harmadik legény felelt. Süvege bal könyöke alatt, jobbkeze élével a verítéket suhintotta le homlokáról. (Lova helyett is ő izzadott, buzgalmában.)

— Főkapitány uramnak alásan jelentem, *békés* szándékkal jön a török!

János szeme ezen a katonán állt meg. Ösmerte,

hogy az öreg csontokból való. El se mosolyodott a visszás beszédén. Ebben a harcos, daliás korban másképp értelmezték a békét, mint manapság. Úgy értették, hogy valódi háború csupán az, mikor a várszálláshoz, kastélypörzsöléshez ágyúkat és ostromlétrákat hoz magával az ellenfél. Ezeket tekintették a császár és szultán közt papíron fennálló egyezség igazi sérelmeinek. Egy-egy jóképű várat megvenni azonban, nem okvetlenül kellettek ilyen szemetdöfő harci szerszámok, ha egyébként az ostromló had szíve és esze helyén leledzett! János se érezhette hát még (koránt se!) biztonságban a várát! Csak mikor arról értesült, hogy tűzvető eszközök, pattyantyús *topcsik* és bombahányó *kumbaradzsik* nélkül jődögél a szolnoki bég, akkor látta be, hogy félrevezették az első hírhozók. Idő előtt tett készületeket az ostrom fogadására.

— Hiába, — mondta elkedvetlenülten. — Így van ez, mióta nem telik rá többé, hogy rendes iratos kalauzokat, hites kémeket fizessünk! Járatlan emberektől, lángfejű huszároktól ugyan mit remélhetünk? Hajdan jobb világban, még az alvó szultánok testőrei közt is tarthattunk figyelőket, akik híreiket alákűldötték. Nem bírjuk a versenyt a törökkel! Rossz értesültségünkből származnak minden bajaink. Hogy mi soha biztosra nem mehetünk . . !

— A pogány bezzeg dúskál útmutató harámbasákban, knézekben! — keseredett bele Bálint is a panaszba. — Született kém, kalauz ez a vackából kibolygatott délszláv fajta!

— Már az igaz! Morlákok, jumbelliák, mind a török kezére járnak.

— Mert megfizetik őket, főkapitány uram! Boldogasszony havában, Nyitrán, ugyan mért kelhetett át a török? Rákövetkező Böjtelő havában mért foszthatta ki a nógrádi bég a bányavárosokat? Mások Szent Györgyöt? Harmadhete, Szent György havában, mért let!

fekete-vasárnapjuk szegény kanizsai véreinknek, Virágvasárnap?

— Bizony, — sóhajtott mélyet Zsegnyey. — Itt egyedül negyven derék magyar főlegényünkre vetettek láncot, a cudarok!

— Mert jó körmös kémeik voltak!

János ráhagyta. Hiszen saját szavaival felelgetett neki a vicekapitány! Szájából vette a szót. Önmagával pedig mit vitázzék?

Elbocsátotta a legényeket. Elborult.

Amit azonban gondolt, azt megint Prépostváry mondta ki helyette:

— Ha így állunk, uram, vissza se kellett volna fordítanunk a nagyasszonykát. Csak hiába töretjük az úttal.

Erre se válaszolt. Döbögött lefelé a toronyból, néma-mogorván.

A szemöldökét ráncolta.

Épp mikor leértek, fordult be a kapun az utolsó látóhely virrasztója.

— Főkapitány uram . . !

De már ennek a hírére fölélénkült János barnabronz orcája, ismét.

A harag pírja lepte el.

— Elkerüli ugyan a gaz Eminder Kállót, ellenben oda a vár keserves pénzen vásárolt marha-gulyája! — dobbantott.

— Bekerítették! — lógatta fejét a katona. — Bekerítették, uram, s elhajtották!

— Mindet?

— Mind egy lábig! A gulyások közül kit leöldöztek, kit meg rabszíjjra fűztek. Most aztán, mint akik jó munkát végeztek, szállnak is visszafelé, Szolnok várába.

Ennél a hírnél Kálló *provisora* is ottvolt. A derék Koltay. Az ostrom előtti végső számadását jött éppen

megtenni, a vár gazdasági állapotáról. Számadó deákja ott állt mellette az iratokkal, füle mellé tűzött lúdtollal, övéről lefüggő bodzaténta-tartóval.

Csak elfakult a provisor a legény szavára.

— No, uram, — szólt — ha ez igaz, akkor pedig azt jelenti, hogy télire fölkopik a legénység álla! Oldalas szalonánk alig húsz darab. Zsírozó a bödönök fenekén. Aprólék semmi. Szárított húsnak tartogattam én azt a gulyát, mikorra itt mindenből kikopunk s a bécsi király — — —

János közbeintett.

— A bécsi király személyét hagyja ki kegyelmed a dologból, Zsiga bácsi! Mert az magyar király is.

— De én meg magyar nemes vagyok, uram! — döbbent öklével mellére a kárvallott ember. — Ha az nem lennék, meg se tehettek volna engem ispánynak itten! Hát ha én a tisztséget viselem, kötelességemet is tenném! Hogy tegyem, mikor ittvan ni..! A jószágaimat minduntalan elütik előlem, portyán? Mikor harmadéve már, mindég a pogány hordja szérűjébe, amit én nagykeservesen learatok? Mikor — — —

Nem folytathatta a derék Koltay.

János egyetlen mozdulattal meste el a szavát.

Elordult, sötéten:

— Lóra, huszárok! Utána a rablóknak! A holnapi élésünk függ ettől. Hallottátok! Szép és jóiramú szerecseny fölovat is szerezhet még tetejébe, aki ügyes!

Talán az élésnél is nagyobb biztatás volt ez. Minden valamirevaló huszár legszívbelibb vágya.

A közelállók elkurjantak örömükben. A seregdob megszólalt s nyomban rá megnyüzsdült az egész huszárvár. A lovak nyerítve érezték s jelezték a nagy eseményt. Gazdájuk tüzétől elragadottan szökelltek. Olyan bánnitudó nép kellett a megfékezésükre, amilyenek a lovonszületett kállai, — csintalan kassai, — minden

hájjal megkent egri, tokaji és szatmárkörnyéki fiak voltak. Ezek aztán hamar visszanyerték uraságukat a rakoncátlan párák fölött.

Alig cserélte fel János harci karddal a köves díszkardját, már az egész huszárság ott táncolt lovával a várudvaron, készültségben.

— Seregelőtt-járó magam leszek, — ütött mellére a főkapitány. — Te fiam, Bajomy Mátyás, a jobb szárnyra! Rápolthy Pista baloldalt. Kapun túl: iram! Száguldást kell behoznunk az elveszett időt!

Még három embert keresett ki a szemével.

— Te, fiam, te, meg te, tik előre vágtáztok. Ahogy nyomot vesztek, vissza, hívatlanul. Míg nyomba találunk, egytagban maradunk. Azon túl, ahogy a helyzet kívánja. Haladás a füvön, hogy neigen döbögjünk. Most pedig: hajrá!

A várbeliek kigyulladt kedvvel rikoltoztak az elszáguldók után. Majd visszafordultak, hogy a vicekapitány keze alatt ők meg a várat ügyeljék, ha netalán mégis cselt vetett volna a kontyos. Mióta — egy ország testében élve — így elismerkedett egymással a két vitézi nép, minduntalan újabb fortélyokat kellett kieszelni, hárítani. Hát Kálló se maradhatott kapitány és őrség nélkül, ha már egyszer huszár nélkül maradt.

A homokdimbes-dombos vidék hamar elnyelte az üldöző lovasok *csatáját*. Különben sem volt valami nagy csata, — ahogy azidőben a csapatot hívták. A mezei munkák javában tartottak a földeken. A fizetetlen szegény katonáknak külső munkát kellett vállalniok, hogy télen legalább a maguk teli tarisznyájával könnyíthessenek a vár-élelmező ispány gondján. Némely végház szinte katonaság nélkül maradt. Kapitány uram bajlódott a kapuval is. Vagy — ha nehezen járt a kapu — hozzákiáltott egypár zsellérasszonyt.

De Kállóban nyaratszakán sem estek ilyen nagy fogyatkozások. Csak éppen hogy százötven huszárnál

nem rúgott többre annak a katalauni sereg tüzével indult csatának lélekszáma . . .

Sebaj!

Aki indult, pecsenye és vitézi hírnév után indult. S ha Szerencse istenasszony társul szegődik mellé, rövidesen a vándorló török *hafizok* maguk is énekelni fogják szép, megbecsülő harci szúrákban, a hősi tetteiket. A basák meg épülnek rajta s legközelebb meginvitálják a vitézt egy kis kópjatörésre. Példaképül emlegetik, mindkét részről, egymás jeles daliáit!

Oly nagy volt a katonák buzgalma és persze a török rablott terhe, hogy a száguldás nem tarthatott hosszan.

Úgy másfélórán túl már visszafordult az első cirkáló legény. Az irányt jelezte s csatlakozott. Majd a második.

János hát leállította népét. Rápolthy alatt külön választotta. Saját embereiből kiszakított még vagy húszat.

— Tik lesztek a martalék! — mondta nekik kitüntetőleg. — Mutatkozzatok oda a kontyosoknak, látásra, mintha ügyetlenségből tennétek. Aztán mikor utánatok erednek, tegyétek a riadtan menekvőt. Hozzátok hátatokon a gyanutlan pogányokat, ránk, a derék-lesre. Keleti irányt tartsatok mindég! Mialatt mi rájuk csapunk és dulakodunk, te, fiam, — mutatott Rápolthyra — hátbakapod őket. Öt ügyes embert válassz! Azok ne harcoljanak. A gulyát kerítsék s hajtsák Kálló felé, amilyen ügetést lehet. Karikásotok van-e?

Ezt éppen csak a forma kedvéért kérdezte a főkapitány. Az idevaló népnek ugyanis, valóságos második természete a lóügy . . . Törvény szerint azonban még deresrehúzni se volt szabad az ilyen tettenkapott műkedvelőket, mint más közönséges csízárokat. Mert

lovas szolga, járgaló szolga — huszár — más, mint teljes szerrel zászló alá állott nemes, nem lehetett.

Hogy mi az a „teljes szer"?

Hát saját ló, „huszáring", sisak, pajzs, kard, kopja, buzogány, fokos. Akadt főlegény, a módosabbjából — elvétve — aki még fölöskezes lovat is tartott.

No, hogy annál karikás ostor ne lett volna . . ?

Rápolthy tisztelgett és különnyilamlott. Emezek meg tovább, a martalék hijján. De tartották azért szemmel a húsz embert, a cserjéstől takartan, míg veszteglést nem parancsolt Zsegnyey, ismét. Ezúttal az előttük baktató, porfelhőbe burkolt török had miatt.

Akkor elnémult ember, állat.

Hogyne!

A kitörést a gép pontosságával kell megnyitni! Túlkorai sürgedelem éppolyan bajt okozhat, mint a késve mulyálkodás. Pattogni, vagdalkozni akkor való, mikor a martalék visszatér a derék-leshez, hátán a pogánnyal.

Bárhiszen . . ?

Ha így ügyeskedik a húsz kállai fiú . . ?

Biz' azok máris észrevétették magukat, a kapott parancs szerint. Odavillantak a török szemeknek s azzal:

— Uccú te!

Kezdődött a hajsza.

A szerzett zsákmányon mégnagyobb étvágyra gerjelt kontyos örömüvöltésben tör ki. Az oldalvéd leválik. Hirtelen megfordul.

— Hajrá!

A fürgébbje dolgozza is a lovát. Egy csüngőbajuszos pogány tenyerét dörzsöli. S azzal: topp! Ki az élre!

— Janicsár tiszt, bár alantas! — mosolyodott el János, két lombfüzér közé rejtőzötten. — Megismerszik pávakék posztóbugyogójáról, dolmányáról. Meg

hogy a köpenye fakéreg-színű. Süvege nem fehér, hanem piros.

— Alighanem *timariottát* akar itt szerezni, főkapitány uram!

— Micsodát?

— Hát vitézi hűbér-birtokot! Kardra osztják ezeknél.

— No csak hadd jöjjön!

De nem soká tartott János mosolygása. Invitálni se igen kellett a törököt!

Mikor az oldalvéd leszakadt és elvágódott a rabló hordától s a szél szétkergette a port, tűnt elő csupán, hogy megáll ám a hátvéd is és fejlődik, kanyarodik a kállaiak felé! Nem festett bábok bizony ezek! Ember ember mellett. Ló ló oldalán nyomakodik. Magából ebből a hátvédből kétszeresen kitelnék az egész kis magyar csapat, nem is szólva az oldalvédről, melyhez gyors és pontos mozdulattal zárkózik, mialatt a bég hada haladozik tovább szép komótosan a rablott gúlyával, mintha mi sem történt volna.

Számított rá a gaz Eminder, hogy az ebül szerzett jószágnak gazdája is utána fog eredni! Sőt épp ez lehetett a célja! Kicsalni a vitézeket a sík mezőre. Elvágni őket a várbeli segítségtől.

Csel volt az egész! Ravaszul kieszelt csel, amibe szegény kállaiak maguk estek belé.

No most aztán Zsegnyey János! Mi lesz a maroknyi népeddel? Hát a Rápolthyék oladalütésével? Hiszen órányi futam szükséges, csak megkerülni is ezt a hordát! Akkor is a túlsó oldalvédbe, derékhadba ütődnék előbb Rápolthy!

Ha Kállót se kímélte volna meg a többi magyar várak sorsa, hogy a bécsi kamara bizalmatlansága némettel, csehvel, morvával, kalandor spanyollal és vallon zsoldossal fertőzteti meg őket utóbbi időkben és idegen lenne ennek is a kapitánya, föltételezhető, hogy

az talán haboznék. Tanácsra dugná fejét, vagy megpróbálna egyszerűen szökni. De János az ő magyar huszáraival ilyen kibúvót nem ösmerhet. Sem a martalékot nem hagyhatja. Azt a húsz ragyogószemű, fiatal nyíri fattyút!

Csak odaintett a tárogató-síposnak, mikor amazok már a cserjés leveleit kezdték sodorni jöttükben. És túlbocsátotta hangját a felrivalló „Jézus-Jézus" kiáltáson:

— Hozzá, vitézek! Hozzá!

Mostanig a katonák is észrevették a bajt. Tudták, hogy nem pecsenyére, főlóra megy itt többé a játék, hanem emberbőrre! Ahoz pedig ragaszkodik, ki-ki.

Az aprópuskák eldördültek. Kopja, buzogány lecsattan. Akinél fokos: megpenderíti. És mihamarabb egyetlen ordító, hadonászó gubanc válik az egész mindenségből. Kárörvendő pogány, tigrisvadsággal védekező huszár: egymást dúlja, marja. Hol itt rivall s dől ki egy ember, hol ott ágaskodik, nyerít végsőt és zuhan élőre-holtra egy paripa.

Egy. Tíz. Isten tudja, hány! Van-e még a maroknyi kállai népből?

János úr — hogy az előbb körülkapta a szemét — Bajomyt még látta. Egy madárfejű, aszúképű törökkel volt összeakaszkodva s védte a nádszál módon hajlékony pogány pokoli ügyes csapásait. Törött karddal, a derék vitéz . . !

A többit azonban nem ért rá ügyelni. Reá meg az elsőül megpillantott lógóbajuszos janicsár rontott. Talán eltalálta, hogy a kállaiak legfőbbike és — alantas tiszt létére — ingerelte becsvágyát az ellenfél előkelősége.

Kardja fényeset villant tar feje fölött. Sujtott.

Ha talál a veszett csapás, két gerezdre osztja Jánost, mint az almát.

De a kállai kapitány sem először ütközik!

Hárítja a csapást, mesterül.

Ereje bénul az ütésnek. Ami pedig maradt volna mégis, kitérül céljából. Ott süstörög el, a vitéz füle mellett.

A második sujtásra időt se hagy készülni János a töröknek.

Ezúttal az ő kardja kanyarodik.

És találna! Találna, egész bizonyosan, ha egymaga fenekednék itt ez a pogány!

A mellette küzdő bezlia azonban épp most suhintotta le pengéjéről a vért. Ellenfele a porban. Feje nélkül. Ez észreveszi a másik kontyos veszedelmét és — mint a nyilallás — sujt oda a kapitánynak. Közben a janicsár is behozhatja késedelmét. Rezdülésnyi pillanaton belül, búg az ő kardja is. János lova pedig oldalt dől. Ömaga vérborítottan, világát vesztve fordul vele.

Még mintha hallana egy kiáltást valahonnan, a pokoli zűrzavarból:

— „Hozzám, emberek! Vissza!"

És mintha Kállay főhadnagyé lenne az a takarodót vezénylő hang!

De azontúl elzárkózik a füle és hallani se hall többé semmit. Vére piros hulltában festi a letiport füvet. A hősi módra védelmezett, édes anyaföldet

*

Jóéjszakát Zsegnyey János! Jóéjszakát Kálló vitéz főkapitánya! Nem kapitánykodsz te egyhamar a te szép váradban! Aludni fogsz, álomtalan álmot, amiből jobb is lenne neked talán, föl nem ébredni többé, soha!

III.

Naphajlat derengett a tájra. Violaszínbe vont füvet, fát, virágot. A haladozó török falkára is ráterítette köpenyét, nem lévén ő a hivatott különbséget tenni ember és ember között, se fajtájuk, se a járatuk igazvolta szerint.

A portyázásról megtérő pogány népre ráfért ez a kis hűvösség az egésznapi tikkadás után. Melegen köszöntött le Pünkösd havának istenasszonya, Maya. A harcosok elfáradtak és szomjaztak. A kóborgás, lesvetés feszült figyelme, szokott hajdúinak hijján bogárzó vad gúlya fékentartása s befejezőleg az a mérges csetepaté ott, a távoli pagony szélén: megviselte őket.

Eminder az első vízérnél — úgy Fehértó környéken — megálljt parancsolt. Megitatták a szomjan bőgő barmokat és különváltak. A bég derékhadával, a gúlyával s néhány fogollyal továbbsétált Debrecen irányában Szolnok felé, egy kisebb ágazat meg — amelyikben még maradt kalandozó kedv — keletnek fordult.

A janicsár azonban egyik félhöz sem csatlakozott. Úgy nézte, hogy szépszerével eloldalogjon szem elől, a szekérbe rejtett főrabjával együtt.

Nem azért terítette le, nem azért fogta és dugdosta, hogy a bég uraság dicsőségét növelje általa! Saját kezére dolgozott.

Még vagy harminc ember követte. Ezek önkéntesek voltak. *Bezliák,* — gyujtogatásaikról híres *akindzsik* és *gönüllük,* akik csak rendes háború esetén kapnak zsoldot a tartományi basától, vagy valamelyik béktől. Egyébként kóborlás, rablás a kenyerük.

Szolnok várfalai közé szorítva, szűk lett volna nekik a világ. Meg az álluk is felkopnék. Mig a megugrott janicsár oldalán nekikvaló kalandokat és legalább élelmet remélhettek, a bölcs előrelátással különmarasztalt szekerekből. Amellett a janicsár is jól járt kíséretükkel.

Örült a török! Nem győzte áldani segítő angyalát, amért egydarabban hagyta a magyar uraságot, mikor pedig harc hevében nemigen fontolgathatja az ember a kiosztott porció nagyságát! Ha megél a *„gyaur"*, — a hitetlen — szerencséjét alapozhatja meg vele. Vagyont, magosabb rangot, hivatalt vásárolhat a sarcából... Ki tudja, talán még a fényes Porta is fölfigyel rá?

Lesz gondja, hogy fölfigyeljen! Kieszel valami ügyes mesét a szökése magyarázatául s nem kell rőfölnie többé az utakat.

Csak aztán valóban megmaradjon a fogoly!

Amint a derékhad a gúlyával elcsörömpölt, Ibrahimnak minden figyelme Jánosra fordult. Elővonatta szekerét a mogyorócserjék rejtekéből. Lerakatta s odalépett hozzá, ahol hosszan kiterítették a fűre. Nézte a ráhajló akindzsik sürgölődését. Az orvoskodásban ugyan — mint senki muzulmán — ő se hitt (lévén az egészen *kiszmet* dolga, hogy a Teremtő kinek mikor rendeli átsétálni az *Al-Sirat* borotvaélnél keskenyebb hídján), — de hát..?

Az ember azért kíséreljen meg minden tőle tellhetőt. Főképp a gyaúrból törekedjék hasznot húzni, ameddig csak lehet, mint ezt Mohamed próféta világosan megparancsolja.

— Locsoljátok, locsoljátok! — biztatta az akindzsikat. — Ha szagosvíz kell, találtok a bőrturbában. Ottvan a lovam nyergén.

A fínomfőzetű rózsaecetet sem sajnálta rabjától Ibrahim! Mert egyre inkább remélhette, hogy visszatérül a költsége.

A fogoly vitézen az élet kétségbevonhatatlan jelei kezdtek mutatkozni.

Elsősorban egy fiókfej, a fején. Vagyis daganat, ami gyorsan pirul, növekszik. Aki kereszthitű kutyát arra szánt Allah, hogy sürgősen a számára kijelölt harmadik *Hotama*-pokolra takarodjék, annak már nem dagasztja semmijét. Annak nem pirkad a teste bőre, hanem inkább sárgul. Legfőképpen pedig nem pillog a pillájával, mint ez kezd most itten!

Ibrahim örvendezve lökdöste meg sarkalatlan török csizmája orrával az elnyúlt vitézt. Majd nem röstelte saját személyében föléhajolni sem. Hogy vajon igazán kinyitotta-e szemét? Vagy csak ő káprázott?

De nem!

Valóban eszmélkedett a fogoly. S ez abból is kitűnt, hogy fölemelte jobb karját és úgy dúcolta gyomron öklével Ibrahimot, amitől a kíváncsi török nyekkenve ült le a porba.

— Hogy a *Morhut* kénköves barlangja nyeljen el, gyalázatos!

Már addigra egy bezlia is huppant és szitkozódott. Cudarabbúl, mint ahogy magyar tud! Török módra. Harmadik meg zúzott orral trombitált. És a fogoly felült. Talpra is szökkenik s folytatná, ahol félbehagyta, ha tehetné. Ám csak egy bőszült kiáltás, ami telik tőle.

Törött a rab ember lába! Két helyen is törött!

Nyilván, mikor a lova rádobbant, érhette ez a romlás.

Hát ilyen állapotban . . ? Egyedülmaradva . . ?

Nincs mit hetvenkedjék tovább. Hasztalan lázadozik benne a katona, a férfi; be kell látnia, hogy a török hatalmába került.

Egyelőre!

Mert azon túl . . ?

Ahogy fölépül . . ?

Az a kevélyen fölvetett áll, amivel tűri János, hogy a katonák lemessék róla mindjobban szűkülő csizmáját s tapasszák tört részeit agyagpárnázatba, deszkalécek közé — eléggé mutatja, hogy semmi szándéka tartósan gazdájának uralni Ibrahimot. Vagy megszökik ez, vagy keresztülveri majd magát a rabtartóin! Arra sem vár, hogy a Kállóba (okosan!) visszafordult maradék népe utánajöjjön fölszaporodva, kiszabadítani a varsából. Bizonyosan még az ország határán innen!

Hát csak egy kis türelem!

Karbafonta János a mellén karjait, úgy nézte a bezliákat, akik intésére két jó bírós ágat fejszéztek le az egyik útszegélyező fáról. Hántják róla a kérget. Villás végeiket párnázzák gyolccsal, borító bőrdarabbal. *Istápot* kívánt a két hóna alá, hogy ne kelljen szekérrel hurcoltatnia magát. Ne szoruljon senkire, mikor — haladtukban — vízeret lát majd és meg akarja mártani a fiókfejét borító kendőt.

Mert ezt akarta. Gyógyulni sürgősen, a legsürgősebben! Ismét egész emberré lenni, rendbetenni a várát, visszaadni Emindernek a szomszédi látogatást s hozni a Kállóból elrebbentett, édes asszonyát.

De már néhány lépés után belátta, hogy nagyobb a szándéka, mint a képessége.

Tört lába minduntalan odakoccant az istáphoz. Pokoli fájdalommal tiltakozott a gyalog-hősködés ellen. Az átkozott cselvágás is a fején, bár lapjára fordultan mély sebet nem ontott, gyötörni kezdte. Megmegbódult. Ellepte a hőség. Végül se maradt más

hátra, mint beletörődni, hogy a bezliák megint szekérre rakják. Onnan nézte aztán fogcsikorgatva, hogy növekszik a távolság karaván juk, meg az ő szép vára között! Hogy szakad mindmesszebb azoktól, akik szívéhez nőttek.

Keserű gondolatok közepett sűrűsbödött rá a szürkület.

Akkor Ibrahim megállította lovát a menet élén.

— *Bir jere gedselemek!* — kiáltotta hátra a karavánterelő katonának, tölcsért formázva két tenyeréből.

— *Evet!* — bődült rá vissza, igenlőleg, az ember.

Ez a lárma kirezdítette tépelődéséből a rab kapitányt.

Éppolyan jól tudott törökül, mint saját anyanyelvén.

Megértette, hogy a janicsárgazda éjszakai pihenőt rendelt. Azt is, hogy miért?

A homokbuckák közt kis tavacska csillogtatta tükrét. Ezt szemelte ki Ibrahim a vallása által előírt szent mosakodáshoz, *abdest* nélkül nem hajthatná nyugvóra fejét a karaván! Tiszta víz szükséges neki hozzá. Ez pedig tiszta volt. Használhatták is már hasonló célra, más, hasonlójáratú törökök, mert jobban szemügyre véve, egyik partján — ahol a csalitost közelgette — ott állt egy ormótlan, fehér kő. Hervadt lombok övezték.

— *„Mihrab"* ! Afféle hevenyészett, útmenti oltár, — legyintett János megvetőleg.

Egyébként, hogy jól következtetett, mutatta a gyarlómívű *„kebla"* is, az oltár fölött. Mekka irányát jelezte ez a tábla, amerre a hívőknek arccal kell fordulniok, ima közben.

Ösmerte nagyjából a mohamedán szokásokat a kállói kapitány. De így közelről még sohase látott „szent" mosdást. Most hát — hogy a keserű gondo-

latait elverje — jobb híjján ráfordította figyelmét rabtartóira.

Sürgősen jött-ment a török. Közben egyre az ég állapotát aggódta, hogy nem ütközik-e már rajta valahol csillag? Mint a napközben öt ízben kötelező imáinak és mosakodásainak egyike sem, úgy ennek az esti *ahnam namaz*-nak elvégzése se tűrt halogatást. Szabott időn túl ájtatoskodni fölöslegesnek is tartja a muzulmán. Isten — szerinte — meg sem hallgatja a késlekedőt. Hanem majd a tisztítótűzben morzsolhatja le mulasztását a hanyag, egykoron.

Ebből azonban, jobb nemkérni!

Kevéssel az első harcosok megindulása után — egy kivételével — ott nyomakodott már az egész csapat a tavacska körül. Vetkeznek övig mezítelenre. Teregetik a fűre leoldott kaftánjaikat, imaszőnyegüket. Merigetik a vizet, locskolva. János porkolábja meg — lám! — port seper össze a földről s rakja halomba.

Zömökvállú, bütyök-forgós fejű ember volt ez a porkoláb. Csontdúcai kereken fénylettek tar koponyáján. Hozzá elállófülű és kerekszemű. Elől hiányzottak a fogai. Pedig negyven esztendőnél aligha számlálhatott többet. De nem is a kora vitte el a rágó-szerszámait, hanem egy kemény ütés, amit teli-arcba kaphatott valamikor. Mert orra is ellapult tőle, forradásosan. Szájszéle fölhasadt. Ő azonban nem törődött e fogyatékosságaival. Csak gyüjtögette szorgosan a port és mikor az elérte a süvegmagasságot, körülpacskolta két tenyerével a kupacot s lebocsátotta ő is válláról az asszonypendelyformájú török vászon ingét Levonta *terlyks*-ét is, ami nem más, mint lábikrán felül érő, sarkatlan bőrharisnya.

— Mit csinálsz? — mérgelődött ki Jánosból a kérdés, látva, hogy a bikkfa-fejű kimarkol egy összemarékkal a porból s készül testéhez vinni.

Az ember átpillantott.

Megállt a karja.

— Látod, — felelt, hasonlóképpen törökül. — Az esti „*namaz*" elvégzésére készülődök.

— Hát az micsoda?

— Amit amazoknál is látsz ott, a víznél! Ima. Ima és mosdás. A kettő együttjár nálunk.

Azt, hogy „nálunk", bizonyos büszkeséggel nyomta meg.

De János nem vetett rá ügyet.

Ő csak a magáét tudakolta:

— Porral akarsz-e mosdani?

— Mért ne? Minthogy a vízhöz nem mehetek miattad! Megengedi a próféta ilyen esetekben. Sőt homokkal, földdel, mésszel, korállal, hamuval is. A dicső Mohamed emlékére van ez, mikor a ghaznehmeri ütközet után a kopár vidéken vizet nem talált, amiben tisztálkodjék.

— Hiszen így még maszatosabb leszesz!

— Külsőleg! — buktatta meg bütyök-fejét a porkoláb, fontoskodva. — Külsőleg! — ismételte. — Belsőleg azonban, annál tisztább leszek! Különben, mit magyarázzam? Nem értetek ti gyaurok ehez!

Fogta a port s beletömte a szájhasítékába. Közben hadonászott, mint a többi, ott a víz partján. Hol mellét, hol a homlokát illette, hol meg csak úgy üresen legyingetett a levegőben. Aztán kifordította szájából a sarat és orrlikait, füleit, búbján lévő kibontott hajtincseit vette sorra. Majd egész testét ledörzsölte, rézgyűrűi helyéről sem felejtkezve el.

A rab bosszankodó érdeklődéssel nézte, míg csak el nem készült. Akkor a csapat — s vele együtt az ő porkolábja is — imába fogott. De mielőtt a Koránról megparancsolt egyenes tartásba merevült, úgy rémlett Jánosnak, mintha átsandított volna a többiekhez. Mintha mustrát villant volna: hogy kell félig nyitott

ujjait arcához emelnie, hüvelykujjait fülcimpáinak alsó részéhez tapasztania.

Lehet azonban, hogy tévedett. Bizonyára tévedett!

Megvonta vállát.

A karaván népe időközben halk dünnyögésbe merült.

— A *tekbyr,* — gondolta. — Az előljáró ima! Vajon meddig fognak így zümmögni?

No, nem sokáig.

A bezliák övük alá csúsztatták kezeiket, hogy a jobbik födje a balt. A dünnyögés szünetelt ezalatt.

— Ostoba babonáskodás! — legyintett. — Velejár a *fetahah*-val, ami a Korán kezdetéből való ige.

Erről is hallott már. De azért megfogta szemét, hogy milyen együtemre mozognak, dörmögnek ezek a pogányok, mind! Milyen egyszerre hajolnak! Tar fejük a hátukkal egyvonalba kerül, úgy, hogy akár pallót lehetne végigfektetni rajtuk. Félig nyitott ujjaik most a térdeiken. Egyik se kezdi előbb a mozdulattal járó imát és egylélekzetre szakad meg ismét a hang. Majd egy rándulás s mind fölcsapódik görnyedtéből, mint az elbocsátott nádvessző. Arccal vetődnek előre, az adta bolondjai!

— Persze! — mosolyodott vissza János saját emlékére, fanyarul. — Foguknak, orruknak és homlokuknak érintenie kell a földet..!

Mert már erről a babona-szertartásról is hallott. Tudta, hogy az ájtatoskodók rövid ideig a leterített szőnyegeiken fognak most vesztegelni, sarkukon guggolva, combra helyezett tenyérrel. Ezt az időt arra használta, hogy fordítson egyet a homlokát hűsítő kendőn.

De — — —?

Mi volt ez!

Mérget mert volna rá venni, hogy csakugyan tekinget a porkolábja.

Sőt!

Fölegyenesültében kisercintett oldalt, a foghíjja mellett.

Hallotta elégszer, hogy milyen tilalmas dolgok ezek a muzulmánoknál, ima közben. Lassan és komolyan végezni azt, rendeli a szent könyv! S közben se nézdelődni, se ásítani, még köhögni vagy tüsszenteni sem szabad, nemhogy nedvet a szájból kibocsátani!

Hát ez különös volt, ez a szabálytalanság. És szeget ütött a János fejébe. Azontúl le nem vette szemét a porkolábjáról. Ügyelte az ima-szakaszt — a „*nicat*"-ot — befejező hitvallás közben s figyelte a végső köszöntésnél. Köteles ezekkel a jobbra-balra meghajlásokkal minden muzulmán! Hiszen két oldala mellett ott véli láthatatlanul az ő két angyalát. Egyik arra való, hogy a jóra serkentse, másik pedig, hogy bűneit a fülébe sugdossa.

No, a második angyal meghajlás nélkül maradt.

A porkoláb egyszerűen elcsapta a nekijáró részt.

Most már a fejszabása is jobban feltűnt Jánosnak.

Nem megszokott a törökök közt az ilyen külűfej! Hosszúdad koponyájúak ezek inkább. Fekete szeműek.

Ennek az embernek a szeme sem volt fekete. Világossárga volt, mint a tajtékkő.

Ni!

A sarkatlan csizmájában is, milyen ügyetlen! Mint, aki nem szokta! Mást szokott.

— Hát ez se született töröknek! — jutott a megállapításra s épp kérdés alá akarta fogni — kevés tót tudományával — az ebadtát, mikor az szitokra fakadt.

Magyarul..!

— Azapád sarkantyúját, ronda tüske! Még szememvilágát venné!

A csipkebokornak szólt a szitok, mely a galagonya-cserjék tövében kínlódott sárguldozva és hajladozás közben képenlegyintette a mérges atyafit.

— Te magyar vagy?

— Azaz — — —

Későn eszmélt az ember, hogy eljárt a szája.

Elröstelkedetten vonogatta hosszú gém-nyakát. Zavarában röhintett is egyet, be a hóna alá. De aztán meggondolta. Félútban visszakomolyult és igent intett.

— Szóval *pribék* vagy, — biccentett a kapitány haragosan.

Mindég elömölte az útálat, ha keresztény férfit — s hozzá magyart — látott, aki pogánnyá vedlett. Vagyis pribékké, ahogy akkoron nevezték, mindkét részről, a hithagyókat.

— Nem ég el az orcád? — tette hozzá lenézőleg. — Apáid csontja nem zörgölődik itt a föld alatt?

Az atyafi mostanig egészen közelébe ért már. És hogy így lehordták, nem húzódozott tovább.

Visszalőtt egy nyilat tajtékkő-sárga szeméből a támadójára, ingerülten.

— Úr vagy, uram! Látom a gúnyádról. Vitéz vagy. Nemes ember. Neked könnyű jóba foglalnod magad! De az ilyen jobbágy, mint én — — —?

Csak legyintett.

— Húz minket az ág is. Belőlünk sohase lehet úr, magyar szokás szerint. A töröknél a legutolsó istállólegényből is lehet nagy basa, ha jól verekszik. Ugyan mit hozott nekem az egész magyarságom? Ezt a buzogánylapított pofámat, el! Meg koldústarisznyát.

— Koldús is lehet becsületes!

— De koldús! Megelégeltem.

János összevonta szemöldökét.

Intett, hogy nem kívánja folytatni a társalgást.

Ugyan mit rontsa magát egy ilyen hitvánnyal, akinek se Krisztusa, se hazája!

Most azonban, már a paraszt nyomakodott.

Miután a porcióját kikapta, kérlelőre fogta a dolgot:

— Uram! Ha volna egy darab szalonád..! Ha vak óta szememmel se láttam. Ezek itt megvetik, mint mink a dögöt. Mindegyre csak rizs, meg ürühús járja. *Piláf!* Nem nekünk termett az! Még álmodni is szalonával álmodok. Adj egy nyesésnyit, ha van!

— Inkább az útszéli ebnek!

— Mért fordul rám így a haragod, uram? Sajnálnál inkább! A nyomorúság odakergetett, két esztendeje, a fölkelő parasztok közé. Gubec Máté vezérlete alatt. Tizenötezren voltunk ott, nem én egyedül! Mi lett a vége? Ránkjött a nemesség! Ránkjöttetek. Gubecet Zágrábban ugyanaz a gyalázatos halál érte, mint hajdanában Dózsa Györgyöt. Pedig mi volt a bűne? Szerette a népet. Olyanok lettünk, mint a szedett ág, mióta elpusztítottátok. Üldözött kutya, én is... Senki be nem fogad.

— Takarodj!

De a pribék nem takarodott.

— Tudod jól, uram — esengte — hogy mi sorsra juthatok így is! Ha harc közben kerül kézre a hozzám hasonló rendű, sohase lesz belőle basa! Nincs a pokloknak az a kínja, amit ti meg ne ízleltetnétek velünk! Minden rab megválthatja magát, csupán minket tilos váltságon kibocsátani. A királyi rendelet, uram..! Harminc forint a beadott fejünk ára! Pedig szolgálatokat is teszünk. Nem egy főtörök került már közülünk s azok közt nem egy jótevője a magyarnak!

— Árulók vagytok magyar részről is, török részről is! — ingerlődött bele ismét János a beszédbe. — Bajban ti pribékek vagytok az elsők, akik cserbenhagyjátok az új gazdát. Ha szorul egy vár, legyen magyar vagy török, megkezdődik bentről a lónyerítés, malacsivítás. A ti szökéstek jeladásai, gazok!

— Kár így beszélned, uram! Még hasznom vehetnéd.

— Elkotródsz? Utállak!

A rab elfordult. Pedig a pribék ajánlkozása megütötte. Agyában villant egy sugár. De nem engedte megerősödni. Visszatartotta az a megvetés, amit a magyar-török iránt érzett. Nem is válaszolt többé semmi szavára. Hátatfordítva nézte amazokat, ahogy jödögélnek visszafelé a tó partjáról.

Lassú lépésben, elmélázott arccal jöttek. Az eleje már beért s kezdte lerakni a szekerekről a sátorrészeket, mikor egyszerre megzavarodott a rend. A partonmaradottak kiáltozni kezdtek. Lódobogás. Viháncolás. Fegyverek csörömpölése.

Hát ezekhez mi ütött?

A rab odafordult arccal. Vonta szemöldökét, hogy jobban lásson a homályban.

Látott is. Egy újabb kis csapat bezliát. Övékhez hasonlót. Két teve, megrakodva. Szekerek. Néhány ló. Összehajtott jobbágyrabok, gyermekek. És egy bőrfedeles hintó.

Hintó?

Csak lecsukta szemét.

Olyat döbbent a szíve, hogy majd kiütötte a dolmányát. Hogy: hintó . . !

Igen, de micsoda hintó?

Ismerte ő azt már! Ismerte, közelről. És azt az angyalarcú kis asszonyi teremtést is, aki most bontakozik ki a lefegő bőrernyőzet alul! Megáll a párkányon s toppan le a fűre. Néz körül riadtan, ijedt galambnézéssel.

— Orsika!

Kemény ember volt Zsegenyey János. Kőből, vasból, puskaporból gyúrta talán emberré a Teremtő, mielőtt lebocsátotta ebbe a keserves magyar világba Férfinek. Harcosnak. Most ezegyszer mégis suttogóra

gyöngült a kiáltani akaró hangja. És lehullt a karja az ölébe. Az ő híres, vagdalkozó, tettekre erős karja! Elfeketült vele a világ, feketébbre, mint amikor csontja törött, feje kondult a vitézi tornában.

De tudja az Uristen, mit miért cselekszik! Mért lobbant néha hőst a gyávából s hogy mért oltja ki olykor a hős szívéből az erőt! Mért némítja halk suttogóra az üvölteni akaró szájat!

Néhány perc multával János is tudta már, hogy jobban volt ez így. Nem rikoltani! Áruló nyomot nem adni a pogány rabtartó gazdának, ameddig nem muszáj. Ameddig a nyílt szó és büszke kiállás ideje el nem következik.

Csak odarezdült az álmélkodó asszonykának, érezhetőleg inkább, mint láthatóan:

— Vigyázz, el ne áruld magad! Szétválaszthatnának!

És elfordult, mint akit nem érdekel másnál jobban az, ami itt történik. Vagy mint aki tudja, hogy az a másik lélek egy ővele és megérti úgyis. A rezdülésnyi jelét is.

Hanem abban már nem akadályozhatta meg semmi bölcsessége a világnak, hogy két forró könny ki ne sajtolódjék a szeméből. Az első két könnycsepp, mióta férfikorba növekedett s kardot visel az oldalán.

Fölrémlett benne — iszonyú fájással — hogy mi sors várhat török rabságban a nőkre, ha szépek s ifjak! Főképp, ha töretlenek, mint az ég lilioma. Mint ez az ő hajadon-felesége, aki egyenest az oltártól került ebbe a pogány posványba.

Jobb lenne halva látni, mint arra a végzetre bocsátani, ami rá varakozik, ha — — —

Nem engedte végig agyán az egész rémséget. Zúzott lábával, hőségben kavargó fejével sem törődött többé. Rántotta hóna alá a két istápot s azzal le a szekérről!

— Hol a janicsár-gazda?

— Ibrahim?

A pribék ott dörzsölgette kezét. Megindult a tanakodó bezliák csoportja felé.

Most végezhettek be azok valami alkut a janicsárral, mert hajlongtak neki nagyon. Mintha máris főbasa előtt hajlonganának. Látszott, hogy belementek az egyezségbe. Elösmerték főnöküknek. Ők tudták: mi áron?

Hogy a katonák szétszóródtak, János letoppant az ujdonsült bandafőnök előtt. Az épp egy keréknyi vánkost cibált lefele az egyik szekérről s készült nekiülni estebédjének.

— Te janicsár!

A lógóbajúszos hátrafordult.

Nagyot pillantott a török szólításra. Még a vánkoscibálást is abbahagyta.

— Tudsz a nyelvünkön?

— Lásd magad szemével!

És a rab uraság egy szépmívű, becses gyűrűt vont le ujjáról. Atyjától kapta hajdanában, mikor vitézzé ült fel s hadnaggyá ütötték.

Két óriás, táblás gyémánt csillogott a gyűrűben. Közepén rubin. De akkora, mint egy alapos lencseszem.

— Tudod-e, hogy hívják? — kérdezte a rábűvölt törököt.

Az bambán lógatta fejét. Gyönyörködtében még a bemutatkozó mellbeütés haragjáról is elfeledkezett.

— Gyűrűnek, — mormolta.

— Nem.

— Hát?

— *Tiéd*-nek! Ha azt az asszonyt, akit most hoztak az új bezliák, tüstént szabadjára bocsátod és megfelelő emberekkel elkísérteted oda, ahová én mondom!

— Miféle asszonyt?

— Ott áll, ni!

János a hintó felé mutatott. Másik öklét meg a szívére szorította, hogy túl ne harangozza a szavát:

— Portyán került. Sajnálom. Odahaza megsiratnák.

— Ösmered?

— Szomszédom lánya.

— No, csak add ide a gyűrűt, amit úgy hívnak, hogy „enyém"!

— Megteszed, amit kívánok?

János nyujtotta is már az ékszert. Sőt, hogy azt egy másik, szintén elég becses gyűrű tartotta lefogva, hát azt is, vele! És ráadásul életét is odaadná, hogy amit kívánt, teljesüljön. Azonnal! Még mielőtt ő ismét egész-emberré forrad! Azzá aki volt s aki lesz, majd mikor ebből a rabló népségből kiöklözödik.

— Most aztán egy-kettőre!

De a janicsár csak áll. Forgatja a gyűrűket. Előbb a gyémántosat, majd a kisebbiket. Aztán egyszerre ottvan ujján mind a kettő. Ő meg az időközben lepottyant párnán. Bocsátkozik rá lefelé, törökösen maga alá keresztezett lábakkal s beletép az eléje adott lúdfi húsába, tíz ujjal.

— Pusztulj innét!

— Mit mondassz?

— Azt, hogy hitvány gyaúr eb vagy, ha százszor selyemágyban hozott is világra ebanyád! Nem tudod-e, hogy aki fogoly: fogoly mindenestől? Annak nincs mivel űzérkednie! Hát hagyj ennem és dögölj!

Ezzel a két lefüggő bajusz-szár elkezdett idestova vonaglani, mint két lebegő pióca. Egy foszlány lúdfipecsenye azonmód el is tűnt Ibrahim papucsforma szájában.

— Te török . . !

Jánossal egyet fordult Isten szép országa.

Odakapott, ahol boldogabb időkben a kardját viselte.

De haj..! Hova tűnt az!

Nem volt sehol a kard, amivel beleszakíthatta volna a párát abba a betyár csalóba.

Istápját emelte hát ütésre és le is sujt vele, ha a pribék el nem kapja idejekorán a karót.

— Mit csinálsz, uram? — kérdezte súgva. — El akarod veszejteni végképp, magadat is, mint az asszonyodat? Bizd rám! Más módja van ennek!

A rab, — mint akit szél ért — hullatta le karját. Rádőlt az istápra, egy élet súlyával.

Eggyel?

Nem. Kettejükével. Kettejükért való felelősséggel.

— Vezess vissza a szekérhez!

Már addigra Orsika is ott kuporgott, szegény. A bezliák hagyták. Nem kaptak parancsot, hogy a rabokat egymás közt szólni ne engedjék. Hadd nézzék egymást! Hogy micsoda mélység, az üdvösségnek milyen menyországa, a kárhozatnak mekkora pokla tud égni két ember szemepillantásában néha, ugyan mit ért ahoz a baromi pogány?

Ne is értsen! Adassék meg legalább annyi kiváltság két ágrólszakadtnak, hogy a lelkük titkát némán kicserélhessék. Erősebb bátorítsa majd a gyengét, emez pedig felüdítse társát a maga üdeségével.

— Édes egy asszonyom..!

— János! Szerelmetes uram!

— Veszedelembe hoztalak ki, boldogságod helyett!

— Osztályos a sorsunk. Úgy esküdtünk.

Az asszonyka szeme fölparázslott.

Rávetette tág tekintetét vőlegény-férjére.

— Még köszönöm is, hogy elfogtak! Ha tudom, ami kegyelmeddel történt, futok magamtól. Nem sírok pulya módján! Nem ijjedezek.

— Bántottak, lelkem?

— Csak bekerítettek. Egyet se búsuljon kegyelmed azon!

— És az embereink . . ? A csatlósaid?

— Hurcolják őket, mások. Úgy vélem, Szolnokra.

— Akkor Eminder falkájáról levált portya lehetett a tiéd is!

— Lehet, — hogyta helybe az asszonyka. — Úgy értettem, hogy száguld ilyen kisebb csata, még vagy három a környéken. Ahol vásár, sokadalom: fölverik. Ahol búcsú jár, megütik. Szálldosnak, kozárolnak, szokott módjuk szerint.

— Szegény ország! Szegény mi-magunk!

János kebléből nehéz sóhajtás szakadt.

Lelke fenekéről jött. Enyhülést nem hozott.

— Mi lesz veled! Hogy töresselek éjszakára, édes egy árvám, ahelyett hogy selyem diktahéjra nyugtatnám a fejed!

— Meg van már vetve az ifiasszonyka ágya! Megvetettem, — szólalt közbe egy idegen hang, váratlanul.

Orsika összerezdült rá.

Ura keze meg a gyámolára.

Hátrafordult.

Aztán el is bocsátotta az istápot.

A tűz fénye mellett, amit a bezliák gyujtottak időközben, a pribék ábrázatát vette észre.

Az ember lesütve tartotta szemét.

— Hogy lásd, uram . . . — motyogta tétován. — Nem kellett volna olyan szigorún ítélned . . . Hiszen csak a német igája miatt tettem, amit tettem! Magam sátorát adom . . . Átkozol-e még?

A kapitány nem felelt mindjárt. Előbb lebocsátotta pilláit, mélyen. Mintha minden szónak, amit kiad, mélyről kellene kiszaggatnia a gyökereit.

Utóbb föltekintett, ismét.

— Keresd meg a fölöskezes lovam, — mormolta. — Ott kell lennie a többi rablott jószág között. Piros

bársonnyal van kihányva a nyerge. Arról ráismersz. Tarisznyát lelsz az oldalán és abban szalonát. Tied.

— Megfizetsz uram! De emberszámba nem veszel. Jó. Megértettelek.

János elfordult némán. Az atyafi pedig elkullogott. Lassan kullogott, mintha minden lépés után arra várna, hogy visszakiáltsák.

Nem hívták azonban.

Erre eltűnt fekete árnyéka, a tűz körül imbolygó többi árnyék között.

A csöndet Orsika szakította meg:

— Pribék volt?

— Az volt.

— Hátha vissza lehetett volna téríteni?

— Alig hinném. A törökről csak úgy beszél ez már, hogy: „nálunk"... Saját fajtáját „gyaúr"-nak nevezi.

— Talán szégyenkezésből! Ilyen bánás mellett egészen bizonyos, hogy átkeseredik a pogányhoz! Látja, hogy mifelénk örökre becsukódott számára a kapu.

— Nem vesztett vele, sem a haza, sem a keresztény hit.

Orsika nem vitázott tovább. Az ura szava döntött. Az ő számára törvény volt az.

Megvonta kezét lágyan, János tört lábának pólyázatán.

— Fáj-e még, kedves?

— Nem érzem, mióta ittvagy.

— Nyugodnia kellene ezzel kegyelmednek! Nagyon kijutott mára!

— Én mondhatnám! Rút önzés, hogy itt virraszttatlak.

De nem akart válni urától az asszony! Mozdulni se, míg meg nem igérte János, hogy ottmarad a közelben, amennyire feltűnés nélkül teheti.

Egy szekeret látott ott, a sátor balján. Arra gondolt.

Üres volt a szekér.

— Hát jóéjszakát, édes uram!

— Áldjon meg az Isten!

Mégegyszer összenéztek, hosszan.

Aztán János is odafordult a maga szállására. Nem kúszott föl azonban! Ülvemaradt, az egyik keréken. A szemét lezárta. Csupán a melle háborgó fölvetődésein látszott, hogy nem alszik.

Oh, mert hiszen legalább csak éjszaka ne volna! Illatoktól terhes föld, csillagokkal hímes tavaszi ég! Éjszakája a szerelemnek és porbahullt násznak, ami ezer megejtő képet rajzol a szerelmes férfi szeme elé!

*

Eltörődött János valahogy éjfélig, az ő kemény ülésén. De mikorra a Göncölszekér feje fölé hajtott, nem birta tovább. Megtapogatta övét. Eszébejutott a kése, amit oda szokott mindig rejteni óvatosságból, ha külső járatra indult.

Nem szedték-e el tőle?

Nem. Csupán a látható nagy szerszámától ütötte el a pogány. Hogy kisebb is lehet nála, arra eddig őmaga sem gondolt.

Szerencsére! Mert ami eddig meg nem esett, megtörténhetett volna az előbb, mikor a janicsárnak akart rontani. Pedig nincs az a kincs, amiért azt a kést most elcserélné a rab ember!

Hogy miért?

Nem kérdi, aki férfi és szeretett valaha! Nem kérdi, aki szerelmesét, — a szűzit, a tisztaságosat, — olyan kockázatoknak látja futni, mint Zsegnyey János az ő templomból hozott asszonyát! Neve után már feleségét...

— Nem!

A fogoly megrázta fejét. Szemében szilaj elszántság lobogott.

Azt a sorsot, aminek az ő mátkája indul, nem engedi rételjesülni! És minthogy önmagát még csak menthetné — ha majd az épsége visszatér — de kettejüket keresztülvágni a törökön nincs reménye, hát inkább azt a megoldást választja, amire most készül... Isten legyen neki érte irgalmas!

Az istáp halkan, óvatosan toppangatott az éjszaka harmatjától csillogó fűben. Egész odáig az üstig, melyben estelijüket főzték a pogányok, míg el nem heveredtek az őrrel együtt, aki ott horkolt a bográcsszolgafájának vetett fővel, az alvadozó zsarát mellett.

Itt megvesztegelt János. Visszafojtott lélekzettel figyelte, hogy nem ébredezik-e a strázsa?

Majd — hogy az csak húzta tovább, egyenletes horkantásokkal — ő is tovább lengett-toppant.

A sátorig!

Fél istápjával föllibbentette függönyponyváját a tetőzetére és belépett. Nesztelen mozdulatokkal odakerült a ruhaneműkből ágynak hevenyészett alkalmatosság oldalához s előre hajolt.

Ahogy szeme a csökkent világosságot megszokta, már az ágyon fekvő arcát is fel tudta ösmerni.

Orsika volt az, valóban! Karjait egymásbafonva nyugtatta fürtös feje alatt. Hamvas gyermekarca mosolyog álmában, szelídeden. Szája egy gondolatnyi vonalon nyitva. Éppen csak annyira, hogy a nedves gyöngyszemfogak elővillanhatnak. A hosszú, fekete bársonypillák lesímulnak, mélyen s a szoknya válla megoldódott kissé. Látni engedi a bőr barnás selymét, ott, a kar hajlásánál, ahol vállba gömbölyödik.

És ezekhez a szent titkokhoz érhessen pogány keze, avatatlanul? Ezeket az égi kincseket fröcskölhesse be sárral, akárki?

János nagy lélegzetet sodort a mellébe.

Kivonta övéből a kést s magasra emelte a szunnyadó asszony keble fölött.

Legyen biztos a döfése! Szerelme asszonyának szabadulása!

Most!

De nem.

Várt még egy pillanatig.

Talán épp most társalog vele álmában, szegény! Talán épp most suttogja az ő meleg bársonyhangján: „Édes uram!" Talán épp most várja tőle a szerelmes szót, gyöngéd símogatást! Most üsse át a szívét? Így váltsa valóra a szerelmes asszonyálmot?

Megtörölte homlokát.

Facsaró víz volt az a hideg verítéktől.

— Várnom kell, — gondolta. — Megvárom, míg abbahagyja a mosolygást, hogy ne legyen olyan védtelenül kiszolgáltatott, az árva!

Erre azonban hiába várt. Orsika mélyen és édesen aludt, mint a gyermekek. Nem mozdult. Pillája se rezdült.

— Az őr fölneszelhet. Nem késlekedhetek ...

Az öldöklő eszközt szorító ököl ismét lendült. Megint ott állt a gyöngéden hullámzó asszonyi mell fölött.

És .. ?

Megint csak lehullt.

Most meg az nyilamlott át János zaklatott agyán, hogy, a döfésre, Orsika ki fogja nyitni a szemét. Abban az iszonyatos egyetlen pillanatban — mikor szerelmes álmából a halálra ébred — rá fog tekinteni. Látni fogja gyilokra emelt kezét, annak, akit minden szépségével megajándékozott. Gyilkosnak fogja látni őt és ez a kép fog belefagyni megdermedő látásába, örökre. Ez az emlék lesz útitársa, a nagy fekete útban. Ez lesz fizetsége szegény bohónak, azért az életreszóló bizalomért, amivel sorsát a tenyerébe tette!

Hogy bírja el a szörnyű gondolatot, csak addig a következő percig is, mikor majd a saját élete gyertyáját fogja kioltani? Hogy áll a Teremtő ítélőszéke elé, két ember vérétől könyékig véresen?

Zsugorodott kezéből kihullt a kés.

Nagyot hördült és nekitántorodott a sátor-oszlopnak. Öklével a saját fejét dobta meg. Verte, zúzta, míg a sebét borító kendő le nem siklott róla. Akkor kitámolygott a sátorkapun.

Melléből kitört a könnytelen zokogás:

— Hitvány féreg vagyok! Saját javáért se, nem birtam megölni!

Az arca olyan volt, mint a háborodotté.

IV.

Ahogy kihajnallott, hóna alá kanyarította a két gyámolát. Nem törődött vele, hogy a lába pokoli mód sajog. Fejromlásával sem törődött. Oda-odaütődve az istáp nyeléhez, megindult az alvó törökök közt. Bepillantott minden sátorponyván. Megnézett minden embert.

Végül egy köteg szalma mellett megállt.

Alul megodott, zacskóforma nyílással, egy kékposztó bugyogó feküdt a szalmán. Meg egy piros dolmány. Sujtása piszkos nyakban folytatódott, a nyak pedig fehér turbánban. A turbán patyolatból való volt és tiszta. Élő lény fejét födte. Azt, akit keresett.

Ráismert a minapi pribékre és meglökdöste óvatosan, hogy föl ne rivalljon, mikor ébred.

— Te ember . . !

Az atyafi nyomban fölserdült.

Zaj nélkül ült fel és eszmélkedően dörzsölte meg szemét.

— Uram . . !

— Psszt, — intett a kapitány. — Csak halkan, te . . . Hogy is hívnak?

— Gáspár Jánosnak, instállom.

— Nem a régi nevedet kérdem! A mostanit!

A pribéknek megrándult egyik pofa-izma.

Hanem azért fölkelt és — a bugyogóját porolgatva — nyugodtan felelt:

— Mudzának. Mikor így fölrezdülök, még mindig amarra vélek...

— Hát mikor imádkozol! Alláhot hiszed-e, vagy Krisztust?

— Alláhot választottam, uram. De azért ha feszület előtt visz el az utam — — —

— Ráveted a keresztet is! Gondolhattam volna.

A paraszt bólintott.

— ... mikor emezek nem látják. Mert tudod, hogy nem tűrhetik! Az ember pedig mégse lehet egész bizonyos abban, hogy melyik az igazi hit..! Mért kérded, uram?

— Már nem kérdelek. Esketni akartalak valamire.

— Hiszen én esküszök azért!

— Ugyan mire! Amiben magad se vagy biztos?

— Hát — — —

János csak legyintett.

— Hagyjuk. Egyebet mondok én neked inkább, te Mudza!

(Szándékosan nevezte török nevén a pribéket. Az ő drága magyar nyelvét ugyan ne mocskolja többé egy hitehagyott!)

— Látod-e itt rajtam ezt a mentekötő láncot?

— Látom.

— Mit tartasz róla?

— Azt uram, hogy arany — vetett sóvár lángot a paraszt szeme.

Aztán hozzátette:

— Jó arany, meg szép is. A míve is szép. Uraknak való.

— Vagy basáknak.

— Hiszen ami azt illeti...

János kettémeste a szót.

Mentegombjainak boglárаira mutatott:

— És ezek? Ismered-e, hogy milyen kövek ezek itten?

A paraszt azonban nem volt járatos a kövekben. Csak vélte, hogy becses holmik. A mentekötő lánc — meg a viselője — kapcsán jutott erre a vélekedésre. János helybehagyta.

— Ami kék, az türkiz. A fehér igazgyöngy. Zöldet is látsz emitt! Ezt smarágdnak hívják. Tetszenék-e?

Mudza egész megzavarodott. Zavarában turbánjához nyúlt, mintha süveg lenne s le akarná rántani. Megforgatni. Belepillantani. Mintha abból olvasná ki a kellő jobbágyi alázatú választ.

De még idejekorán észbekapott.

Nem szabad a töröknek felfödni a fejét! Se köszöntésre, sem bármi egyéb ok miatt.

Így csak az ádámcsutkáját járatta meg, izgalmában. A kellő tiszteletnek pedig lesunyt pillákkal adózott.

— Tetszeni tetszenék, uram! Ha magamfajta álmodhatnék ilyesmiről . . !

— És ezek a gyűrűk?

A bikkfa-fejű lábait kezdte váltogatni erre a sejtelmes kérdésre.

Kérdéssel válaszolt:

— Mért tudakolod egy szegény szolgától? Haragod után, böcsmérlésed után, csúfot akarsz-e mármeg űzni belőlem?

— Nem, — ingatta meg János a fejét. — Én nem böcsmérellek többé. Ami számadásod, intézd el majd Istennel, mikor elébeállasz egyszer. Vagy az Allahoddal, ha addig egész belegyőződsz. Én csak vásárt kínálok neked. Abban talán megbízhatóbb vagy, mint az esküvésben, — fűzte hozzá, elfogyó hangon. (Akarata ellenére is kirezdült belőle a megvetés.)

— Számíthatnék-e rád?

Egy zökkenés volt az első felelet.

Mudza a csillogó holmik felé mozdult.

De észrevette és elszégyellte mohóságát.

— Mit kellene tennem, uram?

— Kilopódznod innen, a hordából. Lehető volna-e?

— Szabad a járás-kelésem. Nem tartozok semmi rendes hadhoz. Aztán?

— Aztán el kellene találnod Kálló várába.

— Ez se nehéz. Jártam én arra.

— Egy izenetet kellene átadnod a vicekapitánynak.

— Prépostváry úrnak?

— Hát ösmered?

— Megjártam vele Moldvát, — vörösödött el Mudza.

János azonban elpillantott róla.

— Meghírlelnéd a kapitány úrnak, hogy mi sorsra jutottunk. Feleségemtől, immár. Ami pénzt fölverni tudnak, küldjék váltságba, tüstént. Vagy ha megfelelő csatát bírnának alábocsátani, utánunk... De nem..! Erről ne szólj.

Az ötlött János eszébe hirtelen, hogy még lesre hozhatná ez a renegát az ő vitéz fiait!

Megmaradt inkább a pénzváltság mellett. Vagy — ami a legokosabb — egészen Prépostváryra bízta, hogy mi módon segítsen rajtuk. Elég ha tudja, hogy a bajuk megduplázódott. Ő innen nem láthat a várba és így nem kommandirozhat.

— Mihelyt visszatérsz, vagy hírrel, vagy a követséggel, ami aranymarhát rajtam látsz, mind a tiéd — fejezte be ajánlatát.

— És... Ha nem találnak?

A pribék hunyorgott. Röstelkedés és kapzsiság, a vérében hozott alkuvási vágy és aggodalom: tükröződtek zúzott arcán.

János hökkenve nézte.

— Hogy nem találnál? Talán csak nem gondolod, hogy megszökhetnék, tört lábbal? Hogy akkor veled tanakodnék itt?

— De... Az asszonyod ..!

— Küldve se hagyna egyedül.

— És... ha...

Mudza nyelt egy nagyot.

Aztán mégis kinyögte:

— Ha... Netalán meghaláloznék az útban?

— A feleségem?

Úgy megborzadt János, mintha ez az éjszaka nem is lett volna! Mint aki sohase állt — emelt gyilokkal — a szelíden szunnyadó hitves ágya mellett, szíve helyét keresgélve.

— Megbolondultál? — kérdezte rekedten.

— Nem, uram! — felhődzött a paraszt. — Csak nem találom egész biztosnak az... izét...

— Az egyezségünket?

Mudza rálódította a fejét:

— Azt, uram! Mert nézd, uram! Megfáradok. Bőröm kockáztatom. S nem te magad mutattad-e ki éppen, hogy ti urak és magyarok... Az ilyen szegény pribéktől — — —

— Amit kívánunk, azt megfizetjük? — egészítette ki János a szánalmas nyögdicsélést, elútálkozott szájjal. — Ne félj! A fizetségedet előre kiadom. A váltságpénzből meg, — ha aláhozod az enyémeket — kijár a dupla. Megveheted rajtam, hiszen szöknünk lehetetlen. Váltság nélkül, ingyen, meg csak nem gondolod, hogy elszabadít a janicsár?

— Igazad van, uram! Megbocsáss!

Egyszeriben megbátorodott Mudza, amint a gyűrűket ujjain, mentekötő láncot, kapcsot meg a bugyogója fölé övezett kendőben érezte.

Még ő bíztatta a foglyot, miközben az ékköves boglárokat faragdosták le a dolmányáról:

— Menni fog minden, uram, mint a karikacsapás! Kár volt a másik két gyűrűért is! Rövid napon szabadak lesztek, mind a ketten!

*

Hát igen, ha Isten őfelségének úgy tetszik, hogy megszabadítsa a rab vitézt! Mert ettől a bal-útra tért hitványtól ugyan hiába várja Zsegnyey János, hogy Kállóba menjen, piruljon, nyakát töresse, bőrét viszolgassa! Igazat szólt Orsika! Megértette ez jól, hogy amarra vissza úgy sincs út többé. Beomlott. Az elárult fajtája többé be nem veszi. Mégegy csalással sem veszíthet többet, mint amennyit vesztett eddig. Aki egy dologban alávaló, másban sem különb! Aki egyben áruló, másban sem hűséges.

Örült a pribék, hogy amit lehet, elkaparintotta. Dehogy is akart az fáradni a mai bizonyoson túl, a holnapi bizonytalanért! Nézte, hogy mentől előbb és minél távolabb jusson a janicsártól is, Kálló várától is. Keresgélni nemigen fogják. Ugyan ki fájlalná fejét egy hitvány lókaparóért? Ha van: van. Ha nincs, a nap attól kering tovább, a föld tányérja körött.

*

Kilencedik reggelen a karaván érintette Budát. Majd Érdet, Ercsit. Megállt Csánkurtárán, Pentelén, Földváron. Tolnán — hosszabb pihenőt tartva — meglakta Szekszárdot, Báttaszéket és a gyászosemlékű Mohácsot. Három hét teltével pedig már Eszéken túl haladozott, a határ felé.

János hiába várta Mudzát.

A pribék nem mutatkozott.

II. RÉSZ.

TÚL A FEKETE KAPUN.

I.

Fekete Kapu, Bánatország kapuja, be sötét is vagy!

Pedig képzelt kapu vagy te csupán, melynek se bálványa, se lakatja. De csak egy láthatólag megvont vonalad sincsen, — végzetes Kapu, zárnélküli zár: Országnak Kapuja!

Mégis, hányaknak a dicsőkből volt életük álma: távolabb kivetni megfoghatatlan küszöbödet! Hányaknak voltál ifjúi becsvágya, aranyló ködkép, üdvösséges Kapu, magyar határoknak szent kapuja!

És mennyiek hulltak elődbe, megaggott reménynyel, halálra ébredten, — hősi akaratok elnyelője, gyilkos Kapu, te átkozott Kapu!

Mért nyílsz olyan készségesen az ártó szándéknak s mért dörömböz rajtad olyan hiába az igazak lelke, ökle, válla? Mért nyeled el az orgyilkos titkon lappangó lépteit és mért csörrensz olyan harsány visszhangot, valahányszor gazdád — az úr! — mozdulna átlépni rajtad, áruló Kapu, tornáca földi Gyehennának?

Vagy jó és rossz egyszerre: erőnknek próbaköve. Vagy szent és gonosz, hogy leboruljunk előtted és irtózzunk. Vagy — pedig nem is vagy — csalóka délibáb! Meg se foghatunk. Utolsó rezdüléssel lesor-

vadt csontvázkezünk még csak meg sem símogathat búcsúzóra, mielőtt elhányja szemünk a csábító lidércfényt, fülünk bíztató Sellő-hangot. Mielőtt kifosztottan és megcsalatkozva, örökutakra térnénk — árva nemzet fiai — Csaba királyfi égi Útján.

Nem illetett kéz soha, nem észlelt szem soha, csupán a képzelet. Mégis, hogy tud áradni rajtad keresztül gyász, siralom, idegen világok dermesztő levegője! Milyen hozzádillő kapusok: Sóvárgás és az Őrület!

Akit nem ért soha a balsors, hogy egy ilyen láthatatlan Fekete Kapu ráejtse szárnyát, nem bírja elgondolni azokat az érzéseket, melyek átton át fuvallnak rajta. Aki meg már kívülrekedt, mire volna beszélni annak? Tud tapasztalatból s megérti jól lápispataki Zsegnyey Jánost, hogy mért fakuldozik az orcája, mikor először töri meg rabkenyerét Brcskán?

*

A karaván itt, a Száva jobb partján állt meg első ízben bosnyák földön. Kompokon kelt át és — más csatlakozó népséggel jól fölszaporodva — haladozott tovább, a hegyek közt, Tuzla felé.

Orsika egy teve hátára vont sátorfélében próbált megküzdeni a nappalok tűrhetetlen hőségével. János meg a szomszédos szekeret lakta, gonoszkodó lábtörése miatt.

Feje már begyógyult. De hogy a hajcsár egyszintben vezette állatját a szekérrel, az aszonykának elég alkalma nyílt megfigyelni, hogy mégse derül az ura kedvel Komorodik inkább.

Látta megcsappanni, fokról fokra jobban el borulni minden stáció után, ami mögöttük maradt Látta sápadozását, szemeinek megkarikásodását emésztőfényű tüzét. Elszorult szíve a másik néma ságától, mindég ránchavont homlokától.

Már bajuszát se gondozta olyan ügyelten a daliás, szép vitéz, mint otthon, magyar földön! Szakállát is hagyta. A torzsák elpemetesedtek álla körül, még betegebb külsőt kölcsönözve az anélkül is fakó arcnak.

— Csak nem jól lesz ez így, lelkem! — ingatta meg fejecskéjét egy sugártól záporozó délelőttön, lágyan hintálódva a sátorülésben. — Emészti kegyelmedet valami!

A férfi tagadólag intett.

De integethetett! Asszony szemét nem lehet megcsalni, puszta mozdulattal. Asszonyt, aki szeret!

Orsika se hagyta abba a firtatódást.

— Az búsítja kegyelmedet, hogy elhagytuk a magyar földet! Legalább világot látunk! Megösmerjük közelről a pogányt. Örökké nem tart. Visszatérünk.

János melléből mély sóhaj szakadt.

Azonban most se szólamlott.

Orsika hát tovább folytatta a tudakozódást:

— Meg a pribékje nyugtalanítja, hogy késik! Mit gondol kegyelmed? Röpülhet? Vagy a kállaiak! Ki tudja, mi minden nehézség tartóztatta eddig őket! Nekik nem olyan könnyű az út, mint nekünk, török fedezet alatt! Azokat szegényeket az ág is húzza, ha ugyan csatát küldtek utánunk s nem váltságpénzt! Meg aztán az útunk vonalát se ismerhetik. Lehet hogy más irányba bódorodtak és majd valami főhelyen csapódunk egybe velük. Kár ezen búslakodni, édes! Bízzék kegyelmed jobban Istenben s őutána a kállai embereiben. Nem képzeli talán, hogy tétlen maradtak, a bajunkat tudva?

— No nem!

János arcán fényt vetett a remény, mint mindég, mikor ez az ő aranymadara rácsicsergett. Megfrissült a gyermeki gondtalanságában, amit még csak

színlelnie sem kellett Orsikának. Az ő lelke úgy volt alkotva, hogy sötétnek is a derűs színét lássa. Bízni, remélni tudjon. Mióta az urát melletteérezte, semmitől se félt többé. Nem ismert aggódást a sorsuk miatt. Sőt a változatos út ezer új tapasztalatával el is szórakoztatta. Minduntalan látott valamit, amire rákerekítette két nagy szemét.

Csak olyankor komolyodott el, mikor János lelkéből megint fogyadozott a biztatás ereje s ismét visszaesett tépelődő némaságába.

Tuzlát elhagyva, ez a komorság alig is akart engedni.

Orsika hát eltökélte, hogy ezentúl még annyi közt se enged maga és az ura közt, mint a teve lába s a szekér kereke. Át akart fészkelődni a szekérbe.

És egy kis furfanggal ki is módolta.

Hogy az útjuk Tuzlától kelet felé fordult és megint emelkedett, színlelni kezdte, mintha a teve rázása émelyítené a kaptatóknál. S olyan kétségbeesett arcocskákat tudott vágni, hogy a janicsár igazán felült neki. Megengedte, hogy a mogorva képű főrabmagyar mellé települhessen. Csak éjszakára rendelt külön szállást nekik s azontúl megint nem törődött velük.

János szerét ejtette, hogy titkon megcsókolja azt a tenyere alá búvó kis kezet.

— Angyal vagy te, lelkem! Égből szállt angyal!

— Kegyelmed pedig egy brummogó medve! — kényeskedett a menyecske. — De várjon! Kifogok én a brummogásán! Kieszeltem valamit!

— Ugyan micsodát?

— Majd meglátja kegyelmed!

Hát meg is látta János, alkonyatra kelve.

Mikor a török népség esti mosakodásának dűlt, Orsika meg a hintójáról átrakott úti málhái közé

lopakodott. Íróvesszővel, jó nyaláb pergamennel tért vissza. Rakta oda őket az ura térdére.

— No itt van..!

— Mit akarsz ezekkel a papirosokkal?

— Fel fogjuk róni rájuk, ami újat tapasztalunk. Hogy szabadulásunkig se teljék az idő haszon nélkül. Valakinek még javára lehetnek ezek az írások, aki — mint mi — rabul esik s magyar és kereszthitű lévén, gyámoltalankodik, a sok szokatlanság miatt.

János pillája rezdült egyet. És megint apró sugárkák kezdtek röpdösni a szeméből. Egész fölélénkült azon, hogy — a szüntelen tespedés után — valami tennivaló kínálkozik számára.

Csak azon zökkent meg, hogy mimódon tegyék közkinccsé a jegyzéseiket?

De Orsika erre is talált választ.

— Ott a lápispataki papunk! Meg Sára néni prédikátora!

— Jól beszélsz, lelkem! Ki se mozdulnak hazúról!

— Nem is kell hogy mozduljanak. Mirevaló a szószék? Hirdessék, tanítsák a tanulságokat! Ha meg kifogynak, küldjék a könyvet más eklézsiáknak, más papoknak. Ily szerrel rabságában is oktatására lehetne kegyelmed a mi szegény népünknek, míg a kállai vitézek fölrakják a pontot a rovásunk után. Mert fölrakják!

— Hát tétlen nem maradnak!

Még azon este megkezdték Zsegnyeyék az ő új foglalatosságukat, ott a tűz fénye mellett, mely fölött a bográcsuk hintálódott.

— Visszafelé se igen vétsünk ki semmi érdemeset, — fontoskodott a kis tanácsadó.

— Mire gondolsz?

— Arra a dologra például, amit Szekszárdon láttunk. Kár volna kihagyni! Hadd tudják Fel-

magyarországon is, hogy mimódon kezdi szorítani az adófizetést ide-alant a pogány! Készülhessenek rá!

János bólintott. Az íróvesszőt rátette a pergamenlapra.

Egy szép †-jel után mormolta is már a megírandókat:

— *„Anno Domini 1575. Rák havának 11-ik napján. Ad maiorem Dei gloriam . .“*

„Szekszárd körül véres nyársot hordoztat a török, megmutatván, mi sors vár azokra, kik a rájukvert adót idejenapjára bé nem adnák. Úgymint: *kharadzs*, azaz nem-mozlim földek után föld-adót, kit *Rezmi-Csift*-nek neveznek. Szent György napkor telik, meg Szent Demeterkor. Kapuk szerint 25—25 oszpora. Továbbá termény-adót — tizedet —, még a méhkasokat sem feledve. A fejadót itt is *iszpendzsé*-nek hívja a pogány s bészedni nem ég le orcája, ötöd-módja szerint. De mondják, császár adója is készül, meg külön-különb rendkívüli harácsoltatások, mint ez lenni szokott a bestyénél, kit Isten megverjen zsarlásaiért. Innen is — mint följebb — Kőrösre, Kecskemétre kell bevigyék a török porciót, mert ezek a szultán kincstárának várasai.“

— Írja hozzá kegyelmed, — csippent közbe Orsika az ura vállán keresztül — hogy a mohamedán szent könyvek, a *Séri*-k szerint verik rá az adót a szegénységre s kire mit kivetettek, be is örökíti a *defterdár* a defter-könyvekbe. Le nem alkudhat abból többé senki, semmit. Ha egy csöpp búzája nem terem, akkor se!

János azonban fejét ingatta.

— Nem újság, lelkem. Mindenfelé így van. Inkább egyebet örökítek be ide!

— Micsodát?

— Hát a pusztánhagyott falvakat! Emlékezel-e?

— Hogyne! — sóhajtott Orsika. — Igazuk is van a jobbágyoknak, ha fölkerekednek marhástól s szöknek olyan falvakba, ahol kisebb az adó!

— Öregebb hiba, hogy biztatásra se igen térnek vissza többé! Mert ez a kibolygatott déli szláv nép meg, nyomakszik mindjárt, az üres helyükbe! Készen kapja a födelet. Nagy veszedelem . . !

Még az került a könyvbe, amit Dárda környékén láttak Zsegnyeyék. Egy török katonát, tehénháton lovagolva, háttal az állat fejének. Oda volt kötözve hozzá s asszonyok verték hátulról, seprűvel. Ki a községből! Hódoltsági jobbágyasszonyok, mozlim parancsra... Gyávaságon érődött a katona! Azt meg így bünteti saját fajtájánál a török!

— Ebből is megtanulhatják a miéink, hogy nem szabad lebecsülni a kontyost! Vad nép, de vitéz.

A jegyezgetést aztán abba kellett hagyni. Megfőtt a piláf a bográcsban s a szakácskodó bezlia odaintette a rabokat, közelebb a tűzhöz. Beköszöntött vacsora ideje.

Zsegnyeyék hát nekiszánakoztak. Ők csak ketten fogyasztottak, egy kisebb kondérból és — a janicsár engedelmével — maguk szerszámával, amit különben saját népének, vagy alantas raboknak, tilt a török. (Mire nőttek ujjak az ember kezén?) Főrabjának azonban, még egy látópohárnyi bort is odaküldött a gazda. Ne panaszkodhassék, mikor majd kiszabadul, hogy ebül bántak vele! Rossz hírét ne költhesse a rabtartójának! Mint minden muzulmán, Ibrahim is sokat adott erre. Ürühúst is főzetett Zsegnyeyék rizskásájába, szinte minden nap, míg a közfoglyok ételébe legföljebb ha egy kis répa, gyökér került s tízenkint dongták körül a nagy üstöket.

Néhány őrtűz kivételével, a katonák később szétrugdosták a többit. A szerelmeseknek válniok kel-

lett. Ki-ki szállására! De mielőtt a sátorponyvák összebocsátkoztak, Orsika megfordult. Mélyen a piruló orcáira bocsátott pillákkal üzente meg mindazokat az érzéseit, amikről nem illenék hogy szóljon szemérmes asszony szája.

II.

Amilyen pokolhőség uralkodott nappal, épolyan hűvösek voltak az éjszakák a magas hegyekben. Jégeső is eshetett valamerre, a mici-sipka formájú csúcsok közt, mert hallani lehetett az elvonuló felhők korgadozását s minduntalan megcikázott az ég alja. Szél is járt a szaba d helyen. Végigsuhant egy-egy pászmája a fák, cserjék fölött. Így fölfrissült ember, állat s a karaván — reggelre virradva — könnyebben tudta venni a nyergeket, meredek hegyhátakat.

Déltájig haladoztak egyhuzamban, fényeslevelű tölgyek és kövér erdei páfrányok közt, melyek olyan nagyságot értek el itt, hogy némelye kardhosszúságra is kinyúlt.

Akkor megint megstációzott a menet. A bezliák ájtatoskodtak, főzésben sürögtek.

Csupán egy embert állított ki Ibrahim az útra. De Zsegnyeyék is kiláttak a tisztás lombcsapásain keresztül. Jól látták például, mikor a meredek török egyszercsak előre toppant és gyomra elé kapta a pikája végét. Azt a megláncolt férfiút is ők pillantották meg elsőkül a karavánból, akit az őr feltartóztatott s aztán szolgástól odaterelt Ibrahim elé.

Negyven, negyvenöt esztendős, előkelő szakállú, hátradűlt homlokú ember volt a jövevény. Magyar

nadrágot viselt, török dolmánnyal s hozzá török csizmát, magyar mentével. Ruházata után ugyan meg nem lehetett volna állapítani, hogy melyik nációhoz is tartozik a kettő közül, olyan vegyesen viselt ebben az időben török magyar köntöst, magyar meg törököt. Hanem a kerecsentollas brokátkalpag láttára már összevillant Zsegnyeyék szeme.

A fejboriték tekintetében egyik nép se ösmert tréfát! Török sohase hord magyar süveget, kalpagot. Ha tenné, a többi mozlim oda is szegezné kapuja bálványához az idegen holmit és kebelében támadt árulónak bélyegezné holta napjáig a viselőjét! Magyar pedig — ha turbán alá bujnék — ki nem kerülhetne az alól többé, keresztény módra! Még akkor se, ha csak tréfából próbálgatta a fejére! Azonmód mohamedánnak tekintenék és a csíziót sem kerülheti el. De az is elég, ha csupán olyanféle mozdulatot tesz keresztény, vagy zsidó, ami a török köszöntés mozdulatára emlékeztet! Már ezzel is megpecsételte sorsát.

No, hogy a jövevény kalpagjához emelte jobbkeze élét és semmit se hajlongott, Zsegnyeyék ebből egészen megbizonyosodhattak afelől, hogy magyar a tekintetes szakállú úr, valóban. Rá is köszöntötték a jónapot, jószívvel.

A dűlthomlokú visszapillantott rájuk s róluk a gazdára.

Elfogadta a köszöntésüket, örömrezdülten. Amarra meg rámordult:

— Mi dolog, janicsár, hogy feltartasz utamban? Ki hallotta valaha emberséges ellenségek közt, hogy megállassák a sarca után járó rabot?

— De hát hogy rab vagy-e?

— Nem látod a láncot, amit cipelek?

Hiszen ami azt illeti..! A láncot éppen nem a fogolyuraság cipelte. A mögötte járó szolga cipelte azt bizony, vállán keresztül vonva. Azonban szokás

volt ez is, nagyobb uraságoknál s ez az ő rabságukból le nem vont semmit.

Csak, hogy joggal visel e láncot az idegen.. ? Az itt a kérdés és hozzá — valószínüleg — nem oknélküli. Mert mondja is a janicsár:

— Elsokasodtak a csalók, gyaúr! Nem lennél első, aki sarcot koldulsz, anélkül, hogy igazi rab volnál. Egy bilincset, láncot, lábára forraszthat bárki!

— Kételkedni mersz az úri szavamban?

Ibrahim kifordította szájából a fügehéjját, amit majszolgatott.

Felőle ugyan pattoghatott a jövevény! Az ő keleti nyugalmát nem zavarta.

— Én bizonyosságot akarok, — vetette föl hajoltából a szemét. — Hol raboskodtál? Honnan bocsátanak?

— Sztambulból, ha épp ez szúrná az oldalad!

— A Jedikulából?

— Onnan. A Héttoronyból.

— Szóra onnét nemigen eregetnek foglyot egy idő óta! Akkor hát koldulólevelet kellett kapnod!

— Kaptam is.

— Mutasd!

— Ebanyád.. ?

A fogolyuraság szeme sötétet villant. Ahogy a mellét fellökkentette, fejét hátrakapta, jobb lábát kidobbantotta, leordított róla az erős sértődöttség és ellenszegülő szándék. De hogy szolgája vállán viszont megcsördült a lánc szomorú emlékeztetője, meggondolta mégis és behalászott a dolmányzsebébe. Két ujj közt odavetette az írást a janicsár ölébe, a tál füge tetejére.

— Ne! Olvasd! Siess azonban, ha ugyan tudsz olvasni!

Tudott, Ibrahim. Pedig — mint minden hivatalos

okmánya a Portának — ez a koldulási engedély is: magyar nyelven íródott.

Hanem hát levélmutató *csausz* volt a gazda, mielőtt janicsárrá vedlett! Neki értenie kellett a betűvetéshez, olvasáshoz, amihöz egyébként saját javauraink se mind értettek ebben a harcos korban. Járatosnak kellett lennie a közhasználatú nyelvekben. Amit meg mégse értett volna egyik szóból, annak jelentőségét kihámozta a másikból. Fülével is segített a munkáján, mert fennhangon dünnyögött:

— „Adjuk tudtára mindenkinek akinek illik, kiváltképpen magyar és török párton lévő fő- és vicetiszteknek, hogy e levelünket mutató Tornallyay Farkas török rab, itt fogságunkban lévén, sarcoltatott meg. Mely sarcát megszerezni adtuk néki ezen kolduló levelünket, hogy három hónapokig koldulhasson mellette s mint igaz sarcon járó török rabot mindenütt háborgatás nélkül bocsássák."

Mikor az utolsó dörmögés is elhalt, Ibrahim nem okvetlenkedett tovább.

Összehajtotta a levelet. Majd — alázatának jeléül — homlokához és melléhöz értetve, visszaadta:

— Eszerint Tornallyay Farkas vagy, gyaúr!

— Annak neveznek.

— Mi sarcot vállaltál szabadulásod fejében?

— Nem vállaltam én semmit! Rámverték. Magam helyett három főtörök rabot és tízezer tallért vertek rám! Hogy a Ponciusát..!

— Hiszen az temérdek? — emelintette szemöldökét Ibrahim, kiváncsian. — Olyan gazdag vagy?

— Fenét! Ha telnék a buxámból, már rég alákűldte volna a családom! Nem kopogtatnék koldulólevéllel jóbaráthoz, idegenhez. Elhidd!

— Sok hiányzik a váltságodból?

— Mi gondod vele! — fortyant mérgesen Tornallyay. — Tőled ugyse kérek. Azaz hogy... Ha

kérnék is, egyebet. Két rabodat látom. Magyarul köszöntek . . .

— Hiszen fajtád, mind a kettő, hitetlen!

— Azoknak én szeretném megszorítani a kezét.

Ibrahim nem tiltotta. Sőt, hogy Farkas úr dolgát rendjén lelte, még neki is odaküldött egy látópohárnyi bort. Tudta, hogy mind iszik, ami magyar! Örömében is, búvában is. Köszöntésre is, búcsúzásra is. Iszik, ha beteg, ha meg egészséges, akkor azért iszik. Minden szentnek megvan nála a maga tisztelő-pohara. No igaz egyébként, hogy kész dögség az országának minden vize! Híres egész Európában. A sok csatározás, temetetlen holttestek miatt van így. A hitetlen magyar legalább ezekre vél, ha Allah betegséget bocsát reá.

Hát babonáskodjanak, míg a karaván pihen! Kárt nem tesznek egymásban.

Tornallyay uram is letelepült a bográcsmellé s előkerítette szolgájától az iszákját. Világért se fogadta volna el a török főztjét, se a hamu alatt sült pogácsát, amivel kenyér helyett él a muzulmán! Csupán a bort fogadta el. Mert hogy ehez igazán semmi köze a pogánynak, őmaga elismeri akkor, mikor eltiltja saját népének a borivást. (Tornallyay legalább szerette így értelmezni a koráni tilalmat. Lehet, hogy egy kicsit alkalomhoz igazítva . . !)

A beszélgetés megindult, a rab uraságok közt. És persze arról akart tudni mind a kettő, amivel a világ haladásában lemaradt.

Farkas úr a honi állapotokat kérdezősködte.

Híre járt, hogy meghalt a francia király. Henrik meg — a francia származású lengyel király — fogta magát s egy szép napon kiszökött Párizsba, szétnézni, hogy nem cserélhetné-e fel a parádésabb francia trónnal a szegény és izgága lengyelt? Fúrta Tornallyay oldalát, hogy a „bécsi király" — Miksa csá-

szár — vajon mit szól ehez a törekedéshez? Nem kacsingat-e az üresen maradt trónra valamelyik fia számára, az öt közül?

— Kacsingat bizony! — erősítette meg János a föltevést. — Ernő főherceget szemelte ki! Eltalálta kegyelmed! Igen tart az erdélyi fejedelemtől!

— Báthory Istvántól?

— Attól. Esennen eseng utána a nép. Trónratermett, igazságos, bölcs uralkodót remél belőle. Meg is mozgat Miksa minden tőle telhetőt, hogy szárnyait szegje! Ellene bocsátotta a tányérnyalóját!

— Békés Gáspárt érti öcsém-uram?

— Hát tud róla, bátyám?

Tornallyay igent pillantott, János meglepődött tekintetébe.

— Többet mint kegyelmeitek! Hiszen a sáfárja, Radák László, egyre odalent töri a nyakát, Sztambulban! Hallom, harmincezer aranyra emelt adót igért a Portának az ország terhére, ha a szultán palástja alá venné az ügyét. Arról is beszélnek, hogy Szokolli Mehemed nagyvezír talán hajlanék a vásárra...

Zsegnyey úgy vélte, hogy ebben a mendemondában lehet valami igaz. Alighanem ennek szelére nyüzsdült meg a készülődés, mikor ő még otthon szívta a drága honi levegőt!

— Kassán járt Békés, elmúlt hónapban. Rueber császári főkapitányt környékezte.

— Hadak miatt?

— Eltalálta, bátyám! Meg is kezdték a mustrát. Csak hogy Báthory se várja be, míg rajta jönnek! Ha meg csavaros észről vesz értést, abból is van neki!

— Ugyan mit tehetett?

— Húzott egyet az ostáblán, nemkülönben. Megmozdította a lengyeleket. Mult hónapban kivitte, hogy trónvesztettnek nyilatkozzák a szökött királyu-

kat, aki vonakodott visszatérni a kihült lengyel trónba.

Hát ezt az ellenjátékot nagyon okosnak ítélte Tornallyay. De még mindég nem elegendőnek Báthory István teljes sikeréhez.

Meg is mondta, hogy miért:

— A lengyel trón, öcsém, nagy kolonchoz van ám kötve! Aki azt a koronát Henrik után fejébe akarná nyomni, annak nőül kell vennie az elhalt Zsigmond király húgát!

— Annát!

— Úgybizony! Az meg gyenge ötven esztendőske, a szentem! No, hogy Báthory, az a dali szép vitéz...

János azonban ellegyintette Farkas úr kétségét.

— Megtörtént, — mondta. — Báthory erre az áldozatra is hajlandó.

— Kutya bendője lehet! Vagy vaksi a szép szemére!

— Se egyik, se a másik — fútta bele tagadását János a forró rizskásába. — Csak becsvágy van benne. Az se önmagáért. Hazájának vél szolgálni azzal is, ha megmutatja, hogy uralkodásra termett faj a magyar! Ejszen, ha vállukra emelik a lengyelek, olyan királyt kapnak benne, akit századok multán is emlegetni és áldani fognak!

— Hát akkor: vivát, Báthory István! Ha sarcom fölhajtom, énmagam is toszítok egyet a szekerén!

Lelkes volt a vivát. A bor ellenben pogányul kevés a látópohárban. Tornallyay ezért csak belekortyintott éppen — takarékosan — s szétfente utána keze födelével a csöpögő bajuszát.

— Tanulhatna tőle a bécsi Maxi, egyenességet! — hümmögött. — Kétfelé pislog őfelsége, mint a sanda mészáros! Katholikusnak mutatkozik például színre, aztán pedig lutheránus, a lelke fenekéig!

Suttogják a Portán, hogy magyar királyi esküjét is minduntalan halogatni kellett annak idején, emiatt. Két szín alatt áldozó létére, semmi letten nem akart, szokás szerint bőjtölni, se egyszínben nyilvánosan áldozni. Mikor meg körmére égett, kimarasztalta esküjéből Isten Anyját s a szenteket. És hogy Oláh Miklós érsek uram mégis belecsempészte őket a formulába, nem ismételte utána, a betyár! Mit vél kegyelmed? Igaz lenne ez?

János nem tudta.

Orsika azonban közberázta fürtös fejecskéjét:

— Én bizony hallottam! Sára nénénktől hallottam!

— Ő meg kitől vette?

— A prédikátorától. Lisznyay uramtól. Politikus elméjű ember!

— Akkor csak azt csudálom, — fordította válaszát Tornallyay udvariasan az asszonyka felé, — hogy megtűrik a bécsi udvarnokok ezt a Miksát!

— Mért ne tűrnék?

— Mert az mind nagy katholikus. Akár szívből, akár színből, de mind az!

— No hiszen, éreztetik azért őfelségével a nehezteléseiket! Ha magasztalni akarják Rudolf királyfit, sohase azt mondják róla, hogy apjához. — hanem hogy nagyatyjához hasonlatos! Miksa királynak nevét sem ejtik ki. Ezt is Lisznyay uramtól hallottam.

A társalgás zátonyra futott. Tornallyay iszákja megkönnyebbült. Ami maradt benne, azt meg szolgájának vetette. Jánosék is végére értek a piláfjuknak és Orsika megtörülgette gondosan az evőeszközeiket, egy szolgálókendő szélében.

A két úr ejtődzött kissé a kollációzás után.

Akkor János fogta tudakozásra a dolgot. A fogolyi élet velejáróit kérdezte. A szabadulás módozatait, azesetre, ha túlságosan elkényelmeskedte volna

útját a pribék. Vagy ha a kállai események váratnák. Atyja, nénje nem bírnának elég gyorsan pénzt mozgatni a birtokból.

Hát a szökés tervét kereken leintette Farkas úr. Nagy veszedelmekkel járhat az ilyen kisérlet! De ajánlott helyette más módokat. Ott a folytonos követjárások, Bécs és Sztambul között! Az internunciusok is váltanak olykor rabot, mikor engedelmet nyernek rá Miksa császár-királytól. (Igaz, hogy ezek inkább a németjét szemelgetik.) Barátságbaereszkedni velük azonban semmikép se árt. Vagy ott a kezesség! Ha valaki egy hasonrendű rabtársával összemelegszik s az jótáll érte, fogton maradván, míg a rabtárs visszatér. Akár sarcával, akár a maga továbbra is fogoly személyében.

— A francia barátok is sok rabot váltanak, — rejtette csizmaszárába Tornallyay a szalonázó kését. — Majd látnak ilyeneket kegyelmeitek, eleget, ha egy kicsit jobban közelgetnek Konstantinápolyhoz! Piros meg kékposztóból való keresztet viselnek ezek, a mellükre varrva. Erről megismerni őket, mindjárt.

A kamarával, királyhoz-folyamodással próbát tenni se tartotta károsnak Farkas. Vagy valamelyik országos nagytőzsérrel alkura lépni. Rabváltással is kalmárkodnak ezek újabban! Rájöttek, hogy jobb vásárt csinálhatnak így néha, mint akármi más portékával. De meg a kormányszék, a község, a megye is sokat tehet!

Készakartan hagyta utolsónak Tornallyay a megyét, hogy nagyobb nyomatékot adjon javaslatának:

— Hiába vonogatja más irányba határait és hiába próbálkozik a pogány, sohase fog igazi *szandzsák*okat formázni a mi megyéinkből! — mondotta büszkén. — Föl nem adták azok sehol a magyar jogot, igazgatást, igazság-osztást, még az erő hatalmán behódoltatott részeken sem. Nagy hatalom a

megye! Hát meg kell környékezni illőképpen, persze majd csak Sztambulból.

— Addig is — bátorkodott bele Orsika a férfitanakodásba, látván az ura homály-futott arcát — javasolnék valamit...

— Halljuk, húgomasszony!

— Hogy vállalna kegyelmed tőlünk egy levelet, Lápispatakára! Atyánknak, nénénknek, — függesztette hozzá magyarázólag. — Az esetre, ha Prépostváry nem hírelhette volna meg a bajunkat otthon, amit nem gondolnék.

Ez bizony okos ötlet volt!

A rab kapitány föl is élénkült tőle. Előkészítette izibe a pergament, íróvesszőt s olyan szaporán pergette a betűt, hogy mikorra ütött a búcsú pillanata, egy helyett két levél került Tornallyay uram iszákjába. Kállóba is írt János. Biztos, ami biztos!

— Hogy köszönjem meg a kegyelmed szolgálatját?

— Ráérkezünk, — mosolyodott el fanyarul a vándor. — Kevés a reményem, hogy összegyűljön a sarcom! Pedig bizony a templomküszöböket is meg szándékozom lakni! Ha csakugyan így esnék, nincs más hátra, mint visszatérnem. Szabadjára járnak Sztambulban a foglyok. Találkozom akkor én még kegyelmeddel!

— Ne adja az Isten bátyámnak! Szívből kívánom.

A két férfi parolát rázott.

Az utak szétváltak.

A karaván fölkerekedett. És Orsika boldogan ügyelte, hogy milyen kicserélt lett az ura! Milyen földerülve pillantgat maga elé, a lovak feje fölött! Néha el is mosolyodik.

Hát az a két levél..?

Sokat tett. Sokat.

Az kár csupán, hogy a földi örömök nem állandóak. Zsegnyey János vígsága sem bizonyult tartósnak.

Már úgy egy óra teltével, ismét nagy elgondolkozottságon érte férjét a menyecske. Aztán el is borult megint a kapitány.

Ugyan mi üthetett hozzá?

Végigvette gondolatban Orsika mind az egész beszélgetésüket. Nem talált benne semmi különös rosszat, amit eddig ne tudtak volna.

Talán amit a koldulásról mondott Tornallyay?

Nem volt abban semmi szokatlan! Közönséges dolog a végeken. A kor felfogása szerint még országos főemberek se tartották szégyennek, hogy keresztény közadakozásból teremtsék elő, ami a pogány járomból szabadulásukhoz kellett. Hiszen egy-egy fővitéz váltságán — így is — olykor virágzó dominiumok úsztak el.

Akkor hát..?

Sajnálja talán Farkas urat, amért nem reméli megváltakozását? Hogy alá kell vinnie árva fejét ismét, a rabságba?

Ez is természetes. Adott szóra megy a dolog. Nemigen hallatszott eddig, hogy magyar főember valaha megszegte volna. A keresztény hit szégyene lenne ez már, mind saját, mind a pogány nép előtt!

Aztán ami össze nem gyűlnék egyjárattal, megkerülhet egy második úttal.

Mit ezen búra fakadni?

Jó, hogy bármennyire együtt dobbant is feleség szíve az ő uráéval, abba egészen bele mégse láthatott. Megtudta volna, hogy éppen ő maga az oka János elborulásának.

Hogy mért búcsúzott így Farkas úr:

— „Találkozom kegyelmeddel?"

Mért beszélt egyesszámban? Mi lesz velük, ha a

segítség — akármi oknál fogva — késnék? És nekik valóban egész Sztambulig kell aláereszkedniök? Meghagyják-e akkor őket együtt? Bevárni a kettős sarcot? Vagy.. ?

Nem fogja-e megbánni gyöngeségét, ami rabságuk első éjszakáján kiverte kezéből a gyilkot?

Ha elszakítják tőle az asszonyt, elveszti szem elől. Ottmarad feje fölött lebegve a legszörnyűbb bizonytalanság.

Korholta magát Zsegnyey, hogy mióta mellette érezte az ő liliomasszonyát, szinte megfeledkezett annak veszedelméről. Majd meg sötétlátással vádolta a szemét, amiért minduntalan ingadozik hite a felső kegyelemben és az otthoni segítségben.

De ez az önpirongatás se változtatott többé a kedvén. Mogorva és szótlan maradt, egész nap. Nem lehetett mosolyra olvasztani. Estére kelve is — mikor a Drina balpartján, szelídebb kapaszkodókkal beérkeztek Zvornik alá — csak egy titkon adott kézszorítás volt, amivel — étlen szomjan — szállására tért. Azaz vonszolta magát inkább! Betegebbnek látszott most, mint mikor még frissen sajogtak testének romlásai.

Óh, a lélek jobban tud fájni mint egy törött csont, megdobott koponya! A tört csontokról maholnap lekerül már a kemény kötés, mint ahogy lelohadt a fiókfej. De ki veszi le a szenvedőről a belső szorongást? Ki mondhat bizonyosat ott, ahol a bizonytalanság lassanölő méreg?

III.

— Mi lelt, gyaúr? Hovatovább csak a gúnyád fog itt lődörögni! Temagad kifogysz belőle! Fájlalod talán valamidet? Élésedről, kényelmedről van-e panaszod?

A janicsárnak is kezdett feltünni a rab állapota. Kerülgette aggodalmasan. Tudakozta. Szimatolta.

János azonban tagadólag intett minden kérdésre s elfordult zordonan.

Utinaplójuk jegyezgetésére se igen jött kedve többé. Orsikának kellett kézbefognia az íróvesszőt, kedvcsinálásul, mint ahogy anya eszik étvágyat az ő beteg gyermeke elé.

Hát megesett, hogy egy-egy rövid időre fellobbant az élet elevensége a fiatal férfi lelkében! De hamarosan kialudt az megint s folytatódott tovább az emésztődés, tépelődés.

Így telt két nap. Így érkeztek Rák havának tizennegyedik napján — a Drina hellyel-közzel egészen szűkre szoruló völgyén át — Rogacsica alá, ahol ismét szállást ütöttek.

Szinte örült szegény aszony a sokadalomnak, amibe kerültek. Mert ahogy a török karaván hire futott a községben, egy csapásra megnyüzsdültek bosnyákok és rácok. Ki mivel bírt, kalmárkodott.

Gondolta Orsika, hogy ez talán majd elszórakoztatja egy kicsit az ő mogorva urát.

Unszolta is:

— Ami pénzünk, válogassunk az árából! Inkább, mint hogy Ibrahim zsebelje el tőlünk! Aligha lesz nekünk szükségünk pénzre, míg a sommás váltságunk Kállóból, vagy Lápispatakáról utólér bennünket! Vagy ha egyéb módon szabadulunk! Beszólítok párat a háti boltosok közül. Kerül talán valami emlék, amiben örömét találná kedves kegyelmed!

De bizony, hívogatni se kellett a bosnyákot! Jött az, invitálás nélkül. Sőt úgy meglepték a szekeret, hogy egyszerre három barna fő is ütődött be a kasornya alá.

Csak épp hogy, szórakozás helyett, haragra fakasztották a rab urat!

Asszonyaikat, leányaikat kínálgatták ezek a gaz *jumbellia* vajdák! És ez utóbbiakat, serdületlenül!

— Van Istenetek? — bődült ki erre már mégis gunnyasztásából János. — Nem féltek, hogy álló lábatokon kárhoztok el?

Török-magyar elegyes nyelven tört ki belőle a düh. Lehet hogy ezért értette balul az egyik jumbellia, amelyik legélelmesebbnek látszott a tolakodók közt. Mert sértődés helyett alkura fogta a dolgot és portékáját is fölrántotta a szekérre, félcsuklójánál fogva. Egy hat-hétéves kislányt... Ki volt mosdatva a gyerek és látszott a condráin, hogy telhetőleg csinosra rendezték.

— Hát adom tíz tallérért, ha sokallod a húszat, uram! Bár igazán megérné! Szép gyermek és szép hajadon fejlődnék belőle, ha valamelyest érni engednéd..!

— Elpusztulsz?

Istápját ragadta föl János. És odasújt vele, ha a

jumbellia le nem siklik a szekérről, felsivalkodó terhével együtt.

De még földön álltában se szünt meg alkudozni az orcátlan ember.

— Legalább öt tallért szánj már rá uram! Azt is sokallod? No, adom kettőért!

Végezetül beérte volna egy használt dolmánnyal, vagy törökös bugyogóval is. Hanem akkor Orsika kapta föl az ura másik istápját s úgy találta vele teliarcban a gyalázatost, hogy óbégatva kotródott el élő portékájával együtt.

János még órák multán is fortyogott, felháborodásában.

— El nem hiszem senki szavára, ha szememmel nem látom, hogy akadhat nép, amelyik saját gyermekét áruljal Add ide, add, azt az íróvesszőt! Hadd rójam föl magam kezével a gyalázatukat! Maradjon valami nyoma!

Amit a rábeszélő szó el nem ért, megtette a harag. János ezzel ismét hozzászokott az íróvesszőhöz. Sorsukat tekintve, ugyan nem messzi mentek vele, de legalább kurta kis időkre lekötötte a foglalatosság a töprengő ember figyelmét. Kikapcsolta, más gondolatkörbe fűzte gondolatainak láncszemeit.

Rácz földön haladoztak, mióta a karaván átlábított a Drinán. És hogy a hegyi esőkkel az idő lehülése tartósabbnak igérkezett, a haladások is nagyobbak lettek. Uzicét, Krusevácot gyorsan mögötte hagyta a menet. A Morava-folyón is átkompoztak. Aztán lefordultak délnek, Nis felé. Nem mentek azonban a városba. Ibrahim kezdte sokalni az üzérkedésekkel járó késedelmet. Nisen kivül ütöttek sátort, Rák havának huszonhetedik napján.

Itt megint előkerült az íróvessző.

Az történt, hogy mármeg egy pogány *Topcsi*-tisztet talált útjukba kergetni a szél. Lovon ült az

ebadta és — vesztére! — egy fölöskezes lovat futtatott sajátja mellett.

Fölöskezes ló..! Szerecsen főló, egy olyan töröknél, akinek bilincs a lábán..!

Nyilvánvaló, hogy fogoly a cudar, akit hitlevéllel bocsátottak haza, valamelyik magyar végházból, Törökországba, a sarcáért. Hogy ez a sarc miben állhatott, elnyeríti szónál beszédesebben maga a paripa... Mikor pedig kemény szultáni tilalom újabb időkben: török lovat a birodalomból kivinni! Ember csak emberfő ellenében szabadulhasson, ez a nagyságos padisáh akarata.

Rá is üvöltötte Ibrahim a megállj-t a rőkönyült törvényszegőre, lévén minden janicsár a birodalom rendőre is, egyazon személyben. De jól tudta az hogy mi vár rá, ha enged a tartóztatásnak s hagyja megfogatni magát! Lófarkra kötözés, azon meghurcoltatás, ameddig a ló farkából, vagy a csempészkedő bűnösből betart. Legkedvezőbb esetben is, letördözik lábáról a rabságát elismerő bilincseit, amivel egyszerében igéretszegő szökevénynek látszik s ha megfogják — pedig biztosan megfogják! — a magyar kazamaták poklából ki nem kerül, míg a hetedik *Ah-Havijat* pokolra nem viszi álnok lelkét, az ördög!

Hát nem volt bolond a topcsi, hajtani az invitálásra!

Ellenkezőleg!

Kivetve kezéből a vezeték-paripa gyeplűjét: uccú..! El a háti lován, ahogy annak irama engedte.

No, a janicsár se röst!

— Utána! — rikolt a bezliáknak.

Kerekedett olyan versenyfutás a dologból, hogy szinte porzott tőle a föld.

— Jaj, mindjárt beérik szegényt! — ijedezett Orsika szánakozó asszonyszíve.

— Sose féltsd a pogányt! Megszabadul

— Hiszen alig nyíllövésnyire vannak tőle!

— Azért mégse tehetnek rá kezet. Szerencséje van a bestyének!

— Miből gondolja kegyelmed?

— Nem látod ott azt a malmot?

— Látom, — szorult az asszonyka.

Aztán egyszerre észbekapott.

— Értem már! Értem! Szent hely a malom! Istennek háza. Azilum!

— Persze. Aki odamenekül, elfogni, bántani nem szabad többé.

— Minálunk! Csakhogy ezek törökök ám!

— Átvették tőlünk ezt a szokást is. No nézd! Nem megmondtam?

Valóban, a topcsi a malomnak kergette lovát.

Egy szökemlés s azzal lent is csöppen a nyeregből.

Usgyi!

Be a kapun!

A ló elnyujtja nyakát, hosszan, úgy bámul utána. A bezliák meg öklüket rázzák. De látszik, hogy igazán tartják a magyar szokástörvényt, mert fordulnak vissza. Legalább a lovat hozzák, kár fejében. Arra nem vonatkozik a menedékjog.

— Egymást se kimélnék ezek! — duzzogott az asszonyka. — Ocsmányság tőlük!

János azonban más nézetet vallott, ezegyszer.

Megingatta komolyan a fejét.

— Sőt épp ez a legszebb vonás bennük! Amit törvényül elfogadnak, egymástól is megkövetelik. Írd be a könyvünkbe! Ami igaz: igaz.

III.

A rákövetkező reggel se indult valami békességesen.

Nagy héhózás verte föl álmából a pihenő karaván. Korbács-csattogás. Jajveszékelés.

A korbácsot Ibrahim suhogtatta. Az ordítás meg egy vándorló dervistől eredt, amilyennel mind gyakrabban találkoztak mostanában Zsegnyeyék. Kezénlábán hurok tartotta fogva a nyomorult embert. Testén nem viselt többet egy szennyes daróc-csuhánál és egy nyakából madzagon aláfüggő fakupánál. Véres volt már a csuha az ütésektől, a dervis tohonya teste pedig a porban fetrengett. Azért a janicsár csak tovább is verte.

— Mit csinálsz, hóhér? — ötlött ki János elundorodott arca a szekérponyvák közül.

Legott, ő maga is letoppant.

Odacökletett a léc közé merevített lábával.

— Így bántok tik a szerzeteseitekkel?

Mintha süketnek beszélt volna!

Hát nagyobbat kiáltott.

— Hagyod abba rögtön? Pogány ez a pap és kövér, mint a sertés, de mégse nézhetem . . !

Ibrahim azonban oda se héjjazott. Csak mikor belefáradt karja az ütlegelésbe, hajította el a korbácsot.

Mérges pofával fordult vissza.

— Mit értessz hozzá, gyaúr! *Bektadzsita* dervis ez!

— És azt már nem kell tisztelnetek?

— Mondom hogy nem érted! — fujtatott még mindég a török. — Olyan szerzet ez, amelyiknek lopás a törvénye. Nem is lakik egymás közt, klastromokban. Kószál ide-oda. Ami kezeügyébe esik: fogja, viszi. Épp az egyik málhás szekér kobozásán értük ezt is. Talán kezetcsókoljak neki, amért meg akart lopni?

— Maguknak olyanfajta szerzeteseik is vannak, akik nem a jóra fognak össze?

Ezt Orsika kérdezte.

Minthogy kiriadt álmából, meg sem kisérelte folytatni. Lefele lépegetett a szekere küllőin s odajött. Kiváncsian nyujtotta közbe nyakacskáját.

De Ibrahim elfordult tőle. Illetlen lett volna társalgást kezdenie egy idegen asszonnyal, az ő szokásuk szerint.

Jánoshoz intézte inkább a választ:

— Ahogy a jóra, úgy a rosszra is, vannak, akik fogadkoznak. A *kalendrita* dervist se kimélném én, ha köröttünk látnám settengni! Azoknak a disznóknak meg evés-ivás, asszony a szabályuk! „Ma élünk, holnap nem élünk!" Sohase hallottál felőlük?

— Ilyen elvek mellett az ember nálunk nem áll szerzetbe! — vetette rá János a vállát. — Mire a szerzet, ha nem ájtatoskodni?

A török — úgylátszik — észrevette rabjai arcán a kicsinylést.

Hogy a mérge elszállt, szépítőre fogta a dolgot:

— No, a *mevleviták* igazán jámborak. Kilencvenkilenc szemű olvasót viselnek s azon Allah kilencvenkilenc tulajdonságát, naponta többször, föl kell sorolniok. Bőjtölnek! Azonkívül minden kedden és pénteken — Koránmagyarázat után — olyan sebességgel

keringenek a moskékban, hogy csak egy felhő látszik belőlük, amit a szoknyájuk ver.

— És nem szédülnek?

Ezt megint Orsika kottyanta közbe.

Ibrahim azonban ismét Jánoshoz intézte a választ:

— Egy csöppet sem! Rá vannak gyakorolva. Két órán át is kibírják. Akkor összeesnek s szent álmokat látnak, mint az alapítójuk, Mevla. Hát a ti szerzeteseitek értenek-e ehez?

— Bolondság, — legyintett a rab. — Forgolódni a kergebirka is tud. Arra ugyan nem ad Isten semmit!

— De ha szólítják közben! — makacskodott Ibrahim. — A *kadry* dervisek szólongatják is! Üvöltő derviseknek hívják őket, mert keddi egész napon, étlen-szomjan, egyre ezt kiáltják: *„Hej-ji! Hej-ji!"* Annyit tesz, mint „Örökké élő". Te mosolyogsz, gyaúr?

János valóban mosolygást harapott el. Majd — hogy meg ne botránkoztassa, pogányt se, az ő hitében — indult visszafelé, a napközben lakott úti szekerükhöz. Orsika meg utána. A janicsár is sátrába térült. Az elpáholt török szentatyát otthagyta, véresen, a porban.

Hát ezt a tapasztalatukat még följegyezték Jánosék a könyvbe. Azontúl inkább csak az útjukban érintett nagyobb fészkekről róttak maguknak párszavas emlékeztetőt. Hogy:

„Pirot. — Ide Rák havának harmincadik napján értünk. Egy tevénk megdöglött. Többi is kornyadozik. Nemigen szeretik a mi egünket."

Erre Slivnica következett, Szent Jakab havának harmadik napján.

„Erős kapaszkodónk volt a Dragomán-szorosig. Innen lefelé gyöttünk, rengetegerdők közt. A pribék nem mutatkozott."

Aztán:

„Szent Jakab havának ötödik napja. Szófia. — Völgyön át értük. Sok patakon kellett átgázolnunk. Iskernek mondják a folyót, amibe ezek a kisvizek szaladnak. Maga Szófia úgy fekszik, mintha katlanba ejtették volna. A környező hegyeket még ilyen melegben is havak nyomják. Azért elég szép, soktornyú város ez. Nagy a piaca. De se Kállóból, se hazúról, nem várt senki. A pribékkel számoljon Isten, az ő álnoksága szerint! Ha eddig elő nem került, aligha fog ezután "

— Sztambulban megelőzhetett! — esdekelt a szegény asszony és könyörgőleg emelte szemét a háborgó urára. — Istenre kérem, ne csüggedjen kegyelmed! Megsegít minket!

— Meg, ha én is segítek magamon!

Baljóslatú fényt vetett János barna szeme. És — amint ott gunnyasztottak egymás mellett, a továbbhaladozó szekéren — hirtelen csak odakapott a tört lábához:

— Ez..! Ez a hitványság! Ez minden bajunk oka! Ennek rabjai vagyunk!

— Mit művel kegyelmed?

De még mielőtt elránthatta volna Orsika a férje kezét, a kötés már lerepült a beteg csontról. Deszkalécestől, pólyástól.

— Látod! — csikordult a rab. — Vetem a nyűgöm, ami akadályoz! Nem nézhetem tétlen a...

Többivel azonban adós maradt. Szó helyett a fájdalom hördülése volt, amire fakadt. És lehalványult, falnál fehérebbre. Ha föl nem fogja az aszszonyka, elhanyatlik.

Hát bizony, ideje előtt került még le az a pólya! A sok nyughatatlankodás közepett, vándorlásuk nyolc hete alatt se igazodott rendbe alatta teljesen a megsérült csont.

Vagy hogy a szilaj mozdulattal okozott benne új kárt a sebesült?

Mindegy az már a két fogolynak! Fontos csupán, hogy a borbélyokat elő kellett kiáltani.

Ibrahim is jött velük. Futva jött és igen elijedten kommandirozta embereit az új gyámol fölrakásában, szekerest a puha fekvőhely elkészítésében.

— Esettebb lettem a gyermeknél! Gyatrább a féregnél! Én! Én! A férfi! A katona! — mardosta magát a kapitány, öklét harapdálva keserű dühében.

A kifakadást a janicsár is meghallhatta.

Elnézte a vívódó embert. Majd a kéztördelő asszonyra pillantott. És a gyanuja, ami rég ott motoszkált már a fejében, egyszerre bizonyossággá érlelődött.

Nem szomszéd ez a két fogoly! Vagy igenis közeli szomszédok! Házasok! Szerelmesek! Ezért a rab efendi lázadozásai! Ezért az emésztődés, sorvadozás! Fog még ez a hitetlen ilyen kisérletekre keseredni! De addig, hogy egyszer még belezavarodik az elméje, vagy elpusztítja magát s vele együtt azokat a föllegvárakat, melyeket pedig olyan szépen fölépített, a busás sarc reményében!

Ohó . . !

Abból ugyan semmi se lesz! A török sem esett a fejelágyára! Sőt csavarosabb esze van, mint ennek a fájdalom-bódorodott embernek. Azt veszi ő elő, harag és erőszak helyén. Kezessé teszi a rabját, hogy ne árnyékával számoljon be majd ott, ahová hurcolni akarja!

Meglökdöste óvatosan a vívódó oroszlánt:

— Gyaŭr! Idehallgass! Nagytermészetű ember vagy te! Én hát nem vergődök veled, azon túl, ameddig okvetlenül muszáj! Sürgessük meg a sarcodat, hogy szabadulhassak tőled, mielőbb! Nem is követelek érted valami sokat, csak amennyit pénzben a

hitetlen Tornallyayra vert rá a fölséges Porta. Hogy mentől hamarabb összehozhassa a nemzetséged s vigyen a nyakamról! Evégből én ezt az asszonyi állatot szabadon bocsátanám, kisérettel hazaküldeném, hogy szorgalmazza az ügyet. De akor ne fickándozz ám, hé! Mert sánta ebet magafajtája se fog kiváltani! Épen kellessz nekem és jóhúsban, amíg érted jönnek!

Arra a vigyázatlan mozdulatra vélte a janicsár az intelmet, amivel János egyszerében felnyurgult fektéből, mintha üstökénél fogva rántották volna föl.

Nézett Ibrahim papucs-szájára, hogy igazán beszél-e a török, vagy csak kárhozata muzsikáltatja elé az üdvösség zenéjét? Szomjúsága láttat-e vele délibábkutat?

— Szabadon bocsátanád a — — — — ?

— Szomszédod hajadonját? Megmondtam.

A török arca méltóságteljes kifejezést öltött.

— Szólj is kérlek a lányzóval, hogy álljon készen. Amint a szekerét megmálháztuk, fordulnak. Üsse kő! Kapok én helyette olyat, amelyik önként kinálkozik! Hát: szaporán . . !

Ezzel sarkonfordult Ibrahim. Otthagyta Zsegnyeykéket.

Hadd hüledezzenek! Hadd kacagjanak, zokogjanak!

Mert Orsikából legott kitört a sírás. Rávetette magát a megváltottan sugárzó ura mellére. Belekapaszkodott tíz körömmel és ölelte, kétségbeesett csókokkal halmozta. A szájtátó bezliákkal se törődött többé.

— Külön akarnak választani! Nem megyek! Nem megyek! — sikongott.

Úgy érezte szegényke, hogy mindjárt megszakad a szíve.

— Nem hagyom kedves kegyelmedet! Nem hagyom egyedül a sanyarúságában! Nem!

— De hiszen épp a bajomat tetéznéd, lelkem, ha maradsz! Kállóban zavar lehet, látod! Máskepp Prépostváry már segített volna. A pribék is — úgy kell — hogy megszökött galádul. És Isten bocsássa meg a szavam, hogy Tornallyay is könnyebben fogja viselni az én terhemet, mint te viselnéd! Te tudom hogy megmozgatnál értem mindent. Mihamarább mehetnék. Így csak elsenyvedünk, mind a ketten. No, okosodj hát, aranyvirágom — siklottak végig ujjai az asszonyka lágy haján. — Érettem hozasz te bizony áldozatot, ha belemész is a janicsár ajánlatába! Meg is hálálom a jóságodat, egész életemmel, ha rendbeigazodik a dolgunk és otthonleszünk megint, mind a ketten. Vagy sokallnád talán a járáskelést? Levelezést? Félsz az unalomtól, vissza, a nagy úton?

— Hogy gondolhat ilyeneket felőlem kegyelmed?

Talált János kegyes ravaszsága! Találtak a kérdései!

Orsika zokogása elakadt. Bántódottan kapta föl fejét.

Áldozatot emlegettek előtte..! Fáradságot, amit a szerelmes társért kell meghozni! És hogy ő azt sokalta volna..!

Fölparázslott a szeme.

— Hát jó, — rázta meg fürtös fejecskéjét, olyan szenvedelmesen, amilyennek eddig sohase látta az ura. — Hát majd megösmer engem kegyelmed, ha eddig rosszul ösmert! Megkövet még engem ezért a szaváért, tudom!

— Eszerint elmégy?

— El. El, hogy lássa kegyelmed..!

— Hiszen nem komolyan mondtam, te kis bohó!

— De én komolyra vettem. Csak készüljön valahára az a podgyász!

Most már neki lett sürgős. Igazi asszony mód-

jára azonnal kezdeni akarta, amit céljául fogadott. Indulni tüstént, a párját védő nősténysas merész röptével.

Bizonyítani..!

Úgy egy óra beletelt azonban, míg a fiók-karaván élését, holmiját, kíséretét, különválasztotta Ibrahim. Majdmeg félrevonta az új csapat vezetőjét s azzal sugdosott. Biztosan illemre tanította, hogy tudjon viselkedni út alatt a fogoly-hajadonnal, aki — a hitetlenek mértéke szerint — mégis csak főrangú valaki. Vagy talán azt rágta szájába, hogy ne szégyelje azért egy kis jutalomra odatartani a markát, mikor visszaszolgáltatja övéinek?

János legalább ezt hitte és nem sokat törődött a tanakodó pogányokkal. Orsikát nyelte, fénylő szemmel, mintha a kedves arc minden vonását külön akarná emlékezetébe vésni.

Kezét símogatta, forrón.

— Gyötörtelek szegénykém a háborgásaimmal, egész út alatt. Csak most látom — mondta. — De majd helyrehozok mindent! Nem vagyok én csüggeteg természet, csak mikor miattad kell félnem. Ennek, hál' Istennek, vége. Otthon tudlak, a mi áldott öregeinknél, érettem való munkában. Édesebb lesz így még a szabadulásom is. A szép álmunk pedig, az a mi tündérszép álmunk — — —.

Fölvetette bársonypillantású, nagy barna szemeit. Tekintettel egészítette ki, amit szóval befejezni nem hagyott a karaványvezető. Mert közbetoppant. Ütött a búcsú perce.

A szerelmesek hát megszorították lopva egymás kezét. Egymás lelkébe mélyedtek, útravalóul.

Aztán János süveget emelt:

— Isten áldja, húgom!

— Küldetem a sarcát, szomszéd uram!

És Orsika föl, a szekérbe!

A menet elindult.

Valami fehérség még sokáig lengedezett ki, a ponyvába vágott ablakon... Végezetül a fölvert por maradt csupán. És János szívében régnemérzett, nagy-nagy békesség.

Süvegét nem húzta vissza a fejébe. Térdei közt tartotta fogva. Ajkai mormoltak és hosszasan állatta szemét a magasjáratú felhőkön.

A janicsár hagyta.

Papucsforma szája mosolyra fordította ki rózsaszín bélését.

Fölpattant ő is a lovára s haladt a megfogyatkozott csapat, tovább.

IV.

Rövid pihenőkkel, folyvást eget ostromló csúcsok közt, a Traján kapuján keresztül vonult a karaván. Egy hét mulva elérte Filippopolyt. Itt egy egésznapi ejtődzést engedélyezett Ibrahim. És János előszedte a jegyző papirosokat. Édes asszonya emlékének vélt áldozni azzal, hogy további útját megörökíti. Kettesben fogják olvasni ők egyszer azokat a rovásokat! És hogy csillog majd az a két kékvirágú szem, mikor már biztos fészekből pillanthatnak vissza az ő hányatásaikra!

Beírta:

„Szent Jakab havának tizenegyedik estéje. Filippopoly. — Mi legalább így nevezzük. Hallom, a török Plovdiv-nak hívja. Folyóvize is van. A Marica. Üzentem volna vele az én kedvesemnek, de idegen víz ez! Úgy mondják, hogy az Égei-tengerbe szakad. Hát csak szakadjon! Én meg egy bokrétaformájú felhővel üzenek helyette, az én asszonyomnak!"

Egész új íze lett ennek a deák-mesterségnek is, mióta leszakadt kebléről a féltés kőkolonca! És megörült, hogy — így a könyvben — nyomát mutathatja majd, a szüntelen hazagondolásainak. Annak az ő nagycsodájú szerelmének, ami alig is bonthatott virágot eddig, az örökös zaklatódásokban.

Rámosolygott a nyitott levelekre, álmodozó mosolygással. Csak lábának hasgatása ébresztette vissza, a való életre.

Fölvette az íróvesszőt, hogy beszámolja ezt is.

De meggondolta.

Mire lenne tudni az édes feleségnek, hogy bizony cudar fájdalmai voltak olykor?

Férfi-dolog! Katonadolog! Állja ő már ezentúl, szemrebbenés nélkül. Elviselné a pokol kínját is, hálából, amiért a szerelmese szabadulhatott.

Beburkolta a könyvet abba a kis selyem vállkendőbe, amiben tartották s hátradűlt fekhelyén. Azonmód el is aludt, mint mostanában minden este, mióta egyedül maradt a szekértömlöcben.

V.

Hat napon át haladoztak így. Hetednap megint tornyokba ütközött a szemük. Nagy városba érkeztek. És lesátoroztak.

A selyemkendőcske előkerült ismét. Mielőtt azonban megbontotta János, rálopott egy csókot.

Aztán futásnak eredt az íróvessző.

„Szent Jakab havának tizenkilencedike. — Drinápoly. Vagy Erdine, ahogy a török mondja. A Marica-folyóval itt megint találkoztunk. Innen fut le a tenger felé. De tengert még nem látni. Úgy számítom, hogy ha jól haladtatok tik is, kedves — kit Isten engedne értenem — ezóta Kruseváchoz kell közelgetnetek! Maholnap átlépitek a kaput, országnak kapuját. Hiába törekednék lerontani azokat a szent határokat a pogány! A mi szívünk mindég magyar marad. Óh, ha most láthatnám: milyen a magyar ég? Fű, fa és virág! Ha legalább egy rögöt elhoztam volna, amit csókolhatnék! Azért így sem lázadok. Csak hogy neked van részed mindezekből, édes feleségem!"

Egy vízcsöpp hullt rá a pergamenlapra. El is mosta kicsit a betűket.

János azonban utánamosolygott és fölszegte fejét.

Ahelyett, amin a lelke derengett, odaírta inkább, kemény vonásokkal:

„Kötésemet ma lemetszették ezek. Istáppal járok még, de már szabadon."

Félretette a könyvet.

Azt megint kimarasztalta belőle, amire pedig gyakran gondolt. Hogy talán sohase lesz olyan láb a lábából, amilyen ezelőtt volt! Igen merevnek találta. Nyilallt is, valahányszor ráállt, amíg meg nem indult. Ropogott, erősen. Egész muzsikákat tudott kiropogni. Lehet azonban, hogy csak a hosszas mozgástalan kimerevítés okozta az alkalmatlanságot, esti dagadozásokat.

Vizet kért hát s amikor tehette, megáztatta forrón. Amilyen forrón bírta. A bezliákkal megtapostatta, kenette. Ne sánta veréb módjára toppanjon be egyszer a kállai várba, amikor Isten engedi! Se asszonya oldalán ne hibbangasson. Bár . . ! Történjék minden úgy, ahogy felülről rendelik! Belenyugszik a végzésbe és várja, éli a sorsát, türelmesen.

VI.

Drinápolyon túl letértek a rendes taposott útról. Nem is tértek rá vissza. Erősen közeledtek céljukhoz. A sztambuli főút pedig olyan népes, mintha állandó népvándorlás özönlenék rajta. Sok időt vesztettek volna a folytonos előzködéssel. Ibrahim nem akarta ezt. És János ennek is örült. Találkozója — a sarchozóival — Sztambulra volt kitűzve. Ott keresik majd, a janicsár szállásán. Ott fog ütni a szabadulása.

Ugyan valami túlkemény fogságról itt se panaszkodhatott. Engedték őgyelegni, azon túl is, mikor a kötését lemesték. Bár szemmeltartották, vasat nem vertek rá. Sőt, hogy így elmagánosult, Ibrahim megmeginvitálta délebédre, estebédre. Valóságos lakomákat csapott ilyenkor és úgy megimádta, kínálgatta a rabját, hogy Jánosnak önkéntelenül a magyar vendéglátásra kellett emlékeznie. Mióta jobban elismerkedtek, egyre több hasonló vonást fedezett fel a két nép közt. A török vadságait, ravaszkodásait is, más szemmel bírálta.

Mintha gyermekkorát élő magyar nép lenne ez! Lelke még kimüveletlenül szunnyadozik. És persze, ezenfelül nagy kárára van a babona-vallása is, az ő sok erkölcstelenségével! Ezek torzítják a magyartól különbözővé, leginkább.

De Ibrahim a többi közrendű rabjait se sanyargatta éhséggel. Sőt, Drinápolyt elhagyva, az anélkül se szűk porciójukat is följavította. Mostantól a jobbágyfoglyok piláfjába is került ürühús. Szárnyas. És sajt, hellyel-közzel.

Ez azonban már nem a vendéglátás miatt történt, hanem hogy kövér és mutatós legyen a rab, mikor piacra kerül. Többet adnak érte az embervásáron, amit a többi napkeleti, ősi nép módjára, a török is kedvvel űz.

Hallott erről a szokásról a kállai kapitány. Nem első Zsegnyey ő ezen az úton! Tizenkilenc esztendővel előbb édes vére — György úr — ugyane stációkat járta. Később aztán a galátai nagytoronyból küldözgette alá bús leveleit, haza, Lápispatakára. Megőrizte a család mindegyiket, szent kegyelettel. Egyiknek szövegére most is emlékezett, úgy bevéső dött az akkoron még fogékony, fél-gyermek lelkébe:

„Itt vagyok császár rabja, — írta a derék vitéz — Nagy Antallal. Együtt vagyunk Klokocs Istvánnal, Szecsődy Ozvalttal, Marthalin Mátyással és Verebélyi Mihállyal. Az császár rabját pínzen váltságra nem adják, hanem török fogoly szabadíthat ki. Főképpen janicsárfogoly Isten után leghamarább szabadíthat minden keresztény rabot, császár temlecéből . . ."

No hát ő nem lesz „császár rabja": szultán rabja! Miatta nem kell hogy cserefoglyok szerzésén fájlalják fejüket az övéi! Mert ez nagy gond volna! Elég csúnyaság, de bizony jövedelem céljából tart minden magyar uraság török rabot. Értéknek számítja, birtoknak tekinti, amiről még testamentumában sem mulasztja el, rendelkezni.

Pedig ha minden magyar összefogna! Leküzdené önzését . . !

Maholnap kiürülnének a török börtönök. Nem csörögne többé magyar lábon bilincs! Nem hullnék

annyi keserves könny! Hanem hát a szultáni ajánlatot — hogy ezentúl fej fej ellenében szabadulhasson — épp a magyar főemberek vétózták meg leghangosabban az országgyűlésben, mikor a bécsi király véleményüket kikérte!

Eltünődött János ezen a fonákságon és be is írta útikönyvükbe, amiket gondolt. Valóságos tervezetet dolgozott ki, mellyel majd valamelyik országnagy elé terjeszkedik, mikor ismét szabad ember lesz és ország ügyeinek mozgatója. Az újabb öt nap — Drinápolytól — jóval gyorsabban múlt el így, a közbenső munkákkal.

Még egy nap és most már karavánszerályba terelte népét Ibrahim. Félnapi járásra állt előttük Silivri és a tenger.

Alig várta a rab magyar, hogy megláthassa ezt a mesebeli, irdatlan vizet!

El ne jöjjön az idő, mikor meggyűlöli és elátkozza!

VII

Ha mai értelemben való vendégfogadónak képzelné a karavánszerályt valaki, az ugyan csalódnék. Nincs ott aki a jövevényt fogadja, megimádja, kívánságait kihallgassa és derékaljról, pehelydunnáról gondoskodjék neki!

De azért mégis fogadóféle a szerály, mert útban megszállásra használják. És erre a célra aztán bárki igénybeveheti. Senkise tudakolja az utastól, hogy honnét, mijáratban, hova? Se nevét, se nemzetségét, se vallását.

Közterület a karavánszerály. Mindenkié, vagy senkié. Adománypénzekből építik, Allah szándékára. Egy szolgaféle embert is tartanak benne, aki a jövőmenő vándorok számára ételt főzzön, délben, este. Ingyen. Közös üstben készült pörköltrizst, a török főeledelét. Kinek hányszor kedve tartja, meríthet a bográcsból, mely ott kalimpál a magos kőkerítésű udvar egyik sarkában, vaskampón. Rég használhatják, mert sok rajta a vörösréz-folt és a tűz kimarta már alatta egészen a földet. Korom, hamu, szénpor: belerágták magukat a repedezett kérgű agyagba.

Így nyáridőben — persze — az üst környékét szokás leginkább ellepni s az mondhatja, hogy jó helyre jutott, aki legközelebb hozzá, terítheti le a gyékényt.

De olyan sárkány dühével fujtató szélviharban, amilyen most rontott le az utasokra, meggondolja az ember mégis a szabadban hálást, mikor fedett pajtája is van a szerálynak. És hozzá hatalmas! Igaz, hogy bútorzata viszont nincsen. Se gyontáros ágy, se török-módi szerint való, alacsony díván. A két egymásnak szembe tátongó kapu valamelyikén bemegy az ember gyalog, ledobja batyuját s amije abban van, az a berendezés.

Azonban lóval, öszvérrel, szamáron, sőt teve- és elefánt-háton is be lehet menni. Senkise tiltja. Ellenkezőleg! Dicséretes dolognak tartja a muzulmán, ha valaki barmára is kiterjeszti a Koránban parancsolt jótékonyságot. Állatnak se esik rosszul, ami nekünk jól esik! És evégből a pajta falába vasgyűrűket ékelnek, melyekhez a jószágot oda lehessen kötni. Igaz, kellemetlen bűzt terjeszt ilyen nagy tömegben az állat, de hát ő szegényke nem tehet erről és az ember ne legyen túlkényes.

Napközben jön-megy, imádkozik, mosakszik, kalmárkodik, gúnyát javít, lovat csutakol a karavánszerály népe. Ezerféle náció ezerféle tarka viselete, nyelve, szokása, keveredik zűrös összevisszaságba, hogy belefárad nézni a szem. Némely csapat indul. A másik érkezik. Egyik utas gazdag, hogy alig látszik ki a selymeiből. Szomszédja meg olyan szegény, hogy lóg róla a condra, ha ugyan nem félig mezítelen. Azért megférnek együtt és ritkaságszámba megy a vetélkedés, vagy éppen pörpatvar.

Hát ilyen volt a fogadó, ahol Jánosék lebocsátkoztak. Szekerestől, lovastól, tevéstől vonultak be ők is a pajtába. Aztán szállást kászolítottak a bezliák s nekifogtak, saját készletükből, délebéd-főzni. Ibrahim elveszett a nyüzsgésükben. Végre — úgy egy óra multán — előkerült ő is. Egy teve hasa alatt bujt át, minthogy a pajta középútját friss érkezők tartották

megszállva. Egy csókafejű török s nehány rabfiucska követte, jól felmálházva ruhaneműekkel. Valamelyik teve oldanádáját bonthatta meg a janicsár, abból kerültek a rablott gúnyák. Csupa gálás főruha! Akár diétára, vagy a bécsi király elé lehetett volna járulni azokban.

János érdeklődve pillantott föl.

Rákérdelt a törökre:

— Minek neked ezek a köntösök, gazda?

Ibrahim előbb intett a fiúknak, hogy zökkentsék terhüket a gyékényre.

Aztán megfelelt:

— Megsajnáltam a rabjaimat, hitetlen.

És itt a jobbágynépség felé mutatott.

— Igen lerongyolódtak a hosszú útban. Én hát kiosztatom köztük.

— Ezeket a főruhákat?

— Igen.

— Jobbágy-embereknek?

— Mink minden anyától-lett lelket egyformára veszünk.

János megcsóválta a fejét.

— Nem hiszem én, gazda!

— Mit?

— Hogy ilyen nagylelkűségre fakadnál. Nem sajnálkozásból cicomázod te a boldogtalanokat!

— Hanem!

— Főruhába öltöztetve többet vársz értük. Átlátok a szitán!

Ibrahim elvigyorult.

Hogy így leleplezték, nem tagadott.

— Igazad van, — mondta. — Hát valóban erre kellenek a díszköntösök. De ha már így rajtadvesztek a fél-sarccal, valamin csak be is kell hoznom a káromat?

Nem szólt aztán többet. Elfordult és ismét a

ruhákkal kezdett foglalatoskodni. Egymásután hívta elő a rabjait. A csókaképű török meg a parasztok vállához, derekához mérte az öltönyöket. Kinek melyik illett, odaadták neki, azzal, hogy vigyázzon rá és majd mikor parancsolják, öltse fel, amit kapott. Még pomádét, viaszkot is osztatott a csókaképű, hogy takarosra fenhessék magukat az emberek. Sőt a főruhákhoz való díszkardokat is hoztak a fiuk. Hanem ezeket már visszaparancsolta Ibrahim! Nem bízott a búsképű, setét-nézésű magyarokban. Különben se illett volna fegyver a legyőzött rab oldalára.

Elnézte János ezt a sürgés-forgást. Legfőképpen pedig a rabfiúkat. Szolgafiak voltak, igaz, akiket születésük alantasságának hatalmas választófala rekesztett el tőle, de mégis, vérei voltak. Magyarok. Mikor kardra erősödik a derekuk és kengyelt ér a lábuk, szép rendet vághattak volna az édes haza érdekében. Derék katonák válhattak volna belőlük.

Így?

Janicsár-iskolákba, szpáhi-ódákba fognak kerülni, szegénykék. Elfelejtik szülőiket, nyelvüket, származásukat s lesz belőlük: török. Az Ozmán Birodalom legféleimesebb harcosai közülük kerülnek ki. Hazájuk ellen. Fajtájuk ellen.

Milyen kár értük! Be kár!

*

Keveset aludt János ezen az éjszakán. Egyre a rab gyerekek dolgán járatta az eszét. Hogy mit is lehetne tenni a magyar fiak védelmére? Ebben a kérdésben is kész tervezettel akart előállni, majd amikor megint szabad ember lesz és javaslataival az országnagyok elé járulhat.

De nem tudott eredményre vergődni. Míg az idegen nép a haza földjén szálldos: tilalmat nem ösmer. És ahol gyermeket talál: viszi. Nincs ez ellen törvény,

csak egy! Kiűzni a bitorlókat, visszaállítani a vérzőn szétdarabolt ország határait s a haza egész testével teríteni oltalmat az új sarjak gyönge teste-lelkére.

Bár elkezdhetné a nagy munkából ráeső részt! Vagyis folytathatná, ahol félbehagyta, lángpallóssal kezében! Hej, hosszú lesz kivárni, míg az a váltságpénz aláérkezik, ha mindjárt a szerelmes hitves aggódó sietsége sürgeti is!

Úgy virradattájt, elnyomta volna már Jánost az álom, az édes feleség gondolatára. De akkor meg nem maradt idő.

Ibrahim talpraserdítette népét. A vihar elálltával más karavánok is indulni készültek. A szerályt csörömpölés, kiáltozás, a makacskodó tevék bőgése verte fel. Aztán — a reggeli mosakodás és imádság után — föl is kerekedtek s félnapot haladva, először pillantották meg a zölden fodrosodó tengert. Majd Silivrit. Három napra rá, Szent Jakab havának huszonkilencedik napján pedig, Konstantinápoly, — vagy ahogy a török nevezte: Stambul — moskéinak bádogkupolái előrajzolódtak a kánikulai napsütésben.

*

Úgy egy órajárásnyira a várostól, vesztegelt meg utoljára a karaván. A jobbágynépet beöltöztették. Mintha rendi gyűlés varázslódott volna ezzel hirtelen az idegen földre, olyanná magyarodott a képe. A sok mente, dolmány, megannyi színben pompázott. A rárótollas, kerecsentollas kalpagokon aranylott a sujtás, ezüstlött a prém. Sarkantyús magyar csizmák a lábakon és kacagány azok vállán, akiknek nem jutott mente.

Az Istenadta jobbágyok maguk is megélénkültek ebben az úri átalakulásban. Peckesebben mozogtak. De egyébként se volt hiány a mozgalmasságban. A szélrózsa minden irányából más, hasonló járatú karavá-

nok érkeztek minduntalan. Akik befutottak, hozzácsapódtak a pihenő csapathoz és tisztálkodtak, lovakat csutakoltak, azok is.

János külön föltekintett minden falkát. Igaz ugyan, hogy most már biztos módját értette a szabadulásának, mégis megfordult eszében a pribék. Vagy hogy a kállaiak eszeltek ki valamit, amivel gyorsítani lehetne a dolgát?

No, eddig semmise igazolta ezt a reményt. Hanem hiszen jönnek-jövögetnek egyre a karavánok! Ahol is kanyarodik ki egy csapat, az erdőkoronázott dombocska mögül!

Hát azt is körüljárja, ahogy beérkezik.

Nem kellett sokáig várnia. Sebesen haladozik a menet. Az előljáró teve szaporán hányja buta madárfejét, a hosszú, görbe nyakán. S a vezetője még biztatja. Az embernek is kezd látszani a képe.

— Vagyishogy — — —

Megdörzsölte János a szemét. Mintha fejbeütötték volna, hátrált Ibrahim sátra-oszlopának.

Megbolondult ő? Elment az ép esze, hogy annak a karaványvezetőnek ábrázatát véli felösmerni, aki pedig szépecskén hazafelé járhat már ezóta, az ő lelkének drágábbik felével? Orsikával?

No, cudar káprázat!

Még egyet dörgölt a szemén.

De bizony ezzel se múlt a látomás.

Sőt!

A lidércnyomás erősbül. Növekszik

Mert mármeg, mintha az a szekeres — — — !

Hát a szekeres arcában igazán nem lehet semmi kétség. Elégszer látta a hosszú út alatt. Teli-képpel is, jobbról is, balról is.

Hogy kerül ez most ide? Meg a második, harmadik ember? Mindnek ábrázata megképzik a fogoly emlékezetében. Mindre rájavél. (Hiszen száz évet ha

él, se felejthet el ő ezek közül az arcok közül egyet sem!)

És hogy rémült megdöbbenése tetézetlen ne maradjon, végezetül egy fehér kendőcske integet ki onnan, az utolsó szekér sátorponyvája alól.

Az a kéz . . !

Nincs több ilyen fehér, gömbölyű kezecske ezen a világon! Csupán egy. És nincs hang, ami János felordítását utánozni tudná.

Dermedt megkövültségéből oldódnék s rontana borzalmának képe elé, hogy poklok táncát járassa gaz csalóival!

De ebben az átokkal terhes pillanatban, hirtelen csak rásúlyosodik két kéz. Négy kéz. Isten tudja, hány!

Valakik lefogták az örjöngő embert. Valami csördül. Egy perc és a rab kapitány futásra dobbant lábán ott súlyosodik a bilincs. Összekapcsolja fél karcsuklójával. Ibrahim meg odavigyorgatja fehér farkasfogait a megláncolt fogolyra:

— Hát balga voltál, hitetlen! Ösmerd be. Felültél csúful! Most aztán csak ne bomolj, mert úgyis hiába. Van eszembe, hogy épp a karavánunk dísze nélkül vonuljak Sztambul népe elé! Magam kisebbítsem a dicsőségemet! Vessétek a sátramba, asszonyostól együtt! — intett, látva, hogy Jánost, okoskodás helyett, elömli a tajték. — Te hajcsár ott . . ! Végy melléd őröket! Fejetekkel álltok jót!

Az ördögi markok ismét megragadták Zsegnyey Jánost. A szekérponyva alól is vonszolnak, egy másik testet. Asszonyit.

A sátor függönye lehull.

Nem látni többé semmit, két ember kínjából.

Jobb is, hogy majd csak akkor kerülnek megint azok ketten a kaján pogány szemek elé, mikorra megtalálták méltó önmagukat! Mikorra ráeszmélnek, hogy a nagy sorsokat — nagy szívvel — viselni is kell tudni!

VIII.

A vastag függöny elnyelte a belső hangokat.

Ibrahim kívülmaradt az új karaván vezetőjével. Azt tudakozta:

— Hallottál-e útban valami hírt, Behrám?

— Hallottam, uram, — bólintott az ember. — Előttünk járt a bécsi hitetlen király követe.

— Nevét tudod-e?

— Preiner.

— Sokan vannak?

— Szokott szerrel. Vagy százhatvan ember és hatvan ló. Azonfelül tolmácsok, kurírok, három pap, öt orvos, patikárius.

— Mit akarnak?

— Megújítani a békét a fényes Portával, további nyolc évre.

— Azt ugyan tavaly is akarták!

— De most még több ajándékot hoznak. Külön a szultánnak, külön a validának, favoritának, nagyvezírnek, főmuftinak, a belgrádi kihajának és a vezérpasáknak. Úgy hallottam, hogy százezer forintnál is többet érő az ajándék. Órák, kardok, ékszerek, gyöngyök. Arany-ezüst tálak, bilikomok.

Ibrahim fönyikorgott, kajánul.

— Valóságos második adó a hitetleneken ezek a

portai ajándékok, azon a harmincezer aranyon felül, amit a bécsi király, és azon a tízezer aranyon kívül, amit az erdélyi fejedelem fizet évente nekünk! Allah éltesse a padisák eszét! Ezt jól kigondolták!

— Jól, — hagyta helybe a dicséretet Behrám.

És vigyorgott ő is, míg Ibrahim újból rá nem kérdezett:

— Ha előttetek járt az a — — — követ, be kellett volna érkeznie eddig! Mink senkit se láttunk.

— Mert lemaradtak, uram. Messzi mögöttünk maradtak. Tudod, ezek csak svábák. Nem gyorsaságra és nem dicsőségre megy náluk.

— Más híred nincsen?

De volt, Behrámnak. Hogy elmúlt Rák havában — annak tizenkettedik napján — három külön igazhitű portya szerencsésen megdúlta Szent Györgyöt.

Ibrahim fölsugárzott.

— Áldassék Allah!

— Áldassék, — bólintott a karavánvezető. — Marcalit is megvették a miéink.

— Dicső tett, vitéz tett!

— Mórichidánál nagy zsákmány esett.

— Kijár nekünk Allah rendeletéből, a hitetlenektől!

Győr sanyargatását utoljára hagyta Behrám. Tudta, hogy minden híre közül ez lesz a legnyomósabb. A győri huszárok nevét ismerte minden török harcos. Sárkánytejen nőtt oroszlánok azok! A váruk sasfészek. Hát ha bennük is kár esett, az már valóban nagy haszon a Portára! Legfőképpen pedig becsület.

A két kontyos összecsillant. Igazi törökök voltak. Látszott rajtuk, hogy a császárjuk, népük java az övék is. Egy család, egyetlen óriás, félelmes nemzetség fiai. Bizonyára épp azért olyan óriás és hatalmas az a nemzetség, mert a fiai így tudnak örülni örömének, így harcolnak érte karddal, csellel, vitézséggel.

ármánykodással. Semmi eszközt se tartanak megvetendőnek a nagy cél érdekében.

Haj, szegény, árva kis nép! Pártoskodó, maroknyi magyar! Be nagyon tanulhatnál tőlük!

*

Befejezőleg még egy híre volt Behrámnak. Azaz nem is annyira hír, mint inkább két hordó. Most rakták le őket a bezliák a szekerekről.

Ibrahim kíváncsian nyujtotta oda a nyakát.

— Mit hoztatok ezekben?

Egyenes válasz helyett Behrám aládöfte handzsárja hegyét az egyik hordó födelének.

Fölpattangatta.

— Nézd meg uram s ne mondd, hogy jó szolgád nem vagyok! Ez még hiányzott volna a dicsőségedhez.

Ibrahim először hátrahőkölt.

Aztán felcsillámlott.

— Orrok és fülek! Gyaúr fülek! — kiáltott örvendezve.

— Igen, uram. Legyen mit a padisá, vagy a nagyvezír lábai elé helyezned. De még ez se minden!

A következő hordót vette.

Abból meg levágott fejek kandikáltak elő. Bús magyar fejek, pókos szeműek és véres nyaktorzsájúak. Lehetett vagy tizenöt-húsz ilyen fő a hordóban.

— Hogy kerítettétek?

— No, ezeket csak pénzen. Egy kis csapat hozta. Érdemes élő-rabjuk nem volt. Örömest visszafordultak. Azt a harminc *Zechinót*, amit adtam értük, tudom, hogy megadod nekem.

— Meg, — dörzsölte kezeit Ibrahim, öröm-izgultan. — Szívesen megadom, bár százhuszonhat forint szép pénz, aranyban... De nem sajnálom! Így legalább igazi *zafer alaji* lesz a bevonulásunk. Valósá-

gos diadalmenet! Miben állnak ezek a fejek, te, hogy meg nem romlottak?

Pontosabb magyarázat céljából Behrám kihalászott egyet a hordóból. Üstökénél ragadta meg s föltartotta.

Valami áttetsző, nyúlós folyadék csorgadozott le, függönyös fodrokban, a szomorú, halotti ábrázatról.

A vezető aztán visszalottyantotta a többihöz.

Megnyalta csemmegve markát s az ujjait.

— Méz! — villant föl Ibrahim.

A másik ráigenlett, tenyere-szoptából:

— Igen, uram. Újabban így rakjuk el mink is a győzelmi jeleket. Így, meg rájukfagyasztott zsírban.

— Honnan tanultátok?

— A hitetlenektől. Elfogtuk egyszer egy küldöttségüket, amikor épp a királyukhoz indultak, valami győzelem-hírrel.

— Bécsbe?

— Oda. Hidd el uram, a gyaúrtól is lehet tanulni!

— Hát olykor, — hagyta helybe Ibrahim.

Majd megvonta vállát.

— Én ugyan jobbnak tartom régi módra...

— Szalma-töméssel?

— Nem. Az nem ilyen melegre való. Megférgesednének.

— Hát?

— Fűrészpor között.

— No, ki hogy szereti!

Belenyugodtak ebbe, mind a ketten. S a gazda kiadta parancsát a bezlíknak. Tálcákra rakatta az orrokat, füleket. Bronztálcákra. Mert ezüstholmija nemigen volt neki. (Annál több lesz ezután!) A kellő ünnepélyességet az a lombfonadék jelképezte, melyet a katonák a tálcák köré fontak.

— A fejeket mosasd meg sósvízben, tisztára! — rendelkezett a janicsár.

— Úgy lesz, uram!

— A többit már tudod.. ?

— Tudom, uram.

Hogy mit jelentett az a „többi', amit Behrámnak ezen kívül tudnia kellett, majd kiderül. Most az a fontos egyelőre, hogy valamelyik gyorslábú lovas meghírelje a győzelmi menet érkezését a Portán. Legyen idejük az udvarnagyoknak a szultánt értesíteni s nekik maguknak is, a fogadtatásra összegyülekezni. Aztán indulhasson Allah nevében a menet!

A csapatvezetők úgy egyeztek, hogy nem várnak több karaván. Elegen voltak így is, ahoz, hogy Sztambul utcáin kellő feltűnést keltsenek. Egytömegbe se fognak zsúfolódni! Külön vállalkozás volt minden egyes falka, külön főnökök vezérlete alatt. Hát ennek a különtartozásnak meg kellett érződnie a fölvonuláson is.

Úgy tanakodott, izgult, készülődött a pogány, mint nálunk szokás, Úrnapja előtt. A körmenetre.

IX.

A dobok megperdültek. Sípok felsivalkodtak. A hajcsárok talpraserdítették a pihenő foglyokat. Ibrahim is fölvetette sátora függönyét. Intett az egyik porkolábnak, hogy terelje elő a rab urat, asszonyságot.

Ott gunnyasztottak szegények, a sátor két külön sarkában. Az őrök jobbra-balra. Mint a siralomházban . . !

János ónos-halványan sárguldozott, mint a koporsóból kelő Lázár. Orsikának meg bíborlott a szeme környéke. Szólni egyikőjük sem tudott. Csak nézték egymást, szakadó lélekkel.

A janicsár Jánosra mutatott:

— Ezt ne fűzzétek a közös láncra! Külön haladjon.

— És a lány?

— Vele egysorban, távolabb. Őr menjen köztük.

János épp most ért a parancsosztogató gazda elé. Megállt és rávetette kínzott tekintetű szemét.

— Ibrahim! — fakadt ki, esdeklő hangon.

De a pogány elfordult, dölyfösen.

— Ibrahim! — jajdult ismét a rab. — Egy kérdésemre válaszolj legalább!

Hát ezt éppen megtehette a török.

— No, mit akarsz?

— Megtudni, hogy mi sorsra szántad ezt a — —

— Hajadont? A szomszédod lányát?

Kurta kis alig-mosoly futott meg a janicsár harcsabajusza alatt.

De visszatartóztatta.

Látta fölvillanni a fogoly ember tekintetében a tébolyodás fényét. Nem akarta ingerelni.

— Végette ugyan ne háborogj, — legyintett. — Ha nem is csorbítottam meg a díszmenet képét azzal, hogy nélküle lépjek a városba, ahogy a bevonulás megtörtént, szabadonbocsátom. Lásd be! Pár rongyos nap különbség az egész . . !

— Mért nem szóltál mindjárt! Mért ámítottál?

— Hogy tönkretedd magad, mielőtt beérünk?

— És itt, az előbb? Mért jöttetek nekem, mint a megveszett farkasok?

— Csak rádijesztettem. Meg akartalak büntetni, amért olyan lármát ütöttél, mikor a karaván beért.

— Istenedre mondod ezeket?

A török kifordította tenyereit. Két vállát a füléig vonta.

— Tilos nekem Allah dicső nevét ilyen hitványságokért a számra vennem, gyaúr. Ha nem hiszel a szavamnak, majd hiszel a saját szemednek! Amit igértem: állom. Addig meg türelmezz és főképp ne nézegess ilyen bolondul, mert bizony holtrakacagja magát rajtad egész Sztambul népe!

Jónaklátta Ibrahim mégis, megbiztatni ezt a fene magyart! Kitelnék tőle, hogy utolsó percben döntse halomba az egész út alatt szép vigyázattal előkészített terveit!

Hát csak még egy kis óvatosság!

Gyömölcsözik is, lám! Csöndesül a balga ember. Tekintetéből kialudt a vészjósló fény. Orcái lesimultak, visszanyerték élő színűket. Melle olyan könnyeb-

bülten lélekzik, mintha földomlás terhétől szabadult volna.

— Ibrahim! — kiált föl, áradó örömmel. — Úri szomszédom, ha nem is valami túl módos, bizonyára szépen megajándékoz majd a hajadonért! Én se fogom latra kimérni a sarcomat! Nem bánod meg, amért engedtél!

— Meglátjuk! — bólintott leereszkedőleg a janicsár.

Azzal továbblibbent. Nagy szelet vert az ünneplő kaftánjával. Aztán a tömeg közé vegyült. Magas, hátul övig lefüggő zacskójú fövege hol itt, hol ott piroslott János kifényesült szemébe.

Csak azt sajnálta a fogoly, hogy Orsikával már nem tanakodhatta meg az örömhírt. A kavargó népség időközen szétsodorta őket. De tudta, hogy Ibrahim megnyugtató szavait még neki is meg kellett hallania. Bizonyosan azért integet olyan enyhülten! És ni! Elmosolyodik. Mosolyog, azzal az ő derengő, szelíd mosolyával, ami olyan kimondhatatlanul vonzóvá, minden más asszonynál szebbé, kívánatosabbá teszi.

A drága képet — kis időre — megint elfödték szeme elől. Az akindzsik sorakoztak. A bezliák hasonlóképp. Amelyiknek jutott a harácsolt lovakból: lovon. Többiek a megmaradt tevékre szökdöstek, vagy gyalog álltak be a rendbe.

Ibrahim apró szakaszokra osztotta őket. Vagy tizet — a legjobban öltözöttekből — előre parancsolt. Majd egy zászlótartó gönüllüt intett utánuk. Lovat is adatott neki. János vezeték-lovát. A zászlók egyikén a félhold képe pompázott, csillag-udvarban. Ezt emelten tartani parancsolta a katonának. Másikat meg csüggeszteni kellett, hogy takarja a ló féloldalát s kifeküdjék rajta. Ezen a zászlón a bécsi király sassal és öreg osztrák címerrel megírt jelvényei voltak kiföstve. Isten tudja, hol kerítették a zsiványok! A kál-

lai vitézektől semmiképp sem, mert azoknál még mindég a szűzmáriás magyar zászló járta. (János előszedetni sem engedte a vár szertárából a másikat, azt a hivatalosat.. !)

A gönüllű után rabok következtek, hosszú, közös láncra fűzve. A főruhás jobbágyok. Ezeknek tálcákat kellett vinniök. Hogy mi volt rajtuk: nem látszott, mert — magosan — lombfüzérek fonták körül őket.

De János nem is nézetgette a tálcákat. Amint a fölsorakozás megszakadt, megint egy kis hasítékhoz jutott a szeme. Orsikát kereste, szomjas pillantással. Hogy látja-e még vajon? Nem foszlott-e szét az igézetes kép, a józan napsütésben?

Nem, Istennek legyen hála! Megnyugodhatott. Az asszonyka ott állt, előbbi helyén. Integetett, hogy csak a vonuló népség miatt nem tudják áthozni az őrei. Türelmezzen!

Hát várakozott. És végigsímogatta szerelmes pillantásával az ő tündérkéjét, míg egy rozsdás férfihang ki nem rezdítette gyönyörködtéből:

— Ne, fogd, gyaúr!

Egy köpcöstermetű, kurd ember állt előtte. Valami hideg és nyirkos érintésű tárgyat tukmált a markába. Legott föl is kapta és mellének szögezte handzsárját, ami nagyon helyénvaló elővigyázatnak bizonyult. Mert másképp talán elejti János a kezébe adott holmit, ahogy megpillantja.

Fej volt az! Egy tarkójánál húscafatosan lefaragcsált emberfő. Magyarbajuszos, fürtös és szakáll nélkül való.

A kurd ráintett vörösszegélyű szemével:

— Üstökénél fogd, ha éppen útálnád! A gazda rendeli, hogy vigyed.

— És ha mégse vinném? — rándultak irtózatra János szemöldökei.

Már a handzsár tolakodó hegyével sem törődött.

A kurd hát az övén függő korbácsához kapott. Megrázta.

— Bármi főrab légy is, bizonnyal megízleled! Ne töltesd itt velem az időt! No! Viszed-e, vagy se?

Ugyan mit válaszolhatott volna a fogoly! Mit mondhatna rab oroszlán a kóbor komédiásoknak, mikor elébe tartják a sallangos karikát? Hogy átszökik-e rajta? Handzsártól félne-e jobban, vagy a gyalázó korbácstól, az is?

De ha egyébért nem, azért sem bocsáthatta el János az ő gyászos terhét, mert azt a szent tárgyat — egy keresztény és magyar vérének mártir-maradványát — nem dobhatta porba. Át meg senki se vette volna tőle.

Fogvatartotta hát a fejet és igyekezett megvígasztalódni azon a gondolaton, hogy ha már ez a sors méretett az ő ismeretlen, árva magyarjára, legalább kegyeletes kezek fogják hordozni!

Különben, amint széttekintett, látta, hogy mások se jártak jobban. Javarész fogolynak kijutott egy rúd s azon hasonló irtózatú, szent ereklyék. Egyiknek fejebőre is megsérült a goromba metélésben. Haja lefittyed, koponyacsontja rozsdafehéren ötlik elő. Másiknak meg félszeme hiányzik. Azt is nyiszálás közben onthatták ki, bizonnyal! Megintmásik a fogait mutatta. Halálában vicsorodhatott rá így, az átkozott hóhérjára.

No, ennek az átka meg is fogja, akit elér! Égre kiált!

Oh szegény asszony! Galamblelkű teremtés! Hogy nem tudja megváltani ezektől a szörnyűségektől! Miket kell megérnie az ő oldala mellett! Ha ugyan össze nem roskadt az ijedelemtől!

Felágaskodott, hogy átpillantson a tömeg feje tőlött. Szorongó érzéssel kereste az ő aranymadarát. De

mialatt ő az áradat túlnansó partján fürkészte, Orsika már ott csicsergett előtte:

— Itt vagyunk, kedves! Átfurakodtunk.

És rámosolygott a nagy bronztálcára, amit a karján tartott.

Levágott emberi orrok és fülek éktelenkedtek a tálcán!

— Úgy veszem, mintha merő ékszer volnának, — súgta, szinte mentegetőző hangon.

Aztán lebocsátotta pilláit az ocsmány képre. Halvány arcocskáján kiütközött az eltökéltség: nem irtózni! Nem nehezíteni annak lelkét, aki szeret. Megküzdeni minden iszonyattal, a másik nyugalmáért. Hős asszony volt ez a gyermeki teremtés! Önmagát legyűrő heroina, amilyet csak a vérzivatartól szántott magyar föld tud teremni!

János elforrósuló szemmel nézte. Szó nem jött az ajkára a meghatottságtól. Lelke beszélt csupán, hódoló elragadtatással, mintha Isten angyalával társalogna.

Majd ez a néma lelki beszélgetés is megszakadt. Sorba kellett állniok. A janicsár úgy rendelkezett, hogy mintegy tíz lépésnyi köz maradjon előttük. Meg mögöttük is, ugyanennyi. Ez a két rab volt főbüszkesége. Nem akarta, hogy a csőcselék takarja őket. De közt rendelt a házasok közé is, hogy nyugton lehessen felőlük. És őrt, jobbra, balra, mindegyiktől. Utánuk megint egy sor közösláncra fűzött, főruhás rab lépdelt. Majd síposok, dobosok. Ezek a bezliák közül kerültek ki. Éktelen zenebonát csaptak. (Mint éneklésnél, muzsikájában is azt tartja legkiválóbbnak a török, aki leghangosabbat tud rikoltani.) A szüneteken kívül, amit hellyel-közzel tartottak, maga Ibrahim is csak jelbeszéd által tudott értekezni népével.

Indulást parancsolt.

És a sorok mozgásba jöttek. Mérsékelt menetben, hogy a gyalogrendűeknek se kelljen futniok s hogy a por, fáradság el ne gyalázhassa őket, kanyarodtak föl ismét a járott útra.

X.

Másfél, kétórányi haladozás után a csapat Sztambul dombtetőn fekvő, nyugati elővárosába érkezett. A domb nem volt ugyan valami magas, de mégis elég emelkedett ahoz, hogy látni lehessen tetőzetéről az egész panorámát.

Mert hogy tündérien szép fekvésű ez a pogány székváros, az ő tömérdek, karcsú tornyával, azt — minden elfogultság ellenére — a rab magyar sem tagadhatta. Át is pillantotta Orsikára a meglepődöttségét. Az asszonyka meg visszacsillant neki. Nem tudták persze, hogy Ibrahim figyeli őket!

Ott poroszkált a török a karaván oldalánál, egyszintben velük. És hogy a kicserélköző tekintetüket elfogta, odariszálódott János mellé, a lovával.

— No, gyaúr! — intett le neki. — Eddig gáncsoltál mindent, ami miénk. Hát ehez mit szólsz?

És félkört kanyarított a kezében fogott handzsárjával.

— Hogy sokat raboltatok, török! Telt a székvárostokra, — felelt a kapitány.

(Nem akarta, hogy ámulaton érhesse a kontyos!)

Ibrahim azonban nem haragudott meg a kurtafurcsa válaszért.

Inkább tréfára fogta:

— Hát szegény-helyen mink nemigen járunk!

— Jártok bizony! Az én népem se gazdag, az Istenadta! Csak ti értitek a módját: kőből is tejet fejni! Az üres szalmát is megcsépelni!

A török fujt egy nagyot. Megtörülgette arcát a derekáról lefüggő kendőben. Patakokban csörgedezett róla a veríték.

— Lehet, — bólintott. — Bár abból, amit itt látsz, sokmindent rabolnunk sem kellett. Készen találtuk. Görögöt, rómait is azért teremtette Allah, hogy választott népének — nekünk — készítsen hajlékot. Nézd, ott északra! Az a Galáta-negyed. Nagy tornya még a bizánci korból maradt ránk. Ujjam irányában a Dzsámi mecsetet is hitetlen bizánci templomból alakítottuk. Most keringő dervisek lakják, akikről út alatt beszéltünk.

— Elég pogányság! — készült rávetni János.

Ibrahim azonban csak a dicsekedéshez vett friss levegőt.

Folytatta is már:

— Keletnek ott: az Aranyszarv öböl. Tik legalább így hívjátok. Akik világot jártak, azt mondják, hogy nincs kerek e földnek ennél jobb és biztosabb kikötője. Legnagyobb gályák is egyenesen befutnak a város szívébe s ott vetnek horgonyt.

Úgy belejött a mutogatásba a török, hogy majd kiverte János szemét a handzsárjával:

— Délen és keleten itt, ez a Márvány-tenger! Mindjárt ujjam végénél a Sztambul-negyed. Ez a város magja. Legfőbb minden *bilád*, azaz negyed között. De te másfelé tekintgetsz, gyaúr! — neszelt föl, szemöldökráncoltan. — Amit te nézesz, oda túl, az már másik világ. Ázsia. Szkutari. Erre fordulj inkább, a lovam csótárjának irányába!

Mégközelebb oldalgott és nyergéből hajoltan folytatta a magyarázkodást, hogy csak el ne mulasz-

szanak semmit, amit ő fontosnak ítélt. A rab meg — hogy így összebékültek az igéreten — nem akarta kedvét szegni.

Aztán meg is tapadt szeme a mutatott képen.

Ezúttal — önkéntelenül — ömaga fakadt kérdésre:

— Az a kupolás, rengeteg palota..! Valóságos második város!

— Lehet is! — dagadt Ibrahim mája. — Mert az a padisá székháza, tartsa meg Allah a kedves egészségét.

— A szultáni Szerály?

— Igen. Tízezer lélek lakja. Főméltóságok és szolgák. Bár hiszen..! A szultánhoz képest csak szolga mindenki. Maga a természet áll őrt a háza biztonsága fölött! Nézd, két oldalról a tenger övezi! Csupán a harmadikat hagyta nekünk. Azt meg mi védjük. A város.

Kis szünetet tartott a janicsár. Egy ledöntött fatörzs feküdt az útjukon keresztbe. Az aprófejű, ideges paripa vonakodott átszöktetni rajta. Ibrahim hát körülkerülte. Meg aztán, időt is akart engedni rabjának, az álomszerű kép befogadására.

Kék, zöld, vörös aranyozásban tündökölt a tündéri épület. Szívalakú csúcsba futó kapuinak, díszes oszlopfőinek anyaga ki se látszott a csipkézetes faragványokból. Az ormokon, légiesen karcsú tornyok égretörő dárdáin, a zászlók, lófarkas *boncsokok* százai libegtek.

— Van ezen kívül még két másik Szerály is, — folytatta Ibrahim később, mikor megint összeértek és elégnek ítélte a szemlélődést. — Látod ott a város közepén, azt a sok egyforma ezüstgombot?

— Látom.

— No, hát az az Ó-Szerály. Az elhalt szultánok özvegyei siratják benne leáldozott dicsőségüket. A

Hypodromusi Szerályban pedig a szultánfiak esnek át a csízión.

János szeme azonban minduntalan a szultáni palotára tévedezett vissza. Mintha rábűvölte volna valami.. ! Maga se értette hogy miért, a szíve egyszerre megnehezült.

Hogy szabaduljon az igézettől, inkább ő vette át a szót.

Rámutatott egy oszlopok nélkül, vakmerő kupolával égnek törő márványcsodára:

— Az ott az *Aja Szofia!*

— Honnét tudod? — kapta föl Ibrahim a fejét. — Jártál már Sztambulban talán?

— Nem én. De hallottam a szépségéről. Csak ez lehet!

— Hát ez! — intett a török, elérzékenyülten állatva szemét a hatalmas kupola arany félholdján. — Úgy mondják a vének és a tudós *mollák,* hogy még a hitetlen Justinianus idejéből való.

— És Konstantin császár korában valóságos vérfürdő színhelye volt, — vetette rá a rab.

Jól esett neki a pogány csudálkozó meglepődése.

Hadd lássa a különbséget saját baromian tudatlan fajtája, meg a keresztény míveltség közt!

Most már ő magyarázott:

— Olyan tömegekben hevertek benne akkor a hullák, hogy napokba telt, míg a szultántok parancsára kihordhatták őket!

— Ez csak hódító Mehemed lehetett! E néven második! — tünődött Ibrahim, áhítatosan lógatva fejét a lova hintálásához.

Aztán hozzáfűzte:

— Alláh engedje a szent Tubafa árnyékában úgy ennie végig mind a háromszáz-fogásos lakomáit, hogy az utolsó tálból éppolyan étvággyal faljon, mint a legelsőből! Te mosolyogsz, gyaúr?

Valóban azt tette János.

Rossz érzése elszállt.

Talán még nevetésre is fakad az üdvösségnek ezen a pogány elképzelésén, ha az esze óvatosságra nem inti.

Nem volt szabad rájukbőszíteni a janicsárt!

— Ahogy hiszed, Ibrahim, neked úgy igaz, — mondta. — Mink máskép gondoljuk az üdvösséget.

— Hogy?

— Abban nincs evés-ivás és semmi, ami földi.

— Asszonyok se?

— Asszonyok se.

— Hát az hogy lehet?

— Egyformák leszünk ott, mindnyájan.

— No, akkor tartsátok is meg az üdvösségteket! — riadozott a török. — Én bizony oda nem adom az enyémet a tiétekért! Nekem visszaígéri odaátra Allah minden földi feleségemet s rajtuk kívül még hetvenkét hajadon-lányzót! Sőt az asszonyaimat is hajadon állapotukba fogja visszarendelni!

— Aztán, ha te magad aggastyánul halsz meg?

— Száz esztendővel is húszévessé változok vissza és ebben a korban örökre megmaradok.

— A hajadonok is?

— Ők a tizenhét tavaszt se lépik át a paradicsomban, hitetlen. Így jelentette ki Allah a Prófétának, Gábriel főangyal által. Legfőbb felesége, Chadiga is hallotta! De meg a Koránban is így áll, az pedig Isten örökkévaló végzése könyvéből vétetett! A Hárahegy barlangjában kezdte közölni Mohameddel az úr. A prófétának magának is, kerek huszonhárom esztendő kellett hozzá, amíg megtanulta!

— Perzse! — bólintott haladoztában János. — Hiszen se írni, se olvasni nem tudott a jeles hitalapító!

Ibrahim szerencsére nem értette el a gúnyt.

Egész föllelkesült.

— Kapta az angyal Mohamedet és háromszor földhöz ütötte. Így tanult meg olvasni.

A beszélgetés kis időre félbeszakadt. Ibrahim visszafogta a lova kantárját.

Az út lankának ereszkedett. Vigyázniok kellett, hogy a rögök meg ne induljanak lábaik alatt.

Mikor a nehezén túlestek, János visszacsörgött láncaiban, Ibrahim mellé.

Fölpillantott a törökre.

— A *Jedikula,* — mormolta. — A Héttornyot elfelejtetted megmutatni!

— Mire az neked, gyaúr? Hiszen az én rabom leszesz, míg a sarcodat alákűldik. Házi rabom, ha helybenhagyja dolgaimat a dívántanács. Már pedig helybenhagyja!

János azonban kitartott a kívánsága mellett.

— Mégis hát..! Látni szeretném. Sok hazámfia raboskodott ottan!

— Ha éppen akarod..?

Ibrahim előre döfött:

— Ott, nézd! A Márvány-tenger partján!

— Az a hatalmas várforma épület?

— Az.

— Micsoda irdatlan falai vannak! — tört ki a sóhajtás a fogoly lelkéből. — Az a torony legalább kétszáz láb magos!

De a janicsár rálegyintett.

— Mi gondod vele! A rabok odabent külön községet formáznak. Szabad a járáskelésük. Csak éjszakára kötelesek visszatérni, egyébként azt teszik, ami nekik tetszik. Akár házat is építhetnek maguknak, a falakon belül. Kertészkedhetnek, szolgákat tarthatnak. Saját baromfiakat nevelhetnek a telkükön. Van külön gazdájuk, fródeákjuk. Papjaik is, a mindenféle bolond hitük szerint. Sétahelyeiknél az otthonhagyott

sem különb. Sőt még vízvezeték és fürdőház is van a Jedikulában. Nem hiszed?

János csak a fejét csóválta, búsan.

— Más híre járja nálunk a Héttoronynak, Ibrahim!

— Mesebeszéd! — intett mosolyrafutott szájjal a török. — Azért költik rá a tiéitek mind a hét pokol rémségét, hogy lágyuljon az otthoniak szíve. Szaporábban küldjék a sarcot. Ugyan melyik rab ne szeretne mentől előbb szabadulni? Hiszen, egy tornyát kivéve a Jedikulának, a többi nem is börtön!

— Hát!

— Kincstár. A szultáni *khasyneh.*

— És a hetedik?

A janicsár úgy tett, mint aki nem hallotta a kérdést.

János magának felelt meg, keserű szájjal:

— Az a Vértorony. Alatta siralomház. A *Tas Csukura.* Igaz-e? Erről mért nem beszélsz?

— Nem tölthetem itt veled az időt! Végül még megváratom miattad a fölséges szultánt s a dívánt! — förmedt el bosszúsan a török.

És hátrasuhintott jatagánjával a lovára. Kiugratott a sorból.

A sípok-dobok megint fölrivaltak.

XI.

Csak távolból, a dombtető megszépítő magosságából nyujtott olyan festői képet Sztambul, amilyennek János első szemléletre látta! És csupán a középületei voltak olyan tündérien szépek. De ahogy beljebb hatoltak, eloszlott a káprázat.

A girbe-görbe utcákon két oldalt: gondolomszerűen tákolt fakunyhók. A nap beléjük süthet. Eső becsoroghat rajtuk. Ablakok helyett szabálytalan lyukak. Nem nagyobbak, mint amekkorán egy emberfej éppen kifér. Üveget se vág ezekbe a nyílásokba a török. Beéri olajozott vászonnal is. Vagy szalmacsomóval tömi el a rést. A gerendákból rovátkolt falazat mocskos mindenütt a sártól, annak jeléül, hogy télvíz idején még ezt a szalmatömést is kiveti a pogány. Sárral tapasztja el a lyukak helyeit. A sár füsttel, korommal elegy. Mert bent tüzel házában a mozlim. Kéményt azonban nem rak. Minek! A füst a gerendafalazat hasítékain át is kitör a szabadba. Persze a kipattanó szikra se sokat kérdezgeti aztán, hogy merre szabad az út? Perdül világgá.

Hát ezeket a kedvrontó gyatraságokat igazán nem lehetett látni onnan fentről, a sok gyönyörű cifra templom közt megbújva! És csak most értette meg János egészen azt is, hogy mért olyan gyakori a tűz-

vész a török-lakta helyeken! Olykor egész városok esnek a láng martalékául.

Megcsóválta fejét.

De majdnem rajtavesztett! Kishíjján felbukott abban a kidűlt lóban, melynek dögteste ott hevert, — keresztbe — a polyvaszemetes úton. Nagy falka eb lakmározott a tetemén. A közébük toppanó jövevénytől szétugrottak s fogukat mutogatva lesték, ha nem akarja-e az vajon elütni őket a prédájuktól? Aztán látva, hogy a megláncolt ember továbbmegy, megnyugodva folytatták ők is lakomájukat.

— Amott meg egy lyukas üst! Vigyázz *efendi*, hogy annak is neki ne fuss! — intette Jánost az egyik őr, amelyik a láncait segített cipelni.

— Hát mért nem takarítjátok az utcáitokat, disznóteremtette! — zsémbelt a fogoly. — Ehol is, ni..! Mármeg egy elhullt macska! A ti szemeteket nem sérti az ilyen rondaság?

— Nem soká sérti, uram! — mentegetőzött a török. — Hisz' látod az ebeket? Arra valók. Minden igazhívő hajléka előtt ott a kutyaól. Házunkba ugyan nem bocsátjuk be a kutyát, mert a Korán tisztátlan állatnak mondja, hanem azért megbecsüljük a szolgálataiért.

— Tik magatok vagytok a tisztátlan állatok! — dörmögött a rab. — Házaitokból kifolyó undokságokon, kutyáitok sem segítenek. Állj meg pogány! Hadd vonom elő a keszkenőmet!

Aztán mégis, inkább a kezébenhordott szegény tetemőre borította, oltalmul. Féltette a felhőnyi légytől, mely ott rajzott a csapat fölött, mióta a városba beértek. Egy aggódó pillantást Orsikának is átküldött. De az asszonyka már megelőzte az óvatosságban. Le volt terítve a tálcája, rég. Nyugodtan nézett vissza az urára, mintha csak azt akarta volna mondani:

— Sose féltsen kegyelmed! Az én eszem se áll!

Oh, hogy kell majd egyszer ezt a sok jóságot, erőslelkűséget mind visszahálálni!

Bár túlesnének, mentől előbb, ezen a gyötrelmes körmeneten s fordulhatna hazafelé, szegény asszony!

A gondolatra úgy megsietett a rab, mintha az ő sietsége elegendő lenne ahoz, hogy megrövidítse a hitestársa Kálváriáját. A porkolábnak futton kellett tennie pár lépést, hogy a láncgyeplű vége ki ne feszüljön kezéből.

Meg is morogta a dolgot:

— Be sürgős, efendi! Neki akarsz talán szaladni az előttünkjáróknak?

Hát ezzel igazán semmit se lendített volna János a dolgukon. Észre is tért s azon túl józanultan haladozott megint, a porkolábja mellett. Nézegélte a fakunyhóik előtt sátrazó utcai szakácsokat, olajkárosokat; a bazárosok, ékszerészek szivárványszínben tarkálló képét. Egy szőnyegárus ott helyt, a bódéja előtt, szövögetett valami öszvértakaró mintáin. Agg perzsa férfiú guggolt a lábainál. Az öregnek mozgott a szája. Mesével szórakoztatta a szőnyegszövő embert. Pálmaligetekről, tündérkelyhű virágokról, káprázatos tollú madarakról, lepkékről szólhatott a mese és szép lehetett, mert sokan gyűltek a bódé köré. Hallgatták az öreget, álmodozó arccal, tágrabűvölt szemmel. A szőnyegszövő meg, beleszőtte szines fonalaival a nyers matériába a hallott dolgok képét...

Így szokták ezek!

Valamivel följebb tálas forgatta agyagmintázó korongját. Ez sajátmagát mulattatta munka közben. Énekelgetett. Különös, andalító, mélabús keleti dallama volt az énekének. Kár, hogy a torkuk szakadtából kínálkozó pénzváltó görögök minduntalan belerontottak, vándorköszörűsök közbecsikorogtak.

Egy utcai kávéfőzőt kóbor csepürágók rezsegtek

körül. Hogy a menet rájukfordult, nyomban hozzápártoltak. Ennek a vágáns népségnek ugyanis, az ilyenfajta parádék képezik főszüretjét.

Egy kardnyelő ott tárogatta épp torkát a Jánosék sorának végén. Másik jokulátor meg égő szurokfáklyákkal dobálta körül magát. Meg kell adni, hogy boszorkányos ügyességgel mesterkedett! Mert hat-hét tüzes csóva is röpdösött már körülötte, anélkül, hogy neki akár csak a körme széle is megperzselődött volna.

No, bolond játék!

A bezliák hangos ordítása verte el róla János figyelmét.

A menet hirtelen megtorlott. Egy utcai borbély ugyanis, éppen az út közepén találta jónak letrónolni a vendégét. A sok koldús meg, — akihez fogható szemtelen talán az egész világon sincs — nyomban köréje gyűlt. Egyik zsákdarabot kapott elő s fölébe guggolt. Csukott ládikójából kígyók kerültek elő. Azokkal kezdte körülfonogatni barna fényességű, félmezítelen testét. Sipolt is a kígyóknak, valami jajveszékelő, hátborzongató hangú sípon.

Hát a borbélyt, kígyóbűvölőt és verébcserfelésű közönségüket el kellett előbb tessékelni a korbáccsal.

De azután se indulhattak mindjárt.

A János mellett cammogó második őr, vállalkozott megtudni, hogy mért?

Jött is vissza, lihegve.

— A gazda..! — pillogott fontoskodó arccal.

— Mi van vele?

— Allahnak áldozik.

— Itt, az útfélen?

— Ahol alkalma kerül, uram!

Egy nyers uborkán éldegélt eddig a török.

Megmaradt csutkáját hajította föl, magyarázatul.

— Látod ezeket a galambokat?

Épp most rebbent el fölöttük, vagy húsz.

— Látom.

— Érted már?

— Nem én!

— Ejnye, de keményre gyúrták a koponyádat, efendi! Hát ezek a galambok: az áldozat. Rab madarak voltak, lábuk összekötözve. A gazda megvette mind a dervistől és szabadon engedi. No! Mégse érted?

A fogoly megtakaríthatta a választ.

Ibrahim elkészült időközben a jótékony vásárral. Indultak tovább.

— Erre, uram! Mellék-*szokak*ba fordulunk, — terelgette rabját az őr.

És buzdítólag tette hozzá:

— Itt majd kevesebb lesz a szemét. Háttal állnak a házak az utcára, látod.

Hogyne látta volna János! Hiszen előtte tárongott a fonák-furcsa kép!

Ablak itt se. Sehol.

— Nem vakultok meg az örökös homályban? — Bosszankodott rá a bezliára. — Tik sohase vágytok a világba kitekinteni?

— Inkább mi se tekintsünk ki, mint hogy más meg betekintgethessen!

— Olyan nagy baj volna?

— Háremek ezek itten uram, mind! Jobb, ha udvar felé szolgál a szelelőjük . . !

A katona hunyorított.

János meg rávetette a vállát, kölletlenül. Csöndben haladozott egy darabig.

Aztán megintcsak szóra kapott a méltatlankodása:

— Ha már egyszer ilyen bizalmatlanok vagytok az asszonyaitokhoz: üsse kő! A ti dolgotok. De találhattatok volna hozzá legalább valamilyen formát az

építkezéstekben! Nyomnátok rá házaitokra a népetek lelkének különös bélyegét! Teremtenétek meg a török módit! Így olyanok a szedett-vedett vityillóitok, mint a sertésólak. Hol a nagy basáitok palotái? Hiszen Sztambul telivan fő-fő méltóságokkal. Azok hol laknak?

— Itt uram és mindenütt, — pislantott egykedvűértetlenül az őr. — Mit pattogsz itten? És ugyan mire lenne azoknak is, a cifra palota? Nem élünk örökké. Elég, ha rablótól, idő fogától megóv a hajlék. Mást mit várjunk tőle?

— Hát kényelmet! Csinosságot! A rang tisztességét!

De már erre elfakadt nevetve a katona. Majd torkárafutott a második uborka, amit bugyogója ráncai közül kotorászott elő.

— Eltaláltad! — intett fitymálóan. — hogy felkőltse másokban az irígység *dzsin*-jét! Nem tudod-e. hogy nálunk minden vagyonos férfiút szemmeltartanak? Aki még házának külső pompájában is kérkedni merészkednék, megkívánhatnák a birtokát és annál hamarabb beállítanának hozzá a fekete *kapidzsik*.

— Kicsodák?

— No, akik a selyemzsinórt szokják kivinni. Tik hóhérnak mondjátok, ha jól tudom.

— Megölik a gazdag embert, csak úgy találomra? De a török tagadólag rázta fejét.

— Ha keresnek, lelnek is valami okot, a nagyok! A szultán meg írott parancsot ád nekik hozzá. Így és így, véljük, hogy eleget éltél, megérdemled a halált. Kegyes akaratunk, hogy miután a szent mosdást és imát elvégezted. tartsd nyakadat ezeknek, akiket hozzád küldtünk. Ez szokott állni az írásban. Elébb föl-olvassák az elítéltnek.

— Szép! — biccentett rá gúnyosan a fogoly.

Hamarjában igazán nem tudta volna megmondani, hogy botránkozása nagyobb-e, vagy pedig a török egykedvű közömbössége fölött érzett csudálata. Hogy ilyen természetesnek találhassa ember, mikor az államhatalom egyszerűen visszarabolja alattvalóitól, amit azok egy életen át raboltak . . !

— No, és az elítélt elég dőre odatartani nyakát? — unszolódott tovább, bosszús-kíváncsian.

A török ráharmonikázta homloka bőrét — evés közben — a kérdésre.

— Úhüm . . ! Mi mást is tehetne! Saját háremében sem adnának oltalmat neki. A próféta utódja a szultán, uram! Meg aztán a kapidzsik se sokat teketóriáznak. Akit egyszer lekaptak: egykettőre nyakában a hurok. Láttál már ilyen zsinórt, efendi?

— Nem én! — hőkölt a rab.

— Két végén vasgombok vannak. Két kapidzsi kétfelé fut velük és: krkk . . . A dolog kész.

Utolsó szavait inkább csak a mozdulataiból sejteni, mint érteni lehetett a porkolábnak. A zene ugyanis megint rábődült. A karaván más utcába fordult. Két szegélyét szájtátó csőcselék tartotta megszállva. Bizonnyal a győzelmi felvonulás híre csalta őket elő. Kandi gyerekszemmel bámulták a póznákra tűzött fejeket. Aztán éljenre szakadt a torkuk. Persze, csupán a férfiaknak. És persze, törökül:

— *Jasa! Jasa! Jasiszin!*

Hát míg az üvöltve ünneplő tömegből ki nem nyomakodtak, gondolni se lehetett beszédre.

De János nem hagyta abba. Ha már idevetette a sors, szokott alaposságával minden különösségét ki akarta tudni ennek a népnek, mely az ő népe nyakába ült. Minden új dolognak szeretett ő végére járni!

Amint a tolongásból kilélekzettek, megint visszalassúdott a török mellé.

— Te, hallod! — szólt. — Ráértem gondolkozni azokon, amiket mondtál. És ha így igaz, nem azon csudálkozok többé, hogy ilyen ebül laktok, hanem hogy egyáltalán áll még Sztambul!

— Sose féltsd! — fogott bele harmadik uborkájába az őr, miután visszakanyarította félvállára a láncot. — Ez a *mimár aga* gondja. Ő az építés főmestere.

— Pallérféle?

— Sőt, nem is igen ért az építéshöz.

— Hát akkor — — — ?

— Szeme neki is van. Látja, ha dűlőben egy ház. Akkor megparancsolja a tatarozást, vagy új házat építtet. Ő határozza meg a magosságát.

— Még abba is beleártakozik?

— No hallod . . ?

A porkoláb szeme állva akadt az uborkája fölött.

— Csak abba igazán! Az igazhitűek hajléka nem haladhatja meg a tizenkét *pik* magosságot. A tiétek, hitetleneké meg, a tízet se lépheti túl. Ki kell látszódniuk — magosságban is — Allah házainak s a középületeknek, a közönséges hajlékok közül! Az csupán nálatok van, hogy mind fejetekkel törnétek be az eget!

Még a szpáhikat, janicsárokat, vetette ellen János. Tudta szomorú otthoni tapasztalatból, hogy mekkora hűbér-birtokok szálltak ezek közül egyre-egyre néha! Úgy vélte, hogy rájuk már igazán nem eshetik semmi gyanú. Kardjuk után lett, amijük lett. Utánozhatnák, amit nyugaton tanulnak. Építkezhetnének.

De a török ebben is lehurrogta.

— Mire a harcosnak, aki folyvást hadban jár?

— Hát legalább a családjának húzhatna emberségesebb födelet! Hiszen fölhagytatok a régi szokással! Szpáhi, janicsár, nem papféle többé. Házasodhatik.

— Ki mit szerez érdemmel nálunk, át nem örökítheti, senkire. Mit fájlalja fejét a mimár agával, mikor a ház már gyermekeinek sem adhat oltalmat? — dobta el magától a bezlia a harmadik uborka végét.

Ingerült volt a mozdulata. Látszott, hogy únja és részéről befejezettnek is szeretné a hosszúra nyúlt oktatást.

Nagyobb nyomaték kedvéért megcsörömpöltette a láncot, nehogy a tudományszomjas uraságnak eszébejusson tovább firtatódni.

János azonban nem forgatott ilyen szándékot. Némán tűnődött maga elé. Az út is rosszabb lett. A keréknyomokkal agyonhasgatott, szűk és szabálytalan utcákon csak nehézséggel tudott áthatolni a karaván. Minduntalan elakadt egy-egy szekér. Vagy a makrancos tevék átalkodtak meg. Míg egy fordulónál, hirtelen kibővült a térség. A lerövidített út meghozta a fáradság gyümölcsét.

Ott állt előttük a Szerály kapuja, a *Bab-i Humajun*. Mögötte a szultáni palotaváros fitogtatta bádogtetőzetét és tömérdek ezüstgombját. A főoromfalon kevélykedett az Ozmán Birodalom címere: egy hasgatott oroszlánbőr-fosztányba foglalt, zöld mezőben csillogó, ezüst félhold. Fölötte kócsagtollas turbán s kétfelől lófarkas zászlók.

János szíve nagyot kondult.

— Bemegyünk a Szerályba?

A bezlia helyett azonban Ibrahim felelt.

Odajött, végső megnyugvást szerezni a rabja felől.

— Nem is gondoltad talán, hogy a Padisáh járul elénk? Majd valamelyik ablak aranyrostélya mögül fog végignézni minket, a Díván-palotából. Mi nem láthatjuk.

— De aztán nyomban visszafordítod a... haja-

dont Magyarországnak, úgy-e? — tört utat János lelkéből a szorongás.

— Atyáim árnyékára! Légy nyugodt, gyaúr.

És Ibrahim kisurrant megint a sorok közül.

Ragyogott annak még az orra hegye is! Napja volt kelőben.

A lánc pedig továbbcsörömpölt.

*

A szűk utcákból kihaladtak, egy fehér márványkapun pedig behaladtak, az első udvarba. Azaz hogy futostak, tipegtek inkább.

Tiltja a török illem: ráérős lassúsággal járkálni a szultán előtt, vagy akár csak a közelében is!

A pénzverő-ház, főlovak istállóinak hosszú láncolata, jobbkézt maradt el a menet mögött. Merő gyönyörűség, márvány, arany, mozaik mind. De Jánost nem érdekelte többé a hivalkodásuk. Szemfényvesztés csupán ez a pompa! Barbárság, babonás tudatlanság, zsarnokság és szenny képezik magvát. Gyümölcs után — amit a városban ízelítőül kapott — fényes héjjára nem volt kíváncsi többé.

Mentek tovább, nagy bimm-bamm és tutúlás közepett.

Elérkeztek egy második kapuhoz.

Márvány ez is. Előtte szökőkút. (Ennél szokott felülni lovára a napkeleti pogány fejedelem, mikor a Szerályból kisétál!)

Rütű, rütű, rütütű . .!

Mármeg a tömlősíposok is munkába fogtak.

A raburaság velük sem törődött. Megszoktatták fülét a vad zenebonákhoz. Ám, hogy a szökőkút környékén a virágoknak valóságos erdeje pompázott, ez megfogta a szemét. Szerét ejtette észrevétlenül, leszakítani egyet közülük. Megcsókolta a kelyhét s egy óvatlan pillanatban áthajította Orsikához. Épp arca

közepébe esett. És megszínesül! gyöngén, virágtól, a virág. Az asszonyka szeme pedig szerelmet és köszönetet mosolygott. Legközelebb aztán viszonozta is a virág-üzenetet. Így postázgattak egy darabig. De nem soká. Nagy csinnadratta mellett bekanyarodtak egy különálló, tekintetes épület felé.

János elfogta félfüllel — a többi rabok közreadott beszédéből — hogy a Dívántanács székháza a méltóságos külsejű palota. Azt meg tudta Ibrahimtól, hogy az ő dolgában a Díván összessége fog ítélni.

Hát: addig még egy virág..!

Ha el tudják fogni az ügyes kezecskék, jó lesz emlékül... Búcsúképpen... Amíg majd Kálló vár minden szabad helyecskéjén liliomokat nevelhet az ő liliomos asszonyának!

Hopp..?

Kézbefutott az illatos ajándék. S onnan az ingvállba tűnt...

Boldog az a virág..!

De János is örül, hogy adhatott valamit a szerelme asszonyának, útravalóul. Valamit, amit az ő keze érintett...

És most már vigye kánya az egész barbár parádét, minden nevetséges formaságával együtt! Mindjárt letelik! Kezdődik valami jobb. Az, hogy beérkeztek, első lépés a szabadulás felé.

Ott álltak a Diván-palota előtt.

A téres, pávás, virághímes nagyudvar — mint varázsütésre — telt meg selyemkaftános néppel. Képviselkőzött azok közt minden elgondolható színbeli játék, az egy zölden kívül. Mert fölségesnek tartja a török a zöld színt! Tilos — a szultánt kivéve — ilyen köntöst, turbánt viselni, bárki halandónak. Aki pedig megpróbálná, bőrével együtt fejtenék le róla.

A török urak egytestületbe verődtek és a palota-

kapu előtt foglaltak állást. Méltóságteljes mozdulatlansággal hagyták elvonulni előttük a menetet.

Három ilyen kört kerengett le így a csapat, a zenekar ujongó sivalkodása, a bezliák hurítozása és meg-megfakadó „*jasa*" üvöltözése közben.

Akkor egyszerre olyan csönd támadt, mintha valami láthatatlan kéz ollóval vágott volna el minden hangot.

A karaván megállt. Ember-állat várakozásba kövült.

A közfigyelem Ibrahimra szegeződött.

A főnök lesiklott lováról. Ott állt egy pillanatig szemtől-szembe a meredek uraságokkal. Aztán szétlazult a tekintetük kapcsa. A karaványvezér megillette homlokát és szívét s arcraborult.

Ima-alázattal mormoltak szavai:

— *Salam alejkom* . . .

Mint zsoltár-zümmögés, pergett vissza karban a válasz a köszöntésre:

— *Alechmi salfam ramatullah* . . ! (Tenéked is adjon békességet a könyörülő Isten.)

És kifordított tenyérrel, a nagyok megadták a jelt Ibrahimnak, a fölemelkedésre. Majd a hátas-jószágáról lehámlott népségtől, raboktól követve, megindultak futva, fölhaladtak a márványlépcsőkön és megálltak sarlóformán a *Hassz-Odah* kupolacsarnokában. Ez volt az egyedüli terem a fényes Portán, ahová — szükség esetén — idegen nemzetség is betehette lábát.

*

Kívül a kapun nem maradt, csak a janicsár-aga, a szpáhi-aga és a *szilihdár*-aga. E három rend legfőbbjei. Őket ősi ozmán szokás rendeli a Díván küszöbére. Jelképileg ez az ő vártájuk. Mindjárt le is települtek a számukra hozott vánkosokon. (Mert ebédjét is itt fogja elkölteni a három uraság!)

A szpáhi-aga látszott legnagyságosabbnak, mind közt. Térdét verdeste a szakálla. Neki egy külön ráadás-vánkost is hoztak, hogy ne kelljen a kőfalnak vetnie hátát.

A köszvényes, aszú ember azonban még így is folyvást zsörtölődött.

— Igen fáj a lábam, oh tiszteletreméltó efendik! Ágyból húztak ki ezek a gazok, hogy sose látnák meg az üdvösség arany Tuba-fáját, se az ágai közt lakó pávamadarat, melynek szívében a Próféta lelke rejtőzik! Nem tudod-e, dícséretes Mahmud, vajon soká fog tartani ma odabent a tanács?

— Alig hinném, oh bölcs Memmi! — bókolt vissza a janicsár-aga. — Megkérdeztem a *kalemdzsi-basitól*, a fő titoknoktól. Azt mondja, hogy csaló lenne ez az ember! Beöltöztetett parasztokat hoz ide a Dián színe elé.

— Hát ő honnan tudja?

— Egy pribéktől. A karaván főnök csapatával járt, míg meg nem szökött tőle.

— Miért? Bántotta?

— Hogy bánthatta volna, oh nemes efendi! — ütődött meg Mahmud. — Nem elég világosan szólt-e a te szolgáid szolgája, hogy kitért a hírhozó? A Próféta testvérül adta őt nekünk, az igaz hitben. Mudzának hívják.

— Akkor hát..? Mért szökött meg a karaván-főnöktől?

A janicsár-aga vállatvont. Kényelmesebben szedte maga alá a lábait.

— Volt esze Mudzának, — felelt kis idő teltén. — Ha megmarad a karaván-ban, semmit se kap. Így meg, hogy előresietett a hírrel — — —

— Megajándékozták! — élénkült a szpáhi. — Értem már! Értem!

— De aztán, valóban csak beöltöztetett jobbágyok a rabok?

Ezt a szilihdár tudakolta.

Nem akart kimaradni ő se az értekezésből.

Mahmud legott feléje is fordult.

— Nem merné állítani Mudza, oh kellemetes Kácsun, ha nem lenne igaz. Tudod, hogy rajtavesszthetne, ha valótlanságon érnék.

— Nem is lesz akkor itt ma ajándék-kaftán osztás!

— Én is azt hiszem, hogy *rebuffi*-val bocsátják el a hitvány csalót! Még köszönje Izrafil angyalnak, ha meg nem fújja fölötte az ítélet kürtjét, itt helyt!

Az urak elnémultak. A hátafájós aga keservesen nyögött.

Majd mindhárman a kapu felé tekintettek.

Egy kappanhájas szerecsen fickó valami húsz figyermeket terelgetett kifelé. Le a lépcsőn. A gyerekek párosával fogództak és szüpögtek. A szerecsen pedig bambuszvirgácsot tartott kezében. Meg-megpiricskélte vele hol az egyik, hol a másik fiúcskát, ahol legjobban csíp a vessző. A gyerekek felríttak ilyenkor. Főleg az apraja. Rivalogva forgatták el szemüket a néger ijesztő, fekete ördög-ábrázatáról.

Nem soká fognak pityogni! Megszoktatják őket a janicsáriskolában, szpáhiiskolában, a néma megadásra!

De két felnőtt is követte a virgácsos férfit. Őszszakálú *imám* — papi ember — kísérte őket nyomon. Az imám komolyan bókolgatott, mint a temetkezési ló. Amazok meg kornyadozva bámulták az utat. A főruhás rabokból kerültek. Csakhogy már nem csörtetett rajtuk bilincs. Ehelyett *fez* piruldozott a fejükön. Olyan törökrendű fejboríték, mint a turbán. Szemüket lesütve tartották elhaladtukban.

A szilihdár feléjük sunyorított:

— Kitérők . . !

— Áldassék érte Allah neve! — vetette égnek tekintetét a másik kettő.

Hanem azért a janicsárnak biggyedve maradt a szája:

— Elég kevés! Máskor több esik.

— Déli nemzetségek, inkább!

— No! Svábák, frenkek, velencések is, olykor!

A bús csapat elhaladt.

Helyette asszonyképű szakácsférfiak jöttek, a három uraság ebédjével. Hogy konyhai szolgák, meglátszott abból, mert fényes cinn-kanalat viseltek a turbánjukba tűzve. Lerakták az élést az agák elé, korlátrostélyos ezüsttálcákon.

A három előkelő nekihajolt falatozni.

Míg ettek, semmit se szóltak. Csupán mikor az első fogás elfogyott, pillantott föl a szilihdár.

A kapura bökött.

Egy második s ezúttal jóval nagyobbszámú csapat fogoly lépdelt ki a kapun. Köröttük fegyveres *bosztandzsik*.

Ezek a rabok már nem viseltek főruhákat. Le voltak koppasztva ingre, lábravalóig. És a katonák elég félreérthetetlenül hadonásztak orruk előtt, szerszámaikkal.

Mindennek látszott ez a kíséret, csak valami túlnyájasnak nem!

— Megmondtam, úgy-e, efendik? — szopta le ujjait illedelmesen a janicsár. — Íme, hogy Mudzsa igazat beszélt! Hova viszitek, hé, ezeket a kutyákat?

A kiáltás a katonáknak szólt.

Amelyik elsőnek meghallotta, tüstént oda is jött.

— Kit sóbányába, kit erdőirtásra, kit meg taposó-malomba, gályára, — felelt, kétrét hajolva.

— Nem akartak a Koránra esküdni?

— Nem, rothadna meg a lelkük!

— És igazán parasztok?

— Úgy vallották a Díván magasztos színe előtt, nagyuram.

— Akkor hát főnökük, a janicsár..?

— Hazug eb! Szökevény.

— Mi lesz vele?

— Lásd tulajdon szemeddel, kegyes Mahmud!

A katona oldalt lépett. Utat nyitott a mögötte lábító fegyvereseknek.

A karaván gazdáját gyűrűzték azok. Vagyis a voltgazdáját! Mert nem igen látszott most a főnöki méltóság a törökön. Levetkeztették, övig. Még fűzös bőrkapcáit is levonták a lábáról.

A kárvallott ember kigyult pofacsontjai közül haragosan villogva fordult el bámulói elől.

— Harmincszor kell megtennie az utat Sztambultól Mekkáig, vezeklésül! — lógatta fejét a bosztandzsi.

— Más büntetést nem kapott?

— Vagyigen!

— Megcsapják?

Hát pontosan ez történt Ibrahimmal. Hiába kepickélt, hasztalan forgatta veszett eb módjára a szemét, a poroszlók lekapták ott-helyt. Olyan huszonötöt cserdítettek rá, hogy egydarabig aligha panaszkodhatik majd vérpangásról. Aztán talpraráncigálták és kikergették a szerályi udvarból, nagyotlátó terveivel együtt.

Onnan kintről hallatszott még egy ideig az óbégatása:

— A rabjaim! Két főrabom! Legalább azokat adjátok vissza! Vagy legalább csak az asszonyt!

Végre a kiáltozás is elnémult. (Nyilván a külső palotaőrök közreműködésével.)

De a szpáhinak már megviszketett az esze.

— Azám! Mi lett a két parádés fogollyal?

— Még bentvannak, — válaszolt a katona. — Éppen most kerül sorra a férfi. Utoljára hagyták őket.

— Nem hallgatóznál kissé?

— Megtehetem uram, ha kívánod!

Kívánták, mind a hárman.

A bosztandzsi hát sarkonfordult és visszaballagott a palotába.

XII.

János és Orsika ezalatt a Diván ítélőszéke előtt álltak. A tanács meg félkört ült szemben.

Középütt egy hatvan-hetvenesforma, nagyméltóságú férfiú. Ha igaz az, hogy minden ember emlékeztet valami állatra, akkor ennek a főuraságnak arcát leginkább az oroszlán ábrázatához lehetne hasonlítani. Kevély homlok, széles-egyenes orr, emelt főtartás, lassú, büszke mozdulatok. A férfi rőfnyi magos, háromszögletű turbánt viselt fején. Ha a méltóságról, — ami még az ujjahegyéből is áradt — meg nem tudja János, hogy ennek kell lennie a nagyvezírnek, megtudhatta volna a ruházatából.

Mert habos fehérselyem, hermelinnel bélelt felsőgúnyát viselt az oroszlánfejű. Ilyen pedig csak a nagyvezírnek dukál a pogány birodalomban, ahol a ruházkodást is szigorú rangtörvény szabja. (Más *kübbe*-vezérek — ha fehér kaftánt is — de csupán selyemposztóból valót hordhatnak.)

Aztán meg a szakáll is különös tekintélyt árasztott! Hosszúsörényű, ápolt szakáll körítette a nagyúr állát. Fehér, mint a leesett hó. Bajusza is fehér. Egybefolyik szakállával és beborítja arcának alsó részét. Ettől az oroszlánhoz való hasonlatosság.!

Ám ha még mind e jelekből se vélne rá a kállai

kapitány a nagyvezírre, el kell hogy árulja azt a szeme..! Példabeszédek jártak arról a két sárgán lobbanó, zöld szemről, egész Magyarországon! Ez a két szigorú szem pillantott körül Törökország immár harmadik szultánjának birodalmában, hogy ameddig tekintete elhord, leperzseljen és elpusztítson mindent, ami hazája boldogulásának és terjeszkedésének útját állhatná. Ezek a biztostekintetű, jól mérlegelő szemek voltak a török hódításainak, gazdagságának erőforrásai, míg Nagy Szulejmán és fia, „részeges" Szelim alatt, a jóllátás mellé, rendelkező jog is adatott a nagyvezírnek.

Ez a rendelkező jog azonban, végzetes csorbát szenvedett az új uralkodó: III. Amurád alatt. Az ifjú padisáh tarsolyában hozta magával a féltékenykedést a népszerű nagyvezír ellen, már akkor, midőn — két hónappal ezelőtt — Magnéziából Sztambulba hajókázott, felövezni I. Ozmán hagyományos kardját s elfoglalni atyáinak üresenmaradt trónusát.

Minden beavatott szerályi udvarnok tudta, hogy Szokolli Mehemed korlátlan birodalomültető hatalmának szceptrumát elrágta a féreg. *Mazul* lett — kegyvesztett — anélkül, hogy valóságban megfosztották volna hivatalától és nyakában ott függött már a selyemzsinór, ha még nem is látszott. Azért senki se merte kimutatni azt, amit különben a vén oroszlán maga is, jól tudott.

Különös, delejes varázs áradt ebből az emberből! A dívánülő basák szinte áhítatos pillantással csüggtek most is ajkán, szavait lesve.

Tőle jobbra a ruméliai, balra az anatoliai *Kádi-Leskier* — a hadak legfőbb bírái — foglaltak helyet. Egyforma barna selyemkaftánjaikban, óriási *gelebet*-turbánjaikban, valósággal meggörnyedtek közellétének lenyűgöző tudatától. A *Defterdár* — vagyis a Birodalom pénz- és adóügyeinek legfőbb igazgatója — még

tüsszentését is visszafojtotta, nehogy egy rosszalló pillantás érje azokból a legendáshírű szemekből!

Mellette kucorgott — hasonlóképpen hermelines barnaselyem kaftánjában — a *Reisz-efendi,* az udvari főkancellár. Olyan törpére zsugorodott, hogy behúzott melle kidagasztotta a hátát és a *Kapudzsi-basi* — a török hajóhad főnöke — is nagy-számba ment mellette. Pedig izgékony csöppség volt az egész ember. A *Seraskierekkel,* a tartomány-első *begler-bégekkel* és a többi főbasával hasonlólag, hermelinszegésű, aranycsíkos köntöst viselt, ő is. Rajtakívül még a *Kjethuda-bég* — a kapunál ülő janicsár-aga helyettese — a viceadmirális *Teskierdzsi-basi* és a *Nisandzsi-basi,* vagyis a szultáni kéziratok cifrázó mestere, képezték a Divántanácsot.

A *Nagymufti* nem vett részt a gyűlésben, mert ő csak akkor szokott a Divánba jönni, ha külön felhívták. Most — a rögtönzött összejövetel miatt — nem maradt erre idő. Elő lehet azonban keríteni a főpapot akkor is, ha a fogoly hitetlen hajlandónak mutatkoznék az igazhit iránt. (Ott ül, vagy fekszik a szentatya, egész áldott nap a *Fethva-Emyni* házában, a gyékényen, igazi keleti kényelemben!)

De hát heverészhet, békén! Nem úgy áll ott a rab magyar a Diván színe előtt, mintha áttérési gondolatok bántanák! Sőt igenis úgy meredezik őrei közt — tízlépésnyire Orsikától — mint a lángotfogott tilalomfa. A vénoroszlán Mehemed velőkigható tekintetétől sem hátrál. Sőt! Viszavillámlik, mennydörög neki, amúgy magyar módon:

— Ki vagy, hitetlen kutya?

— Hitetlen kutyák foglya, ha épp tudni akarod!

Nem tartózkodott már János semmitől! Előtte rántották el a janicsár nótáját. Tudta, hogy az egyezségükre nincs mit számítani többé. Csalódás volt minden reménye, amibe fogódzott! És ha már szabadítá-

sára nem lehetett annak a két életnek, melyeket ő valaha Isten orcája előtt egybefont, kétségbeesésében azt akarta legalább kicsikarni, hogy ott-helyt végezzenek velük! Koncolják fel őket a gőgjükben sértett barbárok!

De csak újabb csalódás várt rá.

A nagyvezírt nem ingerelte ki nyugalmából a kihívó felelet. Tünődve simogatta meg párszor fehér szakállsörényét.

Majd odaintett a ráfüggesztettszemű basáknak és megszólalt mély, darázsdongású hangon:

— Hallottátok efendik..! Ez a magyar valóban úr. Ráismerek a beszédjéből. Mi módon kerültél, hitetlen?

(Mintha a sértést meg se hallotta volna!)

— Béke idején! — toppant a fájdalom-bőszült ember. — A garázda néped megtorlása közepett!

És pattanásig megfeszült karja a sápadtan állongó asszonyra mutatott:

— Tudjátok meg hát..! A feleségem! Oltártól házamig is alig vihettem, a rabló kedvetek miatt! Követelem, hogy bocsássatok szabadon és ujjat se merjen rá tenni senki! Különben a bécsi királlyal gyűl meg bajotok! Annak a kapitánya vagyok én! Főkapitány! Bizony meglakoltat benneteket, akármi csorbánk esnék!

Beszélt még szegény jó Zsegnyey János, kemény, férfias szavakkal európai ligáról, keresztények büntető hadjáratáról, a római pápa Őszentségéről és mindenről, amit ebben a válságos pillanatban hasznosnak, fenyegetőnek ítélt. De, mint ahogy tisztes halálukat nem sikerült kiharagítania a nagyvezírből, úgy az ijesztés fegyvere is levegőbe puffant.

Mehemed arcán egy izom se rándult. A diványülő basák pedig elkezdtek sorba mosolyogni. Úgy bólo-

gattak, mintha csupa hízelgő, kellemetes dolgokat hallottak volna. Mintha csak ezt mondanák:

— Ez ám a helyre legény! No ugye, hogy micsoda derék beszédű!

Negédeskedésüknek Mehemed vetett véget.

Kiemelte a két ujja közé támasztott, sörényes állát.

Nagy, nyugodt-sárga oroszlánszeme Jánosra terült.

— Ítéletünk, hogy szultán rabja legyen ez a gyaúr! Nemes virágja ő egy nemtelen fajnak! Eszes mint az elefánt és bátor mint a hörcsög. Atyáim árnyékára, megérdemli, hogy megbecsüljük! A Jedikulába vigyétek! Ez szónk és parancsunk. — fordult az őrök felé, emeltebb hangon.

Majd — mintegy véletlenül — a kőpadozathoz koccantotta kardját:

— Ami pedig a bécsi királyt és ligákat illeti, fog még a muzulmán fegyver . . ! *Bu iláhi hutbeszi* . . .

A leselkedő katona elkapta fejét az ajtótól.

Valaki ordított odabent. De olyat, hogy a hang puszta szele is megcsapta.

Aztán szétvágódtak a faragott ajtószárnyak. Fegyveres fogdmegek dübörögtek el mellette. Egy hanyatthelyzetű emberi testet hoztak, lándzsanyelekből rögtönzött ágyon. A férfi ösze volt láncolva. Száján egy óriás, ripacsos tenyér tartotta vissza a hördülő hangot. Arca szederj-vörös színben vonaglott, a tenyér alatt. Elhagyta minden emberi vonás. Szájának környéke tajtékhabos. Szemei olyanigen nyitottak, hogy szinte üregükből kilépők.

Pedig nem látott velük Zsegnyey János semmit.

Nem élt ő most ezen a világon!

Szerelme nagyságának egét mérte, fájdalom-mértékkel, ami leért a lelke kavargó pokláig.

*

Miután a poroszlók lehaladtak terhükkel a lépcsőn, a bosztandzsi fülelt még egy kissé. Aztán ásított egy nagyot és ledűlöngélt ő is, az alsó rendre.

A három uraságot ott lelte, ahol hagyta. A hűsítő *sorbet*-nél tartottak épp. Előttük a lábas tálcán párolgott a minden török lakomát befejező „fekete leves", a kávé.

Odalépett melléjük.

— Uraim, a fogoly gyaúr — — —

— Láttuk! Erre vitték, — bugyborékolt ki a szilihdár, csészéjéből.

— S az asszony.. ? — emelte ki hosszú kecsegeorrát a szpáhi.

A katona kurtán felröhögött.

— A nagyvezír a szultáni hárembe ítélte.

— *Odaliszkának*?

— Annak.

— Ott a gyaúr előtt?

— Nem előtte. Gondolom, akkor mégjobban ordított volna. Nem hallottátok, jeles efendik?

A három egyszerre bólintott igent.

A janicsár pedig megtoldotta a kérdést:

— Elvitték már?

— Most jött érte a háremi fő mesteraszony.

— A *Kadun Kjethuda*?

— Igen. Meg kell győződni róla, hogy igazat szólt-e a gyaúr? Valóban egyenest a hitetlenek bolond oltárától hozta-e a *hurit*. Mert tört-liliom nem kerülhet a császári hárembe, jóltudjátok, urak.. !

— Jóltudjuk.

A beszéd félbeszakadt.

A janicsár-aga kitette kezéből a szorbetes csészét. Feketelevessel váltotta föl és a mögötteálló néger szolga hatalmas strucctoll-legyezője alá igazodott.

Majd rövidesen utolszor nyílt a palota-kapu. Három feketebőrű nember közt, egy álomszerűen im-

bolygó, fehér jelenés tünt elő. Lábain ezüsthímes szaffián-papucskák. A kebleire tapadó selyemgáz *entery*-mellénykét drága gyöngysor tartja összefűzve. Arca azonban nem látható. El van az már burkolva „*hadjaz*"-fátyollal, török szokás szerint...

A tündéri tünemény meg-megrogyadozik olykor, mint a napszívott virág. Finom tagjai reszketnek a selymek és fátyolok közt. Ilyenkor a némberek hozzákapnak, megösztökélik.

Aztán átlibeg a téren a különös csapat, mint egy árnyszínekkel festett, álombeli pillangó-csoport és eltűnik a Szerály legbelső, harmadik udvarába vezető kapun.

Nem jött még ki azon ilyen élő árnyék, mióta ez a palota-város fölépült! Nem röpült ki még élve egy ilyen pillangó se, soha!

III. RÉSZ.

KÁLLAI KETTŐS.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

I.

Mialatt az árva foglyokkal ezek történtek, Kálló fölött is rossz napok jártak.

Hej, körmös ember volt a szolnoki bég! Körmösebb, mint amilyennek a kállaiak gondolták! Háromszoros cselt hányt a legutolsó szomszédi látogatásával! Nem elég, hogy a gúlyát elhajtotta, huszárságot pocsékká tette, hanem tetejébe — mikor már senki se számított rá — még a vár ellen is visszafordult. Meggondolta hazatérőben, hogy soha jobb alkalom: megütni azt, mint most, mikor a huszárság erejét az erődből kivonta. Lehet mondani: megsemmisítette. És mikor ott emiatt nagy lehet a gyász, fejetlenség!

Megszáguldották bizony a visszatérő pogányok Kállót. Maradék őrségét — a talpasokat — tizedre vették. Ám azért csak kiállta a próbát a derék vár is, meg vicekapitánya is. A törököt be nem fogadta.

Ahogy a nagyja-bajon átvészeltek s az országos főparancsnokság kiszállt megtartani az előírásos legfőbb hadi vizsgálatot és Prépostváry Bálint a váron esett romlásokat helyrehozatta, mindjárt eszén termett. Elkezdte azt a szabadítás módozatain járatni. Mert hogy halottul esett volna Zsegnyey János, azt egy percig se hitte. Nem szokott meghalni az ő uruk! Csak

épp elhurcolta a török, valami olyan sebbel, ami verekedésre képtelenné bénította, a hőst.

Ennek a föltevésnek igazsága mellett szólt az a körülmény is, hogy a csatahely föltekintésekor nem találódott János úr a tetemek közt. Lova ellenben igen. Hát hova tűnt volna lováról a lovas, ha nem török rabságba? Szabadon — akárhogy! — hírt bocsátott volna magáról már eddig.

Segítséget is kapott fejtöréséhez a vicekapitány, kevéssel rá, hogy az új tavaszi mustrát — a várőrség létszámának kiegészítésére — megtartotta. A segítség egy termetes matróna, meg egy botra támaszkodó nemzetes szép öregúr képében jelentkezett, úgy Pünkösd havának huszadik napja táján. A lovagi teremben tartózkodott épp Bálint, mikor az egérégius a két vendéget bevezette.

Az ajtónyitásra csak lerakta a kezében vizsgálgatott szablyát. Meghajolt a két tisztes öreg előtt.

Azok meg közelébb jöttek.

— A vicekapitány úr, ugye! — vette föl a szót rezgő hangon a Mikulás-szakállú úr.

— Nagyságaitoknak szolgálatjukra.

A fakultas arcból két jóságos szem csillantott bágyadt mécsesfényt.

— Tartjuk szerencsénknek kegyelmed előtt prezentálódhatni. Zsegnyey László vagyok, e néven ötödik. Ez meg itt Semsey Sára húgom. Mindketten a kegyelmed főkapitányának nemzetségéből. Jómagam az atyja . . .

De ezzel a magyarázattal már akár adós is maradhatott volna László úr! Bálint az első figyelmesebb pillantásra fölfedezte a nagy hasonlatosságot ura s a vendég-aggastyán közt. Ugyanaz a szálas termet, csak az évek súlyától roskadt. Ugyanaz a nyílt, nemes arc, csak fehér csepü-haj övezi. Ugyanaz az értelmes, kerek koponya, csupán hogy gyönge szitálással rezeg, mint

ez öregeknél lenni szokott. Olyan öregeknél, akikre nem henye fiatalság után ejtette le galambszárnyát az Ősz...

Meghatódott érzéssel arrábbított egy hátasszéket az apostolfejű aggastyán, — másodikat meg a matróna elé.

— Otthonuknak tekintsék nagyságaitok Kállót! Engem pedig szolgájuknak.

— Így lesz, öcsém!

László úr köszönetet pillantott.

A két öreg lecihelődött.

— Most már aztán kérdezze kegyelmed, hogy mi járatban jöttünk, mi két rosszcsontú vénség!

— Sejtem, bátyám! Sajnos.

— Hát biz' ez szomorú! Napáldozatunkra..! — nyelt egy nehezet a nemzetes uraság. — Az én szegény fiam..! Édes-egy fiam..!

— Mikor vették kegyelmeitek a hírt?

— Úgy ötnapja-formán.

— Előbb még nem hittük! — panaszolta a matróna.

És a bólintással csüggvemaradt a feje.

Aztán előkerült a keszkenő.

— Legalább ha az én kis jószágomért átizenne, öcsém..! A palotába..! Ha megtenné..!

— Hogyne! Készséggel! Mindent!

Csak mikor kiszaladt Bálint száján az ígéret, ötlött az eszébe, hogy olyasvalamire fogadkozott, amit nem is ért.

Micsoda jószág van a palotában? Valami kedves holmi? Miért kell, hogy küldjön?

Már hiába röstelkedett, nem maradt más hátra, mint megkérdezni.

— Hát a menyünket ha áthivatná, fiam...! — legyintett Zsegnyey László, lehulló, fáradt kézzel.

— Lányunkat! — javította Sára asszony.

És a kedveért erőtvett kitörő könnyein. Megtörülte két apadt szemét, széles-magyaros, kedves arcát s szépen hajtására igazgatta a keszkenőt. Odafogta ildomosan, az ünneplő, fekete-islógos kötényе fölé.

Mentegetőzve tette hozzá:

— Nem akartunk egyenest rájajdulni. Azért kerültünk ide előbb. Meg ne riasszuk . . .

Kezdte már érteni Prépostváry, amit eddig nem értett! És rádöbbent, hogy nincs itt bizony még kimerítve a bánat fekete kútja, sem az ő érző lelke, sem a két lankadt sírvirág számára! Nem tudják még ezek szegénykék — amit különben ő is csak az elhullajtott szavaik óta tud — hogy történnie kellett itt valami gonosz dolognak, az újasszonykával is, ha Zsegnyeyék Kállóban keresik, mikor ő meg, rég, Lápispatakán hitte!

Nagyon elszorult a torka. Szinte feje is belefájdult abba a kemény feladatba, ami most hirtelen elé tornyosodott: Darabos katonaember létére szép, kíméletes szavakat találni s azokba burkoltan fölvilágosítani ezt a két boldogtalant, a tévedésükről! Hogy nincs itt a fiatal úrnő! Nincs, akiben megvérzett lelkük enyhülést találhatna!

Hogy kezdjen a hímeskedéshez, mikor neki magának is felordítani, ütni-vágni, bosszútrobogni volna legjobb kedve?

Nagy szorongatottságában épp azok jöttek segítségéül, akiktől leginkább tartott. A két öreg.

Megértette az ő tapasztalt szemük a kapitány zavart csöndjéből is, azt, amihöz Bálint szavakat keresgélt!

— Hogy történt . . ? — csukta le kenderszín pilláit, mély pillantással, László úr, a váratlan újabb csapás szelére.

— Még Kálló veszedelme előtt!

— Meg . . . Meghalt?

— Semmi többet nem tudunk róla, mint hogy János bátyám... A főkapitány urat akartam mondani! Elküldte a hintóval, ugyanaz-nap, amikor hozta.

— Hová?

— Haza.

— Lápispatakára?

— Igen.

— ... ahová soha meg nem érkezett!

László úr még mindig csukvatartotta a szemét. És majd csak azután nyitotta ki megint, mikor tenyerében lesimította párszor az arcát, apostol-szakállát. A tenyere megnedvesült...

— Hát édes öcsém, rajtunk az Isten keze! De akár ad, akár vesz, nem zúgolódhatunk. Ne siránkozz, Sára! — fordult a fölzokogó matrónához, elszánakozva annak újabb gyötrelmén. — Hiszen ha jól meggondoljuk, nincs még veszve a nevelted! Nemigen szokott asszonyt öldözni a török! Talán megrekkentették valahol, szegényt. Valami úri portán megbújva várja, hogy tisztuljon az út. Visszakerülhet! Visszakerül.

— Igen, ha nem meddő siránkozással fogyasztjuk erőnket! Ha tanácsotülünk inkább! — látta helyénvalónak Bálint a szóba kapni.

Mert itt már megint talaján érezte magát. A bátorításhoz, tervek kovácsolásához inkább meglelte a szükséges szavakat! És olyan ügyesen bánt is velük, hogy Sára asszony lassankint abbahagyta a szüpögést.

Ráfordult érdeklődve.

— Gondolja, öcsémuram?

— Mind ezen fogunk munkálkodni!

Legegyszerűbbnek persze azt vélte volna a kapitány: tüstént fordulni Szolnok várába, Eminder béghöz, egy kis ropogós szomszédi tudakozódásra..!

De belátta, hogy ilyen vállalathoz csekély a kállai erő. Meg aztán az se bizonyos, hogy lenne e a kiruccanásnak fogható haszna, a puszta virtuson kívül?

Nem valószínű, hogy ott, a várban tartogassa főrabjait a bég! Konstantinápolyba szokás az ilyen féltett rabokat alákűldeni!

Akkor hát — kínálkozott második eshetőségként — felültet egy csatát az ujoncokból s ereszti őket János úr nyomába.

Azonban: bökkenő van itt is!

Hol keressék az utasokat? Ki tudja, hol-merre járnak már azok?

Talán Szekszárd, Mohács körül? Ha ugyan azon is túl nem haladtak ezóta! Hír nem jött róluk.

— Leginkább még a király, vagy a budai helytartó basa segíthetne a dolgunkon, — csábult bele László úr a tanakodásba.

És elgondolkozottan nézett maga elé.

— ... ha volna, aki élőszóval megkörnyékezze őket! De hát kegyelmedet, öcsém, köti a vár. Én meg így félnyomorékul . . ?

Elsóhajtotta a mondat végét.

Csak legyintett.

— Ne idegen földbe rakjanak el, no . .! Így aztán aligha lesz a dologból valami.

— Mert én a világon se vagyok, ugye? — keseredett bele Sára asszony is a tanakodásba.

És pirkadt udvarából fényeset villant a szeme.

Nem volt már könnyes, révedező! Csüggetegsége elszállt. Kemény asszonyi akarata került fölül.

— Megyek én! Jobb a lábam, mióta hévizet jártam. Többet bír. Nem kegyelmedből áll a világ, nézze meg az ember!

— Aszonynéném nekivágna? — élénkült a kapitány.

— Ha mondom . . !

A matróna ráintett, hogy ez bevégzett dolog, amire kár időt pazarolni.

Meg is állapodtak aztán, hogy Bécsben kezdje a

dáma a próbálkozást. Ott közelebb a segítség lehetősége. Akad a császári tömlöcökben elég főtörök rab! Bőven kitelnék belőlük a fejváltság. Hiszen, ha nem cikkelyezték el soha törvényül, szokásjog alapján magának követeli be a török főrabokat az udvar! S valahol lenni ért ilyet, annak a végháznak kapitányára nyomban ráírnak, hogy így és így, rabját beküldje, mordizom-adta . . ! Persze, nem mind küldi. Rejteget, ki mennyit rejtegethet. De azért Bécset mégse kell félteni! És csak illő, méltányos, hogy kiadjanak olykor egyet-kettőt az elharácsolt foglyok közül, olyanokért cserébe, akik a királyúr szolgálata közben vesztették szabadságukat.

Sára asszony nem sokat magyaráztatott aztán. Prépostváry lelkére kötötte László úr hazaküldését, ő pedig elparolázott és le, a hintóhoz!

— Fordítsd fiam Miska, azt a rudat!

— Merre, instállom?

— Hát Bécsnek, egyenest a király palotája elé, te toklyú! (Mintha azt mondta volna csupán: „Ide a szomszédba, egrest venni!')

Rövid idő mulva már csak egy apró porfelhő mutatta, hogy merre nyelte el a messzi a derék matrónát.

Van is távolság az asszonyi szívnek, ha a szeretet melege fűti!

II.

Hát ezt a szeretetet is, meg Sára asszony türelmét is, volt ami kipróbálja!

Tizenöt napig rázta a kocsi a matrónát. Tizenöt napig ágyat, meleg ételt alig-alig látott.

Pünkösd havának harmincadik napján érkezett Bécsbe. Akkor pedig a fogyatékos német tudományával gyűlt meg baja. Hallani hallgatott ugyan németül, de nagyobb baj az annál, hogy beszélni is — inkább csak hallgatott..! Mikor meg mégis szóra fakadt, bolondot csináltak tisztes személyéből. Uszították, hogy aztán kinevessék. Szállást is üggyel bírt fogadni az „Arany Báránynál", ami magyaros-módú fogadónak hírlett. Persze inkább csak a híre volt magyar. Meg a fűszeres, borsos-paprikás — számlái..! De legalább födelet adott, ahonnan ki-ki lehetett röpdösni, megújból próbálkozni a ménkű udvarral, audienciáért.

Kerek egy hét ment rá erre a kálvária-járásra. Végezetül se lett semmi a személyes tisztelgésből. Pedig (hála az asszonyság jó kövér magyar erszényének!) addigra már szépszámú előkelő közvetítőt sikerült szereznie, akik az ügyét lógassák!

Hanem hát: beteg lett a király, Miksa! Mint mostanság egyre sűrűbben. Áldozóra hanyatlott a napja,

mely különben soha nem is tündökölt a bécsi császári fészekben azzal a delelő fénnyel, mint elődeinél, akiknek hódoltak, hízelegtek.

Miksát nemigen szerette a környezete. Nem tudták megbocsátani neki, hogy vérbeli Habsburg létére, — bár nyilvánosan nem változtathatta meg őseitől örökölt katholikus hitét, — de lélekben Luther új vallásához szított, protestáns udvari papot tartott. Annak prédikációit hallgatta és két szín alatt áldozott az ágostonos atyáknál.

Még tulajdon fia, Rudolf királyfi sem szerette őfelségét, holott iránta igazi atyai önzetlenséggel és gondossággal viseltetett a császár. Inkább megvált gyermekétől, hogy csak megóvja fiát — trónja örökösét — saját keserű tapasztalataitól, a lelki vívódásoktól és népszerűtlenségtől. A buzgó katholikus spanyol udvarba küldte nevelkedni, hogy a kétségeknek még szele se érinthesse ifjú lelkét. Ám ezzel az áldozatos szülői cselekedettel is, csupán önmagának okozott kárt a boldogtalan ember! Hálás gyermek helyett annál elfogultabb bírát nevelt a saját nyakára. El is idegenült aztán tőle s élte hanyatló élete napjait, nagy egyedülvalóságban, mardosó emlékek közt.

Volt mire gondolnia!

Lelkesedéssel, cselekvési vággyal, hatalmas uralkodói tervekkel teljes fiatal évei céltalanul pocsékolódtak el. Férfikorának nyarában minden esztendő letépett már egyet ezekből a tervekből, elvitt egy darabot a cselekvő erőből. A szárnyaló gondolatok lassan elsatnyultak lelkében, egy kibőjtölhetetlen-hosszú életű előd oldalán, aki mindent másképp gondolt és tett, mint ahogy ő gondolta és cselekedte volna. Mikorra aztán ütött a trónfoglalás fölszabadító órája, a folytonos akaratbénulások már teljesen felőrölték elhatározó képességét. Megtörték, önmagával is meghasonlottá tették. Élete végéhez közeledve, Miksa nem is

kivánt többé mást, mint ezt a véget. Az örök pihenést mindentől, mindenkitől...

Ez a lelkiállapot súlyosbította most is betegségét s tette valószínűtlenné gyors talpraállását.

Sára asszony hát — ha csak nem akarta itt bevárni az új mustot — aligha tehetett volna annál okosabbat, mint amit tett.

Tarsolyában a törődésteljes út egyetlen fogható eredményével, egy nagystambiliás ajánlólevéllel, megint fölkászolódott és odaintett kocsisának:

— ...no akkor Budára, fiam Miska! Egyenest a helytartó basához!

III.

Buda, mi örömünk, büszkeségünk, koronánk aranyboltozata, országunk ékköve, dicsőségünk tornya . . ! Szomorú magyaroknak reményt nyujtó helye, víg magyaroknak vigadozó helye, ősi törvények látója, királyok dajkája: mi lett belőled?

Voltál szemünkfénye, lettél világtalanságunk. Voltál kevélységünk, lettél alázottságunk. Voltál szentségtartónk, lettél személhalmaz, melyet útfélre vetve tipornak, tisztátalan lábak.

Jaj, jaj, elfelejthetik e valaha is késő századok a szörnyű szégyent, hogy vad idegen hordák vonultak be szent köveid közé, kaján röhögéssel, hódítókul?

Jaj nekünk, oh, hogy alantas barbárnép csürhekatonái osztogathatták, alamizsnaképpen, őseink véres mezőin, azt, amit csaknekünk termett a magyar rónaság, hegy-völgy és kincsesölű bánya!

Sírva rótta az ismerős utcákat a derék nagyasszony. Mert hintóval megközelíteni se lehetett a legtöbb városrészt. Egyetlen ép ház is alig maradt itt! Az első töröklátogatás után — amely negyvenkilenc éve — s a második után, mely harmincnégy esztendeje rontott a két szerencsétlen, dunamenti városra, Budára és Pestre, ezelőtt négy évvel, tetejébe még

tüzvész is pusztitotta azt a keveset, ami a pogány dúlás első két korszakából lábonfelejtkezett volna.

A hajdan ékes főúri lakoknak már csupán külső falai állnak. Azok is kormosan, füstösen. Gyönyörü erkélyeik részint a tűzvészkor omlottak le, másrészt a török verte-hordta le őket. Legtöbb templom beomlott. Többiből — ha még használható volt az állapotuk — mecseteket alakított a török. A keresztény temetők márványemlékeivel szemben, sem ösmert irgalmat. A piacra hordatta össze, ülőpadnak, vagy kufár-asztaloknak.

Omladék mindenütt. Szemét, elhullt állatok, undokság. A hevenyészett faházakból utcára folyik a szennyvíz s ott bűzhödt pocsolyákká gyűl. Némely utcát a ragadozómadarak valóságos felhője tartja megszállva. Olyan szemtelenek ezek az állatok, hogy még az ember közeledtére sem repülnek föl. Holló, kánya: jó, ha meg nem támadják a járókelőt.

Inkább lefordult Sára asszony a Dunapartra, semhogy az ép szemevilágát veszélyeztesse velük.

De ott se vígasztalóbb az eléje táruló kép!

Ahogy föltekint a Várhegyre, összeszorul torka a könnyektől. Mintegy felét foglalta el hajdan a királyi palota a hegynek, régibb korabeli gót és Mátyás király alatt épült reneszánsz palotáival. A vörös márványszegélyű, pompás ablakok: sehol! Rendes szokása szerint, azokat is sárral tapasztotta el a pogány. A Bécsi Kaputól a piacig, takaros úri házacskák örvendeztették valaha — vídám képükkel — a szemlélődőt. Most az egész egy garmaz roskadék.

A Felsőváros közepén még állt a Szent György templom. De egy részéből már mecsetet alakítottak. Másik fele fegyvertár lett. Patkányok, pókok, denevérek szomorú tanyája. Magának a királyi palotának ragyogó fehér oszlopcsarnokai is, foghijjasan, kidűlve, a földön. Pedig micsoda mesébeillő oroszlán,

tigris és hollófaragásos fejük volt egykor! A Corvinok művészi címerét, Beatrix királyné mestermunkájú emlékét: hogy jártak ide, messziföldről bámulni!

Hová tűntek?

Mi lett belőlük?

Sára asszony mély sóhajtással indult tovább. Távolabbról egy templomfélét látott. Gondolta, ha azt meghagyták, oda betér. Leimádkozza a szívéreszakadt nyűgöt...

Majdnem életével fizetett ezért a szándékáért!

Épp mikor odaért, fordult ki a kapun egy csomó jobbágyi rab. És: bumm..! Hatalmas dörrenéssel dobbantottak le — a mögöttük kurjongató *mimár* parancsára — valami nagysúlyú terhet. Alig két lépésnyire a riadozó öreg hölgytől.

Csak mikor a porfelhő elszállott, látta, hogy mi volt az a valami. Egy szobor. Szent Expeditusznak, László úr kedvenc szentjének bronzszobra. Beleverte szegény a fejét egy nagybuta terméskőbe. A fej levált, elgurult. Ott állt meg — pár lépés távolságra — egy halom kőtörmelék tövében. Az a törmelék is: csupa ilyen templomból kihányt szent dolog. Szoborfejek, pálmaágas angyalkarok, dicső királyok sarús lábai. Szárnyashátú kerubinok pisze orrocskái...

A matróna — bár protestáns létére ő se szerette az irott képet — mégis sietten haladt tovább. Kikerülte azt a másik csapat munkást, akik meg az út közepén dolgoztak. Mellettük csöbrökben mész. Kezükben meszelő. Ezek a szentképeket meszelik be..!

Allahot fogják hát dicsőíteni — hangos gajdolással — ebben a keresztény templomban is, nemsokára!

Csak el! Innen is el!

‚A Nyulak Szigetén akarta megpihentetni botránkoztatott szemét a szegény nagyasszony. Szerette ezt a kies, ligetes, szép zöld helyet, Szent Margit király-

lány egykori zárdamenedékét és a környező szigeti falvacskákat, füstölgőkéményes, nyájas orcájukkal. Számos klastrom s az előkelők üdülőházai tarkították valamikor a kedves, csöndes zugot, ahová fiatal éveiben ő is örömest járogatott nyaranta, „eget változtatni".

De a Nyulak Szigetétől is hamar elment a kedve. Jobb, ha nem vési emlékébe a pusztulásnak azt az új képét, amit ez a mostani sziget nyujtott!

A túlpartra pillantott át.

Tévedett azonban, ha azt remélte, hogy Pestnek majd derűsebb képét leli

Óbudától le, az alsó Hévizig — ahol boldogabb időkben falu falu mellett virágzott — ma egy sor szenesen égremeredező üszök, gerenda. A daliás óbudai vár leemelte cserépfödelét Enyészet őfelsége előtt. Az egykor pompás kőépületek közül mindössze két templom áll még. Azok tornyán is ott éktelenkedik már, a sarlójára-fogyó félhold pogány képe... Bent a város közepén árkot hasított a török. Egy védőpalánk-formát ragasztott mellé, hosszában, veszszőfonadékból, sáragyagból.

Török város lett ez is, szegény! És pestis inkább, mint Pest! A pogány saját képére formázta át, Budával együtt.

Nagyon elnehezült Sára asszony szíve mind e tapasztalt dolgoktól. S hozzá egy kaputos embert is alig látni ott, ahol valaha ismert minden palotás urat! Pedig milyen jó lenne most, szóbaereszkedni velük! Együtt siránkozni, tanácsotkérni!

Hanem hát azzal kezdte kormányzását a két szerencsétlen városban a török, hogy kibosszantotta épp a java-nemzetséget az ősi falak közül. Nem maradt ott, csupán a lefegyverzett polgárság s a mezítlábas alja-nép. Velük meg ugyan mit kezdett volna a nagyasszony?

Azaz, hogy egyre mégis rá kellett szorulnia. A budai basa szállását nem ismerte.

A Duna partján — a hajóhíd lábánál — öszvérhajcsárok merigették teli folyóvízzel lajtjaikat, szennyes tömlőiket.

Ezek egyikét kiáltotta elő:

— Te hé..!

Az ember odabaktatott.

— Hová ez a sok víz?

— *Orajal Ötejel* Föl, Felsőváros bele! Nincsvan tebbé kút. Ed *torba* víz: hed-nolc oszpora. Jó ár..!

Török volt, a nyavalyás.

A matróna kelletlenül fordította el tőle fejét.

Utóbb mégis, megfontolta.

Éppen, mert török a fickó, talán több hasznát veheti!

Tarsolyába nyúlt és kiaprázott belőle tízet az előre elkészített pogány pénzekből. Többet, mint amennyit az atyafi egyjárattal kereshetett volna.

— Eljössz velem és megmutatod a basa szállását!

Az ember fölvillant. Sietten tüntette el bugyogója ráncai közt a pénzt. Előbb azonban megcsókolt egyet közülük.

Hát ez török tempó. Csúf szokás.

De aztán meg is köszönte a fickó, amit kapott:

— Krisztus fizesse meg! *Tesekür eredin!*

— Te Krisztussal köszönsz? — lökkent meg Sára.

— Psszt..!

A török szája elé kapta ujját.

Fürkészve nézett körül.

— Szeginy Ibrahim már nemvan Ibrahim. Már megvan Ábrahám...

— Kikeresztelkedtél?

— Ked éve, asszonyság! Szép megvan madzsar *moské*. Jó megvan Krisztus. Én hallotta tebbször be-

szélni madzsar *imám*... Mások izs... Nekünk csak ed feleség... Lenni ám sok török keresztény! Ott másik part járunk nagy templom bele.

— A bosnyák franciskánusokhoz?

— Hoz! — ejtette rá buksi fejét komolyan a török.

És előre indult.

Sára asszony meg utána.

A szívét valami jó melegség öntötte el. Az első derűs érzés, megérkezése óta.

Lám, hát milyen balgák vagyunk! Hogy nem látunk néha saját szemünktől! S ő épp ettől az embertől akart elfordulni, aki pedig csüggetegségében legnagyobb bátorítására küldetett. Megláthatta példájából, hogy ha pusztulnak is a keresztény városok, házak, — bontják, alakítják a cudar pogányok a kereszt templomait, mégse korlátlan a hódításuk. Amit veszít Krisztus az erőszak hálójába fogott lelkekkel, visszanyeri saját belső meggyőző ereje által. Visszajár a lélek-kölcsön!

Nem rontott ezen a meggyőződésén többé az sem, mikor a nap délidőre fordult s a közeli mecsetté formált templom toronyablakában megjelent az imaórát kikiáltó pogány *müezzin*. Mekka felé fordított, vak arccal, magosratárt karokkal, belefogott énekébe:

— „*Asehadu en la ila, ella Allah, ve Mohamed resul Allah*..."

— Csak hadd kiáltozzék! — gondolta.

Mosolygott és fölvértezett lélekkel haladt tovább a Duna partján, az egykori királyi palotakert széléig. Itt végre megállt a vezető. Egy cserépfödeles kőházra mutatott. Egyedüli tekintélyesre, az egész városnegyedben:

— Erre eredzs madzsar asszony!

Megérkezett hát „Magyarország uj kormányzóinak", a budai helytartó-basáknak székháza elé!

IV.

Bár nagy és öblös volt az előcsarnok, mégis megrekkent benne a levegő. Nem mintha olyan sokan részesültek volna a kegyben, hogy a „szultán képének", a budai helytartó-basának színe elé bocsáttassanak! Hanem mert — egy vaksiképű vármegyei magyar követ és egy levélmutató *csausz* kivételével — a többi várakozó a tőzsérek és kalmárok rendjéből került ki. Ezeken pedig messziről megérzik az istállószag s a mindenféle portékájuk füszerszámillata.

Szokolli Musztafa basa azonban — Szokolli Mehemed nagyvezír vérszerinti unokaöccse — rendkívül sokra tartotta magyarországi kiskirályságának virágzó kereskedelmét. Hiszen a tőzsérek pénzéből töltögette kincsesládáit! Ezek adójából, vámjából birta csak időnkint csillapítgatni a szultán, no meg a sztambuli udvari nép mindig tártmarkú kapzsiságát. Akinek hát ebből a hasznos rendből bármi ügyesbaja támadt, azt ő mindenkor készséggel bocsátotta színe elé és igyekezett dolgán segíteni.

Magarészéről, Sára asszony is azon törekedett, hogy segítsen magán. Elővonta levendulaecetes kendőjét s azzal verte el orra elől az átható tőzsérillatot. Igy talán könnyebb lesz kivárni azt az időt, mikor a kutyafülű pogány bevégzi déli étkezését!

A jó Sára lekicsinylő kíváncsisággal lesett be az ajtó szőnyegkárpitján, valahányszor egy átfutó étekhordó meglibbentette a függönyt. Mondhassa el már otthon, hogy végignézte egy ilyen barbár nagyfejű lakozását! Regélhessen aranyról, ezüstről!

Hát arany-ezüst csak akadt. De asztal itt sem. Földön ültében adózik — lám! — étvágyának a basa uraság is, mint a többi alja-török. Hiába került huszonnégy éve magyar földre, hasztalan tölti be kilenced esztendeje budai főtisztségét, a buta muzulmán szokásokkal föl nem hagyott. A nyugati míveltség nemigen ragadt rá! Kés-villához nem nyúl. Kanalat se használ, csupán a híg-neműhöz. Az igaz, hogy olyan puhák a húsételei, hogy gyűrűs ujjának gyönge nyomására is, levált — ni! — egy hibátlan szép szelet!

Végre túladott az étvágyán Musztafa. Megtörülte egérfark vékonyságúra lesodort végű, kaftángombjáig lógadozó őszes bajuszát és fölkelt. Jelt tapsolt a kihallgatások kezdetére.

Csak most tűnt föl Sárának, hogy milyen sugár növésű ez a férfi, akit ő csöndes ellenségeskedéssel szemlélt. Égszínkék-fonákú, fehér selyemkaftánba burkolt termete hajlatlan az ebadtának, javakora ellenére is.

— No, aligha rongálta magát valami sok munkával! — biggyesztette le száját.

Majd utánahunyorított:

— Orra, mint a saskeselyűé!

De ezzel aztán el is akadt a gáncsoskodása. Kénytelenül kezdett feszengni helyén. Musztafa derűs, méltóságteljes ábrázatáról olyan vonzás sugárzott, ami nyugtalanná tette. Bosszankodott, amért nem talált benne több kivetnivalót. El is határozta, hogy vigye patvar! Rá se néz ezentúl! Egyéb se hiány-

zik, mint hogy itt még elgyönyörödjék egy hóhér pogányon! Abból ugyan nem eszik a kutyahitű!

Hanem a nagy fogadkozást korántse volt olyan könnyű állni, mint első pillanatra gondolta! Az a megnevezhetetlen vonzás, ami Musztafa lényéből indult, már láthatatlan hálószövedékébe kerítette és fogvatartotta.

Ugyan mit árt — mentegetőzött — ha oda is fordul? Ha meg is nézi a hitványt? Hiszen nem gyermek ő, hogy egy szép hosszú szakálltól mingyárt elbűvölődjék! Ráér a szőrzetét ápolni, akinek egyéb gondja sincs! Hogy meg ilyen magas, domború a homloka ennek a töröknek? Bizony azon se fog csodálkozni! Hiszen köztudomású, hogy búbja közepét kivéve, beretváltatja a koponyáját minden török! Így aztán persze nagyobbat mutat a homlokuk!

Hanem hogy a szeme igazán szép Musztafának, azt már legkeresztényibb ellensége: őmaga sem tagadhatta. Barnák ezek a szemek, mint a legmélyebb barnájú bársony. És szelid fényűek, mint a bölcsőt virrasztó mécses. Akire ráterül nyugodt tekintetük, annak mintha láthatatlan meleg palástot borítottak volna hirtelen a vállára. Fölenged. Elcsitul. Megszelídül.

— Igen, — próbált volna ijedten menekülni az öreg hölgy, saját gondolataitól. — És ezekkel a szemekkel nézi, el tudja nézni a két gyönyörű ősi magyar város, Pest és Buda pusztulását! Lakosainak sarcoltatását!

Egyre izgatottabban szította magában az ingerültséget. Egyre riadtabban kapadozott. De már összeakadt Musztafának egy rátévedt pillantásával. Már rajta is ott terjengett a bűvös palást...

Jó, hogy a teremálló szerencsen kikukkant a függönyön! Intett, a csausz pedig befelé indult. Ez megtörte a varázst.

A matróna megkönnyebbülten lélegzett föl. És örült, hogy az ebadta török egész összecsapta hátamögött a kárpitot.

No, így legalább beföllegzett a látványnak! Nincs többé, ami odaingerelje a szemét, ahol annak semmi keresete. Hallani se hallhat, csupán néhány hangfoszlányt. Hál' Istennek, az is török.

— Azaz . . ?

„Bizehely . . . Letenye . . . Bolhás . . . Becsehely . . !"

Debizony, magyar nevek ezek! Meg Tormos is! Jómódú község.

Tudta már Sára, hogy miről folyik odabent a szó. Hiába társalgott törökül a csausz! Megdúlta ezeket a módos fészkeket Pünkösd havában a pogány. Kifosztotta őket, utolsó kenyér-tevés lisztig, szemje ocsúig. Még a sernevelős házaik csorgó árpa-, komlóágyát is elhordta — azon lucskosan — a nagybélű esztergomi bég.

Hát ezzel a hírrel kedveskedik odabent a csausz!

Sára szinte megörült most a szomorú dolgoknak. Volt amibe kapaszkodjék. Majd eszére józanodik ő itt, mindjárt! Tapasztalhatja, saját fülével, hogy menynyit ér az a napkeleti-bölcs képű török! Hogy örül az ő népe vesztének! Hogy vereti meg a győzelmi dobot! Őket talán még el is kergetteti, hogy ünnepét ne rontsák!

Mohó fülekkel fülelt.

De amire várakozott, nem teljesült. Sőt . . ! Vidulás helyett, inkább mintha szomorúan csendült volna Musztafa mélyzsongású hangja:

— *„Isztemem!"*

Feddőleg morgadozik inkább, mint ünnep-uszítóan!

— *„Hics bir sej' icsün meszul dejilim!"*

Ha valami nagy török tudománnyal nem is dicsekedhetett Sára asszony, ezeknek a minduntalan ismét-

lődő, köznapi szavaknak azonban, tudta az értelmét. „*Isztemem*", annyit jelent mint: „nem akarom!" A többi pedig: „Semmiért se vagyok felelős..."

Csak leesett az álla.

Mit nem akar a basa uraság? Minek a felelősségétől ódzkodik? Hát igazán jól értette, amit értett?

Mintegy válaszképp az elhült kérdéseire, fordult is kifelé a csausz a kárpitok közül.

A képe kedvetlen. Orra megnyúlt. Senkise kíséri. Nem törődnek vele többé. Három függönyt is elránt, míg végre a helyes kijáratot — magától — megtalálja.

No, ezt valóban kipirongathatták, ahelyett hogy — mint gondolta, — parádét csaptak volna a híreiből!

A matróna kezében izgatottan lipegett a keszkenő. Szíve is gyorsabban dobogott.

Micsoda fonák cselekedet volt ez, olyan valakitől, aki — már csak a hivatalánál fogva is — zsarnok kell, hogy legyen..? Ugyan kiféle-miféle ember ez a basa?

Majd kisül a sorban következőnél! — próbált telhető gúnyos mosolyra fakadni. — Majd lerontja nála a pogány azt a kis látszat-becsületét, amit a csausz körül szerzett! Ha ugyan nem azért szidta ki, amért keveselte a híreit!

Most mutasd meg török, hogy mennyit érő vagy! Mert lám, a magyar uraságot, a rókaképű megyei követet inti befelé a teremálló! Ennek meg a szavai is érthetők lesznek és Musztafa válaszai is. Azon kevés törökök közé tartozik ugyan a budai basa, akik máig se birtak megtanulni magyarul, de arravaló a tolmács! Vissza fogja adni — híven — a beszédjét!

Jól megnézte elhaladtában Semsey Sára a megyebiztos urat.

Kopasz fej, folyvást szimatoló, nyúlt-vörös orr, rókaformán hegybeszökő arcszabás, apró hunyori szemek. Nyak semmi. A haskó domború.

Hát sajátmagának nem választotta volna társaságul ezt az embert, annyi bizonyos. Hiába a saját fajtájából való! De most nem bánta, hogy épp egy ilyen furfangban megkopaszodott személlyel lesz szemben a basa, amilyennek a követ úr látszott. Ez legalább kiforgatja, hogy mi rejtőzik a kaftánon belül..!

És, tetejébe rá, nyitva felejtette hátamögött a követ a függönyt! Igy nemcsak hallani, látni is lehet majd az egzámentl Ahogy a két előkelő összehajlong:

— *Szálám alejkom!*

— *Szálám..!*

És amint a tolmács Musztafa baljára görnyed. A tanakodás megindul. Persze, a tolmácson keresztül — némi török közbemorgadozással — mind kérdés, mind a felelet: magyar szóval.

Nem más kívánsággal terjeszkedett elő a rókaképű, mint hogy küldetnék engedély a megye független magyar közigazgatásának a — magyar adót is megvenni Pest-Buda magyar lakosságán...

— Mondd meg uradnak, emberséges tolmács, — hunyorgott a magiszter, — hogy a ti népetek a miénk eltörökösítését sose tűzte célul. Megyei életünkbe, nyelvünk szabad használatába, bíráskodásunkba, vallásügyeinkbe nem ártakozott. Ezt mi mind készséggel elösmerjük. De be nem érhetjük vele. Szerte a hódoltságban, mindenütt kétfelé történik az adózás. Közmegállapodásra, feles kulcs szerint. Török deliák és magyar huszárok, egyképpen járnak ki a falvakra, adót behajtani. Olyik helyre együttmennek, valahol összetalálkoznak. Hát akkor Pest és Buda se vonják ki zsebüket a magyar közterhek alul!

— ...*ara jük altindan!* — fejezte be fordítását a tolmács.

És — Sára asszony feszült figyelmétől kísérve

— tekintett föl gazdájára, a válaszért. A magiszter is szeme elé emelte ollósnyelű igazlátóját.

Musztafa azonban, nem fordult mindjárt oda nekik. Könyökét félkarjára, állát tenyerébe támasztva merengett a füstölő kékes felhőjébe. Mig egyszerre kirezdült tűnődéséből.

Szavai átszűrődtek a tolmácson:

— Üdv neked magiszter és ispánjaitoknak, mind a többi jeleseknek is, üdv. Szónk és izenetünk, hogy köszönjük elösmerésteket. Mi valóban olyan atyja kívánunk lenni a te népednek, akit bizonnyal megsirassatok, ha majd a szent Tubafa árnyékába térünk!

— Meglesz, — örvendezett a követ.

Bár egy kicsit korainak bizonyult az öröme!

Mert így folytatta a tolmács:

— Tudjuk mi, hogy a szandzsák magyar megyeiségében is jól fogna egy kis pénz! Nem is sajnálnók tőletek, ha kicsinyég tollasodnátok! De azt a romlást is látjuk, ami a háborúkkal, tűzvésszel szakadt a két város népére!

— Majd felépülnek!

— Igen, ha a szandzsák minden forgatható pénzét erre áldozza őnagysága! Ez is a célja. Mindent virágzó állapotjába visszahelyezni, sőt szép fürdőkkel, kutakkal, *türbék*kel ékesíteni Pest-Budát! Ellenben mit érne vele, ha — másrészről — ti meg sarcba fognátok a népet? Azért hát ebbe ő bele nem egyesül. A lakosságot új adóval zsarlani: megtiltja.

Mi volt ez ismét?

Még legyezkedni is elfelejtett Sára asszony, úgy megütődött.

Mintha Musztafa is tolmács lett volna! Azoknak a gondolatoknak tolmácsa, melyek őbenne magában fogantak, mikor a két pusztult városban körülpillantott!

De nem ért rá az új meglepetést mérlegelni.

A magiszter igazlátóján is csillant az üveg. Arra kellett tartogatnia figyelmét.

Hogy aztmondja, döbbent hangon, a kovet:

— Megtiltja? Közöld őnagyságával emberséges *terdsüman*, hogy ilyen válasszal én uraim elé nem is állíthatok. Nagyon kell a pénz! Megfontoltuk, amit kérünk.

— Hát az én uram meg azt feleli, hogy akármennyire fontolgattátok, se jogos a kívánság!

— Mit ért őnagysága abban? A mi uraink mind tanulták a jogot, a törvényt!

— No, ő sohase tanulta, mégis jobban tudja. Fejedreolvashatja, magiszter, ha éppen akarod!

— Kíváncsi lennék rá!

A tekintetek és szavak átfordultak Musztafához. Aztán vissza tőle:

— Vidd hírül a tudós doktoraitoknak, hogy Buda is, Pest is: ősi törvények erejével voltak mentve a magyar királyok alatt minden adófizetéstől. Ezután se fognak fizetni, se nektek, se nekünk. *Eju kal gyaúr!* Légy jóegészségben!

Azzal intett Musztafa. A tolmács meg elfordult, mint aki bevégezte dolgát. Hagyták lábracihelődni az elképedt követet.

Az csak ámult-bámult. Álmodni se merte volna, hogy rájöjjön a szorult helyzetben kapadozó tanács csöndes turpiságára ez a barbár! Saját törvényükből torkolja le, egy török! Talán még akkor is hápogott, mikor a teremálló kiforgatta a függönyön.

Hát ezzel a második cselekedetével már egészen megzavarta Musztafa a derék Sára asszonyt. Nem tudta, hogy mit gondoljon a basa-uraság felől. Saját érzéseiben se ösmerte ki többé magát. Utjavesztett lélekkel várta, míg a tőzsérek végeznek. Némelyik mellé fegyveres kísérőket is rendelt a helytartó, hogy

annál biztonságosabban vonulhassanak keresztül a hódoltság földjén.

Aztán őreá került a sor.

Ingatag léptekkel indult a szerecsen hopmester után. Sejtelme se volt róla, hogy mivel, hogyan is fogja kezdeni! Hogy köszön? Mihez igazodjék? Szépen kigondolt tervei mind kipárologtak a fejéből.

Mialatt így hányta a hab, egyszercsak ott is állt már a nagyárnyékú barbár előtt. És — hogy történt, hogy se? — ajkai oda találtak valahogy tévedni Musztafa kezére... Melléből pedig kitört a zokogás.

No, a tolmács rávakkant emiatt. Nagy gyakorlatával azonban mégis kiigazodhatott az alig összefüggő szavak közt, mert szép törökhímes beszédbe fűzte, amit kihámoznia sikerült és előadta a basának Zsegnyeyék bús históriáját.

— Oh mindenható kegyelem! Unokaöccse a szivárványnak és testvérbátyja a *Szeher-jildiz* csillagképnek! Bécsben jártam én, a latrok királyánál, kinek ólmot öntsenek siket fülébe a másvilágon! De meg nem indult a hitetlen király kérges szíve a mi bajunkon! Eléd borulok hát, bölcsességnek kútja, igazságnak serlege, hogy ösmerd meg szorongatottságunkat s nyujtsd fölemelő jobbodat azok felé, kik egy méltatlan szolgád miatt szenvednek..!

Ilyenformán fuvolázott a visszaadott beszéd. És nyilván jó nyomon, mert a basa orcája egyre sötétebb lett, mialatt hallgatta. Mikor pedig végére ért mondókájának a tolmács, Musztafa kiemelte tenveréből a fejét s megrázta hosszú, deres szakállát:

— Ki cselekedte véletek mind e gazságokat? Azt kérdi az én uram.

— Eminder, a szolnoki bég! — pihegett ki Sára a keszkenője mögül.

— Izeni őnagysága, hogy ha panaszotok beigazul, menten *mazul*-lá teszi! Bizony jó helyre fordultál és

bizonnyal közbe is jár ügyetekben! Csakhogy a portai leveleknek formájuk vagyon! Ezért az instanciádat — amint előadtad — azonképpen valakivel ékes magyar nyelven leírassad, ahogy a fényes Porta hivataloskodni szokott. Másfélről vontarany kelmébe beköttessed, félről dupla tafotával megbéleltessed, aranygalonokkal meghányassad. Nagy ezüst kapoccsal ellátni se felejtsd s az egészet így, szabály szerint elkészítvén, hozzánk beküldjed. A többi őnagysága gondja.

Olyan volt ez a bíztatás, mint valami álom. Már azt a kis tévedést se sajnálta az öreg hölgy, ami beköszöntéskor Musztafa kezével történt... Sőt! Készakartan ismételte meg, újból. A szíve megtelt hálával, szeretettel. Megértette, hogy mi az a leküzdhetetlen vonzás, ami a nagy, komoly férfiúból árad! Az emberi jóság. Olyan meleg érintésű kéz pihent meg egy pillanatra szegény, zaklatott fején, mintha nem is holmi ebugatta török, hanem egy gyöngéd édesapa vígasztaló keze lenne. Ő meg olyan bizakodva kelt föl, mintha már minden dolgukat rendjén tudná.

Hálatelt szívvel búcsúzott a derék basától.

Szolgájáról azonban még az emberséges Musztafa se tehetett, hogy olyan ravasz, keleti fajta!

Odasúgott biz' ott Sára asszonynak a tolmács, mielőtt a függönyt szétnyitotta előtte:

— Elküldi őnagysága a levelet a Portára — ha ugyan egyáltalán kezéhez kapja. De hogy megkapja, két zacskó ezüstöt el ne felejts melléje adni, te asszony! Ennyi jár a fáradságomért, meg a többi udvari népnek. Különben ottdöglik a hitetlen fajtád, asszonyostól, ahol éppen vannak! Aztán csak jól siess, nehogy a késedelmed miatt még tengerbe fojtsák őket! Mert Sztambulban az ilyesmi könnyen megesik!

Dehogy várt több sürgetést Sára asszony! Úgy megiramlott, hogy — Budán kívül — kocsisának kellett utána futnia!

Biztatás volt, amit kapott. Lelkeiszárnyazó biztatás. De fene-pogány toladékot raktak utána, nyomtatékul! Testvérek közt is fölért a — fenyegetéssel!

— Vissza Kállóba, fiam Miska..!

A kerekek gurultak tovább, a kánikulát lihegő, porbanfürdő országúton.

V.

Beszámolt Sára asszony Kállóban a végzéseivel. Harmadnappal rá, befutott Lápispatakára. Nyélbeütötték László úrral — és a deák segítségével — a levelet is, meg — a kompaktor közbejöttével — annak díszes kötését is. Korcsolyáztatójáról se feledkeztek el...

Úgy látszik azonban, hogy rendeltetése helyére csak a pénz jutott. Vagyishogy, mind egyhelyre szaladt. A baksisváró udvari léhűtők része is, a kapzsi tolmács kezébe... Aminek utána a levéllel se lett volna bölcs dolog előhozakodni...

Elégett az bizony, utolsó hamváig, a benne foglaltatott kérelemmel együtt. A jó Musztafa hiába várt rá. Sohase jutott kezéhez.

Hát neki így is jó volt, ha amazoknak nem sürgős többé!

A napok teltek, olvadoztak. Két hét is elmúlt. Lápispatakára mégse jött hír. Semmi bíztató jel. A kúriára mély szomorúság borult. Eleintén csak szótlan tipegett-csoszogott a két öreg. De nagyobb baj, hogy utóbb össze is horgolódtak.

Egy vasárnapon tört ki a csetepaté, mikor mindkettejüket beszorította a házba a csúz, meg a nekidörrenő égiháború. A zsinór-eső becsíkozta a szürke

eget. Elömölte a kápolnák taposott útját. Nem lehetett azokat megközelíteni, legföljebb csónakkal, vagy tekenővel. Igy aztán a tisztaszobában ütötte föl ki-ki sátorfáját, meg a templomos könyvét.

Hát mi tagadás, Sára valóban fennszóra felejtkezett a zsoltár benső, lelki énekléséből. Mire László úr szintén megnyomta a *Glória in excelsis*-t, figyelmeztetésül.

A matrónát azonban, már igen elfogta az áhítat. Ahelyett, hogy észbekapott volna, még kanyarított is egyet a hangján:

„Pe-reelj U-raam per-lőő-immel
És az ellen-séé-ge-immel . . .“

Egy hangos *Credo* lett rá a válasz.

De László úr már hümmentett is hozzá. Különben szelid, pátriárka-arcának közepe kigyúlt.

Elborította a harag öreg-pirossága.

Ám az asszonyság ezt se vette észre. Csaktovább fodorgatta a zsoltárt s úgy belejött, hogy valódi templomi éneknek is beillett volna, amit mívelt.

— *„. . . et expecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi, amen!“* — dörrent közbe váratlanul, idősebb Zsegnyey szava, mint egy derekas ajtócsapás. — Mit kántálsz itt, húgom! Nem látod, hogy a szentmisét olvasom?

— Hát én talán a Kati babos szoknyájáról danolok! — vetette föl szemét, bántódottan, Sára a könyvről. — A Teremtőt dícsérem én is, a magunk vallása szerint.

— Eretnekséget akartál mondani!

— Ha eretnekség az Egyisten-hivés, az legyek inkább, mint ami kegyelmed!

— Micsoda?

— Asszonyimádó!

— Hallgatsz el mindjárt?

— Nem biz' én!
— Oltárfosztó!
— Faragottkép-hívő!
— Krisztuskorrigáló! Vastagnyakú!
— Kegyelmed meg pápa talpnyalója!

Úgy összekapott a két öreg — akik békés galambok módjára eddegéltek eddig az Egyisten mindnyájunkkal közös tenyeréből — hogy estére kelve külön falt mindegyik, a saját ágyas szobájában. Egy-levegő se kellett nekik többé, nemhogy közös asztal!

A várakozás feszültsége és aztán a kiábrándulás: útatnyitott ebben a békés hajlékban is, annak a levegőben lebegő fertőzésnek — a vallási viszálynak — amiben az egész boldogtalan ország senyvedt.

Jó, hogy Prépostváry ölbe nem ejtette ezalatt a kezét! Különben a torzsalkodások közepett elaludt volna a rabok ügye. Mert ez a kettő itt, Lápispatakán, mostantól csak egymást csépelte, marta.

De ő külső segítség nélkül is megtette a magáét. Hol a bécsi udvart nyaggatta, hol meg Kassára küldözte a jargalókat, Rueber főgenerálishoz. Lótott-futott Ponciustól Pilátusig. A török ellen szövetséges, nagy európai udvarok is jót nézhettek rajta, hogy ugyan micsoda rab barbár magyar végett fájlalja itt fejüket minduntalan, egy — másik „barbár magyar" . .? A többi hatalmas nemzetek előtt ismeretlen dolog volt a mi nyomorúságunk. Azoknál — ha valaki pogány rabságba esett — igyekeztek a foglyot mindjárt ki is váltani. Vagy legalább zsoldját küldték alá.

A nagyhatalmaktól hát nem jött válasz. Mindössze a francia barátok magyar házaiból, ahol a kegyes atyák — rendjük parancsára — foglalkoztak rabváltással.

De ebben a levélben se esett sok köszönet. Azt írták az atyák, hogy az ő szemükben nincs kapitány, se bármilyen sarzsi. Ők nyomorúságuk nagysága sze-

rint kötelesek a foglyokat kimenteni. Ha Zsegnyeyre kerül a sor, bizony ott nem hagyják! Addig azonban várjon békén.

Elsötétült Bálint arca, erre az izenetre. Egyedüli bizakodása most már, a csere-foglyokban maradt. Abban, hogy (szerencsére és fölösnek gondolt óvatosságból) írt ő előzetesen ennek, amannak is. Minden nagyobb vár főkapitányának, főembereknek. Kérlelte őket Istenre, hogy hisz' mind tartogatnak a tömlöceikben előkelő török rabokat! Bocsássanak hozzá egy-kettőt, akikkel a gazdáját kicserélhetné.

De nagy igazságot mondott Tornallyay Farkas Zsegneynek, azzal, hogy űzérkedésre tartogatnak foglyokat a magyar uraságok!

Cserefogoly helyett, jó ha ki nem szidták Prépostváryt.

Micsoda beszéd..? Ki bolond, csak úgy elosztogatni az értékeit?

— Kaparj kurta, neked is jut!

— Nohát, majd kaparok!

Olyat vágott Bálint az írószeres asztalára, hogy araszosat szökkent rajta a tintatartó.

Bánta is ő, ha kiloccsant a bodzalé! Nem kell neki tinta, ezentúl. Másvalami kell ide!

Még azonórában nyergelést fúvatott. S ő maga is felült.

Kitörtek a várból. Felnyomozták, megszáguldották félnapi járóföldre, az egész környéket.

De bizony üres kézzel ballagtak vissza megint.

Nem bolond a török se, hogy a veszetthírű Kálló körül mászkáljon, mikor másfelé is kerülhet! Hacsak nem jár derekas haddal! Eminder is sejtette amaz emlékezetes látogatása óta, hogy előbb-utóbb visszajár neki a kölcsön. Óvakodott. Hiába hányták neki a lest, hasztalan vetegettek cselt csel után, nem harapott a horogba. Nem bujt ki szolnoki barlangjából.

Főképp nem, mert Buda felől is neszelt valamit. Ha, levél híjján, nem is állhatta Musztafa a Sárának tett igéretét, a csintalan béget jobb békességre inteni, azért nem felejtette.

Itt se végeztek hát Prépostváryek, semmit.

— Hej Teremtőm, be meglátogattál!

Egész búnak ereszkedett Bálint úr. Aztán — hogy a búslakodása tetézetlen ne maradjon — utóbbi időben, mintha a várban is lazulni kezdett volna a fegyelem. Hol erről a vitézről, hol arról a főlegényről jelentette a porkoláb, hogy eltűnt. Nyomaveszett, az utolsó, hiábavaló portyán.

— Tudom Istenem, megkeserüli, aki a szökevények közül kezembe kerül! — fogadkozott a vicekapitány, fogcsikorgatva.

És be is váltotta, amit igért.

Egy szép reggelen — Szent Jakab havának derekán túl lehetett — csak jön pihegve a porkoláb:

— Kapitány úrnak alásan jelentem, itt a szökevények, mint egy szálig!

— Mikor érkeztek?

— Még az éjjel. De mint — parancs szerint — senkit, aki sötéttel kocog, őket se bocsátották be verradat előtt az őrök.

— Hol éccakáztak?

— Kint a vár alján.

Bálint komoran ráncolta szemöldökét.

Mert hozzá nemcsupán holmi szélfejű ujoncokról volt itt a szó, mint ez a strázsamester beszédéből kitünt! A legfőbb kállói vénhuszár, az őrség szemefénye, bizonyosnevezetű Tokodi Ambrus is a szökdicsélők közt találódott!

Hát elállta a hőség erre a jelentésre a vicekapitányt.

Ráordított a porkolábra:

— Járassa el kend velük a kállai kettőst, hogy elmenjen a kintsétáló kedvük!

Példásnak szánta ezt a büntetést. És méltán. Annyit jelentett ez, mint hogy a ludasokat le fogják szállítani a vár kazamatáiba, melyekkel kevés börtön vetekedhetik sanyarúság dolgában! Ketrecnyi kicsiny ott, minden fogolyrekesz. A sötétben csak görbülten lehet állni s azt sem egyhelyütt! Mert élrefordított kockaalakúak a kalickák. S a síkos, ferde padozatról lecsúszik a rabok lába. Váltogatniuk kell, folyvást. Tipegni, mintha táncot lejtenének. Reggeltől délig, déltől estig, még: hagyján! De két egész nap . . ! Nem volt eddig bűnös, aki ezt a tortúrát konokul kiállta volna. Megtört. Vallott. Esengett.

Várta Bálint, hogy nagyon megjuhodnak majd a szökevényei ettől a leckétől!

Alig telt azonban két-három nap, megint szökésben találódott a vén Ambrus és vele öt másik huszár.

No, most aztán három-éjt-napot mért rájuk s azonfölül ki is köttette a rendbontókat.

De ez se és semmise használt. Vagy a kállai kettőst járta Ambrus, vagy a csigán függött, vagy a cimborák közt való susi-pusiban érődött a szakállszárítón, aminek persze ismét kívülutazgatás lett a vége.

Épp amikor legnagyobb fegyelemre lenne szükség! Mikor napról-napra szálldosnak a fenyegető hírek! Ma Kékkőt, Divényt, Somoskőt veszi meg a török, — holnap Kapronc át fosztja ki, Szlavóniára repíti föl a vörös kakast! A szigeti, mohácsi, koppányi bégek a Duna vidékét dúlják. Ki tudja, nem kerül-e holnapután Nagykállóra a sor?

— Csak mit csináljak én most már kenddel, hogy így elfajult kend! — próbálta egyszer rábeszélőre fogni a dolgot, egy ismételt eset után, lévén hogy kezdett komolyan aggódni a vár belső rendje miatt és mert tudta, hogy Ambrus nagyobb sérelme esetén,

még rá is lázadhatna az erőd, olyanigen tartott a legénység a vén huszárra.

— Miféle lator természet kerekedett felül kendben, ugye! — folytatta a vallatást, zordonul. — Nem szégyeli, hogy deresedő fejjel menyecskézni bitangol, a fiatalok rossz példájára?

No, ez a mocskolás kiugratta végül a nyulat a bokorból!

Szóra gerjedt Ambrus, akiből eddig harapófogóval se lehetett kivonni a hangot:

— Nem menyecskézni járunk mink, hanem *mezei-munkára!*

— Most, behordás után?

— Nem gabnára mén a dolog!

— Hát!

— Főrab-keresni, instállom, a magunk képzelődése szerint. Mert nem hagyható pogány rabságban az urunk...

Kevés beszéd volt ez, ami nagynehezen kidörzsölődött a vén huszár rozsdás torkán. De Bálint mégis egyszerében elértette. Úgy elértette, hogy kifényesült szemei sarkába a könny:

— Kentek portyázgattak..!

— Az! — bólintott jólelkűen a vitéz.

— Mért nem mondták mindjárt?

— Senkise tudakolt minket, instállom.

— Kérdés nélkül is megjelenthették volna a szándékukat!

— Úhüm..! Hogy kapitány urat is belekeverjük a csávába! Éppen! — ütött le nagy iromba állával az öreg. — Jól tudjuk mink, hogy fővétel súlyával tiltja a király a végbeli portyázást! Ha kapitány urat előre beavatjuk, hogy hitelne az ártatlansága mellett? Mink meg aztán kettejükért járjuk itt a kállai kettőst?

Parolára nyujtotta biz' végül Bálint az ő büntető szigoruságú kezét!

Még meg is ölelte a tüskös bajuszú, mordpofáju huszárt:

— Ember kend, Ambrus!

— Nono...

Hát ezentúl lecsukta szemét a vicekapitány, valahányszor a porkoláb „szökés"-t emlegetett. Hadd „menyecskézzenek" a legények, az ő különös, gyönyörű módjukon!

De hiába ez is! Csak nem akadt, Ambrusék horgára se, témfergő főtörök. Ellenben a vén huszárnak magától támadt kedve, egy idő óta, a kazamatákba lebocsátkozni... Minduntalan a tömlöc kulcsát kérette.

Míg végül se állhatta Bálint úr tudakozódás nélkül:

— Mi a fenét szöszmötöl kend odalent annyit?

Mire Ambrus viszont:

— Tessen megmustrálni!

És szépet csillant barázdált orcájában az a két barna szem.

Hát uramfia..! Olyanok a ketrecek, mint egy-egy bolt. Némelye vállmagosságig teli vég-patyolattal, szövetgöngyöleggel. Akad bennük szita, fűszerszám, bársony, drótszög, mázas kancsó, szárított marhahőr, szuperlát-függöny. Még csebeli csizma és asszonyfejre való fedeles kendő, pénzes előkötő is.

— Kentek valami vásárt ütöttek meg! — hökkent el Bálint.

— Megtekintettük, — sodorgatta deres cincérbajuszát Ambrus, pajkosan. — Ha nincs élő árú, tán így is begyűl a váltság, uram!

De rövidesen — mikor már senkise remélte — került aztán élő portéka is.

Egy eleven fő-aga!

Kiséretét szétcsapkodták a huszárok s olyan

diadallal hozták, hogy üvöltözésükre a seregdobhoz futott a vigyázómester. Riadót akart dobolni, azon hitben, hogy talán valami elszabadult tatárhorda készül itt a vár ellen rontani!

Csak Bálint úr jó fülének köszönhető, hogy kellő idejére fölismerte a zsivajban a *„huj-huj hajrá"*-t és lefogta a vigyázómester dobverőit.

— Ehun la, uram . . !

Kevéssel rá, ottguksolt már a török, a várudvaron. Lánc híjján, nadrágszíjakkal összekötözve. Ijedten pislogott ki a méltóságos-nagy selyemturbánja alul.

Kicsi, vén és mókusképű volt a pogány. Ambruséknak azonban megtette, így is. Sőt még jobban szerették, mintha fiatalt fogtak volna! Az ilyen vénség kiterjeszkedettebb családú, nagyobb vagyonú. Többet tartanak rá.

El is indult vele Ambrus — ötödmagával, törökül tudókkal — mindjárt másnap, Konstantinápoly felé. Örmény kereskedőknek öltöztek, hogy drága idejüket ne kelljen csatározásokkal tölteniük s mind török, mind más részre, nyugodtan árulgathassák a harácsolt portékát. Legyen egy kis aranyszemű kukoricájuk is, amit majd a pogány nagysertések elé szórhassanak, ha netalán mégse érnék be a főaga cseréjével.

VI.

Úgy vigyázott Ambrus az ő fő-törökjére, hogy saját szemevilágára se jobban. Egy hét multán — Temesvár körül — azonban csak megesett a baj.

A török elkezdett satnyulni, gémberedni. Hol forróság lepte, hol a hideg törte.

Kifogta biz' ott a hagymázt, a kutyafülű! El is vitte rákövetkező negyednap éjszakáján a cudar kórság, Mohamed paradicsomába, Pozsarevácnál, rác földön. Annyit se szólt, hogy: Szálám alejkom!

Ambrus fölvetette szemét a bárányfelhős nyárderéki égre. Onnan meg a halott kontyosra pillantott, ahogy az hosszan elterítve feküdt a földön. Aztán jobb, ha nem mondta ki, amit gondolt, az ő ropogós huszár-nyelvezete szerint... Csupán a füle tövét hersegtette meg az öt körmével.

No, ennek a csereüzletnek is hegedűlt Szent Dávid!

Eltemették a törököt a kállai fiúk. „Tatártemetéssel" temették el, vagyis máglyán, hogy ne sokat kelljen bajlódniuk.

— Már most mit csinálunk, apám?

— Hát vissza nem térünk!

Nem bizony! Ha egyszer fejébeszedte a vén katona, hogy megy a gazdája után, akkor az el is megyen. Egyek voltak ebben a komákkal.

Így csak útnakeredtek megint, mindenütt a legrövidebb ösvényt keresve, kalmárkodva.

Igaz, sohase jártak ezen az idegen tájon. De mit tesz az! Majd helyrevezeti őket, aki a pusztában vándorlóknak jelmutató csillagot küldött. Áldja meg az Isten a derék, hűséges szivüket!

IV. RÉSZ.

A JEDIKULE FOGLYA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

I.

A kőfalba vágott, keskeny ablak lantornáján tört-sárga színnel derengett keresztül a nyárreggeli napfény. Tompított világosságba vonta a tágas, dúsan szőnyegezett szobát, selymesen tükröztette a falak alján körbefutó, alacsony díványok szőnyegtakaróit. Egy, a szoba harmadrészét elrekesztő függönyön — amely mögött a tér öltözőül és tisztálkodási célokra kínálkozott — egy nagy és néhány kis asztalon, meg egy háncsfonatú széken kívül, nem is volt több bútor a szobában. A falakat se ékítették képek. Az asztal közepén álló, bronzból vert, kicsinyalakú *mangál* — mely füstölőként és világítási célra egyaránt szolgálhatott — képezte a helyiség egyedüli dísztárgyát.

A szoba törökös ízlésű. Egyike azoknak, melyeket a Jedikulában megkülönböztetett rangú főrabok számára tartanak fent. Rég nem használhatták, mert levegőjében megrekedt az ódon illat s olykor egy egy fuvallatnyi penészszag libbent fel a szőnyegekből.

Ebbe a keverékbe most még némi kihűlt kozmás égési zamat is elegyült. Arra enged következtetni, hogy előző este fenéki, égethették a parazsat a mangálban, mely így magától kényszeredetten aludt ki.

A szoba lakója nyilván nem ügyelt rá. És le se feküdt. Az alacsony díványok szőnyegei legalább gyű-

retlenek A törökdivatú kasmir-paplan, vánkos: érintetlen.

A fogoly — Zsegnyey János — ott ült az asztal mellett, a gyékényfonatú széken, állát két öklére támasztva. Igy ült ott — rövid megszakításokkal — mióta behozták és köteleit feloldozták. Már negyedik napja! Étlen-szomjan. Kábán, lélektelenül.

De még ez volt a jobbik eset! Mert mikor mozdult is, bár ne mozdult volna inkább! A tehetetlen düh, kétségbeesés, egész hatalmukba kerítették ilyenkor. Arca eltorzult, ajka elkékült. Körbe rohant a szobában, mint a ketrecbe zárt vad. Toporzékolt, tajtékzott. Tombolt. Hol ökleit tördöste, hol meg fejét zúzta, haját szaggatta. És hörgött, mint akitől a lélek válik. Néha fel-felüvöltötte Orsika nevét. Majd olyan hirtelen némult el, mintha elvágták volna a szavát. Csak dermedt előre, ijesztővé fagyott tekintettel, mint a lábonálló halott. Aztán kiverte a veríték. Lábai megrogytak. Zihálva és erejefogyottan dobbant megint a székre.

Végül — negyednap hajnal felé — elfogta a halálos zsibbadtság. Nem értett többé semmit. Égő szemei megszűntek látni azt az észbontó képet, mikor a poroszlók elragadták — őt, a férfit, a férjet! — az ő védtelenül maradt, édes asszonyának oldaláról... Fülei elzárkóztak a rémület és hívás szívszaggató hangjai elől. Valami különös, zuhanó érzést érzett. Mintha meredek szélén állna s szédítő sebességgel kezdene hanyatlani egy fényhabokat gyűrűző, irdatlan fekete mélységbe, melynek se partja, se feneke nincs.

— Ez a megsemmisülés — gondolta, saját gondolata mellett is elrohanó aggyal.

És dermedt arca kín-mosolyra torzult.

Odaterült a rejtelmes enyhületnek. Átbocsátotta magát neki.

Pedig csak az álom vette birtokába, a többnapos

virrasztás és emberfölötti izgalmak után. Elcsigázott szervezete összeomlásszerűen mondta fel a szolgálatot.

És elernyedt, elpihent ott, a kényelmetlen széken.

Hogy meddig tartott lelkének ez az ájultsága, nem tudott volna számot adni róla. De mire fölébredt, a kétségbeesés tomboló dühe elmúlt. Nem őrjöngött többé. Üresen, fásultan, gondolattalanul bámult maga elé. Azt se vette észre, mikor a várbörtön fogoly-gazdája benyitott s odajött hozzá, megállt előtte.

Alacsony, szikkadt kis öreg volt Bajazeth bég. Csupasz bőrfejű, elálló sárga-fülű és billegő nyakú. Behorpadt melle púpban dűlt ki a hátán. Hozzá bicegett is, féllábára. Nemigen ingerelte volna bizony a képíró ecsetjét, hacsak gnómot nem akar pingálni róla! A tekintetében azonban derengett valami több is, mint amennyi egy ilyen börtönjáró pogánytól várható. Tar homlokán szelíd borulat ült. A szemében merengés. Ritkás-bajuszú, vértelen, vékony ajkán nyájasság.

Már vagy tizedszer nyitott rá új rabjára, mióta azt ide betelepítették. De a fogoly most se látszott erről tudomással bírni.

Hát csak ráingatta fejét:

— Nem vagy te bölcs ember, vitéz gyaúr! Mire így búnak ereszkedned? Ha egyszer rádmérték a fogságot, viseld megadással. Hidd el, nincs édesebb dolog, mint a szív nyugalma...

Valami választ várt. Elhallgatott.

Ám hogy felelet nem jött, tovább szitált a hangja, csöndesen:

— ...aztán mért is bánkódnál, nézd..! Allah tudja a legjobbat. Megírta ő a mi sorsunkat, örök idők előtt! Ha az rendeltetett számodra, hogy kiváltsanak: kerül csere-másod, ha minden fejtetőre áll is.

Ha meg rabság a plánétád, búslakodással se változtathatsz azon. No, idd meg szépen ezt a kis kávét, mert elhül! Még mikor az előbb bentjártam, hoztam.

Keltegetőként, egész közel tolta a fogolyhoz a párolgó ibriket. A lötykölésre kicsapott belőle az arómás gőz.

És János valóban föleszűdött tőle.

Felvetette mélyenárnyékolt, búsbeteg szemét.

Megismerte a kis púpost.

— Jó ember vagy Bajazeth, pogány létedre is, — szólalt meg tört-rekedt hangon, mintha csupa seb lenne a torka. — Megáld az Allahod, vagy az én Istenem, ha ugyan nem egy ők ketten...

Az agg török merengő arccal bólogatott.

— Mit tudhatjuk..! Hidd el gyaúr, hogy kifürkészhetetlen minden, ami fölöttünk, bennünk és körröttünk való! Ez a feketeleves is..!

A kávéra értette.

S csak legyintett.

— Tudod-e, hogy jött rá használatára egy dervis?

Nem azért kérdezte, mintha választ várt volna, hanem hogy a beszélgetés útját egyengesse kettejük közt:

— Úgy háromszáz-nehány *hedzsra*-éve múlhatott *Ramasan* hónapban... Kikergettek egy jámbor férfiút a mokkai kolostorból, a többi irigyei. Mit tehetett volna szegény, mikor az éhség gyötörni kezdte? Megfőzte a magvait egy azonhelyütt közönséges cserjének. Épp mikor a főzéssel elkészült, két régi társa toppan rá. Megkínálta őket az itallal. S lám, a két göthös megszabadult betegségétől! Hírétvitték Mekkába a remetének. Fölöttesei visszahívták s elhalmozták ajándékokkal, amiért az új italt föltalálta, ami azóta minden igazhivő kincse lett... Gondolhatta volna-e az is, hogy így megforduljon a sorsa? Így van ez, mindőnkkel.

János csak sóhajtott, ködlött.

De Bajazeth nem hagyta annyiba.

— Lásd, lásd! Te se tudod még, hogy mire virradhatsz! Meg aztán ez a rabság se valami túlnehéz. Ha felfogadod, hogy bolondot nem mívelsz, nem zárom rád többé az ajtót. Kimehetsz az udvarra, sétakertbe, vagy akár a városba is. Nem szegem útadat. Hiszem, hogy szavadnak állnál.

A rab gyöngén megrezdült.

Elszínesedett a fakó, horpadt arca.

— Igazán megtennéd?

— Másokkal is megteszem, ha szelíd viseletűek s ígéretüket adják, hogy nem törik szökésen az esztüket. Mert abból nekem lenne bajom. Hitelj meg hát!

— Így, a legnagyobb esküvésünkkel! Emelt ujjal! A mi Krisztusunk hét sebére! Úri és nemesi szavamra! Hiszesz?

A török válaszképpen az ajtó felé indult. Kinyitotta, kivonta a zárból a kulcsot. Odatette a fogoly elé.

— Járhatsz-kelhetsz, gyaúr. Én látom, hogy rendes ember vagy. Te pedig lásd, hogy nem is olyan szörnyű hely ez a Jedikule, amilyennek hírlik.

— A te könyörülő szíved teszi tűrhetővé, Bajazeth! — sóhajtott a rab, olyan megkönnyebbüléssel, mintha rágördült sziklák alul bontakoznék. — Midás király körött is arannyá vált, bármihez nyúlt.

A bégnek jól esett a dícséret.

Hanem azért szelíden szabódott:

— Szerezhetnék-e nektek akármi könnyebbséget, ha nekem is meg nem engedik? Jó nép az én népem! Sokszor irgalmazóbb, mint ti vagytok, akik pedig a Bárány híveinek valljátok magatokat.

Megszünetelt.

De János nem vette föl az elejtett szót.

Hova röppent már az ő esze . . ! A gondolatoknak micsoda forgatagába!

Bajazeth még állongott egy darabig. Aztán — látva, hogy a másik figyelme végérvényesen elfutott mellette — megfordult ő is és csöndesen kifelé bal lagott.

A küszöbön megtétovázott, visszanézett. Nézte a foglyát, ráhunyorgó szemmel, szúrón.

Majd megcsóválta ráncosbőrű kis fejét

— *Vallahi . . !* Különös. Különös . . !

II.

Hát csudát mívelt az a kulcs!

János egész más emberré lett, mióta előtte látta. Szinte újjászületett. Agyonvirrasztott szeme megfrissült. Füle se hallatott vele káprázat-hangokat többé. Testének izmai megduzzadtak, megfeszültek. Tudatára ébredt fiatalságának, egészségének. Visszatért bele az erő.

Tornallyaytól is, Ibrahimtól is hallotta már ugyan, hogy a Héttorony rabjai nem élnek szigorú zár alatt, ha fölötteseiknek nem kell szökésüktől tartaniok. De nem hitt a dologban mindmostanig, mikor sajátmagán tapasztalta szavaik igazságát.

Ez mondhatlan bizakodással töltötte el.

Hogy mit fog kezdeni szabad mozgásával, annak persze, még sejtelmével sem bírt. De hogy tétlen nem marad, hogy a legkétségbeesettebb harcot is fölveszi szerelmeséért, ezt már tudta.

— Nagy hatalom az akarat! — tüzelte bátorságát. — Isten is azon keresztül míveli az ő új-csodáit!

Nem rongálhatja hát többé testét, az eszközt! Nem őrjöng és a megsemmisülést se idézgetheti ezentúl. Ohó . . ! Az ő számára nincs pihenés, míg a kötelességteljesítésének utolsó lehetőségét is, ki nem merítette!

Ettől pedig távol állt. Azaz: a kezdetnek is csupán a küszöbén . . .

Első dolog — fogott nyomban a célkitűzésnek — nyugodt viselkedéssel az őröket is megnyugtatni. Megfigyelni mindent. Megösmerkedni a környezettel, helyekkel, dolgokkal, szokásokkal, ami nélkül mindjárt első lépései zsákutcába futhatnának.

Aztán?

A tervek számtalanjára önként fog kínálkozni a tér. Lehetetlen, hogy egy tetterős, fiatal férfi, meg ne tudja oldani a rá várakozó feladatot — nyomara ne bírjon jönni egy elhurcolt asszonynak — ha szabad a járás-kelése! Nincs olyan akadály, amit egy gondolkodó lény le ne küzdhessen, itt, e gyermekien együgyű emberek közt, ha ésszel tör előre és a célból sehol ki nem siklik.

— Persze, mindenütt az adott szó határain belül!

Maga szökése meg se fordult az eszében. A derék Bajazethet — egyedüli jóakaróját — semmiképp se akarta bajba dönteni.

Fölpillantott, hogy továbbfűzze hozzá intézett beszédjét.

Hát lám, a bég nincs már a szobában . . !

Elcsudálkozott, hogy nem vette észre távozását. És aggodalommal gondolt rá, hogy talán meg is haragította a jó öreget.

De Bajazethtől távol állt, megharagudni. Rövidesen ismét előkerült. Visszahozta az a függvemaradt kérdés, amire — bármennyire törte aszú kis fejét — sehogysem talált magyarázatot. Hogy ugyan kire is hasonlít az ő rabja? Ezen töprengett, mióta új foglyát behozták és ő először pillantotta meg arcát. Mustrálgatta eddig is, lopva, ahányszor észrevétlenül benyitott. Míg most egyszerrecsak elfutotta a megvilágosodás.

Olyan hevességgel tenyerelt János elé, ami merőben szokatlan jelenségnek látszott nála.

— Megvan! *Jaradidsi . . !* Tudom már!

— Mit?

— Hogy kire emlékeztet a te orcád!

— Kire?

— A legfölségesebb padisáhra.

— A szultánotokra?

— Arra

— Megbolondultál, derék öreg?

— Azt ne hidd! Régen figyellek én! Ha valamelyes szakállad volna és hajad nem volna, maga Nur Banu se birna különbséget tenni közted s a dicső Murád között.

— Az meg már kicsoda?

— Amurád?

— Nem A másik, akit említettél.

— Nur Banu?

— Igen.

— Hát a *szultána validal* A padisáh édesanyja. No, ez csudálatos . !

János hagyta álmélkodni az öreget.

Mikor végül megelégelte, visszaterelte a szót befejezetlenül maradt társalgásukra. Helyre akarta kösziirülni udvariatlanságát.

— Sajnálom, — mondta — hogy az előbb válasz nélkül hagytalak, Bajazeth! Nem szándékosan történt.

— Elhiszem, — lipegett az apró kis madár-fő.

— A mi népünk irgalmatlanságát példáztad, ha jól emlékszem?

— Azt.

— Tán a piláf nyomta meg gyomrodat, hogy rémeket látsz?

A bég csak mosolygott, az ő derengő mosolyával.

Közvetlen felelet helyett megbontotta vállán a kaftánját, patyolat ingét.

Két nagy kerek lyuk, két csúnya, régi sebhely nyoma tárult János szeme elé. Cakkos-egyenetlenül forrt sebek voltak. Látszott, hogy maguk kínjain heggedtek.

— Jártam én a ti földeteken, — bólintott Bajazeth.

És visszabocsátotta a köntöst.

— Ott éltem, majd egy évtizedig. Míg aztán foglyul estem. Pethő János komáromi főkapitány rabjául. Hogy a sarcom ügye reménytelenre fordult, eke elé fogatott be, szántani. A kötelet itt, ezen a két lyukon, a kulcs-csontom alatt húzta keresztül a *tortor*... Külön a bécsi királytól kérette Pethő, mert neki nem volt a várában.

János megirtózottan kapta el a szemét.

Nem akarta, hogy arcába nézhessen most a pogány! Ne lássa az elbíborodását.

Szégyelte magát, a lelke mélyéig. Tudta, hogy Bajazeth nem hazudott. És már elhitte mindazokat a többi szörnyűségeket is, amiket kapitánytársairól, más főurakról rebesgetett a világ nyelve...

Nem bírt az ő fajtája embert látni a kontyosban, pogány-volta miatt! És ha pusztulás jelölte annak útját — mikor a nyugtalan, vad vére úrrá lett fölötte — már elhitte, hogy a messzi mögötte maradt honi világban se tanácsos ám a legtöbb végház tömlöcébe benézni..!

Mi sem maradtunk a török adósai!

Nehogy tovább kelljen fűznie a kényelmetlenné fajult társalgást, elővette kebléből az imakönyvét. Különben se akart ma továbbmenni Bajazeth-tel. Az óvatosság azt parancsolta, hogy ne törjön előre túlmohón.

Föllapozta és kinyitotta a könyvet.

Tudta, hogy megy attól a török — anélkül, hogy megsértené — küldetlenül is!

III.

Rákövetkező nap azonban lebocsátkozott a kertbe és harmadnap őmaga vonta beszédbe Bajazeth-et.

Lassú léptekkel haladoztak egymás oldalán.

— Gondolkoztam azokon, amiket meséltél — kezdte, vigyázattal keresgélve össze minden szót. — Hát elösmerem, hogy nálunk se csöppentett méz a rabok sorsa! Rólad is elhiszem, hogy megszenvedtél. De a vállak sebét könnyebb elfelejteni, mint amit a lélek kapott! Mert az nem gyógyul. Mit értesz te például, jó öreg, ahoz, hogy mi az: elveszíteni, aki az embernek legdrágább? Egy szűzi tiszta, angyali teremtést, aki közelebb tartozik hozzánk, mint a mellünkben dobogó szív! Ez az én sebem, látod! A Diván színe előtt martak el az én kedvesemtől. Azóta azt se tudom, hogy él-e, vagy hal.

A vén török beljebbkerült, az útszegélyező ciprusok alá, hogy a szúró Sztambul-nyári nap hevét kerülje.

Megvárta bölcs nyugalommal, míg a panaszkérdés utolsó hangja is elcsendült.

Akkor messzi tünődő arccal felelt:

— Bizonnyal értek én a te nyomorúságodhoz is, gyaúr! Bizonyára...

— Ugyan honnan? Miből? Más, amit képze-

lettel fog föl az ember, Bajazeth és megint más a valóság!

— Ha sokat élünk, sokat is érünk, Allah jóvoltából.

— De ilyet, ami velem történt . . !

— Ítéld meg te magad!

Bajazeth megállt egy kicsit. Fölpillogott a felhőkre, onnan le, az úti fövenyre. Tünődött, mint aki az emlékeit rendezgeti.

Majd — kurta bicegésekkel — ismét elindult.

— . . . a komáromi szandzsákban éltem, hitetlen. Volt timáriotta-birtokom, födelem, istállóm, gúlyám, ménesem. Volt feleségem és egy lánykám . . .

— S a feleséged . . ? — élénkült János.

— Úgy tetszett Allahnak, hogy oldalához hívja. Eltemettem, amint illő. Fejfájára az ünneplő *feredzsé*-jét, melyet utolsó Tulipán-ünnepkor vettem neki . . . Ráfestettem a fára: „*Dame Alla hu teala Raemeti . . .*" Hogy legyen hozzá örökké kegyelmes az Isten . . . Ezen ne akadj fönn! Hanem a leányom . . ! Az én nevetőszemű, fürtöshajú kis szolgálóm . . !

Egy hangosat nyelt Bajazeth.

Aztán már megint derüsen duruzsolt tovább a szava:

— Telkemet megdúltátok, födelemre csóvát vetettetek, istállómat bedöntöttétek, gúlyám-ménesem elhajtottátok. Én éppen küldetésben jártam. Élő tanúja pedig nem maradt a látogatástoknak . . . Senkise mondhatta meg többé, hogy mi lett a lánykámból. Vagy bentégett a házban, vagy rabszijjra fűzte valamelyik fajtád. Még utána se eredhettem a dolognak! Röviddel rá engem is varsába fogott Pethő . . .

A beszéd fonala elszakadt. Kis ideig csöndben maradtak, mind a ketten.

János váltakozó arckifejezésén látszott, hogy nyomon követi a bég elbeszélését. Utánaéli annak

minden mozzanatát. Fogékony volt most a lelke az ilyen borzalmakra!

Majd — egy mély sóhajtással — hangra fakadt, megint:

— Elösmerem, hogy ezentúl jogod van bajodat az enyémhöz mérni.

— No lásd . . !

— Bölcsebb is vagy nálam és nagy a te szíved, ha még ezek után is emberséggel tudsz lenni irántunk. Tetézd meg hát a jóságodat!

— Mivel?

— Hogy egészen megbocsátod elvakult véreimnek a gyötrelmeidet.

— Nincs mit megbocsátanom, gyaúr! — tiltakozott Bajazeth szelíden. — Rávilágosított a Korán, hogy puszta eszközök voltatok ti csupán Allah kezében. Ömaga mondja a szent könyvben, hogy: „Valaki engemismerő szolgám meglankad buzgalmában, az engem nem-ismerőket teszem urakká fölötte . . ." Bizonyára nem érdemeltem jobbat.

— S ha még valamire kérnélek?

A vén török kérdőleg vetett föl gyulladtperemű szemét.

János pedig lesütötte az övéit.

Elfogyó hangon felelt:

— Tudakozódj valahol, hogy mi lett az én árvámból . . ! Örök hálára kötelezném. Legalább hát kereshessem gondolatban . . . Ugye, megteszed?

A bég megsímogatta gyér fehér szakállát. Minden simításnál elfogta a szakáll végét és igenlőre húzta vele a fejét.

— Megteszem. Meg. Mért is ne tenném? Gyakran megfordulok a Portán, a dolgaitokban . . . Csak te ne engedd el magad! Most pedig hagyd békemet. Az ilyen agg csont hamar elfárad.

Egy árnyas díszbokorra mutatott. A tövében tuli-

pán sokadozott s egy csíkos-ponyvájú sátorka-féle kínálta nap ellen védő ernyőzetét.

Bajazeth öreges nyögdicséléssel bocsátkozott a vánkosaira. És nézett János után, hunyadozó pillantással, amíg elérte szemmel. Mögötte már messzi elmaradt az élet, viharzó örömeivel, szaggató kínjaival együtt. Rájött a nyugalom törvényére: a tökéletes vágytalanságra. Úgy tekintette a földi dolgokat, mint kocsin utazó vándor, a hol a nyájas, hol zord, de neki mindenkép idegen tájakat és szívből sajnált mindenkit, aki még nem jutott el az ő hűvös bölcsességéig.

Ezt a rabját is sajnálta. Örömest nyujtott volna neki a saját leszűrt bölcseletéből. De azt is tudta, hogy nem veszi annak hasznát az emberfia, maga ideje előtt . . !

Rábólintott a sugár, fiatal férfi tovatűnő alakjára, ahogy az lefordult a kőépületek labirintusa felé s a következő percben már — aludt.

IV.

A nyár derekán túl fordult. Kisasszony havának huszonegyedik napja beköszöntött. Három hét telt el János érkezése óta. Három keserves, hosszú hét, amibe bele lehetett volna őszülni, ha nincs a remény és nincsenek a tervező gondolatok, melyek a fogoly figyelmét a muladozó időről elvonják.

A három hét egyetlen napja se telt nagy tervek nélkül. Javarészben épkézláb ötletek voltak ezek, melyeket János kifőzött, csupán a hely és viszonyok ismerete kellett hozzá, hogy egyik vagy másik megvalósulhasson. Bajazeth hire, hogy hová hurcolták Orsikát?

János a rabszolga-vásár gondolatába kapaszkodott. Hiszen otthon, Magyarországon is, házi-rabokul tartogatták az imitt-amott elfogott nőket! Legtöbbje jól tudott hímezni, varrni. Ezeket „varróbulyáknak" nevezték s a mívelő házakban hasznosították. Más részük a paplan készítésére tanította meg asszonyainkat, — ami szintén ismeretlen valami volt nálunk. A töröktől vettük át szokását, a többi európai népekkel együtt, akiknek meg aztán mi adtuk tovább a tudományunkat. De *dulcsászt* is készítettek a török bulyák, aminél nincs ízesebb csemege. Vagy *serbet*-et főztek, ami szintén általuk kezdett az országban elterjeszkedni.

Hát mért ne érdekelné a törököt is, a másik nép házi tudománya? Bizonyára ezek is épp úgy vetélkednek egymás közt a rabjaikkal, mint mi tesszük otthon!

Itt ennél a pontnál mindég leeresztette János az agyának gondolat-zsilipjét. Hogy egyéb is lehetett az ő szűzi feleségéből, mint házi rab — akit munkája és tudása után becsülnek, hasznosítanak — erre nem szabadott gondolnia. Azokat a lehetőségeket, melyek e föltevésen túl estek, meghagyta gomolygó fekete bizonytalanságnak, amibe éppolyan halál belehatolni, mintha csak sziklaszakadékba, vagy tengerörvénybe vetné magát. Ha pedig úgy látta, hogy a jótékony homályfüggöny bolygatás nélkül is oszladozik, külső dolgokban keresett menekülést.

Jelentkezett a kapu-vártánál, felöltötte bokáira a rabsorsát jelképező bilincs-pereceket — melyek nélkül tilos volt fogolynak Sztambul utcáin járni — s kiment a városba. Kint kószált olykor, míg rá nem kiáltotta az esti visszatérés óráját a *müezzin* vontatott, imára hívó éneke. Elnézegette a házakat s találgatta, hogy vajon melyik fal mögött él és vár rá az ő szerelmes asszonya! Ha pedig nem érzett kedvet a kint-barangoláshoz — elképesztő tudott lenni a hőség ebben a városban! — előszedte az útinaplót s abba jegyezte le az újanszerzett tapasztalatait, terveit. Örült, hogy nála marad a könyv! És méginkább a kedves, tarkavirágos, asszonyillatú kendő.

Eleintén a nagyudvarban, a rabok közös gyülekezőhelyén is gyakran megfordult. Hozzá hasonló rendű és gondolkodású magyarok, barátok után vágyott.

De hamar kiábrándult.

Magyar fogoly — úri rendű — akadt ugyan elég szép számmal, azonban olyan szerencsétlenül találtak összeverődni, hogy egyikkel se bírt megmelegedni.

Voltak, akik a politikai agyarkodást, a vallási visszavonást ide is magukkal hozták. Ezek folyvást patvarkodtak. Mások a tétlenségnek valósággal állati állapotába süllyedtek s étel-italon kívül nem érdeklődtek semmi iránt. Naphosszat hevertek az árnyas díszbokrok tövében. Ismét mások örökkön asszonydolgokat hánytorgattak és olyan mosdatlan szájjal tárgyalták a legszentebb kérdéseket, hogy ő — aki máig megmaradt az édesanyja tiszta gyermekének s a nőt testetöltött égi lénynek tekintette — undorodással és megvetéssel kényszerült elfordulni tőlük. Minthogy pedig se szerencsejátékokat játszani, se a várudvarra gyakran bevetődő vándor mímusok orcapirító tréfáiban gyönyörködni nem tudott, ezzel aztán ki is merítette saját számára a közös élet utolsó lehetőségét. A fogolytársak eleintén gúnytárgyul pécézték, majd erre is ráúntak és nem törődtek vele többé. Egy-egy felületes köszöntés volt minden érintkezése velük.

Ha meg már így különrekedt saját fajtájától, idegen népek fiaival illetlennek érezte volna összebarátkozni. A velencések amúgy is visszariasztották lármásságukkal, szemtelenségükkel. A franciák örökkön kérkedtek és emberszámba se vették, aki nem közülük való. Németből, osztrákból otthon is kijárt a része, kelletén túl... Hát csak elmagánoskodott és leste Bajazeth járta-kelését. Az arcát, amivel külső útjaiból megtért.

Míg végül — a harmadik hét utolsó napján — látja ám a nyitott ablakon keresztül, hogy az udvaron egyenest az ő szállása felé átlózik át a török! Barázdált arca élénk. Mozdulatai is élénkebbek, mint lenni szoktak.

Beledöbbent a bizonyosság, hogy itt a régvárt perc! Most hírrel jön a bég!

Megvetette körmeit az asztal szélében s nagy-

gyorsan lebocsátkozott a székre. Lábai úgy meggyengültek, hogy nem bírták volna megtartani.

Bajazeth pedig ezenközben átcappogott az udvaron, fölcsoszogott a lépcsőn. Majd benyított és odahibbangatott elé.

— No — aztmondja, önelégült mosoly kiséretében — hát amit igértem, beváltottam . . .

— Mit? — reccsent a fogoly hangja, de oly erőltetetten és idegenül, hogy őmaga se ismert rá.

— Megtudtam az udvarnál, hogy mi lett az asszonyodból.

János csak pillantott egy mélyet. A belső feszüléstől ónsápadtra halványult le az arca.

Az öreg hát folytatta, kérdezetlenül:

— Látom, szorongassz, hitetlen! Egyet se riadozzál! Jó hír, amit hozok. Most már igazán megnyugodhatsz.

— El?

— Fényes egészségben.

— Nem szenved szükséget?

— A legnagyobb bőség jutott osztályrészeül.

— Láttad?

— Nem láttam.

A derék Bajazeth ábrázata rejtelmes kifejezést öltött. Apró szemei hunyorogtak. Néhány pillanatig évődő mosollyal szemlélte rabját.

Aztán — mint a nyerő kockát — úgy vágta ki:

— Áldhatod a Teremtőt! A szultán háremébe került. Nono te . . ! Mi bajod, hé gyaúr? Mi ütött egyszerre hozzád?

Talán míg él, se fogja megérteni az emberséges török, hogy amit ő különös örömnek tartogatott s úgy hozott az udvartól idáig, mint valami diadalmi zászlót: mért jajdul föl így attól a rabja?

Ime homlokához kap, az álla leesik, mint akin dárda hegye futott keresztül.

— Szultán... hárem... — dadogja összeverődő fogakkal s azzal úgy megroskad, hogy ha a másik hóna alá nem nyúl, bizony lehúzza a feje a székről.

Így is időbe fájt, míg eszére ráncigálta Jánost az öreg. Mert az ilyen vasember — mint a kállai kapitány — nem egyhamar ejti el magát. Ha meg már teszi, akkor ezt se cselekszi félig.

Gyihíkelte, nógatta Bajazeth az elpilledt foglyot! Közben pedig váltig törte a fejét. Mégis arra vetett leginkább, hogy a túlnagy dicsőség szállhatott ilyen ártalmas hirtelenséggel a rabja fejébe. Az a rendkívüli megtiszteltetés, aminél nagyobb — muzulmán embert például — nem is érhetne! Hogy a Próféta földi helytartója fogadja sajátjának az asszonyát s így a Legfőbb Úrral osztozzék..! Rajta keresztül meg Allah kiválasztottjával, Mohameddel, sőt magával Allahhal kerüljön összeköttetésbe, már ezen a földön!

Gondolta: mérsékli valamelyest a túlnagy örömhírt. Hadd erősödjék hozzá — fokonkint — a gyaúr!

Hűtögette hát azzal, amit még tudott.

— Hisz' egyelőre csak az odaliszkákat mívelő ódába helyezték! Nagy kérdés, hogy a szultána favorita — Ossafije — mellett, viheti-e többre is? A padisáh igen kedveli Ossafijét. Az meg..? Mint a párduc! Védi a méltóságát. Senki-asszonyt nem tűr a szultán körött. No..! Könnyebben vagy? Okosodsz?

Arra a mozdulatra értette Bajazeth ezt a kérdést, amivel János föligazodott a székén.

Ni! A homlokát simogatja. Körülpillant.

Hát valóban használt a szoktató módszer!

Már arcáról is tünedezik az a fojtott-szederjeges szín, amivel kötélrőlvágott holtembernek látszott inkább, hogyse élőnek. Szája se kék többé. Megpirkadtan rebeg:

— Egészen... bizonyos vagy benne?

— Miben?

— Hogy... nem hárem még..! Csak iskola..!

— Hallod? Te tán azt képzelted, hogy azon-esetlenül hajtják fel őket, ahogy oda bekerülnek? Hajhaj..!

S a bég fontoskodva emelintett szemöldökén.

— Tenger mindenfélét kell elsajátítaniok addig, gyaúr! Elsősorban: ott a csábító öltözés, fésülködés, kendőzés tudománya.

— Aztán?

— Aztán az illatok készítésének, használatának titka.

— Tovább!

— Majd a *rajiha uszta* után az italkeverő mester áll elő. Minden odaliszka saját különleges frissítőjével kell, hogy a szultánnak szolgáljon.

— Hát még!

— Hát még a tornamestert: *a dsimnasztik mu' allimi*-t se soroltam. Se a másik *müderriszt*. Pedig az mind közt a legfőbb!

— Kicsoda?

— Aki a táncban oktat. A föld semmi asszonya nem ért úgy a tánchoz, mint a mi háremeinkben. Gondolhatod, hogy a szultáni háremben meg éppen szükség van rá!

— És... ezeket a dolgokat mind... mesterek tanítják?

Bajazeth értetlen szemeket meresztett.

János hát utánalehelte a magyarázatot:

— Úgy értem: férfiak..?

És elpirult. Lesütötte hozzá a szemét.

De Bajazeth nem is kereste a pillantását.

Szörnyűködött.

— Hová gondolsz? Le is ütnék minden irgalom nélkül a bosztandzsik, aki férfi a hárembe merné rakni a lábát!

— Úgy rémlik pedig, mintha „mesterl" mondtál volna . . .

— Félember az mind, te *saskin!* Annak is rút, feketebőrű. A *kislar-aga* a főnökük. Ugyan szemes emberi állat . . !

János ráhunyt a feleletre.

Hanem, hogy most már így utattört a szava a torkán, nem állt meg félútban. Többet, mindent tudni akart!

— És — firtatta beteg hangon — amúgy is . . . Szigorú ezekben az ódákban az élet?

— Há . . ! Miket nem álmodsz, gyaúr! Hogy a padisáh kiválasztottaival durválkodhatnék bárki halandó!

— Valaki csak tartja köztük a fegyelmet?

— Persze! — bólintott a török. — Minden ódának megvan az igazgatója. Megaggott háremnők. Meg külön hálóterme is van minden csoportnak s az egyesnek külön ágya. Öt-ágyankint fekszik egy-egy ilyen vénasszony. De ha észre is vesz valami nemtetszőt, csupán a fő-mesterasszonynak, a *kadun kjethudának* megmondani van joga. Az meg a kislár-agának adja tovább a jelentést.

— Igen, — fakadt ki János melléből egy keserves sóhajtás — egymás közt azonban annál inkább vetélkednek, civakodnak, képzelem! A szájas lecserfeli a szelídet. Rangos a nála kisebbet futtatja!

No, ebben ismét tévedett. Nincs más rang odabelül, mint hogy a később-jött szolgálni tartozik az előttevalót. A dulakodások ellen meg jó szer a szultán kegyének félelme s az a minden háremi nőbe beoltott tisztelet, mely a férfiben valami földi istenfélét láttat velük.

De a rab lelki békéje csak nem akart visszatérni.

Még egy kérdése maradt. Az utolsó. Mindnél ijesztőbb.

Alig hallhatóan lehelte:

— Es... gyakran... Mennyi időnkint szokott új asszonyt venni a szultán?

Ha épp ettől rettegett, egyelőre legalább, vigasz talódhatott.

Bajazeth a vállát vonogatta.

— Nem mondtam-e, hogy Ossafije tartja a helyét? Az előző padisáh, Szelim, kedvelte a... változatosságot. Ez a mostani azonban elüt mindtől. Egy éve lesz, mióta trónralépett s Ossafijén kívül nem nézett másra.

— Akkor hát kevés asszony lehet odabent! — bólintott János, szürke-árnyékos arccal. — Könnyű kitünni közülük!

— Tévedsz. Lehetnek vagy háromszázan a nők. A padisáh rangja megköveteli. Akarsz még tudni valamit, gyaur?

János tagadólag intett.

Valóban, épp eleget tudott ahoz, hogy — ha pillanatnyilag nem is tették torkára a kést — mostantól egy nyugodt perce se lehessen.

Teremtő ég..!

Orsika, az ő tisztaságos liloma: — a gyalázat és kicsapongások bűntanyáján..! A véletlen játékára, egy állati pogány kiszámíthatatlan szeszélyére bízva..!

Alig távozott Bajazeth, az idegen szemek előtt nagynehezen magáraparancsolt önuralma ismét cserbenhagyta. Szörnyű tehetetlenségében fogait csikorgatta, majdmeg sírásra fakadt, mint valami gyermek. Közelállt az első napok tébolyához, ha Bajazeth hírei nem róttak volna férfiúi és férji vállaira csak még kettőzött kötelességeket s ha nincs a reménynek az a néhány pókhálószála, amibe fogódzhatott.

— Hisz' talán még nem is látta a nagy ragadozó

az én szegény kis tündérkémet! — igyekezett csillapítgatni meggyötört szívét.

Az is bátorítására szolgált, amit a szultáni főkegyencnő erőszakos egyeduralmáról hallott.

— Ha eddig elnézte Isten végtelen engedékenysége ezt az aljas uralmat, mért ne hosszabbítaná meg türelmét, míg én egy szeplőtlen angyalát a posványból kimentem? — kérdezgette magát, lázas vívódásában.

És imára kulcsolta ujjait.

Igen, hinni akart, hinnie kellett. Jobban, mint idáig tette. Ki másra is számíthatott volna iszonyú szorongatottságában, mint arra, aki ott lakozik a felhőkön túl?

Krisztus látja ezt az ádáz harcot két jó híve és a fajtalan pogány közt. Nem engedheti, hogy hibájukon kívül elkárhozzanak már e földön, akik egykor az ő égi palástja alatt kötöttek szent frigyet, — az ő nevében indultak bizakodó útjukra! Nem engedheti, hogy a becstelenség kerüljön felül!

— Isten, Isten! — jajdult.

És lelkének roppant megpróbáltatásában, arccal borult börtönszobájának padozatára.

Szaggató bizonytalanságai és véges emberi természetét meghaladó fájdalma közepett, görcsösen igyekezett a hit erejében vetni horgonyt.

Hosszú időt töltött szenvedélyes imába merülten. Acélozta lelkét a várható küzdelmekre, bátorságra. Könyörögte, vagy a menekülést, vagy a szeplőtlen vértanu-halált mindkettejük számára, akik utóvégre éppúgy a keresztény hitnek voltak mártírjai, mint a legelső tanítványok. Ha azok elérhették a megdicsőülés aureoláját, mért kellene nekik az elbukottak förtelmes sorsát nyerniök osztályrészül?

— Uram! — kiáltott fel könyörgés végeztén, lelkének megtört hullámverésében. — Ha pedig tán en-

gem nem érdemesítenél s eltörnéd árva fejem fölött a te rettenetes fekete pálcádat, érd be legalább az én áldozatommal! Fogadom, hogy vállalok minden kínt, akármit mérnél is rám. Csak őt mentsd ki a szennyből! Szabadíthassam meg a lélek halálának pokolveszedelméből! Hiszen még nincs a háremben!

A döbbenetnek valami váratlan belső ütése hirtelen elvágta szavát.

Megborzadva eszmélt rá arra, amit kimondott.

Mekkorát zuhant!

Íme, olyanvalamiben tud már enyhülést találni, aminek, kevéssel előbb, puszta elképzelése is, elegendő lett volna ahoz, hogy törjön-zúzzon, öljön..!

Hogy szerelmes mátkája, nevének viselője a: — hárem-ódában van!

Csak az ódában!

Csak..!

Milyen mélyen alázott, koldússzegény lett, hogy ennyivel is beéri! Milyen féreggé taposták dacosbüszke természetét azok a csapások, melyek egy idő óta — szinte rendszeres egymásutánban — szakadnak le rájuk!

Vajon mi új gyötrelem forr még számára a gyehenna kohójában?

De legott elűzte a gondolatot. Nem akarta eljátszani azt az erőt, amit az imádságból merített. És vállalni akart valóban, becsületesen, mindent, amit a Gondviselés keze rámér. A megaláztatást is!

Önzéssel vádolta magát.

Mit sajnálkozik itt a saját sorsa fölött?

És a másik?

Egyszerre megképzett előtte Orsika légi alakja. Bámulatos tisztán látta, fehérruhásan, mirtuszkoszorúsan, ahogy: tipp-topp, — az oltár elé lépdel vele..., Látta szende arcocskáját, felhőtlen kék szemeit, virág-imbolygású lényét.

Hát az mit szóljon, ha ő — a férfi — háborog? Mi volt a sors, amire az otthon puha kényeztetéséből kiragadta?

És lám, a kedves gyermek mégse sopánkodott. Sohase kényeskedett. A jólétből, biztonságból, kényelemből, a legtermészetesebb önkéntértetődéssel illeszkedett egyszerre a tulsó végletbe. A nélkülözésekbe, veszedelmekbe, nyomorúságokba. Zúgolódás nélkül, sőt boldogan felezte megpróbáltatásait.

Hirtelen elöntötte egy forró hullám. Vére gyors vágtatással indult meg erein keresztül.

Gyermekkorától gyöngéden ragaszkodott a nekinevelt, kedves kis lélekhöz. Ez a szerelem azonban most — becsüléssel párosulva — olyan mérhetetlen naggyá nőtt benne, hogy szinte valami szentek tiszteletével határos rajongáshoz kezdett hasonlítani.

Pirult, amiért egyedüi vélte magát. És elömölte a bizalom.

Ügye igazságos, keresztényi és férfiúhoz illő. Isten nem tagadhatja meg tőle segítségét. S rajta kívül földi segítőtársra is számíthat. A hitestársra. Igaz, gyermek még, de a szenvedések napja gyorsan érlel. Igaz, tapasztalatlan, de az esze nyílt, világos. Bátorságáról számtalan bizonyítékot tett. S ahogy eddig nem adta át magát semmi iszonyatnak, úgy bizonyára ennek az utolsó, legnagyobb rémületnek se fog tartósan engedni. Ha ő ostromra készül a gyalázat tanyájának bezárt kapuja és minden kőfal ellen, felejtheti-e, hogy egy ugyanilyen hatalmas erő és elszánt akarat kifelé is törekszik ám azon a megátkozott kapun?

Össze kell hogy találkozzék az egymást kereső kezük, a lehetetlenségen át is!

— Ámen, — rebegte mély megindulással.

És fölegyenesült. Megszegte nyakának izmait.

Olyannak látszott így, mint aki mindjárt homlokával akarja betörni az eget.

Amit el nem ért semmi ész-okoskodással, megtette benne a hit és szerelem.

Úgy érezte, hogy csudálatos erő költözött belé s most már nemcsak bátorsága: kedve is lesz a küzdéshöz. Se ijedelem, se csüggetegség nem verhetik többé tartósan lábról. Harcolni akar és végül győzni is fog, mert hatalmas szövetségesei vannak és mert szeret s tudja, hogy viszontszeretik.

*

Sietten rendbeszedte magát. Hátrasímította csapzott fürtjeit a verejtékben fürdő homlokából. Belátta, hogy könnyelműség volna dúlt külsejével eljátszani azt a bizalmat, amit háromheti okos viselkedésével őreiből nagynehezen kicsikart. Sőt, keményen eltökélte azt is, hogy bármily nehezére essék, mind elkölti az eléje tett élelmet. Nem engedhette megfogyatkozni izmainak acélosságát sem. Ellenkezőleg! Ha valaha, úgy most kell éppen megsokszoroznia teste-lelkének minden képességét!

Az étekfogó már készen találta és valóban kiürült edényekkel fordult ki az ajtón.

Ebéd után meg Bajazeth nyitott rá megint. Előbbi nagy hírével — úgy látszik — nem merültek ki még azok az élmények, melyeket a mai nap tartogatott rabja számára.

De János már fölvérteződött.

Nyugodtan emelte szemét a bégre, aki bicegő léptekkel közeledett asztalához.

A vén török kis aszaltszilva arcán jóakaratú mosoly játszott.

— No! — szólt, megállva az asztal előtt.

És kaftánja alól kis zacskó aranyat ömlesztett az elkerekült szemű ember elé.

— Tiéd, — tette hozzá s mosolyában előkászott behorpadt szájának két maradék foga. — Ne mondhasd, hogy rosszul folytatódik a napod! Tőzsér jött a házatokból. Próbául küldték vele, ha sikerülne nyomodba találnia... Átvettem, kiszolgáltatom. Fordítsd könnyebbségedre.

— Üzenet nem jött? — rezdült meg János, egész testében.

S feszülten itta a török minden mozdulatát.

Bajazeth igent intett.

— Valami csavaros nevet említett a tőzsér, hogy annak tanácsára igazították ide, a Jedikulába.

— Zsegnyey?

— Nem.

— Semsey?

— Nem.

— Prépostváry?

— Az se. Azaz, hogy... Mintha mind ezeket a neveket is említette volna hozzá! Ejnye, pedig tudnem kéne! Hisz' féllábbal idetartozik..! Hitleveles rabunk, aki a sarca után jár.

— Tornallyay? — villant föl János.

Bajazeth röptében kapta el a szót:

— Hát ő! Lásd, ilyen már a vén fej! No, hogy mindjárt eszembe nem jutott! Pedig olyan te-formájú ember az is. Különb, mint ezek a külsők. Igen összeszoktunk... Tisztelnek otthonról, — tette hozzá befejezőleg. — Egészségesek és gondjuk van rád.

János érezte, hogy a melle tágultan duzzad. Szeme elnedvesült.

Elfogultságában alig tudta kirebegni a kérdést:

— Más izenet — — — nincs?

— Ha volt, se lehetett valami fontos! Kiment a fejemből.

— Visszaizenhetnék?

De erre már tagadó választ kellett hogy adjon

Bajazeth. A tőzsér prémek vásárlásában járt és Oroszországba készült.

— Lehet, hogy majd csak esztendők multán vetődik haza! Hosszú és bizonytalan az út!

A fogoly azonban így is keblére tudta volna ölelni a púpos kis törököt s az egész világot.

Nem kellett-e égi jelmutatást látnia ebben az eseményben? Nem odafentről hasította-e meg egy láthatatlan ujj a szemének gyászfekete fátyolát, amin keresztül eddig minden feneketlenül reménytelennek látszott? Nem talpragyürkőzéséért jutalmazza, további harcra, bátorságra inti-e? Ahoz, amit önmagával elvégzett, íme még egy leheletnyi áldott, honi levegőt is küld, frissítőül! És egy baráti jobbot, a férfi és úri-magyar szótartás hitének jogát...

Milyen jól esett ezekre gondolnia! Milyen fölszállóan könnyű lett a szíve, milyen elevenek a mozdulatai! Csak most ébredt rá, hogy mekkora erőtartalék, a jóságnak milyen tárháza az öröm! Szinte megtisztultnak, nemesebbnek érezte általa lényét. Nem igaz az — gondolta — hogy a szenvedés jobbá teszi! Sőt, az erőn túlnőtt fájdalomról épp ellenkező tapasztalatai voltak. Komorrá, keserűvé, mások iránt érzéketlenné torzította lelkének arcát, míg most mindenben meglátta a derűs színt. Valósággal megcsordult a hála melegétől s legszívesebben ráölelkezett volna az egész világra.

Amint Bajazeth visszavonult, kiürítette a zacskót. Megkönnyezett, megáldott minden pénzdarabot. Nem, mert aranyfényben hivalkodtak, hanem mert hazúról jöttek és szeretetből, a sors jobb fordulatának hírnökeiül.

Aztán a rend kedvéért meg is számlálta a pénzt. Egy szép hímzett selyemkaftán árát különkészítette A becsületes Bajazethet akarta megjutalmazni. A több bit meg visszahullatta tarsolyába.

Nem volt valami krőzusi vagyon. De eddigi semmitlen állapotához képest, mégis, valóságos gazdagságnak látszott. Ha szolgálatot kíván, ezentúl úrhoz illően megfizethet érte. Felújíthatja megviselt öltözetét. Legfőképpen pedig — amint tervei egy megfelelő alkalommal találkoznak — foghat valamihöz...

A zacskót gondosan eltette. Majd, a bégnek szánt ajándékkal, kifordult az ajtón.

V.

A törököt a nagyudvaron találta, szolgái közt. Valami parancsot oszthatott nekik, mert a legények figyelemmel tapadtak az ajkára és sorban meghajlongtak. Aztán sietten haladtak ki a kapun.

János bevárta, míg Bajazeth egyedül marad. Akkor hozzálépett s átadta neki ajándékát.

— Szeretném, ha ebből a csekélységből is kiérezné hálámat, emberséges bég, — mondta. — Vigye föl Isten a dolgom, hogy még bőkezűbben emlékezhessek meg rólad!

Bajazeth nem sokat szabódott. Csak igazi török volt ő azért, aki a legnagyobb méltóságba kerülve se tartotta volna sértésnek, ha pénzt nyomnak a markába!

Apadt kis szemei néhány pillanatig öröm hízottan álltak az ajándékon. Végül összecsukta tenyerét s ökle eltűnt a bő bugyogójának ráncai közt.

— *Tesekkür ederim . . !* — mormolta a köszönet szavait. — Fínom ember vagy gyaúr és nekem továbbra is gondom lesz rád.

Majd egy ötlettől megkapva, hirtelen fölpillantott.

— Most is . . ! Ha akarod, magammal viszlek.

— Hova készülsz?

— A tenger fölött ilyenkor jó sós párák vannak... No?

Jánost mintha angyalszárny ütötte volna meg. Kipirosult az örömtől.

— Igazán veled vinnél?

A török igent bólintott. És azzal indult is, hogy az őrségen a dolgot eligazítsa.

Mikor járt, úgy illegett mindég, mintha valami szűk résen akarna keresztülfűződni. Csak a teste felével hatolt előre s azzal is éloldalasan. Háta púpját, meg a jobb lábát visszahagyta. Mikor meg azokat is utána vonta, gyorsan két aprót tippentett.

Azért — ha kellett — sietni is tudott.

János engedélyét például oly hamar eligazította, hogy mire a fogoly a kapufülkéhöz ért, a porkoláblegények készen hozták a nyitott láb-pereceit.

Aztán kiléptek a kapun.

Az idő naphajlat felé járt. A hőség ugyan még mindég nagy volt, de már nem tűrhetetlen. A tenger felől érezhető könnyebbséggel tört elő néha egy-egy fuvalatnyi enyhe pára. A házak palánkjain belül is locsolhattak, mert János orrát minduntalan megütötte a friss virágillat. Ilyenkor meglibegtette keszkenőjét, vagy nyakának fölnyitott ingbodrát. Bajazeth mögött azonban le nem maradt.

Végül kibökkent belőle a kérdés, ami egész út alatt szorongatta:

— Megláthatnám a — — — szultán palotáját?

— Hát nem láttad eddig?

— A tenger felől: nem.

— Akarod?

— A bécsi császár-, meg a budai királypalotát is láttam, — válaszolt a rab kitérőleg, nehogy a török megneszelje a vágyakozásnak azt a vad türelmetlenségét, ami sárkánykörmökkel szaggatta a keblét: közelébe kerülhetni, még ma, most mindjárt, annak a

helynek, ahol — már tudta — az ő szerelmes asszonyát őrzik . . ! Ahol Orsika él, reménykedik, küzd, álmodozik felőle . . !

Lehetett-e számára ennél sarkalóbb gondolat?

Hovatovább alig bírta lépteit Bajazeth mozgásához mérsékelni. És míg lábai oda nem vihették, legalább szemével rohanta meg a tengert.

Valahára elérték a partot!

Sajka várt itt rájuk, kikötve egy dűlt fehér kőhöz. Meg a szolgák, akik elébük vágtak. Besegítették a két uraságot. Míg elfészkelődtek, egy övig mezítelen legény a kőre ölelkezve tartotta a sajkát. Mert dagálynak kezdett morgadozni a tenger s nagy fodrokat hajigált a fövenyre. Ha le nem rögződnek, öleset repített volna rajtuk a parthoz ütődő hullám.

Dolguk végeztén a legények is helyükre szökdöstek és gyorsan bekapkodták a kötélhurok végét. Azzal neki a térdüknek az orrukkal!

A csónak hosszút siklott. Szinte mintha a víz futott volna meg alatta. Méregzöld tömegei kristályosan derengtek s jó mélyecskén. A szirtek, zátonypadok és ágbogas tengeri növények meglátszottak bennük.

A rabok együtemre járatták az evezőt. Meglehetős távolságra suhantak így, szótalanul. Minél messzibb távolodtak, a város képe annál inkább előreszökött. Egyre téresebb részei lettek láthatókká. A karcsú mecset-tornyok egész erdeje tűnt elő. Az aranygömbök, kupolák, félholdak, boncsokok rengeteggé szaporodtak és hogy, hogy nem: János most egyszerre megint elbűvölőnek, páratlanul szépnek találta Sztambult, minden jólismert piszkával és rendetlenségével együtt. Azért a látványért, amit a tenger felől nyujtott, elfelejtette még a kezdetleges faházakat, egyenetlen utcákat is s a közeli szemléletnek ezer gyarlóságát. Rájött, hogy ezt a várost nem szabad részleteiben bírálni. Az egészet egyszerre kell befogadni,

grandiózus kereteivel, idegenszerűségével, hangulatának meséket lihegő kisugárzásával együtt. Be kell lehelni, mint egy egzotikus, nagy virágot, anélkül, hogy a szirmaira bontogatná s ízei közt keresgélné különleges illatának forrását az ember.

Tekintete még a csónaknál is gyorsabban siklott. Künn járta-keltében elég tájékozottságra tett már szert ahoz, hogy tudja: merre keresse azt a hatalmas mágnest, ami idáig vonzotta. A szultáni palota roppant épület-tömegét.

Egyik fordulónál egy ép akkor horgonyzó gályát kerültek körül.

Egyszercsak fölkapta az ujját:

— Ott..!

— *Evet!* — hagyta helybe, főbólintással, a bég. — A Szerály tengerfelőli oldala...

És hozzátette:

— Amögött a padisáh s a szultánák kertjei. A fürdőházak. Úgy-e, szép?

János némán intett. Nem mert megszólalni. Félt, hogy a hangja elárulná belső fölindulását. Így is szinte csudálkozott, hogy ezek itt nem hallják meg szívének hangos verését. Mert ő hallotta. Fülében is, a torkában is. Szemét elfutotta a bíbor. Lecsukta kissé, nehogy kiolvashassák belőle a gondolatait...

Mire megint körültekintett, a sajka jó darab utat futott be. És valamelyest közeledett a parthoz. Ha az ember kicsit megnyujtotta a nyakát, most már a belső díszbokrok lombkoronáját is cseszte a szeme.

Nem bírta tovább. Mint akit rugó vet talpra, kelt föl hirtelen. Kiragadta a lapátot az egyik rab kezéből.

— Megengeded?

És nézett Bajazethre, láz-forró szemekkel.

— Olyan rég nem mozogtak az izmaim! — mormolta utána, magyarázatul, látva a török elcsudálkozott tekintetét.

A jó öreg nem tiltakozott.

— Arra vigyázz csupán — intette — nehogy túlságosan meg találj nyúlászkodni! Be ne tekingess! Mert ezek a bosztandzsik fene-legények ám! Ha valami illetlen kíváncsiságon kapnának, élve ki nem kötünk!

— Olyan — — — vérengzők?

— Anatólia legvadabb népsége közül válogatják őket!

Az evező járt, merült.

János kigyulladt testtel-lélekkel tornázott a langyos párázatban. Barna orcáját kezdte ellepni, megtükröztette a veríték. Sasorrának izgékony cimpái meg-megremegtek, a szokatlan erőkifejtésben. Súlyos tömegű fürtjeivel, tündöklő homlokával olyan volt így, mint egy megolvadtában hajladozó, remek bronzszobor.

— És — — — Nem szédülnek meg ettől a keringéstől? — kérdezte idők multán, józanultabban. — Tíz lépést ide-oda, ha kitesz az útjuk . . !

A bég gyanutlanul ment bele a vallatásba.

— Csakhogy váltják ám őket!

— Sűrűn?

— Napjában ötször.

— Szabott időben?

— Mindég az ima-hirdetés, a *nahmaz* után!

— Hát éjszaka?

— Éjjelenkint is ötször.

— De hiszen első álmon túl nem kiált többet a müezzin?

— Ilyenkor a klepszidrához igazodik a váltás.

— A vízórához?

— Másfélóra-formán, — bólintott a török.

És egy kis ásítást nyomott el.

Őt, szegény fejét, nem érdekelték ezek az előtte jólismert dolgok. A csónak hintálása is bágyasztotta.

Rövidesen elnémult. És János nem zavarta. Hagyta csöndnek a csöndet.

Befelé azonban annál jobban forrt a lelke kohója! Megtelt a siker mámorával.

Íme, váratlanul mennyi mindent megtudott, ezen az egy napon! Szinte vállán érezte a Gondviselés fölemelő kezét. Pedig milyen kevés még az érdeme hozzá! Mennyit kell gyüjtenie! És mennyivel többre viheti, ha mindenben ehez a láthatatlan, hatalmas pártfogóhoz igazodik! Az okosság és mérsékletesség parancsától soha el nem térül!

Elsősorban a falra vetett egy igen óvatos pillantást.

Tizennégy, húsz láb magosnak becsülte, egy-hunyorítással.

No, ez magábanvéve nem lett volna épp valami áthághatatlan akadály! Ellenben hosszára: annál nagyobb! Hosszú a fránya kőkerítés! És hozzá élbe törik! Ki tudja, mekkora darabon halad tovább a szegleten túl! Már pedig ahány tíz lépés, annyi őr... Itt is, túloldalon is.

Hát ez nem volt valami vidám fölfedezés. De János csak evezett és nem hagyta megcsappanni a kedvét. Van őneki kész terve, minden eshetőségre! Ha meg érett fontolgatással mégis úgy ítélné, hogy a meglévők egyike sem alkalmazható az itt tapasztalt helyzethöz, majd készít ő magának mását. jobbat!

Nem is vesztegetett több időt a fal szemléletére.

Néhányat hajtott az evezőn s aztán megint körülfigyelt.

A csöndet alig szakította meg egyéb zaj, mint a lapátok méla csobbanásai. Legföljebb olykor egy-egy hullámütődés, ahogy — távolabb — a tajték megtorlott egy kiálló zátony szirtjei közt, vagy — kifutott tejhab módjára — keresztülsistergett az akadályon.

A sajkások némán dolgoztak. Nem kellett tartani tőlük.

A bég?

János feléje is vetett egy kémlelő pillantást, a hóna alul.

De Bajazeth se ügyelt rá. Szokott révedezésével merengett a sarúja orrára. Lehet, hogy nem is gondolt ilyenkor semmit. Van talán valami titka, melynek segítségével ki tudja kapcsolni az esze kerekeit.

Annál jobb!

A rab megnyugodottan merígette lapátját. És mostantól azon törekedett, hogy amennyire egy ember mozgásától telik, feltűnés nélkül közelítse a csónakot a parthoz. Időnként egyet-egyet fent állával a vállához, mintha verítékét törülgetné. Valójában azonban, az oldalt-tekintgetését leplezte ezzel a fortéllyal. Be-besandított.

— Orsika! — lehelte, epedőn.

S a szíve remegett.

Mind gyakrabban oldalazott be így. De mindannyiszor eredmény nélkül.

Míg egyszercsak — — —?

Majd kiszalasztotta kezéből az evezőt.

Ott túl, az egyik épületből — mintha virágos zsák száját oldották volna meg — egy csomó tarka, villijárású nőalak rebbent ki a zöldselymű pázsitra. Hangjuk, mint a kristálycsöngetyű. Kacagásuk fodrosodik, mint a meglobogtatott pántlikák színdús csapongása. Legyezősen széjjelfutnak, mind. Aztán meg összetorlódnak ismét, mint a báránykák. És megint sikongnak, kergetőznek.

Huss!

Egy csapat keresztül a nagy, csillagszerű virágágyon! A többi: utánuk!

Úgy érezte János, hogy elrogyik mindjárt. Elrántja a feje

Szinte szerencse, hogy a sok fátyol közt nem lehetett megkülönböztetni a bohóskodó asszony-gyermekek arcát és hogy a látvány nem maradt tartós. Mert talán belehanyatlott volna a vízbe.

A kertet, hirtelen, egy falka útálatosképű, kihízott néger szolga lepte el. Valami oldal-épületből rezsegtek elő. Lebukó függönyű vászonernyő volt náluk. A szavuk ugyan nem hatolt idáig, de szigorú jeleikből kitűnt, hogy a nőket az ernyők alá parancsolgatják. Szegény kis jószágok egymásután álltak ki a játékból s tűntek el az otromba ernyők mögött. Talán hogy még a kert virágai se gyönyörködhessenek bennük?

János azért így is szédült már. Szerelmes ösztönével megérezte, hogy ott, abban az élő csokorban kell lennie az ő szív-virágának is!

Oh, hogy nem ronthat hozzá! Nem ragadhatja erős karjai közé! Nem szoríthatja sóvár keblére . . !

— Pedig alig néhány rugaszkodás lenne az egész! Egy rikoltás, egy hussanás! — ingerkedett benne a csábítás ördöge.

De volt ereje visszaverni.

Józan esze került fölül.

— Nem, — gondolta — oktalanság lenne!

Sőt, az se tartozott éppen az okosságok közé, hogy az előbb úgy megnyomta az evezőt. Kibotlott vele a többiek üteméből. Jó, hogy föl nem borította a csónakot! Az emberséges Bajazeth-et is milyen veszedelmekbe sodorhatta volna . . !

Nem vályú az ő szent föladata, hogy úgy rontson neki, mint éh-jószág! Ellenkezőleg, megkörnyékezni is csak a legnagyobb körültekintéssel lehet!

Büntetésből — és hogy a további kísértéseket eltávoztassa — visszaadta a lapátot a szolgának s leült, a törökkel szembe. Nagyon jámboran viselkedett azontúl. Még a fal szintjéig se emelte szemét. És mi-

kor a gazda hazatérést kezdett emlegetni, sóhajtott bár, de az ellen sem emelt kifogást.

A kapun belül megköszönte szépen a bég szívességét s visszavonult.

Nem is mutatkozott többé, aznap.

VI.

Nagy változásokon ment át János a lepergett egy hét alatt. Amilyen otthonülő volt ezelőtt, úgy alig lehetett mostanában a rabszállásán látni. És amilyen szótlan volt, most ugyanolyan bőbeszédű lett. Ki nem fogyott a tudakozódásokból. Bajazeth alig győzte válasszal.

Lehet hogy neszelt valamit a Pálfordulás okából a tapasztalatokban megőszült férfiú. De ha igen, se nyugtalankodott miatta. Jól bezárt világ a szultáni Szerály! Majd beüti orrát, aki ellene ágaskodik s akkor aztán elcsöndesül. Az is lehet azonban, hogy semmit se gyanított János hadi fondorlataiból a török. Beletörődésnek vette a rabja kedv-fordulását. Felelt neki, amire tudott. Mikor pedig a kérdések elfogytak, fölsegítette vállára a hálót, horgászó szerszámait és hagyta menni.

— Sok szerencsét, gyaúr!

Talán egy kis szelíd gúny is évődött a jókívánatban?

De az ujdonsült „halász" nem ügyelt rá. Föl a lábpereceit s azzal: kifelé!

A tenger hívta, húzta.

Harmadnapja, saját csónakkal birt már ott, a parton, egy bokor mögé rejtve. Azon vágott a víznek.

Nem kellett neki se kormányos, se iránymutató. Elkormányozta a szíve, a helyes irányba. Oda, ahoz a kőfalhoz, mely az asszonyát takarta..! Látnia kellett neki azt a falat és minden szirtet, martost, minden cserjét, bokrot, ami csak a közelébe esett. Semmi apróságot nem keveselt és nem sokalt semmi fáradságot.

Újabb két napon belül sikerült — nagyjából — tisztábajönnie a Szerály külső-belső életével. Tudta, hogy mikor szoktak kijárni a kertbe a háremi asszonyok, sőt néhányszor már ernyő nélkül is megleste őket. És szerelmes szeme, a fátylak s távolság ellenére, háromszáz társa közt is fölismerte azt az egyet, akiért ő itt — jól tudta — napról-napra a fejével játszik...

Ösztönén kívül, persze, lélekkutató értelmessége is hozzájárult a sikerhöz. Úgy okoskodott, hogy aki rab — és olymódon rab, mint az ő tündérkéje — az nemigen fogja készakartan az emberek sűrűjét keresni! Azt a gonosz falat fogja nézegetni, mely boldogságától elzárja. Azon túlról várja — valami formában — a kívülrekesztett szerelmes társ csudatételét.

Azokat fürkészte hát, akik kiváltak a többiek közös játékaiból, előgyeledtek s a fal közelét keresték. Így jóval kevesebbek közt kellett válogatnia s nem is volt éppen túlnehéz föladat: megkülönböztetni köztük Orsika szép, délceg kócsag-járását, finom, nevelt mozdulatait.

Így látott rá legelőször, lelkének megrázó érzésviharában s azon túl mindég fölfedezte. Olyan kevéssel beérte már a sok csapás után, hogy még ennek a felismerésnek is tudott röpösni. Legalább hát nem beteg a szegény mártir-asszony! Lelke sebén fölül, testi szenvedés nem kínozza!

A puszta felismeréssel azonban nem érhette be. Minden napnak közelebb kellett vinnie a cselekvéshöz.

Még feszültebben figyelt s még szeréuyebb munkára tüzelte agyát.

Egyszer aztán — mikor legkevésbé várta — lelt valóban egy ötletet, melynek segítségével, ha nem is ragadhatta el nyomban szerelmesét, de legalább talán kapcsolatot teremthet kettejük közt, a háremnek abban a minden képzeletet meghaladó elzártságában, mely összes előző tervét halomba döntötte.

Ráhökkent, hogy milyen sok galamb tanyázik a kőfal tetején . . ! Rezsgelődésükben, szinte a párkány élő cifrázatának látszanak. Egy rész a kerítésen tollászkodik, többi le-leszálldos a kerti fűre s ott bóklászik ,a szerályi asszonyok lába előtt. Azok meg, nevetnek rájuk, míg hím-galambot nem érnek köztük. Csókolódzáson . . . Akkor — vallásuk törvénye és a háremi belső parancs szerint — sietten takarják feredzséjükbe fátyolos arcukat.

Igen ám! De aki nem abban a babona-vallásban nőtt . . ! Aki azokat a háremi szabályokat még meg sem tanulhatta . . !

Az az egy a hím-galambtól se riadt el. Lehajolt hozzá . . . Megsímogatta szép, fényes tollazatát . . ! Becézgeti . . !

János agyát elöntötte a tűz. Homloka mögött lázasan kezdtek csörömpölni a gondolatkerekek.

A galambok, a galambok . . !

Egyre azokon őrlődött.

Hogy esett, hogy eddig észre se igen vette és ezentúl hogy foghatná szolgálatába őket?

Egyszercsak lehúnyta szemét.

Pillanatra a szívverése is elállt.

— Megvan!

Hogy ő erre azonnal rá nem jött!

Pedig olyan egyszerű az egész, hogy szinte a tenyerén fekszik!

Nekidült a lapátoknak és gyorsan befelé tartott.

(Nehogy a légyszemű bosztandzsik gyanúját magára vonja!) Közben — valahányszor egy csapat sétálókedvű galamb elhúzott fölötte — kivetett nekik a sajka orrára egy marékkal a hal-eleségből. Aztán állva marasztotta a lapátokat s várta feszülten, hogy lesz-e foganata a mesterkedésnek?

Hát aznap nem lett. És másnap sem.

Harmadnap azonban — Szent Mihály havának nyolcadik napján — egy égi vendég már lebocsátkozott a csalétekre... És a kis bohó rövidesen ötre, tízre növelte a kisérletezők számát.

A madarak látták, hogy nem esik bajuk.

Kezdtek odaszokni ismeretlen barátjukhoz.

A bosztandzsik ügyet se vetettek a dologra. A csónak sohase járt az engedett távolságon belül. Olyan finomságokra meg, amilyen egy galamb, nem fogott az ő buta, barbár agyuk.

De János ezzel se érhette be! Nem enyelegni csábította ő magához a levegő tollas vándorait! És az a tudat sem elégíthette ki, hogy ezt a csillámló tollazatot mindennél drágább kezek is megcirógatják, néha...

Készen állt a tervvel és csak kedvező alkalomra várt.

Hát két nap fordultával az is akadt. Sikerült ellesnie egy oly pillanatot, mikor tisztán felösmerte a feleségét s mikor az épp egy búbosfejű védencével kedveskedett.

Hirtelen fölállt a csónakban és messziható hangon elkiáltotta magát:

— Orsika!

Az egész, csupán egy pillanat műve volt. Hogy egy hajnalszín fátyol meglibegett odaát, a kőfalon túl, s két fölfedett szem — dacolva a távolsággal — odaégett a hang élő forrására.

A kertet sikoltás nyilalta át. A galamb ijedten

fölrepült, János pedig ugyanazon percben kicsobbant a csónakból s a víz alá bukott.

Mire a bosztandzsik odanéztek — ha ugyan odanéztek — egy fölborult halászcsónaknál egyebet nem láthattak. Vélhették, hogy talán valami baj érte a benne ülőt.

Mit törődtek vele?

Halászok sorsa . . !

Rótták tovább az ő tíz lépésüket, rendületlenül.

*

Csuromvizesen és holtra fáradtan tért haza János aznap alkonyattájt.

Hiába volt valamikor nagyhírű úszó! Kijött a gyakorlatából. Különben, régente se igen szokott ő a víz alatt úszkálni!) Az erős rugódozástól lábtörésének helye is megnyüzsdült. Mindezekhez pedig annak a nagy pillanatnak lelki rázkódtatása . . !

Hát csak éppen hogy támolygott.

Meg is lógatta rá Bajazeth a kis töppedt, aszalt-szilva fejét:

— Hej-hej, vitéz gyaúr! Póruljártál bezzeg! Bor és tenger . . ! A kettő biz' nemnagyon szereti egymást!

— Azt véled talán — — — —?

De a többit el is harapta János. Észbekapott, hogy hiszen ni, lám, egészen hasznos ránézve Bajazeth gyanúja! Sokkal jobb magyarázat, mint amit ő a zsákmány nélküli, dísztelen hazavonulására kieszelt!

Dörmögött hát valamit s csak még nagyobb vargabetűket kanyarogva, elhaladt, szállására tért.

Bent moslyodott rá csupán, hogy a víztől pergedező fövege ellapult és valóban, kicsit betyárosan talált félfülére billenni . . . Meg hogy az oldala is maszatos kicsit. Kicsit nagyon is. Nyilván akkor estek

ezek a pocsékságai, mikor — kifelé lábaltában — a hullám fölkapta s végigmázolta az iszapon.

No sebaj!

Így legalább szükségtelen a további magyarázkodás. Egyedülmaradhat az ő különös részegségével, amihez ugyan semmi köze a bornak, de ami azért nemkevésbé mámor.

A szerelem és remény kétszeres, édes ittassága . . !

VII.

Másnap új csónakot vásárolt az elúszott helyébe. Egy rend viselős gúnyát, sarút is, hogy legyen, míg az elgyalázott öltözetét helyrehozza a Héttorony szabómestere, a *terzi basi*. És egy másikat előrelátásból — száraznak — ha netán megint úgy találna járni egyszer, mint tegnap... Persze, törökös volt a ruha! De nem nyugtalankodott evégett. Hiszen odahaza Magyarországon is elegyesen viseltek török-magyar öltözetet az urak! Magyarok is, meg törökök is.

A holmit a csónak bokrába rejtette, a csónakot pedig vízbe tolta. Ő maga is beűlt.

A kőkerítésnek azonban tájékára se ment, se most, se jónéhány napig.

Bizony, nehezére esett! Sóhajtozott is nagyokat. Hanem hát így kívánta ezt az okosság. Ha netalán gyanút fogtak volna a parti őrök, hadd aludjék az ki bennük!

Ez ugyan nemigen látszott valószínűnek.

Negyednap aztán megint ott hintálódott már a magános halász sajkája a vizen. Az őrséget is cserélték közbe, néhányszor. Meg lehetett kockáztatni a vállalat előrevitelét, nagyobb veszedelem nélkül.

Első galambnak — melyet elfogott — kék fonalat kötött János a lábára. Nem széleset. Nem rikoltót.

Csak annyicska haloványat, hogy aki különös figyelemmel nézegetné a kert tollas vendégeit, annak szemébelopakodjék a szerényke jel... Többi egy vékony kis hártya dolga, mely — láthatatlan finom fehér szálacskával kötve — odakerül majd a madár szárnyforgója alá.

Biztosra remélte János, hogy amire számít, bekövetkezik. Orsikában ezentúl szükségképpen minden galamb, melyet meglát, az ő emlékét kell hogy felköltse, ama jeles nap óta, mikor — épp a madarakkal foglalatoskodása közepett — kiáltotta rá a nevét. A két fogalom eggyé forr lelkében. Egymást idézi, vonzza. Egymástól külön nem válhat most már.

Akkor pedig, ha helyes ez a föltevése..?

Szegény mártir-asszony rövidesen saját szemével s az ő betűivel írva fogja olvashatni, hogy nincs egyedül. Lehet remélnie. „Valaki" a megszabadításán fáradozik...

Azért mégis elfogta a szorongás, mialatt a galambot megint fölvetette.

Nem bódorodik-e félre a kis bolond? Nem kóvályog-e a levegőben valami gyanús, ragadozó szárnyas?

Ugyan mért aggódott!

Az ilyen égi szerelmek hírnökeire — amilyen az övé is — úgylehet, hogy maga a Teremtő vigyáz, felhőkön átlátó aranyszemével.

Írt röptében néhány kört a galamb. Aztán mind lejjebb és lejjebb.. Leszállt szépen, előbb a kőfalra s onnét a szerályi kertbe. Ott begyeskedett egy darabig, a kavicsos úton.

Míg — — — ?

Egy lenge női alak hirtelen leválltt a többitől. Előrehajol és — — — A madár eltünt. Se föl nem szállt, el se futott. Mégse volt többé sehol.

Azaz, hogy bizonyára volt valahol...

Galambokkal még a szultán szegény rabnőinek sem tilos egypárnán pihenni, egyszobában álmot szőni...

Megérkezett az üzenet, hiány nélkül, áldassék érte megpróbáltatások és vígasztalások legfőbb ajándékozója.

V. RÉSZ.

IDEGEN CSILLAGOK ALATT.

I.

Mikor, elmult év Karácson havának huszonharmadik napján, az új padisáh — III. Amurád — Sztambulba érkezett, elfoglalni atyáinak megürült trónszékét, a félember *berbi basi* bizony kevés töretlen virágot talált a szultáni előd háremében, a szokásos föltekintésnél. (Pedig kétezer odaliszka közt válogathatott.)

„Részeges" Szelim — ahogy a közszáj az elhalt padisáht nevezte — nem csak a bornak volt nagy barátja. Vad kicsapongásai még a forróvérű napkeleti fejedelmek történetében is páratlanul álltak. (Ezek okozták vesztét is.) Megesett, hogy némely napon három-négy fehér liliomot tűzött keblére. Ezeket az özvegyeket aztán, halála után — ősi ozmán szokástörvény szerint — az Ó-Szerályba kellett átszállítani, míg az új uralkodó virágoskertje majdnem üresen maradt.

Nehogy a hiányok miatt a legfőbb úr tekintélye tartós csorbát szenvedjen, az udvar sietten fogott a hárem lélekszámának kiegészítéséhez. A Diván adót vetett ki Georgiára és Cirkassziára: — szép leányokban... Azonkívül is, a szultáni háremnek ítélt oda minden oly elrablott hajadont, aki külsejének kellemével az átlagból kiünt. Habár az odaliszkák száma

ezzel az erőszakos sorozással mostanig háromszázra növekedett is, az előd kétezer lelket kitevő gyűjteményének még mindig mélyen alatta maradt és további pótlásra szorult. A verbuválást hát folytatni kellett és csak természetes, hogy ilyenformán Orsika sem kerülhette el sorsát.

Életük hirtelen, szörnyű zökkenője és a szerelmesétől való irgalmatlan elszakítás, bizony, nagyon megviselte szegénykét. Első napokban ágynak dűlt. De fiatal szervezete dacolt a betegséggel. Erős lelke nem adta meg magát. Rövidesen lábraállt, megint.

Lelke erején kívül — tagadhatatlanul — kívülről is nyert segítséget ehez. Elsősorban: nem volt egyedül. Aztán pedig: legtöbb társnőjének sorsa hasonlított az övéhez. Az asszonyféle hamar melegszik! Nemsokára már barátnői is akadtak. Persze, nem a született-török nők sorából, akiknek babonás, félgyermek, félállat lelke távol esett az ő mélyen keresztényi lelkétől. Hanem a nyugati országok művelt leányai közt talált néhány olyat, akiket bizalmával megajándékozhatott. Neki nem volt oka úgy elzárkózni az idegen nemzetségek asszonyai elől, mint Jánosnak a férfiaktól. Őt egyedüli magyar fogolyként őrizték a háremben.

Egy Conchita nevű, nyulánk, eszményien szép spanyol lányon kívül — akit a mardosó szabadságvágy és tehetetlenség, harmadéve már, a csendes őrületbe kergetett s akit ezért teljes szívéből szánt — leginkább egy Meg nevezetű szőke, német hajadont és két cigányképű, dél-olasz lánykát fogadott szeretetébe. Az olaszkák, Eliza és Bóna — egy jómódú génuai kereskedő gyermekei — ikertestvérek voltak és még alig serdültek. Annyira hasonlítottak egymásra, hogy ha Elizának nincs egy pirinyó lencséje a bal orcája közepén, talán meg se lehetett volna őket egymástól különböztetni. Pár hónapja, egy tengeri sétacsónaká-

zás alkalmával estek fogságba, szegénykék. A török kalózok szemük láttára gyilkolták le evezőseiket, dajkájukat, úgy, hogy a gaztettnek senki élő tanúja nem maradt. A szerencsétlen szülők meg se tudhatták: hova tüntek el olyan nyom nélkül kedvenceik.

A szőke lány is utazás közben került a rettenetes hálóba. De rajtuk kívül a hárem minden boldogtalanjának megvolt a maga bús története és — persze — titkon táplált reménye, szabadulási terve is! Enélkül talán mind a Concha borzalmas sorsára jutottak volna.

Ezek a szegény osztályostársak mutogatták meg a háremi szállást az új lakónak, mikor az már túlesett lelkének első válságán és ismét megtanult járni, a környező világ dolgai iránt érdeklődni.

Egy sugaras délelőttön karonfogták s levitték a kertbe. (Természetesen, a legfőbb háremi felügyelő asszony, a kadun kjethuda engedelmével s egy csomó strucclegyezőt tartó félember szigorú őrizete alatt.)

Hát egy hatalmas tölgyfa-kapunál, az úgynevezett *„Kucsuk"*-kapunál vette kezdetét az új „otthon". Roppant négyszöget képezett. És olyan sűrűn körülültették magas fákkal az oldalait, hogy szinte második falat vontak vele az épület körött.

— Minden oldal kétszázhatvan lépés — magyarázta Meg, az ő kicsit hadaró beszédmódján, melyet azonban — minthogy tiszta németségébe nem vegyített tájszókat — a két olaszka is és Orsika is jól megértett.

— Amazt a két másik oldalát, mi ott, nem láthatjuk — folytatta — mert mind a kettő a tengerre szőkik. Itt a kerti oldalon pedig a cselédasszonyok laknak.

— No és erre balkézt a konyhák! — nyalta körül szájacskáját Bóna, mire a többiek összenéztek s elmosolyodtak, az ő halvány mosolygásukkal.

Később Orsika is megértette, hogy miért.

Bónának gyöngéje volt az étvágya. A nap bármely szakában tudott enni és mindég jóizüen. Egyszer megtréfálták s éjszaka vittek be neki valami sütemányfélét. A tál akkor is üresen került ki szobájából. A kis torkos pedig másnap nem is emlékezett többé az éjszakai lakomára...

Hát konyhászati dolgokról nála pontosabb fölvilágosítást valóban senkise adhatott. Azt is tudta, hogy a Szerályban összesen tízezer lélek számára főznek. (Persze minden rendű népségnek külön!) És hogy a szultáni konyhában a tűz soha ki nem alhatik. A szakácsok éjjel-nappal váltogatják egymást.

— Éjjel? — nyílt nagyra Orsika két bús-árnyékos szeme.

Mert ez a furcsaság mégis megfogta.

Vélte, hogy rosszul hallott.

De Bóna hevesen rázogatta barnafürtös fejecskéjét.

— Hogyne! A Nagy Állat étkezése nincs órákhoz kötve! (Maguk közt csak így nevezték a szultánt.)

— Akármikor nyikorodnék el, kész kell hogy találjon egy harmincfogásos lakomát. És mindég frisset!

Históriázott volna a kis pákosz, tovább! Orsikát azonban inkább érdekelte az a két rikoltó festésü, tarka cifrázatú ház-szakasz, mely elé érkeztek. Egybe-ereszkedett bár szerkezetileg a háremi anya-házzal, de kirívó pompájában mégis elkülönködött attól.

— Mik ezek? — állt meg Eliza és Bóna karjába függeszkedve. — Valami óriás madárkalitkák?

— Igen, — vette vissza Meg a szót.

És szomorkás mosoly suhant el szép, korallszín ajkai körül.

— Eltaláltad! Két hatalmas páva lakik bennük. A szultán anyja és első asszonya.

— Felesége?

— Csak asszonya.

— Pedig mintha én szultána favoritáról hallottam volna beszélni . . !

— Csupán fő-kegyencnő. Az első fi-gyermek, a trónörökös anyja.

— És — — — a többiek?

— Mint mi! Rabnői. Akiket — ha akar — megajándékoz, ha akar, megfojttat és a tengerbe dobat.

— Mint a vedlő macskákat! — futotta el a harag pirja Orsika arcocskáját.

Meg rábólintotta arany hajkoronás fejét.

— Úgy. Soha senki felelősségre nem vonhatja értünk.

Néhány percig némán, lesujtottan lépdeltek egymás mellett. A nyári nap fénye megsiklott selyem feredzséjükön. Szintjátszó fátyolaikban, a kert ezer virágával tette hasonlatossá őket. A gyöngyhímes szaffián-papucskák búsan cappogtak s mély nyomokat hagytak a friss porondban.

Aztán Orsika szólamlott ismét. A szőke lány füléhöz hajolva suttogott, hogy a két gyermek el ne értse, amit kérdez:

— Így hát a cudar pogány nem is vesz . . . igazi feleséget?

— Nem.

— Pedig úgy tudtam, hogy valami babonaformában ugyan, de ezeknél is járja a házasság!

— Jól hallottad. A köznépnél! — intett vissza hosszú arany pilláival Meg. — Csakhogy a Korán a szultánokat kivonja minden kényelmetlen szabály alul! A híres Mohamedjük sajátmagán kezdte a kivételeskedést. Különben . . ? — tette hozzá, gömbölyű vállait felvonva — azt mondják, hogy első Bajazeth-ig a szultánok is házasodtak. Csupán mikor őkelmét Tamerlán feleségestől együtt elfogatta és a szultána

belehalt — állítólag — szégyenébe, hagytak föl a padisák a házasodással. Nehogy ez a megaláztatás igazi szultáni feleséggel mégegyszer megeshessék!

— Tamerlán! — tünődött Orsika. — Tamerlán . . ! Ki volt az a Tamerlán, aki ilyen jó leckét adott ezeknek a gazoknak? Nem tudod?

— Valami barbár fejedelem. Timur-Lenknek is hallottam nevezni. Dzsingisz khán leszármazottja.

— Tatár! — villant föl a két nagy kék szem.

És Orsika rábólintott.

— Így már én is ösmerem, hírből! Irtóztatóan megdúlta az én hazámat is! A Sajó mellett, a Mohi puszta — — —

De nem végezte be, amit mondani akart.

Eszébejutott, hogy a német lányt aligha fogja érdekelni az ő ismeretlen népének története. És aztan nem is oktatni: okulni akart ő inkább!

Hagyta hát, hogy Meg folytassa.

A szőke lebiggyesztette nedvesfényű szája szélét. (Olyan volt az a fiatal száj, mint valami frissenszakasztott gyümölcs.)

— . . . ami engem illet, én nem nagyon hiszem.

— Mit?

— Az egész Tamerlán-históriát! Ezeknél a keletieknél minden csak mese. Hamarabb vélem, hogy erszény kérdése az igazi ok. A török férfi előre ugyan nem láthatja és nem ösmerheti, mégis gazdagon meg kell hogy ajándékozza az igazi feleségét. Sőt! Annak egész családját. Már most, vedd! Ha minden szultán négy asszonynak és egész kiterjedt rokonságaiknak kellene, hogy birtokokat osztogasson . . ! Maholnap elfogyna Törökország! Azonkívül rengeteg család közelatyafiságos viszonyba is kerülne a szultánokkal. Idővel eszükbejuthat valami címen igényt formázni a Birodalomra!

Hát ilyen okos teremtés volt ez a Meg.

Orsika tisztelő bámulattal tekintett föl rá. És úgy eltünődött azokon, amiket tőle hallott, hogy csupán a kadun kjethuda visszahívó szavára rezdült ki ismét elmélkedéséből.

Megfordult és hallgatagon indult el, a három lány közt, az óda felé.

A ház küszöbénél a strucc-legyezős félemberek lemaradtak. Eliza pedig megütötte — a kapufélfán függő rézdobon — a bekéredző jelt.

Irdatlan erős volt ez a kapu! Vaspántjai, mint óriás vitézkötések. Orsika csak most látta, mert mikor idehozták, nem tudott ő nézelődni, a szemét ellepő könnyektől. De még az előbb sem, mikor először bocsátották le a kertbe. A szabadságnak ez a morzsája is, úgy lázba hozta, hogy szédelgett csupán, nemhogy tájékozódni bírt volna. Most azonban — okulva Meg példáján — aki mindent észrevett és elraktározott emlékezetébe — föltette, hogy ezentúl ő se hágy semmit figyelmen kívül. Ki tudja, melyik tapasztalatát hol hasznosíthatja majd egyszer?

Fogadkozása közben nyilt a kapu s ők beléphettek.

Új szemmel nézett körül.

Néhány lépésnyi nagyságú, gyéren megvilágított előtérre jutottak. Jobbkézt egy alacsony ajtó, melyen a portásasszony suhanó alakja eltünt. Az ajtó előtt keskeny, faragott korlátú csigalépcső kezdődött s vezetett föl a poklok tanyájának első és egyetlen emeletére, ahol az odaliszkák — s így az ő szobáik is — nyertek elhelyezést. De mint általában az egész gyűlöletes kalitka, úgy ez a garádics is oly kevés megvilágítást kapott, hogy a négy lány csak a korlátba fogódzva és tapogatódzva tudott egy-egy lépéssel előbbre hatolni.

A lépcső végénél megismétlődött a nehány rőfnyi négyszög.

Megálltak és Meg intett, hogy várakozzanak. Úgy tünt, mintha zsákutcába futottak volna, mellyel be is fejeződik a világ. A befelé vezető ajtó azonban ott volt. Nem ugyan előttük, hanem fölöttük. Otromba, mázsás csapószerkezet, aminőket nálunk pincékre, vagy tömlöcökre szokás rakni. Egyedül a vaspántjai le-fölemeléséhez négy-öt jómarkú félemlér kellett, nem is szólva a karvastagságú felvonógyűrűkről, még kevésbé a kettéboruló szárnyakról.

Hát aki fogoly egyszer ide bekerült . . ! A csöndes elosonást bizony kihagyhatta a tervei közül! Már csak azért is, mert az utolsó lépcsőfok s a felső mennyezet közti űrt át nem repülhette. Létrát kell a csapda forgójára erősíteni, a lépcső toldalékául! És hozzá elég nagy darabot!

A megtérő lányok után a kapu ismét bedöbbent és a négy rabmadár pillantással vett búcsút egymástól. Fájdalom, nem laktak együtt! Külön Meg és ismét más teremben az olaszkák. Orsika pedig legtávolabb. Ha találkozni akartak, végig kellett menniök azon a hosszú függőfolyosón, mely a fedett ódán körbefutott s melyre az egyes lakószobák nyiltak. Sóhajtoztak is ezért, eleget! De nem adták föl a reményt, hogy a kadun kjethuda kegye egyszer mégis feléjük fordul és ők összekerülnek. Addig is, oly gyakran keresték föl egymást, ahányszor napi foglalkozásaiktól csak tehették.

A termek azon része, mely a palota tenger felőli falaira szolgált, mintegy tizenöt lépésnyi távolságra sorakozó, jón-fejű, fehér márványoszlopzaton nyugodott. Az árkádsort dús aranyozású bronzpillérek fogták össze. Az oszlopok lába már a vízben állt és Orsika — csöndes időben, főképp éjszakánként — gyakran hallhatta a megtörő hullámok titokzatos locsanásait . . .

Világítást — mentől kevesebbet — a tetőzet felül

nyertek a lakószobák, melyek valamennyien egy öntetű bútorzattal bírtak.

Nyugati fogalommal mérve, ez a bútorzat nem volt éppen soknak mondható. Mindössze néhány gyöngyházmívű ébenasztalkából, körbefutó alacsony szófából, halasmedencéből, madárkalitkából, füstölő mangálból s egy falba mélyített polcból állt, mely utóbbi — céljára nézve — körülbelül az európai ember szekrényének felelt meg. De a padozatot, szófákat, falakat, pazar értékű szőnyegek fedték! A halasmedence: velencei kristály. A madárkalitka: zománcozott vertezüst. A polctakaró: aranyhímes selyemfüggöny. Bár mennyezettől padlózatig bukik, keresztülvonható egy karikagyűrűn. S a mangált is kövek, keleti gyöngyök ékítik. Rajtuk kívül meg a finomra csiszolt acél- és ezüsttükrök sokadalma a falakon! Szinte jó is talán, hogy teli napfény sohase hatol a szobákba. Szegény teremtések különben megvakulhattak volna a villódzástól.

Mikor pedig akadt, ami az ő szemüket rontsa, tükör nélkül is, elég!

A honvágy, kétségbeesés, hol egyik, hol a másik szerencsétlen fölött lett úrrá. Az ilyen roham aztán terjedt, harapódzott, jobban mint a ragadós betegség. S rövid időn belül az óda hatalmas épülettömege megtelt szívszaggató zokogással, észbontó sikoltozással, a téboly vérfagyasztó kacagásával. A lányok törtek-zúztak, hajukat, ruháikat szaggatták, vagy elfordult szemmel és habzó szájjal vonaglottak a padlón. Egyedül a *kodzsák* hidegvizes vödrei bírtak segíteni a tömeges őrületnek ezeken a kirobbanó dühöngésein. Akkor csönd lett. Sírbolti némaság, talán még az eszeveszett tombolásnál is hátborzongatóbb.

Most azonban — mióta az új társ a hárembe érkezett — legalább a három barátnő iparkodott visszatartani kétségbeesésének kifakadásait. A derék terem-

tések érezték, hogy az ujoncnak, ha nem is több, de mindenesetre frissebb oka van erre, mint nekik. Azon igyekeztek, hogy túlnagy zökkenők nélkül vezessék be a Szerály házi szokásaiba és lehetőleg mellette álljanak, mikor a lelki vihar órája rátör.

Hát az efajta háborgásokra épp elég oka volt szegény Orsikának. Elsősorban a háremben őt megelőzően lépett hölgy — egy szilaj, félvad, Edidzsi nevű cirkassziai lány — aki vőlegényt hagyott otthon s akit a házi szabályok értelmében — mint rangban utána következő — szolgálni tartozott. Aztán meg a lakószobájuk felügyelő vénasszonya, a *kodzsa kari*, akinek négy más társnőjével együtt jogara alatt nyögött. Ez a rút, szemölcsös, irigy vén banya, aki a hárem alantas örömeiből már rég kivénült, ha testileg nem is bántalmazhatta, ki nem fogyott a kínzásából. Nem mozdulhatott olyat, hogy szóvá ne tegye s nem szünt meg őt gúnyolni és vádolni a kadun kjethuda előtt.

Kettős szorongatottsága közepett, Orsika szinte menekülésszerűen vetette magát azokba a napi foglalatosságokba, melyeket ugyan jórészt haszontalanoknak ítélt, melyek azonban megváltották a civakodó barbár lány és a cudar boszorkány közellététől.

No, meg — Edidzsin kívül — három másik szobatársnőjétől: egy kurd, egy ferdeszemű tatár s egy drúz hölgytől is! Ezek se néztek rá jó szemmel, mióta elég botor volt megvetését éreztetni velük azokért a túlzott gyöngédkedésekért, melyeket egymás iránt tanusítottak s melyek különben a Szerály egész területén, szinte leplezetlenül divatoztak.

Nappalai ilyenformán örökös tevékenységben teltek, úgy, hogy a barátnőivel töltött rövid pihenőkön kívül alig maradt ideje belső dolgaival foglalkozni. De éjszaka — a képzelet szárnyán — repülhetett, amerre épp akart. Nem nehéz kitalálni, hogy hová, kihöz . . ?

Mióta különszakadtak, Jánosról többé semmit se tudott. Csak kifinomult ösztöne sugalmazta, hogy a szeretett férfi, lelkének drágábbik fele: él. Ha pedig él — kapaszkodott görcsösen a fenntartó gondolatba — akkor nem is fogja a kezét ölbe rakni! Mindent elkövet, hogy szabaduljon s őt is kimentse. Az a fő, hogy ne késlekedjék sokáig! Mert hiszen őrá itt bármikor lezúdulhat a halálnál gyászosabb vész... Ugyan ki mondhatja meg biztosan, hogy nem ér-e véget — és ha igen: mikor — a szultán ragaszkodása a korfúi helytartó, Basso leánya iránt? Igaz, hallotta társnőitől, hogy Murad trónörökös kora óta se tűr maga körött asszonyt Ossalffijén kívül, akit még csöpp gyermekkorában, Velencéből atyjához, Korfúba utaztában raboltak számára a török kalózok. Tudta azonban azt is, hogy a szultán anyja és nővére egyre rosszabb szemmel nézik a szép olasz nő egyeduralmát.

Mi lesz, ha apró cselvetéseik sikerülnek s a szultán elkezdi rajtuk járatni a szemét..?

Ha erre gondolt, elfutotta a jeges borzalom. De mint Jánost, úgy mély vallásossága őt is megmentette a kétségbeeséstől. Se Isten, se akit a földön oltalmazójául rendelt: férje, — el nem hagyhatják abban a szorongatottságban, melybe önhibáján kívül került, — ingatta meg ilyenkor a fejét.

És ettől a meggyőződéstől mindég fölbátorodott.

Hogy a setétlátás réme ne is hatalmasodhassék el lekén, igyekezett még azokban az órákban is foglalkozást keresni, melyeket társnői s az előírt gyakorlatok szabadon hagytak. Ellátogatott a mívelő termekbe, ahol a serényebb hajlandóságú nők szövésfonással, varrással töltötték idejüket.

Meglepő ügyesnek bizonyult. Az asszonyok bámulták éles szemét, könnyű kezét és szívesen oktatták abban, amit épp tudni kívánt. Így aránylag rövid

idő alatt elsajátította a vetélő-hajócskával való bánást s nemsokára rá kelmét is tudott szőni, háromféle díszes mintában.

Amellett állta, amit megfogadott. Figyelmét kiterjesztette, — ébren neszelt mindenre. Jelt gyanított mindenben. Se remény, se a bánat óráiban nem lanyhunyt. A legparányibb zörej már gyorsabb dobogásra kergette szívét. Megszokta félig-hunyt pillák alól is látni s a látottak fölött netalán érzett fölindulását elleplezni.

János föltevése helyesnek bizonyult. Okos lett és óvatos, egész a bizalmatlanságig. Gyorsan érlelődött. Szabadulásának reményeiről soha, még meghitt barátnői előtt sem beszélt. Igaz, hogy azok se őelőtte. Ez nem volt szokás a háremben. Amit forralt, várt: ki-ki magának tartotta.

Annyira ment elővigyázatában, hogy éjszakai fekvőhelyét is folyvást cserélgette, ajtó és ablak közt. Sohase vetkőzött le egészen. Csoportos kerti séták alkalmával pedig mindég annak a pillangónak eredt nyomába, mely az életet jelentő kőfal felé vette röptét. Nem tekintgetett gyakran a tiltott irányba és soha elegendő külső magyarázat nélkül. Mikor azonban tette, alapos munkát végzett. Egypillantással nyelt a szemébe mindent, amit az be bírt fogadni.

A galambokkal valahogy mindég furcsán volt. Nem tudta volna pontos magyarázatát adni, hogy mért, de izgatott remegés fogta el, valahányszor csak le is szálltak a kerti porondra. Le nem vehette róluk a tekintetét! A külső szabad világ egy-egy élő darabját jelentették számára ezek az égi utasok, akik játszva szárnyaltak a tiltó kőfalon, irigy ernyőkön és minden akadályon keresztül. Azt a gyönyörű, korlátlan birodalmat jelképezték, ahová titkon az ő lelke is röpösött.

Jó iskolával szolgáltak neki, először az éles meg-

figyelésben, majd az önuralomban. Lehetővé tették, hogy képes legyen szerelmesének kék pántlikás hírnökét egyáltalán észrevenni, aztán pedig a megrendítő sejtelmet elviselni, áruló kapadozás, vagy még árulóbb elernyedés nélkül.

Első visszafojthatatlan fölsikoltásán kívül — ami akkor történt, midőn Jánost kiáltásának pillanatában fölismerte — nem követett el több hibát. S ezt is könnyen kimagyarázhatta azzal a kis gyíkkal, mely — útját tévesztve — ott futkosott zavarodottan, a lábaik előtt. Azontúl higgadtan viselkedett és a rendkívüli események minden külső nyoma nélkül játszadozott az elfogott madárral. Megállta, hogy míg a zsémbes kodzsa fekvést nem parancsolt s a szobára leszállt a sötétség, tüzetesebb vizsgálat alá se vonja a galambot.

Hanem mikor a mangál világító parazsa kialudt . . !

Izgalomtól jéggé merevült keze a gondolat gyorsaságával suhant át a madár tollain.

Nem hitte, hogy az véletlenségből visel a lábán jelt. Soha, egyik tollas vendégükön se látott eddig ilyen megkülönböztetést. Azért egy percre most mégis elállt a szíve dobogása. Ajkai — a nagy tét élet-halál kockázatában — lázas fohászra nyiltak:

— Tedd Istenem, hogy amit remélek, beteljesüljön !

Aztán ismét útjukra bocsátotta kereső ujjait. Végigtapogatott a galamb hajladozó nyakán. Begyes keblén. Síkos hátán.

A szárnyai . . !

Az egyik . . . Semmi !

Visszahullatta és tovább ! A másik !

Valamiben — mint pókhálószövedékben — megakadt.

Egy rántás !

Elszakította.

A madár másik szárnya alá nyult. És — — —

Mint összecsókolódzó, száradt virágszirmok, valami halkan zizzent.

Ottvolt kezében a csodateljesülés! Az édes vőlegény-férj üzenete.

Nem olvasta, mégis tudta, hogy nem lehet más. Csak a szerelmesek gondolata találkozhatik így!

Lelke határtalan megilletődésében egész elomlott ettől a bizonyosságtól. Tehette. Most, itt az áldott sötétben, senki se ügyelt rá. Átadhatta magát a gyönyörű kábulatnak.

Anélkül hogy arcának izmai mozdultak volna, a könnyek kicsordultak szeméből. És folytak, csak folytak, le az arcán, mosolygó ajkain, végig a párnán.

Úgy tünt neki, mintha egész lénye megolvadt volna. Ilyennek képzelte az üdvözülést. Nem érezte testét, csupán a lelkét, mely oltárrá nőtt, hogy szerelmesének lángsugaras képét a csodálat és rajongás magaslatába emelje.

Ime, az Erős! A hatalmas ember, akinél szív és ész párosul! Aki a pogány bűnbarlang lezárt világába is be tudott hatolni! A diadalmas férfi! Az ő szerelmese!

Soká maradt ott az ágyon, elterülve, végtelenbe áradó szerelemmel. Néha ájulás karolta körül. De a hártya-levélkét, azt jól fogta, mintha a boldogsága szabadságlevelét tartaná.

Aztán lassan visszahintált vele a vére a szép, piros valóságba. A jövendőbe, amiben még szilárdabban bízhat ezentúl, ha önmagának el nem rontja. Ha továbbra is neszel, vigyáz!

Hajához tapintott. Megbontotta. Kiemelt egy fürtöt az arcába patakzó, súlyos tömegből. Rácsavarta a levélre, melyet lelkével már elolvasott és visszatűzte a többi mellé. A madarat két keze közt szívére

kulcsolva, reggelig imádkozott egyvégtében. Hogy a hálája se legyen kisebb, mint volt a rimánkodása . . .

Első derengésnél átfutotta a hártya tartalmát.

— „Remélj, megszabadítlak, a galambbal izenj, — szeretlek . . .“

A pogány hárem se volt többé pokol torka! A vad cirkassziai lány zsarnokságát, a kodzsa szidalmait olyan könnyű lett tűrni egyszerre!

János hírt küld! Tehát szabadon mozog. Tud írni! Tehát nincs baja. Biztat! Tehát őmaga is bízik. És . . . szereti őt . . !

— Jóra fordul minden, jóra fordul minden, — ámen . . !

*

A mangálban hunyorgott a parázs.

A láng fölcsapott.

A levél elégett a füstölőben.

II.

Ennek a hónapnak — a mi naptárunk szerint szeptembernek, régi kalendárium szerint Szent Mihály havának, mohamedán *takvim* szerint *Muharrem* hónapnak — minden napját lángbetűkkel lehetne a históriába írni.

Azelőtt se igen nyughatott a török! Várszállásainak, portyáinak se szeri, se száma. De ebben a holdfordulatban még a saját garázdaságain is túltett.

A behódolatlan magyar területekre Isten hét csapása zúdult. Főleg a boldogtalan dunántúliakra. Az akkorbeli magyar közmondást: *„ki török szomszédságban lakik, otthon ne háljon"*, nagyon eltanulta s visszájára is fordította a kontyos! Nemigen akaródzott biz' ott egyik szandzsák-bég uraságnak se, a vackán szunyókálni! Az mind járt-kelt, rezsgett, retegtetett. A szlavon végek és Krajna meg éppen a rémület és inség idejét élték. A hó huszonkettedik napján a bosznai basa valóságos hadsereggel — tizenkétezer emberrel — özönlötte el a két szerencsétlen földrészt, a szultán és Miksa császár közt folyvást pecsételgetett béke nagyobb örömére. Megnadrágolta a császári fővezért, Auersperg Herbartot csúfull

Nem maradt ott az árva lakosságnak szemje lisztje,

magnakvaló barma se. Ahonnan meg már mindent elhordtak, a kifosztott fészket felgyujtották a bestyék.

Vannak az életnek néha furcsa fonákságai!

Ilyen fonákság, hogy mialatt künn a szabad nagyvilágban a veszedelem vörös kakasai repdestek, a török pokol, Sztambul kellős közepén meg — a háremi börtön irdatlan szigorúságú kőfalain keresztül — a szerelem szelíd-fehér galambjai szálldostak... Mind vitt el szárnya alatt valamit a bánatból. És mind hozott egy-egy új reményt.

János egész helyre-emberedett a változásban.

Bajazeth örvendező szemekkel nézte.

— Kár érted gyaúr, hallod, hogy egyszer mégis a pokol fenekére fogsz kerülni! — ingatta a fejét. — Pedig még basa is válhatnék belőled, amilyen jóállású ember vagy! Ne küldjem be hozzád az *imám*-ot, hogy próbálkozzék a hitetlen fejeddel? Amodaát a másik udvarban két gyaúrt fogott Mohamed hálójába, rövid egy hónapon belül! Hamarosan a csíziójuk is meglesz és akkor indulnak vissza, az eb-fajtátok közé, mint szandzsák-bégek. Nó! Mit szólsz..?

Nem szólt János semmit. Csupán legyintett.

De a szeme mosolygott hozzá.

— Jó, — pillantott a török. — Ahogy gondolod... Ha megszáll Allah kegyelme, magadtól is át fogsz te térni! Csak úgy ne járjak veled, mint a két szomszédoddal!

— Hát hogy jártál velük?

— Az egyik asszonyimádó római-hitű volt, mint te, másik meg újhitű. Ha jól tudom, ti reformáltaknak mondjátok. Addig acsarkodtak egymás bolond hítére, míg most mind a kettő áttért.

— Muzulmánnak?

— *Hair!* A római újhitűnek, amaz meg rómainak. Úgy megkótyagosították egymást, hogy most mind a kettő csak a másik ebhitére esküszik.

A jó öreget elfutotta a harag.

Összeráncolta szemöldökét.

De hamar megbékült.

— Különben . . ? Mit bánom ! Telik vele az idő. Míg az egyik zsoltárt dünnyög, másik meg az Asszony dicsőítését tanulja, legalább nem marakodnak. Aztán majd megint megbökkennek valamin és ki-ki visszatér a maga régi babonájához. Nem akarsz ebből egy keveset . . ?

A főtt tengerire értette, amin minden mondókája után majszolt egyet, a fogahullt szájával.

János azonban inkább dinnyére éhült.

— Az nincs. — lógatta petyhüdt bőrös nyakát a török. — Épp ma rggel vittem be az utolját a velenceséknek. Nyolc *piasztert* igértek érte.

— Jó, — bólintott a fogoly. — Hanem a héjját azért nem éppen muszáj az ajtóm elé vetniök ! Megtaníthatnád ezt a cudar népet, hogy ne nehezbítse a másik rab sorsát! Igennagy már a szemtelenségük. Míg egyszer valamelyiket galléron találom kapni . . !

— Azt ugyan ne tedd, — ijedezett a bég. — Aligha örülnél annak a fontos bilincsnek, amit a lábadra raknának, büntetésből! Várj, inkább kinézek a kapun. Ha látnék háti kalmárt, beinvitálom. Mostanában nem engedjük be őket, mert mit zavarkodjanak itt, ugye?

János figyelmét nem kerülte el, hogy Bajazethnek tétovázik a hangja.

Fölnézett rá a szeme szögletéből s elmosolyodott.

— Valld be öreg, hogy vásárolsz te tőlük odakint, olcsón, nekünk meg eladod méregdrágán! Ej, ej . . ! Pedig a te Allahodnak se lehet kedves, ha te itt a szegény rabok bőrén nyerészkedsz !

A kontyos tagadni próbált.

De utóbb mégis a jószíve kerekedett felül.

— Hiszen igaz, igaz . . ! — motyogta. — Mondasz

valamit..! Megállj, no! Meghagyom, hogy ezentúl megint bejárhassanak a kalmárok. Majd megtölti Allah másunnan a kaftánom zsebét!

Valóban, ettől fogva ismét járni kezdtek a kereskedők. Egyik ékszert kínált, a másik fakupát, harmadik a jó ég tudná, mit. Olyan hangos zsinatolást csaptak néha, hogy János szinte megbánta, amiért így túladott a békességén. Egy sáfrányt óbégató örményre még rá is bődült mérgében.

Ám aztán csak símára hökkent a haragos orcája.

Ejnye..! Ez az arc..!

Ugyan hova tegye?

Hol látta már ezt a bárddalfaragott, nagyállú, nagyhomlokú koponyát? Ezeket a behúzódott, mélybarnájú szemeket?

Mert kellett, hogy lássa. És hozzá gyakran.

Az érzés, amit a tudás tükre alá merült kép fölidézett, nem volt visszataszító. Sőt! A maga ködösségében is, jóderengésű emlékezet volt.

Közelebb lépett a kereskedőhöz.

— Ki vagy te? — kérdezte törökül.

— A te szolgád, Juszuf — válaszolt a kalmár, hasonló tiszta törökséggel.

Azonban: a hangja..!

Hát az olyan ismerős dercésen csengett, hogy semmi kétség többé! Sokszor hallotta.

— Honnét jösz?

— A boltomból.

— Nem azt kérdem. Nyugatról? Keletről?

— Ahol a jó sáfrány terem, efendi...

Juszuf föltekintett. És egy átfutó, pajkos sunyorítással, a fogoly szemébe kacsintott.

— Kállóbul, — tette hozzá, de olyan halkan, amennyire ez már egy ilyen rozsdás hangtól egyáltalán telik.

A rab kapitányon: végig egy villám!

— Ambrus !

— Csak csinján, főkapitány uram ! Míg a sáfrány betart, Juszufnak jobban cseng . . ! Később majd váltogathassuk. A portéka szerint. Hümm . . ? Jó török portéka! Annak adjuk, akitől szereztük. Vasáron . . .

Az a mozdulat, amit a csipeje felé tett az ember, oda engedett következtetni, hogy azt a vasat alighanem zsebe *fölött* viseli ő, rendes alkalmakkor . . . Kardformán. Mikor úgy üt alkut, hogy a gazda véletlenül nem tartózkodik a boltjában . . . A török gazda . . !

De kevésen múlt, hogy el nem járt a János keze is !

Majd hogy parolára vetette !

Még szerencse, hogy idejekorán észbekapott. Benyúlt a sáfrány közé s meghullatta három-ujj között.

— Jó a portékád. (Te utánam jöttél?)

— (Hát ha a pokol fenekére viszik, nem utána megyünk ?) Emitt a szárazzából !

— Megáld a Teremtő !

— Nagyságod szabadulásával ! Gyűldögél uram, a váltság ! A kállai emberiség is belejárult. A németje is. A lanckenétek . . .

— Rossz nyomon haladsz, fiam! Szultán rabja vagyok. Pénz nem szabadít.

— Ezeknél ? Ha sárga, maga a szultán és a saját szülőanyját is eladná tán érte !

Sietősen váltott, szaggatott szók voltak ezek. A két honfitárs igyekezett kihasználni az időt, míg senki se ügyel rájuk.

De Bajazeth visszafelé közeledett körsétájában. Tarkójáig fodrosodtak a fejbőre ráncai, mikor így megemelte a szemöldökét.

— Mit tanakodtok ott annyit ?

János vállatvont.

— Sáfrányt kínál ez a *bazirgijan*, mikor én dinnyére éheztem.

— No, majd hozok, ha lesz! — fogadkozott a kalmár.

És nyakábaakasztotta megint a fél-ládácskáját.

Cihelődött, köszönt.

— *Chair olla, gyaúr!*

Indult kifelé.

*

Szerelmesének se nézhetett volna sokkal melegebben utána a fogoly kapitány, mint most ennek a vén huszárnak. Mióta felbukkant és belekapcsolódott az életébe, mintha felére apadt volna a lelke súlya. Bizakodása pedig új erőre kapott. A nap valahogy szebben sütött, az ég kékje elmélyült és dalolt a jövő zenéje, testének minden izmából, egész lelkéből. Dalolta a remények és harc vérpezsgető indulóját.

III.

Az idő Mindszent havára fordult. Odahaza — Magyarországon — ilyenkor már szálldos az ökörnyál. Karcsú nyírek fehér pagonya megborzong, — füvek, virágok meghajtják fejüket s a természet elkezdi szövögetni avarcsipkés szemfödelét. Nap ha süt is, csak mélázva, gyéren. Bőr attól meg nem barnul, veríték ki nem perdül. Hevük nincs többé a sápadt sugaraknak. Halkan, álmodozva, a tiszai fűzeken, Balaton suhogó nádrengetegén át, közeledik az enyészet szelídarcú fejedelemasszonya, az Ősz.

Itt Sztambulban ugyanakkor, mintha nem is fordult volna még *Safur* havára a *Hegire*-naptár. Pillangók csapongnak, fák új rügyeket vetnek. Virágok kelyhében a nyár feszeng s a pázsitnak mintha gondolnia se kellene, soha, az elmúlásra. A tenger vize is oly enyhe, hogy alig ád felfrissülést s aki a hullámokba vetné magát, nem érez eltérést testének melege és a víz habjai közt.

De ha csak ennyi lenne a különbség otthoni világ, meg a pogány Kelet közt . . ! A história-író emiatt ugyan nem verné bodzalébe a kalamárisát ! Magyar szem se figyelne föl rá, külön. Hanem azokra az eseményekre, amiket ez a hónap kötényében hordoz, már nem csuda, ha gondba borul a honfi !

Elmúlt holdfordulatban új pözsgésnek indult a török. Ugylátszik azonban, hogy ez csupán bevezetője volt egy még gonoszabb korszaknak, mely a sanyargatott nemzetre szakadt. Az esztergomi bég Onod alatt garázdálkodott. Mások Boncid földjét száguldották. És egész Tornamegyében, nincs hajlék, siralom nélkül. (Hja, a vitézi kölcsön visszajár!)

Jó, hogy rab Zsegnyey János nem tudott ez eseményekről. Különben megkeseredett volna a szája íze és nem adhatta volna át lelkét úgy a szabadulásuk tervének, mint ahogyan tette. Míg így zavartalan, kemény pörölyütésekkel kovácsolhatta tovább, jövendőjük mívét.

Juszufot nem azért keresztelte igazában Ambrus névre a pap, hogy szavának ne álljon. Alig mutatkozott meg, másnap már előkerült, ismét. Hozta az ígért gyümölcsöt... És harmadnap se maradt ki a látogatása.

Akkor az ura odasúgott neki, dinnyelékelés közben:

— Kintjártamban nagy rakományt láttam ma a Porta előtt. Tudd meg, mi légyen?

— Igenis.

A válasz aztán így szólt:

A szállítmány egy része füge, datolya s másminden délszaki gyümölcs. Ezt a háremi asszonyok éléstárába viszik. A másik rész puskapor. A Szerály belső őrizeténél használják.

— De már most, honnét lehet megtudni, hogy melyik mifélés?

Ambrus erre is megfelelt.

— A puskaporos hordók hasára kék pántlika van föstve. Ama másik fajtákra megintelen: piros. Rácsördülhet'ek valami anatoliai tartományra, az szolgáltatja így be az adóját.

— Lehet, lehet..!

János hümmögött. Maga elé bámult. És olyan elgondolkozottan találta evegetni a dinnyét, hogy a vén huszár helyénvalónak ítélte — Bajazeth szempontjából — kissé megnógatni az ura emlékezetét:

— Tán fizetnél, efendi! Mert hogy az étvágyad jó, azt látom. Csak nekem még másfelé is van utam.

— Vagy úgy..!

Használt a figyelmeztetés.

János föleszüdött. Odavetette a pénzt.

Mielőtt azonban a kalmár végleg nekikészült, szerét ejtette hogy odasúgja:

— Beszédem van veled! Itt nem ajánlatos... Mielőtt a nap leáldoznék, ott légy a rakódás körül.

— Ott leszek.

Nem is volt hiba a parancs teljesítésében.

Mire kiérkezett János, már messziről megismerte Ambrust. Pedig az nem dinnyét árult most! Vándorló varga színe alá rejtőzött. Bőrkapcák, deli saruk tisztítására való sárga viaszt, föstéket kínálgatott. Megimádott, minden arrajárót. De persze, a szekerekről rakódó rabszolgáknak legföljebb a mezítelen testük bőrét agyusztálhatta volna ki. Aki főrangú török uraság meg mégis arra vetődött, meggondozták annak saruját, odahaza. Így érthető, ha az idegen uraságra vetette magát a szegény varga.

János hagyta futni egy darabig a háta mögött. Aztán csak lenézett s vállatvont, látszólag nagy közömbösen.

— Nem bánom, no!

Föltette egyik lábát egy fatönkre.

A vén huszár: neki a pomádéival!

Közben — mint aki dolgához motyog — mordult egyet-kettőt!

— A puskaporos hordókkal még ma végeznek, uram! Mire lealkonyul és a Szerály kapuit bezárják, odabent kell lenniök. Kitudakoltam.

— Hát a többi hordó?

— A hárembevalókat érti nagyságod?

— Igen.

— Azok holnapra maradnak, — biccentett az öreg legény.

Majd hozzátette:

— De holnap estig azoknak is bent kell lenniök, a palota élésházaiban.

— Jó, — intett rá János, színre mintha a varga munkáját dicsérné. — Akkor idehallgass!

— Hallom uram.

— Éjszaka visszajössz ide, a kállai fiúkkal.

— Visszagyövünk, uram.

— Egyet a fügéshordókból különguríttok.

— Há..! — esett meg Ambrus a szón. — Őrözik ám őket!

— Hát a virtus..! Bánjatok el az őrökkel, azebadta! Ti dolgotok, hogyan! Fő, hogy egy hordó — a nagyjából — kiürítve, tisztán álljon itt, holnap délután! Fenekét messétek körül, hogy ki s be járjon, de látást mégis hibátlant mutasson. Zötykölésre se nyíljék ki! Török plundra, turbán, jatagán, aprópuskák töltve, vagy két jóravaló íjj is legyen készítve belé. Tik később továbbálltok, azazhogy vesztek egy halászcsónakot és halászgassatok a Szerály tengerfelőli oldalán. Közelgessétek a háremkert falát, amennyire már a bosztandzsik gyanújától lehet. Ha emberi test, vagy akármi dolog a falon keresztül a tengerbe hullanék, azt kifogjátok s erős oltalommal biztos helyre viszitek.

— A... háremből?

Ambrus majd kiejtette száján a szemét, akkorát bámult.

— A szultán háreméből? — tette hozzá rökönyülten. — Ahova idegen a lábát be nem rakhatja? És ha

berakná, élőn ki nem húzhatja többé? Így gondolta nagyságod?

— Így, — bólintott János.

S fölrakta a fatörzsre másik lábát.

De Ambrus kezében még mindig állt a törülő kendő.

— Nagyságod sajátmaga akar beutazni a hárembe, abban a..., fene hordóban!

— Eltaláltad.

— Ama hitvány pendelyörző félemberek maskarájába bűnék az én vitéz gazdám?

— Minthogy más választásom nincs. Evégből azután kenőcsöt is készítsetek a holmi közé, ha netalán kéne. Barna saruhoz használatos barnát, ami a bőrt fogja. Tudod, hogy mind ilyen ördögpofájúak ezek ott, a hárem falán belül!

A vén huszár csak dermedezett. Homlokabőrén keresztül, látszott, hogy mekkorákat lök alatta az ér.

Nem volt annak most kedve tréfálódni!

János hát komolyultan fűzte a szavaihoz:

— Egyet se búsulj, öreg szolgám! Nem a külső teszi az embert.

— De nem érti-e nagyságod, hogy az ilyenfajta utakat nem lehet egydarabban megjárni?

— Ahogy Istennek tetszik. Fiam, az emberélet hossza — akár egy nap, akár száz esztendő — mindenképpen nevetnivaló semmiség az örökkévaló végtelenben.

Ambrus csak a fejét rázta.

Becsületes arcát a harag pírja tartotta elborítva.

— Nohát uram, — tört ki belőle — én nem bánom, ha papnak csap is föl s mától fogva úgy hullatja az Igét, mint vedlő kandúr a szőrét. Hanem azt megmondom, hogy semmi olyan dologhoz, ami biztos vesztét okozhatná, én nem adom magam! Se egy is, a kállai fiúk közül! Nem azért gyöttünk le ide alá, hogy

kocka-húsonkint rakosgassuk össze majd, a fölszabdalt, kedves tetemét!

Még a veríték is kiverte a gondolatra a jó Ambrust. S féltésének hirtelen dühében, úgy találta földhöz teremteni a pomádés rongyát, hogy az út felporzott tőle.

János nem felelt mindjárt. Nézte elgyönyörködötten ezt a roppant haragosnak látszó embert. Pogányokhoz hasonlatossá gyalázott, szép nyílt homlokát, elsetétült, marcona képét, komor villámokat vető, hűséges, barna szemét.

Megértette, hogy mi zajlik most abban a török condra alá rejtett, színarany szívben. És nem haragudott meg a tiszteletlenségért. Inkább elmosolyodott az ő komolykás mosolyával s a vándorló varga vállára nyugtata kezét.

— Nem vagy-e fölesküdött katonám, Tokodi Ambrus? És én nem vagyok-e kapitányod? — kérdezte mélyzsongású hangon.

— Az vagyok, uram.

— Nem tartozol-e engedelmességgel nekem?

— Kállóban! — ütött le állával csökönyösen a vén huszár.

S elfordította fejét.

És hogy gazdájának szelid szava kísértésbe ne gyöngíthesse nagyobb bizonyosság kedvéért ráismételt!

— Kállóban, főkapitány uram! Vitézi dolgokban! A haza céljában!

— És az azonfelülvaló becsületem? A férfi-tisztességem? Azok neked: semmi?

— Becsülete-e nagyságodnak, hogy a pogány császár latorkertjében gurigázzák?

— Nem, — ingatta fejét az úr. — De kötelességem még ezt is megkísérelni, mikor az esküdött feleségemet a gyalázattól megmenteni, más mód nem kínálkozik.

— Esküdött...

Ambrus megint elbávult. Éspedig ezúttal fordított módon. A szerszám — ami eddig állt a kezében — elkezdett ide s tova futkározni a sarún.

Látszott a vén huszáron, hogy nem tud erről. Olyan nagy volt azonban a megütődése, hogy valami cselekedetnek okvetlenül származnia kellett belőle.

— Feleség..!

Valójában, ennek a kérdésnek mélyére sose nézett eddig. Elhurcolták a gazdáját, értejött, hogy karddal, pénzzel, csellel, vagy ha kell, bármi türelempróbáló módon, visszaszerezze. Ő csak ennyit gondolt át az ügyből. Az asszony nem érdekelte. Rabul vitték, hárembe vitték: meghalt az övéi számára. Az ember elsajnálja és elfelejti, ott, ahol kerül helyette száz és ahol annyi érdemes, vitéz férfiú cudar sorsa edzi meg a férfiúi szíveket.

János hagyta elmélkedni öreg szolgáját. Nem szólalt meg, csupán jó darab idő teltével. Hanem akkor még mélyebbről muzsikáltatta meg a hangját:

— Rideg legény voltál fiam, világéletedben. Magános életű. De lásd, aki társat veszen pap előtt, mint én, az azért az életért felelősséggel tartozik. Kapitányság ez is, szolgám, egy lélek vára fölött, melyen a pünkösdi csoda tüzes zászlója lengedez. Nem adhatom föl, míg számot tartok a vitézi névre! Megértesz-e most már?

Ambrus hallgatott. Mogorván fülledezett.

Majd kisvártatva mégis elmordult:

— Ha megértettem volna is, mi haszna, uram? Nem tudja-e, hogy otthon nálunk nincs becsülete többé az olyan fehérnépnek, aki egyszer török kézen forgott?

— Ez az, hogy nem forgott! — meste el a szót János, szemének egy örömvillanásával. — Isten megőrizte nekem eddig! — függesztette hozzá, elszerè-

nyült halkan. — Jár köztünk a hír, öreg cselédem! Ha nem múlatjuk az időt akadékoskodással, talán megmenthetjük azt az ég angyalát a lator kezéből. Így, ezeket tudva, beállsz-e most már segítő társamnak, a legényeiddel? Vagy hagytok, kínomra?

— No! — vakkant föl Ambrus, a nagy füllededezésből

És dühösen tarisznyájába hajigálta a mindenféle szerszámait.

Fölkelt s leporolta azt a fertályát, melyen eddig ülő életmódot folytatott a porban.

— Hát ottleszünk, — biccentett mogorván. — Ha rideglegények vagyunk is, azért még nem kell rólunk rosszakat gondolni! E helyt, ahol állunk, fog majd várakozni az a fránya hordó! A nagyságod koporsója. De aztán ha szecskát aprítottak a húsából odabent azok a gazok, el ne tessen árulni az Úristennek odafönt, hogy mink is kezére jártunk, ebben az önnön-gyilkosságban! Mert én szentúgyse, letagadom! Hát holnap délután?

— Akkor.

— Meglesz.

A két vitéz szétvált. János egy néma fohásszal, Ambrus meg egy jó hangos szitokkal. Fent a felhők közt tudták azonban, hogy a vén szittyának is csak a szája jár rá a mosdatlan beszédre. Imádság a gyökere annak! Hűség, szeretet és szívbeli jóság. S a két kifakadást — szándékban — bizonnyal egynek vették.

IV.

Ambrustól elvállva, akadt még dolga Jánosnak. Hírt kellett küldenie be, a hárembe, a készülő esemény felől. És választ kellett kapnia is.

Hazairányodott hát rab-hajlékába s megírta a postát:

„Isten ingyenvaló kegyelmével, holnap megszabadítalak. Alkonyattól vigyázz. A szállástok lehető jó rajzát bízd a madárra. Reggel kint várom a vizen."

Hozzá akart volna tenni egy szót. Azt, hogy „szeretlek". De félt, hogy ez az egy rövid szócska olyan súlyossá tenné a levelét, amit egy galamb szárnya meg nem bírna. Így aztán elhagyta. Hiszen értődött az ő nagy, szent érzése, írattanul, mondattanul is! Az olyan szív, mint az övé, egyszer nyílik csupán. Ám ha egyszer kinyílt, majd csak a Teremtője fogja becsukni, egykoron, ha idejét látja, elállítani a szép, piros harangozását.

Leszállt a madár a csónakra, baj nélkül, szelídülten, mint máskor. És vitte az üdvösséges izenetet.

Hej, vajon könnyekben, vagy nevetésben virágzik-e ki az öröme annak a szegény rabasszonynak, aki megkapja? Készül-e, sápadó szívvel? Vagy a vére

lüktetését is meghallja féltében? Bír-e aludni? Vagy ébren álmodik?

A feleletből – amit másnap hozott a levegő fehér kis postása — nem lehetett erre a kérdésre választ kiolvasni. Csupán a kívánt rajz volt egy darabka fehér fátyolra kimintázva, lángszín selyemöltésekkel. Ennél többet, nyilván, Orsika se mert a gyönge tuba, szárnyára bízni...

De hát ennyiért is legyen áldott! Legyenek áldottak mind a ketten — egymással.

V.

Szállására téret borbélyért kiáltott a fogoly uraság. Ollót tétetett hullámos hajára. Ott nyírták, beretválták a Jedikula udvarán, mint szokás.

Bajazeth csak elnézte a mívelkedést egy darabig, a háza ablakából. Soká azonban nem állta veszteg. Kicsalogatta valami nagyotsejtés.

— Jól látok-e? — kérdezte. — Vagy tán a szemem káprázik? Borotváltatod a fejed . . ?

Hozzá akarta tenni — mint máskor — hogy: „gyaúr". Mégse tette hozzá. Ehelyett lesütötte szemét és nagy szemérmetes-halkan azt lehelte: „Uram . . ."

Először, mióta rabul hozták ide ezt az embert.

De János eltalálta a jó öreg gondolatát. És — belőle is először, mióta itt élt — kihasadt a harminckétfogú, fiatal nevetés:

— Azt ne hidd, hogy pribéknek térek ki! Mozlim hitre! Csak korpádzik a hajam. Azért nyiratom.

A bég búsan kornyadozott.

— Vagy úgy . . ! Pedig hogy megörültem! Hanem hát — — —

A többivel adós maradt.

Sóhajtott s azzal viszacammogott.

János is szállásába tért. Végigterült az ágyán Nem bírt volna ma jönni-menni, fecsegő rabtársak,

se a közömbös idegenek között. Készült erejének próbatételére. Át akart gondolni mindent, a legkisebb részletig. Százszor elővonta a fátyoldarabkát, megnézni, hogy ugyan jól mondja-e föl a leckéjét az önnön emlékezetének? Százszor végigélte a vakmerő vállalat minden eshetőségét.

Végezetül aztán ütött az indulás pillanata.

Megállt az otthonául rendelt szoba közepén. Széthordta tekintetét.

Vajon hogy fog ide visszatérni? És hogy visszatér-e, valaha?

Talán nem, — gondolta. — Az elkövetkezendő események Ambrusnak adnak talán majd igazságot. Hogy ez az élete utolsó napja . . .

Figyelte önmagát. Rezdül-e a szíve?

Nem rezdült.

Öklei csomókban.

A vállát vonta.

Ha balul sikerednék a vállalat, befogadja az égi tábor eggyel több mártirnak, aki a keresztény ügyben bátran és eltökélten vetette oda életét.

De ha beütne a nyerő kocka . . !

Olyan boldog lesz itt, amilyen boldog rabot még nem őriztek a Jedikulában!

Itt?

Rábólintott.

Hát persze!

Mert hiszen megesküdött, hogy eb módon le nem szökik a láncáról! Márpedig, az adott szó megmásíthatlan törvény, ha magyar úr adja!

Vajon visszajön-e?

Az esze azt felelte rá, hogy nem. A szíve: hogy igen.

Összehajtva kebelébe rejtette a fátyoldarabkát s kilépett a házból.

Akárhogy rendelte is a Teremtő, szemfödél nélkül már nem marad!

*

Óh hatalmas asszonyi nem, melyért ha kell, vérrel áldozik s eget földet megmozdít a férfi! Be csudálatos is a te erőd . . !

VI.

A világító égi király leszállóban volt bíborhintójáról. Szétlibbentette piros palástját Sztambul fölött. Olyan lett a város, mintha vérpárában fürdenék. És a százakra menő karcsú minaret, mintha fekete csipkézetet vert volna az óriás, királyszín égi terítőre.

Rejtelmek városa, rubin-kristályba kövült Kelet, — magyar könnyek városa, Sztambul, te vérnek városa . . ! Fekete tornyaid tövében hány lelkünk veszett? Hány orca és remény borult örökös homályba, — hasztalan sóhajtások és epekedések tikkasztó városa, — Sztambul, te magyar álmok roppant temetője . . !

*

Mire az alkony utolsó sugara is elbágyadt, János megérkezett a kijelölt helyre.

Már messziről megpillantotta a hordót, mostantól fogva lakását, Ambrus szerint koporsóját. Ott állt az edény a többivel együtt, csak — mintegy véletlenül — kissé távolabb gurulva. Középütt, a dagadóján: kékfösték sávoly . . .

A kapitány lassan közeledett. Óvatosnak kellett lennie, észrevétlen beöltöznie, hogy figyelmet ne költsön.

Szerencsére, nem járt a közelben senki. A málházó rabszolgák távolabban héhóztak, a szekereknél.

Nagyot lélegzett s egész odalépett a hordóhoz. Megtapogatta, mint aki fáradt és ülnivaló helyet keres. Hogy — ha netalán ügyelnék — elterelje a gyanút. Nem ügyelt rá azonban senki. Erre leült s jódarabig ismét veszteg maradt. Majd mintegy tudatlanul, megérintette két oldalt az edény két fenekét.

Könnyülten bólintott.

Derék Ambrus . . ! Nem felejtette el a kapott parancsot.

A hordó egyik feneke engedett a kéznyomásra. Befordult, valami láthatatlan tengely körül. Bizonnyal éjszaka mesterkedték ki ilyen ügyesen a dolgot a kállói fiúk! Csapóajtó formán.

Áldott, hűséges lelkek!

De a parancs többi részéből se hiányzott semmi. A városi kutyák ellen védelmül hozott bot kampójára, sorba akadoztak rá a kívánt holmik. Még egy tekercs ponyvát és köteleket is rakott Ambrus a furcsa kelengyébe, ráadásul.

János aprádonként kihalászgatta, lábtól rakta a kincseit. És mikor már minden együttvolt, szétpillantott, ismét.

Nem lesik-e ólálkodva, mialatt ő itt magáraölti útálatos maskaráját?

Idejében esett a kérdés!

Elhőkölt.

Néhány málházó rabszolga épp feléje tartott. Lehettek vagy öten. Rongyos, piszkos, mezítláb-rendű népség.

Ezek megláthatták! Meg is látták, bizonnyal. És most lármát fognak ütni!

Fölvette, öklébe szorította az egyik handzsárt. Szája vékony vonallá szorult. Készen állt rá, hogy a legelső alkalmatlan fickót, aki kezet akarna emelni rá,

menthetetlenül ledöfi. Ellenség: elenség . . ! Nem hagyja, hogy fölrúgják a tervét, mint holmi bábjátékot! Ha kell, tíz ilyen rongyossal is megvív, de a férfi-helyét — vitéz helyét — vagy megállja, vagy megfekszi a füvön.

Miközben így tüzelte a hevét, az emberek egész beérkeztek. És akkor János is elvetette a markában szorongatott gyilkot. Sas-nézésű, kemény szemét ellepte az égi harmat.

Mert nem más volt az az öt szurtos rabszolga, mint az ő királynak is úr, öt drága, szabad, büszke kállói magyar huszárja!

Ambrus hunyorítása belevillant a gazdája elfelhősült tekintetébe. És biztatást kacsintott a négy másik ember felé.

A jelre úgy kezdtek forgolódni azok, hogy ellenzőül szolgáljanak a vetkező uraság előtt. Födözzék. Leplezzék.

És János nem várt unszolást! Hogy az elsőnek vélt akadálya ilyen váratlan örömbe forult, a lelke megtelt bizakodással.

Ami így kezdődik, — gondolta — annak sikerülnie kell!

Egy-kettőre készen állt.

A „rabszolgák" addig egész halom hordót gurítottak köré. Így már néhány fojtott szót is meg lehetett kockáztatni.

— Lekvár lakott a hordóban, fene essék bele! — dohogott Ambrus.

És megvetőleg sercintett foghíjja közül, a porba.

— .... bűzlött, mint a pestis! Alig győztük kivakarni. Nem tudom, hogy állja majd szusszal tenagyságod azt a mocskos rohadék-szagot! Beleévődött egész a deszkákba! Bátor mosogattuk, bővesen!

— Sohase félts, szolgám!

— No! — biccentett a vén katona. — Hát akkor

igyekezzünk. Mert ezt a hordót, rajtunk kívül más, ugyan föl nem rakja a szekérre!

Úgy fogták meg a kállai fiúk a nagy faedényt, mint a hímes tojást. Gyöngéd, vigyázó kézzel. És se túl mélyre, se nem a legtetejére ágyazták a szállítmánynak. (Ki tudja úgyis, minémű goromba kezek fogják azt a nekik megszentelt holmit majd, onnan fentről, lezökkenteni . . !)

Hogy a hordó helyére igazodott, oldalán kinyílt a szelep. Egy fényes sárga-barna kar bukkant ki belőle.

A kállaiak elértették.

Sorban járultak hozzá és a turbánjaikat hónuk alá gyűrve, ki-ki belerakta kérges tenyerét a kínált parolába.

Rab Zsegnyey János — búcsúzóban — mégegyszer kezetszorított az ő próbált vitézeivel.

— Mi a neved, fiam?

— Bence, instállom.

— Honnét?

— Ábrányból.

— Telked lesz ott, ha megszabadulok! És te . . ?

— Illés, szolgálatjára uram!

— Ábrányból, magad is?

— Én Nyírbátorbul.

A harmadik már kérdezetlen mondta:

— Lőrincfia Lőrinc! Szikszórul.

— Kemény nép vagytok! Jó kardok. Ösmerlek!

Végül a negyedik állt elő.

— Mátéfia Gergöly! Én is Szikszóbul . . .

Az ígéret mind a négynek kijárt, az esetre, ha a Magosságbeli jó végét engedné dolguknak.

A legények fogadták a végső rendelkezést, piszszenés nélkül. Pedig olyan furcsa volt ez így, állni valaki előtt, mezítelenül összeverődő bokákkal, akiből csupán egy pőre kézszár látszik, — hogy nehéz lehetett könnycsordulás nélkül bírni.

A sort Ambrus zárta be. Neki prezentálódnia se kellett. A hangja rávallott.

Hanem a keményszorítású paroláját beadta azért rendre, ő is. És deresedő feje lassan lehorgadt.

Kezetcsókolt — jobbágyi tisztelettel — az ő halálba utazó, kedves gazdájának . . .

— Aztán, majd odafönt, ejtsen vagy egy szót Kállóért is, Nagyságod! Mert ha elő nem kerül uram, nem lesz annál a várnál egyéb célunk, minekünk se többé!

Klapp!

A szelep lecsapódott.

Ha igazán halál van jegyezve a kállói kapitány sugaras homlokára, jöjjön akár az is, inkább, most már, mint hogy továbbtartson ez a szívszorító búcsú!

*

Az öt vitéz állongott még nehány percig, mellre csüggedt fővel, némán.

Utóbb Ambrus fönttermett a bakon.

A többi négy követte a példát. Kettenkint két oldalra igazodtak, hogy a becses portéka le ne gördülhessen. Kincset rejt az! Sárkányölő lovagok elejét! A mustrájukat!

A menet megindult. Egész szabályos temetési menet, koporsóval, gyászkísérettel. Épp csak hogy halottja nem volt.

Ma még . . !

Holnapra az is kerülhet.

*

A szekér megállt a Szerály kapujánál.

Hallani lehetett, ahogy a kocsis lent termett a bakról.

Innenfogva más vezeti már a kocsit, ismeretlen sorsa felé.

VII.

Hogy meddig haladtak, János nem tudott volna számotadni magának erről. Elvesztette az időben tájékozódó képességét. Része lehetett ebben a testi fájdalomnak s az útálatnak is!

A kerekek minden zökkenőjénél heves nyomást érzett, a csípeje lágyában. Alighanem a titkos fegyvertárának valamely darabja döfködte. Az útálatot meg az a ráburkolódó, kegyetlen bűz árasztotta, ami a többi hordóból szüremkedett kifelé. (Igaz, hogy a sajátja se lehelt éppen ámbra-illatot!)

De valahára mégis megállt a guruló pokol. A szekér körül felzsivajló emberlárma. Valószínüleg a háremi konyhanéptől ered. Fogadják a szállítmányt s elkezdik lerakni.

János megfeszítette figyelmét.

Ugyan merre járnak tőle? — találgatta.

Hol jobbik, hol a bal oldalán imbolyodott meg egy hordó. Hol meg fölébe gördült. Ilyenkor egész közelről érezhette az átható, undorító szagot, úgy, hogy minden erejét összeszedve bírta csupán leküzdeni émelyetét.

Nem árulhatja el magát ilyen ostoba módon!

Ez a gondolat megkeményítette. Már bírta, amit az előbb nem bírt. És mikor a sor rákerült, még a

szívének is megparancsolta, hogy csöndesen dobogjon. Visszatartotta lélegzetét s igyekezett testesúlyát egyenletesen elosztani börtönében. Közben éberül figyelt, minden elejtett szóra.

Valami kappanforma, félig férfi, fél-asszonyi hang azt mondta, törökül:

— Fogd meg! Lökjük!

Mire egy másik, szintén törökül:

— Ni, mennyivel könnyebb a többinél!

— Legalább nem olyan rothadék-szagú! *Illerije!*

János érezte, hogy fölemelték. Most meghimbálják a levegőben. Aztán hajítják.

Bár semmi gyanús dolog ne történnék! A zuhanást ő állja.

A zökkenő azonban nem volt olyan heves, amilyenre készülődött.

Hál' Istennek!

Egy pillanatra lecsukta szemét. Köszönet és nagy áhítat forrósult szét benne.

Megérkezett hát oda, ahova férfi és férji kötelessége parancsolta! Szegény, rab asszonya közelébe! Védelmére!

Most már csak az lenne kívánatos, hogy ne temessék túlmélyen! Ne tornyozzanak túlsok terhet a gubója fölé! Hogy föltámadhasson, kitörhessen, amint annak ideje elkövetkezik.

Ismét összeszedte figyelmét. Fülelte a szekérről leszállingatott, többi rakomány tompa buffogását.

A dübörgés hol egyik, hol másik oldalán hallatszott. De fölé — szerencsére — nem raktak semmit. A hordókat alkalmasint sorjába állogatják.

Ebben is a felső Kegyelem jelenlétét látta s megadózott érte, illendőképp.

A lomolás soká tartott odakint. Míg végül aztán megszünt. A szekér eresztékei üresen csörrentek. S

az egyik élhetetlen külső hang megtessékelte a legyesen csapkodó lovakat.

— Fordulnak vissza! — pillantott nagyot, a sötétbe, János.

És maradt tovább, moccanás nélkül.

Jó próbát állt a türelme!

Vagy tíz ilyen újabb fordulót kellett hogy kivárjon, mire minden künnlévő árú befutott.

Akkor új hang szólamlott meg, kényelmetlen tömlöcén kívül. Nyafka és éretlen bár az is, de a lejtésén valamiképpen mégis megérzett, hogy tulajdonosa parancsoláshoz szokott.

— *Tihiszt . . !* Hol a lajstrom? Adjátok ide a lajstromot!

Lábdobogás, csördülő pergamenlevelek.

És a parancsoló nyivakolás ismét fölcsendült:

— Előbb a füge-szállítmányt! Ez a csoport lesz az! Te hallod! Üsd föl az egyik *fidsi* födelét!

— No most, Uram Isten . . !

János érezte, hogy egy percre elál benne az ütő.

Ha ezek itt künn minden hordót megnyitnak . . ! És őt itt találják . . !

Megcsendült fülében Ambrus jóslata.

De azért nem, nem ejtette el magát!

Jön mi jön, nem bánja meg a tettét! Úgy kellett cselekednie, ahogy tette. Ahogy a kötelesség előszabta.

Mindössze a jatagánja markolatát szorította meg erősebben. És várt. Neszelt.

Vajon nem éppen az ő gubóján kezdik a bontakozást?

Nem.

Tompa ütések dobbantak. Elég távolsan tőle. Végezetül recsent valami. Nyilván a betört födél.

Azonban . ? Mi ez!

Tisztára megbolondultak, ott kint!

Támadt olyan virnyikálás, mintha egész had macska vinyarodott volna el!

A fogoly lecsukta szemét, hogy ezzel is jobban tudjon fülelni. Meg is hallotta a kappan-ember főtörök elutalkozott hangját:

— *Tü! 'Aib! Pöf!* Csupa rothadék! Vessétek félre!

Majd kevésvártatva:

— Bontsd a másikat!

Ugyanaz a mesterkedés, csak mégbűzösebb eredmény.

— Megromlott ez a portéka a hosszú útban, efendi!

— Törd a következőt!

Végigpróbáltak ott jó pár edényt a külső kappanemberek! Minden rendűből egy-két mustránnak valót. Beleizzadhattak s rájuk is sötétedhetett, mire belenyugodtak, hogy nem használható itt az egész hajórakomány csemegéből, de semmi! A próbálatlan többi tartály se lesz különb, mint amit vaktában fölvertek. Ha kerülne is hírmondóba ép hordó: ki győzné válogatni? Fölvetné addig az egész virághímes háremkertet a dögszag!

Vajon mi lesz ebből?

János szinte már a teste bőrével is hallgatózott. Érezte, hogy az ügy nem marad következmények nélkül! És akárhogy forduljon, az ő szándékát — hogy éjjel szépen kihámlik rejtekéből s cselekvésre indul — mindenképpen megzavarja.

Végehosszatlannak látszó percek múltak el így, pattanásig feszült várakozás közepett.

Aztán — valóban! — a kappanember hangja fölvirnyított:

— Gyorsan, gyorsan! Föl a falakra és tengerbe az egész mocsokkal! *Mazul*lá lesz a disznó Mende bég ettől az adótól! Megtanítom!

Jánosnak szeme-szája, de még a lélegzete is elállt.

Hiszen gondolt ő sokminden cudar fordulatra! Erre a legvégső veszedelemre azonban, nem számíthatott.

Hanem hát, amit nem tett eddig, azzal el is késett.

Mielőtt a gonosz riadalomból észreocsudhatott volna, már meglódult a gurigája. Érezte, hogy fölragadják. Utazik sebesen, kézből kézbe, valahova fölfelé. Valamihez hozzáverődik. Majd egy nagy hintálás és — — — Az üres semmi.

Repül megint lefelé, az irdatlan mélységű tengervízbe, azon jatagánostól, mindenestől. Repül, élőn is halottul, a magáraburkolt, önkéntválasztott koporsóban.

Ég veled Orsika! Hűséges vitézek! Ég veled dicső-szép kállói vár s Istennek ékes világa! Tárul már az örvény, amit a vakmerő utasnak nyitott a sors!

A habok megcsapódnak, szétsisteregnek, aztán összezárulnak.

Forradás nem szokott maradni a sebük után.

VIII.

A Boszporusz felől, osonva, észrevétlenül, közeledett csillaghímes fekete fátyolköntösében az éjszaka. A tengerből súlyosabb tömegekben emelkedtek föl a sós párák. A hullámok játéka erősbödött. Bekövetkezett a dagály szaka.

Az öböl háremkerti oldalán, halászcsónak himbálózott a fekete vizen. Öten űltek a csónakban. Egyikőjük meggyujtotta a figyelmeztető lámpácskát, a többiek kivetették a hálót.

Röviddel előbb még katonák voltak ezek az emberek. Aztán — a földi dolgok forgandóságával — lett belőlük tőzsér, aki marhagulyát hajkurász. Kereskedő, aki fűszerszámot, gyümölcsöt árul. Rabszolga, akinek korbács csiklandozza a bőrét. Bizony, ez az öt Isten remekéül termett, marcona férfi; a magyar Nyírségen látta meg a napvilágot és Kálló várában tanulta meg: ésszel igazodni mindenfajta megpróbáltatáshoz.

Most türelem lett a törvény. Hát tűrtek! És várták az irdatlan nagy falkerítésen túlról jelentkező ama rejtélyes valamit, amit nekik — biztos evezőcsapásokkal — szárazra kell menteniök s féltő gonddal megőrizniök.

Vagy valakit . . ?

Ambrusnak nem sok fejtörésébe került kitalálni, hogy alighanem a szoknyás rendhez tartozandó az az ő falat-járó vendégük . . !

— No egy asszonyért . . ! — csóválta oda Bencének a fejét. — De ha egyszer parancs . . !

— Úhümm, — helyeselt a szőke legény.

S azzal hallgattak tovább. Az evezők ráérősen sepergették a vizet. A hálóval nem törődött senki. Úszott utánuk.

Jóvárlatva, a szikszói Gergő vette föl a szót.

(Megfente előbb az álláig alkalmatlankodó, törökmódis bajuszat.)

— Hallják-e kentek . . ! Sokallom az időt.

— Hát mikor leseket vetettünk s éjt-napot mart a légy, a szúnyog? A lovunk hátán, mozdulatlanul? — vetette ellen a másik szikszói fiú, Lőrinc.

A nyírbátori Illés azonban Gergő pártjára szegődött

— Az más volt! — legyintett az egyik fölszabadított kezével. — Koma se a fáradságot sokallja, csak a bajt neszeli! Igaz-e, komám?

A védelem helybehagyatott.

— Magam is rihellem az esetet! — döntött végül Ambrus. — Aszondom, ha most úgy otthon lennénk, Kálló várában, alighanem huzigáinánk is már a lélekharangot. Ahun e . . !

Egy mozdulatot kisért ez a toldalék-beszéd.

Ambrus oregujja hirtelen a kőfal irányába fordult.

A többi négy embernek is arra lippent a szeme

— Azám . . ! — riadt Bence.

— Tyhű, az ámmenit . . ! — tüzelt föl Gergő.

El is hallgatott.

Lőrinc úgy előre talált düllyeszkedni buzgalmában, hogy hátába vágta az orrát. Nyekkentek mind a ketten.

Amiből láthatják mindenek, hogy Ambrusnak magához kellett ragadnia a kommandót, mint ez különben illik is, hadban deresült, öreg szentségekhez.

— Csiba! — szólt tekintéllyel. — Lapátokat a víz szintjén, laposan! Mártani igenyest! Csuklóban forgassátok, hé, ne vállbul! De egyensúly tartassék, különben úgy váglak fejbe édes fiam Illés, hogy a próféta ölébe ugrik a szemed!

Gyors oktatás is használ néha. Ez legalább használt.

Siklott a sajka a víz hátán, mint a gondolat.

Hogyne!

Hiszen a kállai fiúk is nyomban fölpillantották az ő vártát-szokott sólyomszemükkel, hogy a kőfalon át a vízbehullt valami! Azt is, hogy mi légyen! Ösmerős volt nekik a hordó, cudarul!

Vagy a kapitányuk utazik most abban sürgősen a tenger fenekére, vagy a felesége úrasszony. Akár így, akár úgy, mindenképp lelkes és hozzájuk tartozandó portéka.

Nem kellett az embereknek biztatás! Olyan irammal rohantak, hogy se láttak, se hallottak, a vett irányon kívül.

Míg egyszercsak a vén huszár fölvakkan a kormánynál, kurtán:

— La..! — mondja vésztjóslólag.

S megint döf a kőfal felé.

Hát: teremtő Egek..! Egy második hordó repül onnan lefelé, messzi előrevetett ívben!

Bence vállat ránt.

Dűl már vissza az evezésnek.

— Mit rivadozik kend, apám?

— ...mikor nem egy, ha kettő!

— Ilyenformán kigyünnek mind a ketten!

De Ambrus kezében csak áll, tovább, a kormány. Majd aztán el is bocsátja.

— Szent Anna segélj! — fakad olyan döbbenetre, amilyet a négy fiatal sohase tapasztalt ökelmén.

És ami hogy nem esik ok nélkül, kiderül mindjárt!

Mert ime, újabb hordók kezdenek fölbukkanni a kőfalon túlról! Egy perc és mást se látni, mint hordót, meg hordót. Sulykolják a tenger vizét, mintha óriás vas-esőcsöppek volnának.

Erre a látványra Bence se okoskodik tovább. Valaminthogy lebocsátja szerszámát a többi is. Gergő elfakad káromkodva. Lőrinc meg a fogát szívogatja, ami nála a legnagyobb belső megrendülés jele. Illésről szólni is kár! Az csupán lehedezik.

— Vége a világnak! — ejti el az állát

S ömaga is ledobban, a padra.

— Ha megmarad egynek, kihúzzuk, még a tengeri bornyú torkából is! De ki győzné ezt a záport..! És ki a megmondhatója, hogy melyikben mozog élet!

— Élet, ha még élő..! — adja rá az öreg csont, bánatosan.

És azzal leül ő is, Illés példája szerint. A másik három szintén. Szorgos kezük az ölükben. Szemük üres nézésű. Így bámulják — szakadozó szívvel — ezt az érthetetlen, alkonyati, fekete csillaghullást.

*

Mikor az utolsó hordó is a vízbe loccsant, Ambrus lebocsátkozván térdre a fenékdeszkán, szép széles keresztet vetett. Kommandíroznia se kellet többé. Belülről hallotta ki-ki a parancsot.

A tenger síma volt már, mint valami kiterigetett, zöld vászon. És nyugodt, mint a jóllakott szörnyeteg. Az égen csillagok jöttek mentek. Idegen csillagok s közömbösen hunyorgók, a derék kállói vitézek nagy bánatára.

És idegen csillagok alatt, idegen tengeren, megcsendült öt szájról a temetkező fohász:

— Adj Uram megholt híveidnek örök nyugodalmat...

Bence vette föl a vén huszár elfulladt szavát:

— Az örök világosság fényeskedjék nekik...

De tovább ő se bírta.

— Nyugodjanak békességben...

Illésnél maradt a szó. Ámen nem mondott, senki. A két másik vitézt a zokogás rázta. Mellből, mélyről-jövő, szép, búgó férfi-sírás.

Magyar katonák temették dicső kapitányukat, a távol Boszporus partján.

Óh árva nemzet elárvult fiai..!

JÓZSEF KÖNYVTÁR